

Müvəqqəti nikah (elmi araşdırma)

Müəllif: Zülfüqar Mikayil.

Köməkçi alimlər: dr. İsam Əl-İmad və Hüccətül-İslam

Seyid Məhəmməd Nəcəfi.

Tərcüməçi: Qahir Vaqifoglu

Redaktor və nəşrə hazırlayan: Hacı Arzu

Giriş

الحمد لله رب العالمين وأفضل الصلاة وأتم السلام على سيدنا ونبينا
نبي الرحمة محمد المصطفى، وآله الطيبين الطاهرين، سيما أول الأئمة الهداة
علي ابن ابي طالب و خاتم الانمة و مهدي الامة، الموعود على لسان جده،
الذي يظهر الله به الاسلام، ويملا الارض قسطا وعدلا كما ملئت ظلما وجورا
و لعن الله علي اعدائهم من الآن الي يوم القيامة.

Qurani kərim hikmət sahibi Allah tərəfindən onun pak və müqəddəs bəndəsinə, Məhəmmədə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nazil olmuş bir kitabdır. Aydındır ki, Qurani kərim və həzrət peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və

alihi və səlləm) etdiyi hər hökmün icra olunmasının vacibliyi inkar olunmazdır. Belə ki, Qurani kərim buyurur:

قَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

*Ona iman gətirənlər, onu ucaldıb himayə edənlər, ona yardım edənlər və onunla nazil olan nura tabe olanlar, onların nicət tapanlar.*¹

وَ مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ مَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

*Peyğəmbər sizə hər nə gətirsə, onu alın və hər nəyi yasaq (mən) etsə, ondan imtina edin! Allahdan qorxun. Çünki Allahın əzabı çox şiddətlidir.*²

Yuxarıda ki, ayələr bu həqiqəti nümayiş etdirməkdədir. Bəllidir ki, bu qanunlar icra olunmazsa Allah-taalanın hökmlərini rədd etmiş olur. Onların yerinə isə ayrı hökmlərə əməl etsək dinə bidət (dəyişiklik) gətirmişik.

Bidət də yalnız bu deyil ki, bir müsəlman və ya mömin insan müqəddəs islam dinindən onda olmayan və sonradan daxil olan hökümlər, rəsmlər və qayda-qanunları pozmasın. Belə ki, bidət sözünün mənası bundan da ümumidir. Bunu belə izah etmək olar ki, əgər hansısa hökmü müqəddəs İslam dininə daxil etmək bizim üçün ürək yandırarsa, və bu işin əleyhinə çıxırıqsa həmin miqdarda da İslamdakı hökümlərin silinməsinə qarşı həssas olmalıyıq. Belə olmayan təqdirdə imanımızın zəif olduğunu bilməliyik.

Qurani kərim Allah-taalanı zahirdə qəbul edən şəxsləri lakin müqəddəs kitabları və peyğəmbərləri təsdiq etməyən

¹ - “Ə’raf”, ayə 157

² - “Həşr”, ayə 7

və ya bu kitab və peyğəmbərlərin bəzilərini qəbul edən və digərlərini rədd edən şəxsləri kafir adlandıır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَرُسُلِنَا
أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ
وَيَقُولُوا نُوْمِنُ بِبَعْضِ
وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَنُرِيدُونَ أَنْ
يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا -
أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا
وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا
مُهِينًا - وَالَّذِينَ آمَنُوا
بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا
بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَئِكَ
سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرَهُمْ
وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Allaha və onun peyğəmbərlərinə kafir olanlar, Allahu peyğəmbərlərindən ayırmaq məqsədilə: "Biz bəzisinə inanırıq və bəzisini inkar edirik", - deyirlər və bunun (küfrlə iman) arasında özləri üçün bir yol tapmaq istəyirlər. Onlar, həqiqətən, kafirdirlər. Biz isə kafirlər üçün rüsvay edən əzab hazırlamışıq. Allaha və peyğəmbərlərinə iman gətirənlərin və onların heç birini o birisindən ayırmayanların əclərini Allah tezliklə verəcəkdir. Allah bağışlayan və mehribandır.³

Müsəlmanların üləmalarının hamılıqla dediklərinə əsasən mütə nikahı İslam dininin ilk çağlarında Qurani kərim və Məhəmməd peyğəmbərin mötəbər sünnəsi tərəfindən isbat olunmuşdur. Buna görə də mütə nikahını hansısa bir qrup insanın rədd etdiyinə və ya kimlərinə təriqət təlimləri ilə üst-üstə düşmədiyinə görə kənara qoymaq doğru deyildir. Çünki bu halda biz də Müqəddəs İslam dininə bidət gətirmiş və Allah-taalanın hökmünü təhrif etmiş oluruq.

Buna xatir müvəqqəti nikaha aid araşdırmalar, bu nikah növünün İslam dininin ayrılmaz hissəsi olduğunu və ona daha artıq diqqət yetirmək lazım olduğunu olduqca

³ - "Nisa", ayələr 150, 151, 152

zəruridir. Habelə öz məzhəb görüşlərinin təsiri altında haqq və həqiqəti tapa bilməyənlər üçün bu mətləbin aydınlaşdırılması böyük əhəmiyyətə malikdir.

Birinci fəsil

Mütənin⁴ qısa tarixi

Ərəbistan yarımadasında mövcud çoxsaylı adət və ənənələrin əksəri Müqəddəs İslam dini meydana çıxandan sonra aradan qalxsa da⁵, bu arada İslam dini tərəfindən müsbət keyfiyyətlərə malik olan dəb və qaydalarla digər xoçagəlməz adətlər arasında fərq qoyuldu. Bu səbəbdən də İslam meydana gəlməzdən qabaq fitri və ağlabatan bir adət kimi mövcud olan daimi nikahı müqəddəs İslam imzalayaraq təsdiqlədi.⁶ Yaxud cahiliyyət zamanı Ərəb camaatının dörd ay müharibəni haram bilmələri, yaxşı adət sayılaraq İslam dini tərəfindən də təsdiqləndi.⁷

Müvəqqəti nikah da bəzi kitabların yazdığına görə İslam meydana çıxmamışdan öncə mövcud idi. Sonradan İslam dini, "Nisa" surəsinin 24-cü ayəsinin hökmü ilə onu xüsusi şərtlər və qaydalarla qəbul etdi.⁸ Beləliklə, müvəqqəti nikah İslamdan qabaq camaat arasında olmuş və İslamın zühurundan sonra bu din tərəfindən qəbul olunmuş adət-ənənələrdən biridir.

"Mütə" lüğətlərdə

"Mütə" sözündən olan "mütə" lüğətşünasların fikrincə "bəhrə götürmək" və ya "faydalanmaq" mənasındadır.⁹

⁴ - Müvəqqəti nikah, evlənmə

⁵ - "Tarixə şibhil cəzirətül-ərəbiyyə qəbləl islam", səh. 395.

⁶ - "Nisa", ayə 3

⁷ - "Əl-müfəssəl fi tarixil ərəb qəbləl islam", c5. səh. 536.

⁸ - "Tarix dər ayineye pəjuheş", Nöm 8. səh. 142.

⁹ - "Məcməül-bəyan", c.2. səh. 595.

“Məcməül-bəhreyn” kitabının müəllifi yazır: “Ət-tələzzuz”, yəni “mətəə” və “mütənin” əsas mənası ləzzət almaqdır”. O, deyir:

اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ أَي اسْتَنْفَع

“Fayda və bəhrə götürdü”.¹⁰

“Fərhəngi-əbcəd” kitabının müəllifi yazır:

اسْتَمْتَعَ اسْتِمْتَاعًا [منع] أَوْ مِنْ كَذَا بِهِ

“Bir şey digərindən uzun müddət ləzzət aldı və faydalandı”, بماله : “öz mal-dövləti ilə rifahda yaşadı”.¹¹

Quranda da “mətəə”, “təməttəə” və “istəmtəə” sözləri eyni leksik məna daşıyır. Belə ki, “Bəqərə” surəsinin 126-cı ayəsində buyurulur:

[فَأَمْتَعُوا قَلِيلًا]

“Hud” surəsinin 48-ci ayəsində oxuyuruq:

[سَنَمْتَعُهُمْ ثُمَّ يَمْسُهُمْ مِنَ الْعَذَابِ أَلِيمًا]

Bu kimi digər ayələr də deyilənlərə bir sübutdur. Məhz buna görə təməttəə həcci eyni sözlə adlandırılmışdır. Çünki hacılara ehramda haram edilən işlər bir müddətdən sonra halal olur. “Lisanul-ərəb” kitabının müəllifi bu barədə yazır:

Həcc ümrəsində hacı ona görə “mütəmətti” adlanır ki, o həcc zamanı müqəddəs Məkkə şəhərinə girərkən Kəbə evini təvaf edir, başının tükünü qıraraq vacib qurbanlıq kəsir. Bundan sonra qadağalar götürülür və öncə haram edilənlər, misal üçün qadıdan bəhrələnmək halal olur.¹²

“Mütə” dini termin kimi

“Mütə” termini ağıllı və azad bir qadının özünü təyin olunmuş müddətdə, müəyyən mehriyə müqabilində,

¹⁰ - “Məcməül-bəhreyn”, b 4. səh. 389-391.

¹¹ - “Fərhəngi əbcədi”, səh. 65.

¹² - “Lisanul-ərəb”, c.8, səh. 328.

məhrəmlik (nəsəbi-səbəbi) kimi maneələr¹³ olmamaq şərti ilə bir kişinin kəbinə keçməsi mənasındadır. Belə evlənmə tərzini iki tərəfin razılığı, kişi tərəfinin qadına mehriyə ödəməsi, habelə evlilik müddətinin müəyyən olunması ilə baş verir.

Şeyx Tusi yazır: “Mütə nikahı halal və mübahdır. Mütənin əsl mahiyyəti budur ki, kişi bir qadınla konkret müddətə və müəyyən olunmuş mehriyə müqabilində evlənir”.¹⁴

Seyid Cəfər Mürtəza Amili bu haqda yazmışdır: “Bu nikah növü qadın və kişinin kəbin oxunan zaman təyin olunan mehriyə müqabilində müvəqqəti evlənmələrindən ibarətdir. Belə ki, nikah vaxtı qurtarandan, ya nikah müddətinin kişi tərəfindən bağışlanmasından sonra nikah əqdi talaqa (boşanmaya) ehtiyac olmadan sona çatır.”¹⁵

Şeyx Səduq, Qazi ibn Bərrac, İbn İdris Hilli kimi qədim, Ayətullah Xoyi, İmam Xomeyni, Məhəmməd ibn Zeynuddin, Ayətullah Gulpayiqani, Seyid Əli Milani kimi müasir görkəmli alimlər də mütə termininin tərifini bu formada söyləmişlər.¹⁶

Şiə alimləri ilə yanaşı əhli-sünnə alimləri də mütəni bu şəkildə ifadə etmişlər. Qurtubi öz təfsirində yazır: “İbn Ətiyyə demişdir ki, mütə nikahında iki şəxsin şahidliyi və qadının vəlisinin¹⁷ izni ilə müvəqqəti nikah bağlanır və arada irs olmayacağı barədə sövdələşmə olur.”¹⁸

¹³ - Mütənin hüddü və şərtləri hissəsində bu barədə ətraflı danışacağıq.

¹⁴ - “Əl-xilaf”, c.4, səh. 340; “Ən-nihayə” səh. 489.

¹⁵ - “Zivacul-mütə”, c.1, səh. 29.

¹⁶ - “Əl-hidayə”, səh. 265; “Əl-mühəzzəb”, c.2, səh. 240; “Əs-sərair”, c.2, səh. 550; “Minhac-əssalihin”, c.2, səh. 272; “Tozihil-məsail”, səh. 328; “Kəlimateut-təqva”, c.7, səh. 278; “Hidayətul-ibad”, c.2 səh. 350; “Əl-mütə” səh. 11.

¹⁷ - “Vəli” lüğətdə hamı, himayətçi mənasındadır. Şəriətdə vəli və yaxud qəyyim şəriət sahibinin buyruğu ilə kiminsə hamisi,

Təbəri Suddinin “Nisa” surəsinin 26-cı ayəsi barəsində dediklərini öz təfsirində belə nəql edir: “Nikah ayəsində nəzərdə tutulan mütədir. Mütə nikahında kişi qadınla müvəqqəti evlənmək şərti, iki şəxsin şahidliyi və qadının vəlisinin icazəsi ilə nikah bağlayır. Nikah müddəti qurtarandan sonra kişinin qadın üzərində heç bir hüququ qalmır və qadın ondan ayrılır.”¹⁹

Qurtubi öz təfsirində yazır: “Sələf və xələf alimlərin yekdil rəyləri budur ki, mütə, irsi olmayan müvəqqəti kəbindir. Bu nikahda ayrılıq talaqsız, sadəcə nikah vaxtının sona yetməsi ilə baş verir.”²⁰

Beləcə hər iki məzhəb alimləri mütə sözünün terminoloji mənası baxımından təxminən yaxın rəyə malikdirlər. Göründüyü kimi, adı çəkilən alimlər öz təriflərində tərəflər arasında irs olmamasını, talaqsız ayrılmanı və evliliyin müvəqqəti olmasını aydıncasına qeyd etmişlər.

Mütə sözünün leksik və terminoloji mənası arasındakı əlaqə

“Mətəə” və “mütə” sözlərinin mənaları barəsində dedik ki, bu sözlər lüğətdə bəhrələnmək və faydalanmaq mənalarında işlədilmişdir. Bu yöndə lüğətşünasların sözlərinə istinad etdik. Belə bir nöqtəni qeyd etmək lazımdır ki, ayəni müvəqqəti evlilik və mütə nikahı kimi mənalandırmaq bu sözün leksik mənası ilə də məntiqi baxımdan uyğundur.

Quranda çox vaxt bir söz bəzən leksik mənasında, bəzən də terminoloji mənasında işlənmişdir. Məsələn “nəsy” sözünün

hamayətçisinə deyilir. Məsələn, ata, baba və ya cameişiş-şərait müctəhid.(tərcüməçi)

¹⁸ - “Əl-came liəhkam”, c.5, səh. 132.

¹⁹ - “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 18. “Təfsiri qur’anil-əzim”, c.2, səh. 227. “Şərhil-lumə”, c.8, səh. 251.

²⁰ - “Əl-came liəhkamil-qur’an”, c5, səh. 132.

mənası təxirə salmaqdır. Lakin tövbə surəsinin 37-ci ayəsində bu söz öz terminoloji mənasında işlənmişdir. Bu ayədə haram ayın digər aya təxirə salınması küfr adlanmışdır. “Nəsiə” sözündə küfr mənasının olmadığı bəllidir və Quran bu sözü digər mənada işlətməmişdir.

Görkəmli təfsirçi Əllamə Təbatəbai bu barədə yazır:

منسأه نسييا -تأخيرة سالماق، يوباتماق مەناسينادير.

” Bəzən Haramlığı təxirə salınmış hicri qəməri aya منسأه نسييا “nəsy” deyilir. Ərəblərin cahiliyyət dövründə dəbləri belə idi ki, haram ayların (müharibə etmək haram olan ayların) birində müharibə etmək istəsəydilər, müvəqqəti olaraq o ayın haramlığını götürüb digər aya ötürər və haramlığı götürülən ayı “nəsy” adlandırırdılar.²¹

Aydın olur ki, “nəsy” sözü təxirə salmaq mənasında işlənsə də Quranda hansısa bir hadisə ilə bağlı bu sözdən digər mənada istifadə olunmuşdur.

Mütə nikahında da buna bənzər bir hal vardır. Çünki mütə nikahında bəhrə götürmək və ləzzət almaqla hər iki tərəf bir-birini razı salır bir növ bir-birlərinə libas olur, öz cinsi və ruhi problemlərini həll edirlər. Ona görə də ayəni öz terminoloji mənasında, yəni mütə kimi təfsir etməyin onun zahiri mənası ilə heç bir ziddiyyəti yoxdur, əksinə onunla müvafiqdir.

Əminul-islam Təbərsi bu barədə yazır:

“Hərçənd “istimta” və “təməttu” sözlərinin əsl mənası “fayda götürmək” və “ləzzət almaq”dır, amma şəriət baxımından bu mənə xüsusi bir nikaha və ya əqdə aiddir. Xüsusilə bu söz “nisa” (qadın) ifadəsi ilə birgə işlənsə aşağıdakı mənani bildirər.

²¹ - “Əlmizan”, c9, səh. 271. “Tədsirul-qur’anil-əzim”, İbn Kəsir c.4, səh. 133. “Ğəribul-qur’an”, İbn Quteybə c1, səh. 162. “Təfsiru bəyanis-səadəh fil məqamatıl-ibadəh” c2, səh. 255.

“Hər zaman qadınlarla müvəqqəti evlənsəniz onların mehriyəsini verin.”²²

Demək, müvəqqəti evlilik mənasında "mütə" ərəb və Quran ifadəsi olub ayələrin zahiri, Quranın kitab üslublarına uyğundur. Ona görə də bu zəminədə araşdırmaları yekunlaşdırıb mövzunun daha kamil olması üçün mütənin qisimlərini izah etməyi lazım bildik.

Mütənin qisimləri

Fiqhi termin kimi mütə üç qismə ayrılır:

1- Nisa mütəsi:

Nisa mütəsi yuxarıda sözü gedən mütədir. Onun lüğət və terminologiyadakı mənalarını izah etdik. Gələcək bəhslərimisdə də bu barədə mükəmməl şəkildə söhbətimizi davam etdirəcəyik.

2- Talaq mütəsi:

Talaq mütəsi dedikdə kişinin talaqdan qabaq yaxınlıq etmədiyi və mehriyə müəyyən olunmadığı halda talaqdan sonra qadına ödədiyi hədiyyə nəzərdə tutulur.²³

Fəqih alimlər bu növ mütəni "Bəqərə" surəsinin 236-cı ayəsi ilə əsaslandırırırlar. Allah-taala bu ayədə buyurur:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ
تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَ مَتَّعُوهُنَّ عَلَى
الْمُوسَعِ قَدْرَهُ وَ عَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرَهُ مَتَاعاً
بِالْمَعْرُوفِ حَقّاً عَلَى الْمُحْسِنِينَ

“Yaxınlıq etmədiyiniz (toxunmadığınız) və mehriyyə (kəbin haqqı) təyin etmədiyiniz qadınları boşamaq sizə günah sayılmaz. Qəbul olunmuş qayda üzrə varlı öz imkan daxilində,

²² - “Məcməul-bəyan”, c.3, səh. 52. geniş mə'lumat almaq üçün m.e: “Ət-tibyan fi təfsiril-qur'an”, c.3, səh. 165. “Zubdətut-təfasir”, molla Fəthullah Kaşani c.2, səh. 43.

²³ - “Əlməbsut”, c.2, səh. 319. “Cəvahirul-kəlam”, c.31, səh. 59. “Əl-məcmu”, c.16, səh. 389. “Subuləs-səlam”, c3, səh. 153.

kasıb da gücü çatdığı qədər, yaxşılıq(ehsan) edənlərə layiq şəkildə onlara bir şey(mütə) versin”.

Əllamə Təbatəbai bu ayənin təfsirində yazır:

“Əqd vaxtı həyat yoldaşınızın mehriyəsini müəyyən etməmişsinizsə talaq verən zaman sizə vacibdir ki, ona nə isə verəsiniz. El qaydası ilə, camaatın bəyəndiyi bir şey verə bilərsiniz. Bu hökm mehriyəsi müəyyən olunmamış talağı verilən qadına məxsusdur və bütün boşanan qadınlara şamil olunmur. Bu hökm əri ilə cinsi əlaqəyə girməyən qadınlara münasibətdə də öz gücündədir.”²⁴

Görkəmli Əhli-sünnə alimi Fəxr Razi yazır:

"Talaq verilmiş qadınlar iki hissəyə bölünürlər: Əri ilə cinsi yaxınlığa girənlər və cinsi yaxınlığa girməyənlər. Amma yaxınlıq olmadan talaq alan qadının mehriyəsi müəyyən olmazsa, ona hədiyyə (mütə) ödənilir. Bu işdə təfsir etdiyimiz ayə əsas götürülür. Amma mehriyə təyin olunarsa, ona hədiyyə düşmür.”²⁵

Göründüyü kimi təfsirçilər və digər alimlər "Bəqərə" surəsinin sözü gedən ayəsi əsasında talaq mütəsi üçün iki əsas şərt qeyd etmişlər:

1)Mehriyyənin təyin olunmaması;

2)Talaqdan öncə kişinin qadın ilə cinsi əlaqəyə girməməsi;

Alimlər Quran ayəsinə istinadən bu iki şərt əsasında qadına hədiyyə verilməsini lazım bilmişlər. Buna görə də bu talaq və ayrılıq növü talaq mütəsi adı ilə məşhurdur.

3- Həcc mütəsi

Həcc mütəsi budur ki, bir şəxs Miqatda ehram bağlayandan sonra yeddi dəfə Kəbəni təvaf edir, sonra İbrahim məqamında

²⁴ - “Əlmizan”, tərcümə c.2, səh. 368. “Nümunə”, c.3, səh. 200.

“Məcməul-bəyan”, c.2, səh. 595.

²⁵ - “Məfatihul-ğeyb”, c.2, səh.476. “Əhkamul-qur'an”, Əl-Cəssas c.2, səh. 136-137

iki rəkət namaz qılıb yeddi dəfə Səfa və Mərvə arasında səy edir. Sonda başının, ya bədəninin tükünü azaldır. Bu əməldən sonra ehramda haram edilənlər halal olur. Həmin il həcc üçün yenidən ehram bağlayana qədər bu vəziyyət davam edir. Doqquzuncu gün Ərəfata gedir və orada gün batana qədər yubanır. Sonra digər əməlləri yerinə yetirərək ikinci ehramdan da çıxır.²⁶ Söylənməsi lazım olan budur ki, təməttö həcci bizim(şialərin) nəzərimizdə Məscidul-Haramda olmayan bir şəxsə vacibdir və onun hər tərəfdən minimum on iki mil Məkkə ilə məsafəsi olmalıdır.²⁷ Fəqih və təfsirçilər bu növ təməttö "Bəqərə" surəsinin 196-cı ayəsi ilə əsaslandırırırlar. Hikmət sahibi Allah buyurmuşdur:

وَ اتِّمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَجْلَهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِصْيَامًا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَ سَبْعَةَ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Həcc və ümrə əməllərini Allah üçün tamamlayın. Və əgər bir maneçilik varsa, mümkün olan bir qurbanlıq göndərin. Qurbanlıq öz yerinə çatmayana kimi başınızı qırxmayın. (ehramdan çıxmayın). Və sizdən xəstə olan ya başından əziyyətə düşən bir şəxs olsa (çarəsizlikdən ehramda başını qırxmalı olsa başını qırxmaq üçün fidyə (kəffərə) olaraq oruc tutmalı ya sədəqə verməli yaxud qurban kəsməlidir.

²⁶ - “Əl-məqnəə”, səh. 39; “Əl-intisar”, səh. 123; “Qəvaidul-əhkam”, c. 1, səh. 398; “Camiul-məqasid”, c. 3, səh. 110. “Məcməul-bəyan”; c.2, səh. 519-520. “Təhrirul-vəsəl”, c. 1, səh. 405.

²⁷ - Ötən mənbə.

Təhlükədən əmin olduğunuz zaman, ümrə ilə Həcci-təməttö əməllərini yerinə yetirənlər müyəssər olan qurbanlığı (kəsməlidirlər) qurbanlıq tapa bilməyən şəxs isə bunun əvəzində həcc günləri vaxtında üç gün, qayıdandan sonra isə yeddi gün oruc (tutmalıdır) ki, bu üst üstə on gün tamamdır. Bu, (həcci-təməttö və ümreyi-təməttö) ailəsi Məscidul-həramda (Məkkə və Mədinə ətrafında sakin) sakin olmayan üçündür. Allahdan qorxun və bilin ki, Allahın əzabı ağırdır.”

Təməttö həccinin belə adlanmasının səbəbi budur ki, hacı ehram müddətində ümrə əməllərini yerinə yetirmək üçün bəzi işlərdən məhrum olur. Ümrə əməllərini bitirdikdən sonra həcc əməllərini başlayana qədər ona haram olan işlər halal olur. Belə ki, bu işlərdən, (məsələn: qadınla yaxınlıqdan) faydalana bilər. Buna görə də bu həcc “təməttö” həcci kimi tanınmışdır.²⁸

Mütənin hədd-hüdudu

Mütə nikahının da digər şəriət əməlləri kimi şərtləri var. Bu şərtlərə əməl olunarsa mütə də caiz və halal sayılır. Böyük İslam peyqəmbəri (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) və onun Əhli-beyti İslam əhkamını xüsusilə də mütənin hökmlərini izah etməklə onun cüzi və xırda hissələrini də öz nurlu hədislərində bəyan etmişlər. Biz bu mövzunu daha geniş izah etmək üçün mütənin şəraitini bu növ hədislərdən istinbat edən fəqihlərin fitvalarına nəzər salacağıq. Bunuda deməliyə ki, mütə nikahının çərçivəsi, hədd-hüdudu və hökmləri mövzusunda fəqihlər fiqh kitablarında ətraflı söhbət açmışlar. Bizim tanınmış və böyük alimlərimiz mütənin xırdalıqları ilə yanaşı onun əsasını təşkil edən dörd təməlini də qeyd etmişlər. Mövzudan xaric olmamaq və məsələnin təfərrüatına varmamaq üçün bu dörd təməl şərtinin qısa izahı ilə kifayətlənirik.

²⁸ - “İctihad dər müqabile nəss”, səh. 275.

Birinci tәмәl

Mütә nikahında da daimi nikahda olduğu kimi kәbin siğәsi (sözlәrini) oxumaq zәruridir. Fәqih alimlәrin hamısının yekdil rәyi budur ki, mütә nikahında siğә oxunmalıdır. Әgәр siğә oxunmasa mütә nikahı bağlanmır. Bu sәbәbdән fәqihlәр fiqhi kitablarda nikah siğәsinin oxunuşunun tәмәl və әsas şərt olduğunu tәkidlә söylәmişlәр.

Bu barәdә tanınmış şiә fәqihlәri o cümlәdән şeyx Müfid²⁹, şeyx Tusi³⁰, Mühәqqiq Hilli³¹, Əllamә Hilli³², Mühәqqiq Kәrәki³³, Şәhid Sani³⁴ yazmışlar:

«لابد في هذا العقد من الايجاب و هو زوجتك و
انكحتك و متعتك مدة كذا بمهر كذا و القبول و
هو ما يدل علي الرضا مثل قبلت النكاح او
المتعة»

“Әqd siğәsinin icrası və qәbulu bu nikahda(mütәdә) lazımlıdır. Onun siğәsi “zәvvәctukә, әnkәhtukә, mәttәytukә filan müddәtdә və filan mehr qarşılığında” sözlәridir. Onun qәbulu isә razılığı nümayiş etdirән bir sözdür. Mәsәlән, “mütәni, ya nikahı qәbul etdim” deyilir.”

Ümumiyyәtlә şiә alimlәri әqd siğәsi icrasının mütә nikahında lazım olduğunu yekdilliklә tәsdiqlәyirlәр. Onların qәnaәtlәri budur ki, әqd siğәsi oxunmalıdır. "Cәvahirul-kәlam" kitabının müәllifi yazır:

« اما الصيغة فهو اللفظ الذي و وضعه الشرع
و عينه كغيره من العقود الازمة... فلا يحصل
بدون ذلك قطعاً بل اجماعاً»

²⁹ - “Xülasәtul-icaz”, sәh. 45.

³⁰ - “Әn-nihayә”, sәh. 45.

³¹ - “Şәrayeul-islam”, c.2, sәh. 528.

³² - “Tәhirirul-әhkam”, c.3, sәh. 500.

³³ - “Camiul-mәqasid”, c.13, sәh. 37.

³⁴ - “Əl-lümәtul-dәmәşqiyyә”, sәh. 168.

“Siğә (kәbindә deyilән sözlәр) elә bir sözdür ki, şәriәt onu digәр zәruri әqdlәrdә olduğu kimi müәyyән etmişdir. Mütә nikahının siğә olmadan bağlanması tamamilә mümkünsüzdür və icma da bu rәydedir.”³⁵

Fәqih alimlәrin rәylәrindән bu nәticәyә gәlmәk olar ki, mütә nikahında xüsusi bir siğә oxunmalıdır və siğә oxunmasa nikah qüvvәyә minmir. Bu sәbәbdән bәzi tanınmış alimlәр fiqhi kitablarda mütәnin dörd әsas tәмәlinә işarә etmişlәр və onlardan biri әqd siğәsinin oxunmasıdır.

İkinci tәмәl

Alimlәrin mütә nikahının düzlüyü üçün müәyyәнләşdirdiyi ikinci tәмәl və ya әsas şərt müvәqqәti evlәнән qadının müsәlman, ya kitab әhli(yәhudi və yaxud mәsihi) olmasıdır. Onların dediklәrinә görә, müvәqqәti evlәнән qadın müsәlman və ya kitab әhli olmasa, o qadınla mütә caiz deyil. Şeyx Müfid³⁶, Mühәqqiq Hilli³⁷, Mühәqqiq Kәrәki³⁸, Şәhid Sani³⁹, Seyyid Mәhәmmәd Amuli⁴⁰ yazmışlar:

« اركانه اربعة: الصيغة و المحل و الاجل و
المحل فيشترط ان تكون الزوجه مسلمة او
كتابية»

Mütә nikahının dörd rüknü var:

- 1- Әqd siğәsinin oxunması;
- 2- Qadının müsәlman və ya kitab әhli olması;
- 3- Evlilik müddәtinin müәyyән edilmәsi;

³⁵ - “Cәvahirul-kәlam”, c.30, sәh. 53.

³⁶ - “Xülasәtul-icaz”, sәh. 45.

³⁷ - “Şәrayeul-islam”, c.2, sәh. 528.

³⁸ - “Camiul-mәqasid”, c.13, sәh. 37.

³⁹ - “Mәsalikul-әfham”, c.7, sәh. 429.

⁴⁰ - “Nihayәtul-mәram”, c.1, sәh. 223.

4- Mehriyə miqdarının müəyyən edilməsi;

"Əl-məhəl" sözü ərə gedən qadının müsəlman və yaxud kitab əhli olması mənasındadır. Ona görə də fəqihlər müsəlman və ya əhli-kitab olmayan qadınla mütə bağlamağı caiz bilmirlər. Bu məzmununda İmam Xomeyni və Ayətullah Gülpayiqani yazır:

«لايجوز تمتع المسلم بغير الكتابية من اصناف الكفار و لا بالمرتدة و لا بالناصبة المعلنة بالعداوة كالخارجية»

“Kitab əhli olmayan kafir, mürtəd, nasibi (düşmənliyini aşkar edənlər), xəvaric siniflərindən olan qadınla mütə bağlamaq caiz deyil.”⁴¹

Digər alimlər də⁴² sözü gedən şərti mütə nikahında zəruri bilmiş və müsəlman və ya kitab əhli olmayanla mütə bağlamağı caiz bilməmişlər.

Üçüncü təməl

⁴¹ - “Təhrirul-vəsile”, c.2, səh. 289. “Hidayətul-ibad”, c.2, səh. 351.

⁴² - “Əl-lümətul-dəməşqiyyə”, səh. 168.

Alimlərin nəzərinə, nikah mütəsinin üçüncü əsası mehriyədir (kəbin haqqı, başlıq). Bütün alimlər mütə nikahını mehriyəriz batil sayır. Ona görə də tanınmış fəqihlər öz kitablarında mütə nikahında mehriyənin təyin edilməsinə diqqətlə yanaşmışlar. Əbu Səlah Hələbi⁴³, Sallar⁴⁴, Şeyx Müfid⁴⁵, Şeyx Tusi⁴⁶, Mühəqqiq Hilli⁴⁷, Əllamə Hilli⁴⁸ bu məzmununda yazmışlar:

«لابد في هذا العقد من ذكر الاجل المعلوم و المهر المعين فلو اخل بهما بطل اجماعا»

“Mütə nikahında müddət və konkret mehriyə təyin edilməlidir. Bu iki mövzuda hansısa problem olarsa, nikah mütəsi fəqihlərin yekdil rəyinə əsasən batildir.”

Mühəqqiq Kərəki⁴⁹, Şəhid Sani⁵⁰, Seyyid Məhəmməd Amuli⁵¹ də deyilən şərtləri lazım və zəruri bilmişlər. “Cəvahirul-kəlam” əsərinin müəllifi hətta bu barədə icma rəyinin olduğunu iddia etmişdir. O, yazır:

«اما المهر فهو شرط في العقد المتعة خاصة و يبطل بفواته العقد بلا خلاف بل الاجماع بقسيمه عليه».

⁴³ - “Əlkafi lilhələbi”, səh. 298.

⁴⁴ - “Əlmərasim əl-ülviyyə”, c.2 səh. 157.

⁴⁵ - “Xülasətul-icaz”, səh. 45.

⁴⁶ - “Ən-nihayə”, səh. 450, “Əlməbsut”, səh. 246.

⁴⁷ - “Şərayeul-islam”, c.2, səh. 528

⁴⁸ - “Təhkirul-əhkam”, c.3, səh. 500. “Müxtələfuş-şiə”, c.7 səh. 217.

⁴⁹ - “Camiul-məqasid”, c.13, səh. 37.

⁵⁰ - “Əl-lümətul-dəməşqiyyə”, səh. 168.

⁵¹ - “Nihayətul-məram”, c.1, səh. 223.

“Mehriyyə mütlə nikahında xüsusi bir şərtidir və onun ödənməməsi ilə nikah batil olur. Bu məsələdə alimlər arasında fikir ayrılığı mövcud deyil. Əksinə, bu mövzuda icma vardır.”⁵²

Fəqihlərin bu yazılarından mehriyyənin mütlə nikahının düzgünlüyünə nə qədər təsirli olduğunu hiss etmək olar. Onların fikirlərini sadalamaq mehriyyənin mütlədə şərt olmasını göstərmək üçün kiçik bir cəhd idi. Bütün alimlərin verilmiş şərti mütlə nikahında zəruri bilmişlər. Lakin ixtisar üçün onların möhtərəm rəylərini yazmaqdan daşındıq.”⁵³

Dördüncü təməl

Mütlə nikahı üçün söylənən dördüncü əsas evlilik müddətinin müəyyən olunmasıdır. Daimi nikahla müvəqqəti nikah arasındakı başlıca fərq də budur. Daimi nikahda evlilik ömrün sonunadək davam edir və ona görə də evlilik müddətini təyin etmək lazım deyil. Amma mütlə nikahı daimi olmadığına görə evlilik zamanı müəyyən olmalıdır. Bu səbəbdən fəqihlərdən bəziləri öz kitablarında evlilik müddəti təyin edilmədən bu nikahın batil olduğunu⁵⁴, bəziləri də onun daimi evlilik olduğunu söyləmişlər.⁵⁵ Bu barədə Əbu Səlah Hələbi⁵⁶, Sallar⁵⁷, Şeyx Müfid⁵⁸, Şeyx Tusi⁵⁹, Mühəqqiq Hilli⁶⁰ yazmışlar:

⁵² - “Cəvahirul-kəlam”, c.30, səh. 163.

⁵³ - “Sərair, ibn İdris” c.2, səh. 55. “Əl-came lişşəraye”, İbn Səid Hilli səh. 450. “Məsəlikul-əfham”, c.7, səh. 429. “Əl-Mühəzzəb”, c.2, səh. 240. “Təhrirul-vəsilə”, c.2, səh. 289.

⁵⁴ - “Əllumətud-dəməşqiyyə”, səh. 168.

⁵⁵ - “Əlxilaf”, c.4, səh. 340. “Ən-nihayə”, səh. 489.

⁵⁶ - “Əl-kafi lil-hələbi”, səh. 298

⁵⁷ - “Əlmərasim əl-ülviyyə”, c.2 səh. 157.

⁵⁸ - “Xülasətul-icaz”, səh. 45.

⁵⁹ - “Ən-nihayə”, səh. 450.

⁶⁰ - “Şərayeul-islam”, c.2, səh. 528.

«نكاح المتعة و هو المؤجل بالسنين... و
المهر المعين و من شرط صحته ذكر الاجل
المحروس»

“Mütlə nikahı, illik müddət üçün nəzərdə tutulmuş... və mehri müəyyən olan bir nikahdır. Təyin olunmuş zamanın qeydi onun düzgünlük şərtlərindəndir.”

Mühəqqiq Kərəki, Şəhid Sani, Seyyid Məhəmməd Amuli və başqaları da göstərilən şərti zəruri saymışlar. Əllamə Hilli və Sahib Cəvahir bu məsələdə icma iddası belə etmişlər. Bu iki böyük alim demişlər:

«لابد في هذا العقد من ذكر الاجل المعلوم و
المهر المعين فلو اخل بهما بطل اجماعاً»

“Mütlə nikahında müddət və konkret mehriyyə təyin edilməlidir. Bu iki şeydə hansısa problem olarsa nikah mütləsi fəqihlərin yekdil rəylərinə əsasən batildir.”⁶¹

«اما الاجل فهو شرط في عقد المتعة اجماع و...
و نوصا»

“Mütlə nikahında müddət fəqihlərin icmasına(yekdil rəyinə) və yazdıqlarına əsasən şərtidir.”⁶²

Gördüyünüz kimi fəqih alimlərin fikirlərinə görə, bu dörd təməl şərtinin mütlə nikahında olması zəruridir. Və bu təməl şərtlərin biri ödənməsə mütlə nikahı düzgün olmayacaq.

Bu hissədə biz mütlə nikahının hüddud və hökmlərini izah etdik. Mövzudan xaric olmamaq üçün onun təfərrüatını yazmadıq. İndi isə mütlə nikahının daimi nikahla müştərək və

⁶¹ - “Təhkirul-əhkam”, c.3, səh. 500.

⁶² - “Cəvahirul-kəlam”, c.30, səh. 163.

fərqli cəhətlərini qısa və ardıcıl formada izah etməklə söhbəti başa çatdırmağı lazım bilir.

Müvəqqəti nikahın daimi nikahla müştərək cəhətləri

1- Kişi və qadın aqil olmalı, onlarda digər maneələr olmamalıdır.⁶³

2- Mütə nikahında da daimi nikahdakı kimi kəbin siğəsinin oxunması zəruridir.⁶⁴

3- Müvəqqəti nikahda da (nikah bağlandıqdan sonra) hörmət(naməhrəmlilik) yararır.⁶⁵

4- Müvəqqəti nikahdan dünyaya gələn övladın hökümləri daimi nikahdakı kimidir.⁶⁶

5- Müvəqqəti nikahda da iddə saxlamaq vacibdir.⁶⁷

6- Mütə olunmuş qadınla da daimi həyat yoldaşı kimi heyz halında yaxınlıq etmək haramdır.⁶⁸

Müvəqqəti nikahla daimi nikah arasındakı fərqlər

1- Müvəqqəti nikahda evlilik zamanını təyin etmək zəruridir.⁶⁹

2- Mehriyyənin təyin olunması müvəqqəti nikahın əsas şərtlərindən biridir.⁷⁰

⁶³ - “Əl-müt’ə və məşruyyətuha fil-islam”, səh. 118.

⁶⁴ - “Camiul-məqasid”, c.13, səh. 37. Məsəlik”, c.7, səh. 129.

⁶⁵ - “Şərhu-lumə”, c.5, səh. 154-156. “Əlməbsut”, c.4 səh. 194.

“TəhİRİRUL-ƏHKAM”, c.3, səh. 502. “Əllumətud-dəməşqiyyə”, səh. 168.

⁶⁶ - “Məsailul-fihiyyə”, səh. 30. TəhİRİRUL-ƏHKAM”, c.3, səh. 54.

⁶⁷ - “Camiul-mədarik”, c.4, səh. 305.

⁶⁸ - “Məsailul-fihiyyə”, səh. 60.

⁶⁹ - “Məsəlikul-əfham”, c.7, səh. 429. “Ən-nihayətul-məram”, səh. 223.

⁷⁰ - “Camiul-məqasid”, c.13, səh. 37. “Əl-mühəzzəb”, c.2, səh. 240.

3- Müvəqqəti nikahda daimi nikahın əksinə olaraq xərclik vacib deyil.⁷¹

4- Müvəqqəti nikahda müddət sona yetməklə kişi və qadın arasında ayrılıq yararır və talaqa ehtiyac qalmır.⁷²

5- Müvəqqəti nikahda məşhur rəyə əsasən kişi və qadına bir-birlərindən irs çatmır.⁷³

6- Müvəqqəti nikahın əksinə olaraq daimi nikahla dördən artıq qadınla evlənmək caiz deyil.⁷⁴

Nəticə

Bu fəsildə əvvəlcə mütənin leksik və terminoloji mənalardan danışdıq. Aydın oldu ki, müvəqqəti evlilik adı ilə məşhur olan “mütə” nikahı Quranla öz terminoloji mənasında işlənmişdir. Habelə mütənin hüddud və qisimlərini araşdıraraq bildirdik ki, mütə İslam şəriətində üç qismə bölünür. Habelə mütə nikahında riayət ediləsi şərtlərlə tanış olduq. Sonda müvəqqəti nikahla daimi nikah arasındakı fərqlərdən söhbət açdıq.

Yuxarıda dediklərimiz birinci fəsildə araşdırdığımız mözularla bağlı idi. Mütə nikahını ətraflı şərh etmək üçün Quran və sünnədə olan mütədən söhbət açacağıq.

⁷¹ - “TəhİRİRUL-ƏHKAM”, c.2, səh. 45 və c.3, səh. 504. “Şərayiul-islam”, c.2, səh. 568.

⁷² - “Məsailul-fihiyyə”, səh. 60. “Camiul-mədarik”, c.4, səh. 307. “Kitabun-nikah”, səh. 227.

⁷³ - “TəhİRİRUL-ƏHKAM”, c.3, səh. 504.

⁷⁴ - “Şərayiul-islam”, c.2, səh. 519.

İkinci fəsil

Mütə nikahı Quranda

"Nisa" surəsinin 24-cü ayəsi və onun mənası:

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلُّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ
تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا
اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ
إِنْ لَكُمْ عِلْمٌ حَكِيمًا

"Müharibə əsiri kimi malik olduğunuz arvadlardan suvay, ərlər arvadlar da sizə (haram edilib). (Bu ilahi fərizədir (ki, Allah sizin üçün yazmışdır). Bunlardan (bu deyilmiş qadınlardan) ayrılarını, iffətli şəkildə və zinakarlığa yol vermədən, mallarınızla onlarla evlənmək istəməyiniz halal edilmişdir. Mütə etdiyiniz arvadların kəbinlərini bir fərizə olaraq onlara verin! Məhriyyə müəyyən ediləndən sonra, bir-birinizin (məhriyyənin və ya müddətinin azaldılması və ya çoxaldılması barədə) razılaşmağınızın günahı yoxdur. Həqiqətən, Allah elm və hikmət sahibidir."

Ayənin qısa şərh

Həmin surənin 23-cü ayəsində Allah-taala ana, bacı, qız övlad və başqa bir qrup insanla evlənməyi haram etmişdir. Surənin 24-cü ayəsinin davamında növbəti bir tərəflə evlənmək haram sayılmışdır. Hazırda ayənin təfsirindən xülasə şəkildə söz açmaq istəyirik. "Muhsinatu minən-nisa" - dedikdə əri olan qadınlar nəzərdə tutulur. Bu cümlə sözü

gedən surənin 23-cü ayəsindəki "Ummuhatikum"⁷⁵ sözüə bağlıdır.⁷⁶

Sonra hikmət sahibi olan Allah bir halı istisna edir. Bunlar müsəlmanlarla müharibə zamanı onların əlinə keçən ərlər qadınlardır. Ayənin hökmünə əsasən istibradan (paklandıqdan) sonra onlarla evlənmək caizdir.⁷⁷

(إِلا ما ملكت أيمانكم).

"Kitabullah ələykum" o deməkdir ki, Allah-taala bu hökmləri sizə vacib etmişdir. "Kitabullah" **fəli verilməyən məfuli-mütləqdır (xüsusi növ tamamlıqdır). Bu cümlə əslində belədir:**

كتب الله ذلك كتابا عليكم

"Kətabəllahu zalikə kitabən ələykum."⁷⁸ "Əhəllə ləkum ma vəraə zalikum" cümləsində "ma" hissəsinin işlənməsi və kişi cinsində olan əvəzləkdən istifadə olunması göstərir ki, "uhillə" sözü qadınların halal olması mənasında deyil. Çünki "ma" hissəsi insan üçün işlədilmir. Və "zalikə" sözü də kişi cinsi üçündür. Bütün bunlardan məlum olur ki, həmin on altı şeydən başqa halal olan əməl şəhvətə aid olan, cinsi əlaqə və ya bu kimi işlərdir. Bu həmin

حرمت عليكم امهاتكم - ayəsində nəzərdə tutulan əməldir.

"İn təbtəğü biəmvəlikum muhsinənə gəyrə musafihin" cümləsi "Uhillə ləkum ma vəraə zalikum" cümləsinin ətə

⁷⁵ - "Ətyəbul-bəyan", c.4, səh. 49.

⁷⁶ - "Təfsirul- mizan", c.4, səh. 267. "Təfsirul-kaşif", c.2, səh. 293.

"Məfatihul-ğeyb", c.10, səh. 34.

⁷⁷ - "Təfsiri nümünə", c.3, səh. 333. "İrşadul-əzhan ilə təfsiril-qur'an", səh. 87. "Məfatihul-ğeyb", c.10, səh. 34.

⁷⁸ - "Təfsirul- mizan", c.4, səh. 268.

bəyanı (izahı) və ya onun bədəlidir (əvəzidir). “Muhsinin” sözündə burada “iffətli qadınlar” nəzərdə tutulmuşdur. “Səfəh” isə “zina” mənasındadır. “Ğəyrə musafihin”, yəni iffətli və pak qadınlar.

Ayənin mənası budur ki, öz mal-dövlətinizdən istifadə edin və iffətli qadınlarla evlənin. Mal-dövlət ona görə vurğulanır ki, hər iki evlənmə növündə mehriyəni ödəmək üçün maddi imkan lazımdır.

[فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن
[فريضة]

Əllamə Təbatəbai bu ayənin təfsirində yazır:

“Bih” sözündə zəmir “Uhillə ləkum ma vəraə zalikum” cümləsində nəzərdə tutulan əmələ qayıdır. Bu da “şəhvani kam alma” və yaxud bu mənanı çatdıran hər hansı sözdən ibarətdir. Nəticədə “ma” sözü saxlamaq üçün işlənərək “hər zaman” mənasında olacaqdır. Car və məcrur olan “minhunnə” də “İstəmtətum” cümləsinə aiddir. Beləcə ayənin mənası budur ki, hər zaman qadınlardan kam alsanız onların haqlarını özlərinə ödəməyiniz vacibdir.

Habelə “Ma” sözünü mosul kimi və “İstəmtətum” cümləsini onun siləsi kimi də nəzərdə tutmaq olar. Bu halda “bih”-in zəmirini mosula aid etmək də mümkündür. “Minhunnə”-nin car və məcrurunu isə mosulu izah edən söz saysaq, ayənin mənası belə olacaqdır:

“Qadınlardan hər birindən cinsi əlaqə ilə kam alsanız haqlarını verməlisiniz”. Bu cümlənin başında “fa” şəkilçisi olduğu üçün keçən söhbətin təfrii (şaxələrə ayrılması) və nəticəsi sayılır.

Bəzilərinin külliyyata və ya deyə bilərsiniz cüziyyatın külli mətləbə təfrii və tətbiqi. Bu mənaya heç bir şübhə yoxdur.

Çünki öncəki mətləb bu idi ki, öz sərvətinizdən istifadə edərək iffətə riayət etmək şərti ilə zövcə axtarın, sifah və ya zinadan kənar olun. Yuxarıda dediyimiz kimi bu söz kənizdən hər iki növ kam almağı, yəni daimi və müvəqqəti nikahı özündə cəmləşdirir. Belə isə “fəməstəmtətum bihi minhunnə fəətihunnə ucərəhunnə” cümləsinin bu cümləyə tətbiqi, şübhəsiz, cüzinin külliyyə tətbiqi bəyindən və yaxud cüzi qisimlərin bəzilərinin külli məqsəminə (bölünəninə) tətbiqi kimi olacaqdır.

Bu cür tətbiq Allah kəlamında çox istifadə olunmuşdur. Məsələn:

اياماً معدودات فمن كان منكم مريضاً او على سفر - ayəsində qeyri-adi halda (xəstə və ya səfərdə) olan bəzi müsəlmanlar, külli (bütün) müsəlmanlara tətbiq olunmuşdur.

فاذا امنتم فمن تمتع بالعمرة الى الحج - şərif ayəsi həccin üç qisimindən birini məqsəmin (həccin) əslinə tətbiq etmişdir. Bu kimi digər ayələr də mövcuddur.⁷⁹

ولا جناح عليكم فيما تراضيتم به من بعد الفريضة ان الله كان عليها حكيما

Ayənin sonuncu hissəsində buyrulur: “Əgər əqd tərəfləri (kişi və qadın) öz razılıqları ilə mehriyənin miqdarını sonradan azaldıb çoxaltsalar, eybi yoxdur.” Yuxarıdakı ayənin təfsirində digər bir ehtimal da vardır: “Müvəqqəti evlənmədən sonra iki tərəfin evlilik müddəti və ya mehriyə məbləğini artırmaq bəyəsində sövdələşmələrinin eybi yoxdur.”

Ayənin sonunda buyrulur: “Allah bəndələrinin məsləhətindən agah və öz qanunvericiliyində həkimdir.”⁸⁰

Yuxarıda dediklərimiz ayənin qısa təfsiri izahı idi. Lakin bu ayənin geniş və ətraflı təfsiri üçün əshab, tabein və təfsirçilərdən bəzilərinin fikirlərini açıqlayacağıq.

⁷⁹ - “Təfsirul- mizan”, c.4, səh. 271. “Təfsiri nümünə”, c.3, səh. 272.

⁸⁰ - “Təfsiri nümünə”, c.3, səh. 272.

Şərif ayə əshab, tabein və təfsirçilərin dilində

Şiə və əhli-sünnənin mötəbər kitablarında İbn Abbas kimi böyük səhabə, Mücahid⁸¹, Suddi və başqa tabeinin sözü gedən ayəni müvəqqəti evlənmə kimi təfsir etmişlər. Onlar təkid etmişlər ki, bu ayə müvəqqəti nikah bərsində nazil olmuşdur. Hətta bu kitablarda İbn Abbas və digərlərinin ayədə nəzərdə tutulanları izah etmək üçün bir kömək kimi

إلى اجل مسمى - cümləsini özlərinə məxsus qiraətlərinə artırımları da qeyd olunmuşdur. Hakim "Müstədrək"də Əbu Sələmədən belə nəql edir:

«ابوسلمه قال: سمعت ابا نضرة يقول قرأت علي ابن عباس رضي الله عنهما «فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فريضة» قال ابن عباس «فما استمتعتم به منهن الي اجل مسمى» قال ابونضرة فقلت ما نقرأها كذلك فقال ابن عباس والله لا نزل الله كذلك»⁸²

Əbu Nəzrə dedi:

İbn Abbas üçün فما استمتعتم به منهن فاتوهن فريضة ayəsinə qiraət etdim. İbn Abbas dedi:

- Ayəni belə oxu:

فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فريضة الى اجل مسمى

İbn Abbasa dedim:

- Biz bu ayəni belə oxumuruq.

O, dedi:

- Allaha and olsun, Allah-taala ayəni belə nazil etmişdir.

⁸¹ - "Əd-durrul-mənsur", c.3, səh. 140. "Təbəri", c.5, səh. 9. "Əl-Kəşf vəl-bəyan", c.3, səh. 286.

⁸² - "Müstədrək Hakim", c.2, səh. 305. "Əd-durrul-mənsur", c.3, səh. 140. "Cameul-bəyan", c.5, səh. 10. "Əhkamul-qur'an", İbn Ərəbi c.1, səh. 389.

Əhli sünnə alimlərindən Beyhəqi öz "Sünən" kitabında Məhəmməd ibn Kəbdən belə nəql edir:

«عن محمد بن كعب ان ابن عباس قال: كانت المتعة في اول الاسلام و كانوا يقرؤون هذه الآية (فما استمتعتم به منهن الي اجل مسمى»⁸³

Məhəmməd ibn Kəb nəql edir: İbn Abbas deyirdi ki, müvəqqəti nikah İslamın əvvəllərində vardı. "Fəməstəmtətum" ayəsinə hamı "ila əcəlin musəmma" ilə qiraət edərdi.

İbn Kəsir öz təfsir kitabında yazır:

« و كان ابن عباس و ابي ابن كعب و سعيد بن جبير و السدي يقرؤون «فما استمتعتم به منهن الي اجل مسمى فاتوهن اجورهن فريضة» و قال مجاهد نزلت في نكاح المتعة»⁸⁴

İbn Abbas, Ubey ibn Kəb, Səid ibn Cubeyr və Suddi mütə ayəsinə "ila əcəlin musəmma" ilə qiraət edirdilər. Mücahid demişdir: "Bu ayə mütə bərsində nazil olmuşdur."

Qurtubi öz təfsirində yazır:

«قال الجمهور ان المراد نكاح المتعة الذي كان في صدرالاسلام و قرأ ابن عباس و ابي ابن كعب و سعيد ابن جبير فما استمتعتم به منهن الي اجل مسمى فاتوهن اجورهن فريضة»⁸⁵

"Cumhur (alimlər) demişlər ki, bu ayədə müvəqqəti nikah nəzərdə tutulmuşdur. Bu nikah İslamın ilk çağlarında vardı və İbn Abbas, Ubey ibn Kəb, Səid ibn Cubeyr bu ayəni "ila əcəlin musəmma" cümləsi ilə qiraət edərdilər."

Yuxarıda deyilənlər mütə nikahına aid ayənin nazil olması haqqında idi. İnşaallah, bu ayə bərdə "Müvəqqəti nikah sünnədə" başlığı altında daha geniş danışacağıq.

⁸³ - "Əl-musnəd əl-kubra", c.7, səh. 207. "Əl-mocəmul-kəbir", c.10, səh. 320.

⁸⁴ - "Təfsiri qur'anul-əzim", c.10, səh. 227.

⁸⁵ - "Əl-came liəhkam", c.5, səh. 130.

Müvəqqəti nikah sünnədə

Keçən söhbətlərimizdə mütə nikahı və onun təfsiri haqqında danışdıq. İndi isə mütəni peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) və məsum imamların (əleyhimus-səlam) sünnəsində araşdırmağı lazım bilirik.

Hər iki məzhəbin kitablarındakı hədislərə əsasən, müvəqqəti nikah haqqında olan hədisləri bir neçə hissəyə bölmək olar:

1- Mütə nikahının İslamın ilk çağlarında şəriət tərəfindən bəyan olunduğunu göstərən hədislər.

2- Mütə nikahının Peyğəmbərin vəfatından sonra, Əbubəkrin xilafəti zamanı və Ömər xilafətinin bir hissəsində nəsx olunmadığını (silinmədiyini) və caizliyini təsdiqləyən hədislər.

3- Mütənin Ömər tərəfindən qadağan (haram) olunduğunu açıq-aydın göstərən hədislər.

1. Mütə nikahının İslamın ilk çağlarında şəriət tərəfindən bəyan olunduğunu göstərən hədislər.

Bu hissədə mütə nikahının İslam dininin ilk illərində şəriət tərəfindən təsdiqləndiyini, peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) əshabının və müsəlmanların ona əməl etdiklərini göstərən hədislərdən danışacağıq.

عن عبدالله بن مسعود قال: كنا نغزوا مع رسول الله ليس لنا نساء، فقلنا الا نستخمي؟ فنهانا عن ذلك ثم رخص لنا ان ننكح المرأة بالثوب الي اجل⁸⁶، ثم قرأ عبدالله: «يا ايها الذين آمنوا لا تحرموا طيبات ما احل الله لكم⁸⁷

⁸⁶ - "Buxari" c.1, səh. 119-200. "Müslim", c4, səh. 130. "Musənnəf ibn əbi şeybə", c.3, səh. 271 və 391. "Sunəni Beyhəqi", c7, səh. 79 və 201. "Müsnədi Əhməd", c.1, səh. 420. "Fəthul-bəri", c.9, səh. 98. "Təfsiri

Abdullah ibn Məsud dedi:

"Biz Allahın rəsulu ilə birlikdə cihadda idik. Yanımızda qadın yox idi. Biz:

-Ey Allahın rəsulu, biz özümüzü xacə (axta) etməyə? – dedikdə o, bizi bu işdən çəkirdi və bizə qadınlarla bir libas müqabilində müəyyən müddətə qədər evlənməyə icazə verdi. Sonra buyurdu:

«Allahın sizə halal etdiklərini özünüzdə haram etməyin.»

«عن مسلم القرشي: قال دخلنا علي اسماء بنت ابي بكر فسألناها عن متعة النساء فقالت: فعلناها علي عهد النبي»

Müslim Əl-Qürəşi deyir:

Biz Əbubəkrin qızı Əsmanın evinə getdik və ondan qadın mütəsi haqqında soruşduq. O,:

- Bu işi biz Allahın rəsulunun zamanında gördük- deyə cavab verdi.⁸⁸

عن ابي سعيد الخدري قال: «كنا نتمتع علي عهد رسول الله بالثوب»

Əbu səid Xudri dedi: "Biz Allahın rəsulunun zamanında bir libas müqabilində mütə nikahı edirdik."⁸⁹

«عن ابي بصير قال: سألت ابا جعفر عن المتعة فقال: نزلت في القرآن «فما استمتعتم به منهن...»

qurtubi", c.5, səh. 130. "Vəsailuş-şiə", c.21, səh. 11. "Biharul-ənvər", c.3, səh. 597. "Əl-cəme liəhkamil-qur'an", c.5, səh. 130.

⁸⁷ - "Maidə", ayə 78.

⁸⁸ - "Müsnəd təyalesi", səh. 228. "Vəsailuş-şiə", c.21, səh. 12 və c.14, səh. 441. "Biharul-ənvər", c.30, səh. 599.

⁸⁹ - "Müsnəd Əhməd", c.3, səh. 22. "Məcməuz-zəvaid", c.4, səh. 264. "Kənzul-əmal", c16, səh. 526.

Əbu Bəsir deyir: İmam Sadiqdən mürte haqqında soruşdum. İmam:

- "Fəməstəmtətum" ayəsi mütə barəsində nazil olmuşdur – dedi.⁹⁰

«عن أبي مريم عن أبي عبدالله قال: المتعة نزل بها القرآن و جرت بها السنة من رسول الله»

Əbi Məryəm imam Sadiqdən nəql edir ki, o həzrət buyurdu: "Mütə haqqında Quran ayəsi nazil oldu və bu Allah rəsulunun da sünnəsində icra olunmuşdur."⁹¹

Bu hədislər mütə nikahının İslamın ilk çağlarında şəriət tərəfindən qəbul olunduğunu aydın nümayiş etdirir və onlardan məlum olur ki, bu nikah İslam dininin ilk illərində səhabələr və müsəlmanlar arasında digər dini hökmlər kimi qəbul və icra olunmuşdur. Bu hissə təxminən bütün müsəlmanlar arasında hamılıqla məqbul hesab olunmuş və ixtilafli məsələ mütənin nəsx olunub-olunmamasındadır. Biz hazırda bu miqdarla kifayətlənərək sonrakı hissədə araşdırmalarımıza davam etdirəcəyik.

2. Mütə nikahının Peyğəmbərin vəfatından sonra, Əbubəkrin xilafəti zamanı və Ömər in xilafətinin bir hissəsində nəsx olunmadığını (silinmədiyini) və caizliyini təsdiqləyən hədislər

Bu hissədə İslam peyğəmbəri tərəfindən mütənin nəsx edilmədiyini (silinmədiyini və yaxud yasaq olunmadığını) və bu nikahın halallığının o həzrətin vəfatından sonra davam etdiyini göstərən hədislərdən danışmaq istəyirik. Bu hədislərdə mütənin hətta Əbubəkrin xilafəti dövründə və Ömər in

⁹⁰ - "Vəsailuş-şiə", c.21, səh. 21. "Əl-istibsar", c.3, səh. 141.

"Təhzibul-əhkam", c.7, səh. 250. "Usuli-kafi", c.5, səh. 448.

⁹¹ - "Əl-istibsar", c.3, səh. 5. "Vəsailuş-şiə" c.21, səh. 7.

xilafətinin bir hissəsində şəriətə uyğun sayıldığı qeyd olunmuşdur.

«عن جابر بن عبدالله قال : كنا نستمتع بالقبضة من التمر و الدقيق الايام علي عهد رسول الله و ابي بكر حتي نهي عنه عمر في شأن عمرو بن حريث»

Cabir ibn Abdullah dedi: "Biz bir ovuc xurma və ya un müqabilində Allahın rəsulu və Əbubəkrin zamanında mütə edirdik. Belə ki, Ömər sonradan onu Əmr ibn Hüreysin işinə görə qadağan etdi."⁹²

«قال عطاء : قدم جابر بن عبدالله معتمراً فجنناه في منزله فسأله القوم عن اشياء ثم ذكروا المتعة فقال: استمتعنا علي عهد رسول الله ابي بكر و عمر»

Əta nəql edir ki, bir gün Cabir ibn Abdullah ümrədən qayıtmışdı. Biz mənzilinə onu görməyə getdik. Camaat istədiyi sualı verirdi. Sonra mütə barədə soruşdular. O, dedi: "Biz peyğəmbərin, Əbubəkrin və Ömər in dövründə mütə edirdik."⁹³

«عن عمران بن حصين قال: نزلت آية المتعة في كتاب الله تعالى لم تنزل آية بعدها تنسخها فامرنا بها رسول الله و تمتعنا مع رسول الله و مات و لم ينهنا عنها قال رجل بعد رأيه ماشاء»

İmran ibn Həsin dedi: "Allah kitabında mütə (siğə) ayəsi nazil oldu. Sonradan onu nəsx edən bir ayə nazil olmadı. Belə ki, Allahın peyğəmbəri bizə mütə etmək fərmanı

⁹² - "Müslim", c.4, səh. 131. "Müsnəd Əhməd", c.3, səh. 304.

"Müsənnəf Abdur-rəzzaq", c.7, səh. 500. "Sunəni Beyhəqi", c.7 səh.

237. "Fəthul-bari", c.9, səh. 173. "Nəsbur-rayə", c.3, səh. 338.

⁹³ - "Səhihi Müslim" c.4, səh. 131. "Nəsbur-rayə", c.3, səh. 338.

"Müsnəd Əhməd", c.3, səh. 381.

verdi. Biz peyğəmbərlə idik və siğə edirdik. Sonra dünyadan getdi. Və bizi bu işdən çəkəndirmədi. Ondan sonra bir kişi öz başına istədiyini etdi.”⁹⁴

«عن ابي نضرة عن جابر قال: قلت أن الزبير ينهي عن المتعة و ابن عباس يأمر بها قال: علي يدي جري الحديث، تمتعنا مع رسول الله و مع ابي بكر...»

Əbi Nəzrə Cabirdən(rəziəllah ənhu) belə nəql edir: Cabirə dedim:

- İbn Zubeyr mütəni qadağan edir, amma İbn Abbas müvəqqəti evlənməyə çağırır.

Dedi:

- Hadisənin necə baş verdiyinə şahidəm. Biz Allahın peyğəmbəri(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ilə mütəmətli olub, (mütə həccini yerinə yetirərək) mütə edirdik. Habelə Əbubəkrlə...⁹⁵

عن زرارة قال: جاء عبدالله بن عمير الليثي الي ابي جعفر فقال: ما تقول في متعة النساء؟ قال احلها في كتابه و علي لسان نبيه فهي حلال الي يوم القيامة فقال يا ابا جعفر مثلك يقول هذا و قد حرمها عمر و نهي عنا؟ فقال عليه السلام و ان كان فعل؟

Zurərə nəql edir ki, Abdullah ibn Umeyr imam Sadiqin(əleyhis-salam) yanına gəlib dedi:

- Mütə haqqında fikriniz nədir?

⁹⁴ - “Fəthul-bari”, c.3, səh. 345. “Məfatihul-ğeyb”, c.10, səh. 41.

⁹⁵ - “Müsnəd Əhməd”, c.1, səh. 52. “Əs-sunən Əl-Kubra”, c.7, səh. 206. “Şərhi səhihi müsliim”, c.8, səh. 167.

- Allah-taala kitabı və rəsulu vasitəsi ilə mütəni halal etmişdir. Mütə nikahı qiyamətə qədər halaldır - deyə imam cavab verdi.

- Ey Əba Cəfər, Ömər bu işi haram etdiyi təqdirdə sizin kimi bir şəxsiyyət belə bir söz danışsınız?

- Haram etmişdirsə də! - dedi imam.⁹⁶

«عن الامام الرضا عليه السلام : احل رسول الله المتعة و لم يحرمها حتي قبض.»

İmam Rza(əleyhis-salam) belə buyurdu: “Allahın rəsulu mütəni halal etmiş və ölüm çağınadək onu haram buyurmamışdır.”⁹⁷

3.Mütənin Ömər tərəfindən haram (təhrim) edildiyini göstərən hədislər

Bəziləri mütənin haram buyrulduğunu peyğəmbərin adına yazmaq istəsələr də hər iki məzhəbin hədis kitablarında mövcud olan hədislər bu gerçəklikləri gizlətməyə və ikinci xəlifə Ömər tərəfindən olan təhrimi (qadağanı) peyğəmbərlə əlaqələndirməyə imkan vermir.

Dini mənbələrdə nəql olunan hədislər açıq-aydın mütə nikahını Ömər tərəfindən haram etdiyini göstərir. Lakin bəzi insanlar bu qadağanı peyğəmbərlə bağlamaq istəmişlər. Biz bu mövzunu daha ətraflı izah etmək üçün mütənin Ömər tərəfindən qadağan olunduğunu, hətta mütə edənlərə cəza təyin edildiyini göstərən hədisləri qeyd edəcəyik.

Əhli sünəninin adlı-sanlı alimlərindən olan Siyuti və Qirmanı “Tarixi xuləfa” və “Əxbarud-duvəl” kitablarında

⁹⁶ - “Vəsailu-şia”, c.21, səh. 287. “Təhzibul-əhkam”, c.7, səh. 250. “Usuli-kafi”, c.5, səh. 449.

⁹⁷ - “Vəsailu-şia”, c.21, səh. 8. “Mən la yəhzuruhul-fəqih”, c.3, səh. 292.

Ömər in “əvvəliyyatı” (kəşf etdiyi ilk işlər) haqqında yazmışlar:

«هو اول من سمى اميرالمومنين و اول من كتب التاريخ من الهجرة اول من سن قيام شهر رمضان ... و اول من حرم المتعة...»

“O, ilk dəfə "Əmirül-möminin ləqəbi verilən və hicri tarixini qələmə alan şəxsdir. Təravih namazını ramazan ayında birinci dəfə sünnə (bidət) edən də odur. O, ilk adamdır ki, mütəni haram etdi.”⁹⁸

و عن الحكم قال: قال علي: «لو لا ان عمر نهى عن المتعة ما زنى الا شقى»

Həkəm nəql edir ki, Əli (əleyhis-səlam) dedi: “Ömər mütəni qadağan etməsəydi bədbəxtlərdən başqa bir kəs zina etməzdi.”⁹⁹

« عن عمر انه قال: «ثلاث كن علي عهد رسول الله و انا محرمهن و معاقب عليهن: متعة الحج و متعة النساء...»

Nəql olunur ki, Ömər demişdir: “Allahın rəsulunun zamanında üç şey vardı ki, mən onları haram etdim və onlara əməl edənləri cəzalandırdım. O üç şey: Həcc mütəsi, nisa (qadın) mütəsi və azanda “həyyə əla xəyri əməl” cümləsidir.”¹⁰⁰

عن عمر انه قال: «متعتان كانتا علي عهد رسول الله و انا انهي عنها و اعاقب عليهما متعة الحج و متعة النساء»

⁹⁸ - “Tarixul-xuləfa səh. 124. “Əxbarud-duvəl və asarul-əvvəl fit-tarix” , Qırmani (birinci çap, Aləmul-kutub, Beyrut, 1412 h.q.)

⁹⁹ - “Məfatihul-ğeyb” c.10, səh. 21. Əd-durrul-mənsur”, c.2, səh. 140.

“Cəmeul-bəyan”, c.5, səh. 9.

¹⁰⁰ - “Əl-ğədir”, c6, səh. 213. “Biharul-ənvar”, c31, səh. 43.

“Cəvahirul-kəlam”, c.30, səh. 140.

Ömərdən nəql olunur ki, dedi: “Allah rəsulunun vaxtında iki mütə vardı. Mən onları qadağan edirəm və onlara əməl edənlərin cəzası var. O iki mütənin biri həcc mütəsi, digəri qadın mütəsidir.”¹⁰¹

عن ابي نضرة قال كنت عند جابر بن عبد الله فاتاه أت فقال ابن عباس و ابن الزبير اختلفا في المتعتين فقال جابر فعلنا هما مع رسول الله ثم نهانا عنها عمر فلم نعدلها»

Əbu Nəzrə nəql edir:

Mən Cabir ibn Abdullahın yanında idim. Bir şəxs dedi:

- İbn Abbas və İbn Zübeyrin iki mütə məsələsində ixtilafı var.

- Biz Allahın rəsulunun vaxtında hər ikisini görərdik. Sonradan Ömər bu iki işi bizə qadağan etdi və biz bunları bir daha təkrarlamadıq- deyər Cabir cavab verdi.¹⁰²

Başqa bir hədisdə nəql olunur:

عن ابي نضرة قال كان ابن عباس يأمر بالمتعة و كان ابن الزبير ينهي عنها فذكرت ذلك لجابر بن عبد الله فقال: لدي دار الحديث تمتعنا مع رسول الله فلما كان عمر قال ان الله يحل لنبيه ما شاء بما شاء و ان القرآن قد نزل منزله: فاتموا الحج العمرة

¹⁰¹ - “Əhkamul-qur’an”, Cəssas, c.1, səh. 338 və c.2, səh. 191 və c.3, səh 312. “Usuli Sərəxsi” c.2, səh. 6. “Əl-cəmeul-əhkam lil-qur’an”, c.2, səh. 392. İləl Daru qutni”, c.2 səh. 156. “Tarixi Bağdad”, c.14 səh. 202 və c.64, səh. 71. “Təhzibul-kəmal”, c.31, səh. 214. “Təzkirətul-huffaz”, c.1, səh. 366. “Musnəd Əhməd”, c.1, səh. 52. “Kənzul-ummal”, c16, səh. 520-521. “Əl-məbsut Sərəxsi”, c.4, səh. 27.

“Cəvahirul-kəlam”, c.30, səh. 139.

¹⁰² - “Səhihi Müslim”, c.4, səh. 59. “Əssunənul-kubra”, c.7, səh. 206.

“Kənzul-ummal”, c16, səh. 521. “Nəsbur-rayə”, c.3, səh. 338.

كما امركم الله اتموا نكاح هذه النساء فلا
اوتي يرجل تزوج امرأة الا رجتمه بالحجارة

Əbu Nəzrə deyir ki, İbn Abbas mütə etmək göstərişi verirdi. İbn Zubeyr isə bu işdən çəkindirirdi. Mən bu işi Cabir ibn Ənsariyə xatırlatdım. O, dedi: Hadisədən xəbərdaram (İşin necə baş verdiyini bilirəm). Biz Allahın rəsulunun dövründə mütə edirdik. Ömər gələndə isə belə dedi: "Şübhəsiz, Allah öz peyğəmbərinə istədiyini (istədiyi üçün) halal etdi. Həcc və ümrəni Allah əmr etdiyi kimi tamamlayın və qurtarın. Qadınları siğə etməkdənsə çəkinin. Əgər bir qadın mənim onu (müəyyən müddətə) siğə etmiş kişini yanıma gətirsə həmin şəxsi daşqalaq edəcəyəm.¹⁰³

«عن جابر بن عبد الله قال: تمتعنا
متعئين علي عهد النبي الحج و النساء
فنهانا عمر عنهما فانتھينا»

Nəql olunur ki, Cabir ibn Abdullah dedi: "Peyğəmbər sağ olanda biz iki mütəyə əməl edirdik. Onlardan biri həcc mütəsi, o biri qadın mütəsi idi. Belə ki, Ömər bizi bu işdən çəkindirirdi və biz bu işi bir daha davam etdirmədik."¹⁰⁴

«عن ابي سعيد الخدري و جابر بن عبد الله
قالا: تمتعنا الي نصف من خلافة عمر... حتي
نهى عمر الناس عنها في شأن عمرو بن
حريث»

Nəql olunur ki, Əbi Səid Xudri və Cabir ibn Ənsari demişlər:

¹⁰³ - "Müsnəd Təyaəsi", səh. 248.

¹⁰⁴ - "Müsnəd Əhməd", c.3, səh. 358. "Tarixi Mədinə", c.2, səh. 720.

"İbn Şübbə Ən-nümeiri", "Əd-durrul-mənsur", c.3, səh. 141.

"Biz Ömər xilafətinin yarısına qədər mütə edirdik. Belə ki, Ömər Əmr ibn Hüreysin işinə görə bu işi bizə qadağan etdi."¹⁰⁵

«عن جابر قال: كانوا يتمتعون من النساء
حتي نهاهم عمر بن الخطاب»

Cabir ibn Abdullah dedi: "Camaat qadın mütəsindən bəhrələndilər və Ömər onu yasaq etdi."¹⁰⁶

عن ابن جريج عن عطاء قال: سمعت ابن عباس
يقول: رحم الله عمر ما كانت المتعة إلا رحمة
من الله تعالي رحم بها امت محمد ولو لا نهيه
لما احناج الي الزنا إلا شفي

İbn Cüreyc Ətadan nəql edir ki, o dedi: "İbn Abbasdan belə dediyini eşitdim:

- Allah Ömərə rəhm etsin. Mütə Allahın Məhəmməd ümmətinə bəxş etdiyi rəhmətdən başqa bir şey deyildi. Əgər Ömər onu qadağan etməsəydi, kiçik bir dəstədən savayı heç kəsin zinaya ehtiyacı olmazdı."¹⁰⁷

«عن سعيد بن مسيب قال : نهى عمر عن
متعئين : متعة النساء و متعة الحج»

Səid ibn Müsəyyib deyir:

- Ömər iki mütəni yasaq etdi. Biri qadın mütəsi, digəri həcc mütəsi.¹⁰⁸

«عن عمران بن سواد قال صليت الصبح مع
عمرفقرا سبحان و سورته معها ثم انصرف و
قمت معه فقال احاجة؟ قلته حاجة قال فلحق
قال فلحقت فلما دخل اذن لي فاذا هو علي

¹⁰⁵ - "Umdətul-qari", Eyni c17, səh. 246.

¹⁰⁶ - "Şərhi məanil-əxbar", c.3, səh. 26. "Kənzul- ummal" c.16, səh.

520.

¹⁰⁷ - "Əd-durrul-mənsur", c.3, səh. 142. "Əl-cameul-əhkam lil-qur'an", c.5, səh. 130.

¹⁰⁸ - "Əd-durrul-mənsur", c.2, səh. 541. "Kənzul- ummal", c.16, səh.

520.

سرير ليس فوقه شي فقلت نصيحة فقال مرحبا بالناصر عدواً و عشياً قلت عابت امتك اربعاً قال فوضع راس درته في ذقنه و وضع اسفلها علي فخذه ثم قال : هات قلت : ذكروا انك حرمت العمرة في اشهر الحج و لم يفعل ذلك رسول الله و لا ابوبكر و هي حلال قال هي حلال لو انهم اعتمروا في الشهر الحج رأوا ها مجزية من حجهم فكانت قائبة قوب عامها ففرع حجهم و هو بهاء من بهاء الله و قد اصبت. قلت : و ذكروا انك حرمت متعة النساء و قد كانت رخصة من الله نستمتع بقبضه و نفارق عن ثلاث. قال ان رسول الله احلها في زمان ضرورة ثم رجع الناس الي السعة ثم لم اعلم احداً من المسلمين عمل بها و لا عاد اليها فالان من شاء نكح بقبضة و فارق عن ثلاث طالق و قد اصبت قال قلت و اعتقت الامة ان وضعت ذابطنها بغير عتاقه سيدها قال: الحقت حرمة بحرمة و ما اردت الا الخير و استغفر الله قلت و تشكو منك نهر الرعيه و عنف السياق قال: فشرع الدرّة ثم مسحها حتي اتي علي آخرها ثم قال: انا رميل محمد - و كان زامله في غزوة قرقرة الكدر- فوالله اني لارتع فاشبع و اسقي فأروي و انهز اللفوت و ازجر العروض و اذب قدري و اسوق خطوي و اضم العنود و الحق القطوف و اكثر الزجر و اقل الضرب و اشهر العصا و ادفع باليد لولا ذلك لاعذرت قال: بلغ ذلك معاوية فقال: كان و الله عالما برعيتهم...»

İmran ibn Səvad nəql edir:

- Sübh namazında Ömərə iqtida etdik. Sonra o, "Subhanə" və digər bir surəni qıraət edib namazı bitirdi. Birlikdə ayağa qalxdıq. O:

- Bir şey istəyirsən?- deyə soruşdu.

- Bəli,- deyə cavab verdim.

O:

- Bizimlə gəlsin,- dedi və mən onlara qatıldım. Mənzilə daxil olanda mənə içəri girməyə icazə verdi. Üstündə heç nə olmayan bir taxt üzərində əyləşmişdi. Mən:

- Nəsihətim var,-dedim.

- Sübh və şam nəsihət edənlərə mərhəbə,- dedi.

- Ümmət sizdə dörd eyb tutmuşdur,- dedim. (Deyir: Şallağının bir ucunu çənəsinin altına, o biri ucunu budunun üzərinə qoyub ona dirsəkləndi) dedi:

- Davam et.

- Dedilər ki, sən həcc aylarında ümrəni haram etmişən. Lakin peyğəmbər və Əbubəkr bu işi görməmişdilər və bu iş halal idi,-dedim.

- Bu iş halaldır. Onlar ümrəni həcc aylarında yerinə yetirsələr bunu həccin yerinə biləcək və Məkkə il ərzində boş qalacaq (digər günlərdə heç kəs ümrə ziyarəti üçün gəlməyəcək) və cücəsiz qalan yumurtaya bənzəyəcəkdir. Həcc Allahın bəxş etdiyi bəha və nurdur (gözəllikdir). Mən yanılmamışam,- deyə Ömər cavab verdi. Mən:

- Sənin qadın mütəsini haram etdiyini də söyləyirlər. Bu Allahın bir rüxsəti (icazəsi) idi ki, biz bir ovuc buğda ya xurma müqabilində ondan bəhrələnidik və üç gündən (və ya üç yaxınlıqdan) sonra ayrılırdıq,- deyə davam etdim.

Ömər:

- Allahın rəsulu onu zərurət və yoxsulluğun hökm sürdüyü bir zamanda halal etdi. İndi camaatın vəziyyəti yaxşılaşmış, rifaha və bolluğa üz tutmuşlar. Sonradan müsəlmanlardan kiminsə bu işi gördüyündən xəbərim yoxdur. Zəmanəmizdə kim istəsə bir ovuc buğda və ya

xurma ilə evlənib, üç gündən sonra talaqla ayrılı bilər. Demək yanılmamışam,- dedi...¹⁰⁹

« عن عروة بن الزبير حولة بنت حكيم دخلت علي عمر بن الخطاب فقالت : ان الربيعة بن امية استمتع بامرة مولدة فحملت منه فخرج عمر... يجر ردائه فزعا فقال هذه المتعة و لو كنت تقدمت فيه لرجمته»

Ürvə ibn Zübeyrdən belə nəql olunub ki, dedi: Həkimin qızı Xulə Ömər ibn Xəttabın hüzuruna gəlib:

- Rəbi ibn Üməyyə uşaq doğan bir qadıdan bəhrələndi və o qadın hamilə oldu,- dedi. Ömər bu sözü eşitcək əsəbi halda əbasını çəkə-çəkə evdən çıxdı və:

- Bu mütədir. Əgər bundan öncə bu barədə rəyimi desəydim mütləq onu daşqalaq edərdim,- dedi.¹¹⁰

«عن ابن جريح قال: اخبرني ابو الزبير عن جابر قال: قدم عمرو بن حريث الكوفة فاستمتع بمولاة فأتى بها عمر و هي حبلي فسأله فاعترف قال فذلك حين نهي عنها عمر»

Nəql olunmuşdur ki, İbn Cüreyc dedi: Əbu Zübeyr Cabirin dilindən belə deyirdi:

- Ömər və İbn Hüreyəs Kufəyə daxil oldular. O, bir kənizi mütə edib. Ömərin yanına gətirdi. Kəniz hamilə idi. Ömər soruşdu və o da etiraf etdi. Bu hadisə Ömər ona qadağa qoyandan sonra baş verdi.¹¹¹

«عن سليمان بن يسار عن امّ عبدالله ابنة ابي خيثمه : ان رجلا قدم من الشام فنزل عليها

¹⁰⁹ - “Şərhi nəhcül-bəlağə”, c.12, səh. 121. “Biharul-ənvar”, c.3, səh.

619. “Tarixi Təbəri”, c3, səh. 290-291.

¹¹⁰ - “Əd-durrul-mənsur”, c.2, səh. 141. “Kitabul-umm”, c.7, səh. 149.

“Əl-izah Fəzl ibn Şazan Əl-əzdi”, səh. 445. “Kitabul-Musnəd”, İmam Şafii səh. 225.

¹¹¹ - “Fəthul-bari”, c.9, səh. 141. “Əl-müsənnəf”, Əbdur-rəzzaq c.7, səh. 500.

فقال : ان العزبة قد اشتدت علي فابغيني امرأة اتمتع معها قالت : فدلته علي امراه فشارطها و اشهدوا علي ذلك عدولا فمكث معها ماشاء الله ان يمكث ثم انه خرج فاخبر عن ذلك عمر بن الخطاب فارسل الي فسألني احق ما حدثت؟ قلت : نعم قال فاذا قدم فاذنيني فلما قدم اخبرته فارسل اليه فقال: ما حملك علي الذي فعلته ؟ قال فعلته مع رسول الله ثم لم ينهانا عنه حتي قبضه الله ثم مع ابي بكر فلم ينهنا عنه حتي قبضه الله ثم معك فلم تحدث لنا فيه نهيا فقال عمر: اما و الذي نفسي بيده لو كنت تقدمت في نهي لرجتمك بينوا حتي يعرف النكاح من السفاح.»

Süleyman ibn Yəsardan (o da Umm Abdullah Əbi Xeymənin qızından) nəql olunmuşdur ki, Şamdan gələn bir kişi onun yanına gəldi və:

- Subaylıq mənə çox təsir edir. Bir qadın gətir, ondan (mütə etməklə) bəhrələnim, - deyə söylədi.

Mən ona bir qadın göstərdim. O, bir neçə adil şəxsi şahid tutaraq həmin qadınla evləndi. Allahın müqəddər etdiyi qədər orada qaldı. Sonra evdən çıxdı. Ömər ibn Xəttab bu işdən xəbər tutanda yanıma adam göndərüb bu hadisənin nə qədər doğru olduğunu soruşdu. Mən, deyilənləri təsdiqlədim.

O, dedi:

- Hər zaman gəlsə, məni xəbərdar et.

Mən də həmin kişi yanıma gələndə Ömərə xəbər verdim. Ömər onu yanına çağırıb soruşdu:

- Bu işi görməyənə səbəb nədir?

- Mən Allahın rəsulunun zamanında bu işi gördüm və o həzrət dünyasını dəyişənədək məni bu işdən çəkəndirmədi.

Ondan sonra Əbubəkrlə idim. O da dünyadan gedənə qədər bu işə qadağa qoymadı. İndi sənirləyik. Bizə bu haqda əmr və ya qadağa çatmamışdır.

Ömər dedi:

- Canım əlində olana and olsun əgər bundan öncə mənim qoyduğum qadağadan xəbər tutmuş olsaydın səni daşqalaq edərdim. Elan edin ki, mütə nikahı zina sayılsın.¹¹²

«ان سلمة بن امية بن خلف الجحفي استمتع من سلمى مولاة حكيم بن امية بن الاوص الاسلمي، فولدت له فجد ولدها فبلغ لذلك عمر فنهى عن المتعة»

Sələmə ibn Uməyyə ibn Xələf Cuhəmi, Həkim ibn Uməyyə ibn Əvqəs Əsləminin kənizindən bəhrələndi (yəni onu mütə etdi) və kəniz ondan bir uşaq dünyaya gətirdi. Sələmə uşağı inkar etdi. Hadisə Ömər qulağına çatanda mütəni qadağan etdi.¹¹³

Bu hədislər mütənin peyğəmbərin vəfatından sonra, ikinci xəlifə Ömər zamanında haram edilməsinə aydın bir sübutdur. Hədislərdə qeyd olunduğu kimi Əli(əleyhis-salam), Cabir ibn Abdullah Ənsari, Ömər özü, İbn Abbas və başqa böyük səhabələr mütənin peyğəmbərin vəfatından sonra, ikinci xəlifə tərəfindən haram olunduğunu söyləmiş və məhz onun bu peyğəmbər sünnesinin müqəddəs İslam dinindən silmək istədiyini bəyan etmişlər. O, hədəfinə çatmaq üçün ağır cazalar da təyin etmişdir. Hər bir oxucu bu hədisləri mütaliə etməklə eyni qənaətə gələ bilər.

¹¹² - “Kənzul-umməl”, c.16, səh. 522. “Əl-bəyan fi təfsiril-qur’an”, səh. 323.

¹¹³ - “Əl-isabə”, c.3, səh. 121. “Əl-ğədir”, c.6, səh. 209. “Təfsirul-mizan”, c.4, səh. 296.

Mütə nikahı Əhli-beyt görüşlərində

Əhli-beyt müqəddəs İslam dininin hamisi və İslam ümmətinin hidayətçisi olduğuna görə İslam dinində bidət qoymaq istəyən hər kəslə mübarizə aparıb şəriət gəmisini bu fırtınalı fitnə və bidət dənizindən əmin-amanlıq sahilinə çatdırmağa çalışmışdır. Ona görə də onlar böyük problemlərlə üzləmiş, sonda şəhadət şərbəti içərək yarananın görüşünə tələmişlər.

Əhli-beytin (əleyhimus-səlam) mütə haqqında baxışları olduqca şəffaf və aydındır. Peyğəmbərin vəfatından sonra onun həzrət Əlidən (əleyhis-səlam) tutmuş imam Həsən Əsgəriyə (əleyhis-səlam) kimi Əhli-beyti (əleyhimus-səlam) həmişə mütə nikahının halal olduğunu təkid etmiş və mütə nikahını peyğəmbərin həsənə sünnesindən saymışlar. Bu indi də belədir və qiyamət gününədək də sünne olaraq qalaçaqdır.

Bu haqda Əhli-beytdən (əleyhimus-səlam) bizə gəlib çatmış hədisləri üç hissəyə bölmək olar:

Birinci qrup hədislər: Mütə nikahının halallığından və bu hökmün nəsx (ləğv) olmadığından söz açan hədislər.

İkinci qrup hədislər: Mütə nikahına əməl etməyin savablığını, onun ilahi rəhmətə və günahların bağışlanmasına səbəb olduğunu çatdıran hədislər.

Üçüncü dəstə hədislər: Mütə qadağasının ikinci xəlifə Ömər tərəfindən həyata keçdiyini açıqlayan hədislər.

Bu mövzuda daha ətraflı məlumat vermək üçün Əhli-beyt (əleyhis-səlam) hədislərinin nəqli və şərhinə başlayırıq.

1. Mütə nikahının halallığından və nəsx olmadığından söz açan hədislər

«عن ابي بصير قال سالت ابا جعفر عن
المتعة فقال نزلت في القرآن: فما
استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فريضة»

Əbu Bəsirdən nəql olunur ki, dedi: imam Baqirdən (əleyhis-səlam) mütə nikahı haqqında soruşdum. İmam (əleyhis-səlam) buyurdu: “Quranda "fəməstəmtətum bihi minhunnə fəətuhunnə ucürəhunnə fərizəh"¹¹⁴ ayəsi mütə barəsində nazil olmuşdur.”¹¹⁵

«عن ابي بصير عن ابي جعفر : قال كان
يقرأ (فما استمتعتم به منهن الي اجل
مسمي)»

Əbu Bəsir İmam Baqirdən (əleyhis-səlam) nəql edir ki, o həzrət həmişə "fəməstəmtətum" ayəsini "ila əcəlin musəmma" cümləsi ilə birlikdə oxuyardı.¹¹⁶

«عن بكر بن محمد قال: سالت ابا عبدالله عن
المتعة فقال: فما استمتعتم به منهن
فاتوهن اجورهن فريضة»

Nəql olunmuşdur ki, Bukeyr ibn Məhəmməd dedi: İmam Sadiqdən (əleyhis-səlam) mütə haqqında soruşdum. O,:

- "Fəməstəmtətum bihi minhunnə fəətuhunnə ucürəhunnə fərizəh" ayəsi mütə barəsində nazil olmuşdur.”- deyə cavab verdi.¹¹⁷

«قال الصادق : فما استمتعتم به منهن
فاتوهن اجورهن فريضة فهذه الآية دليل علي
المتعة»

¹¹⁴ - “Nisa”, ayə 24.

¹¹⁵ - “Vəsailuş-şiə”, c.21, səh. 5. “Əl-istibsar”, c.3, səh. 141.

“Təhzibul-əhkam”, c.7, səh. 250. “Furui kafi”, c.5, səh. 447.

¹¹⁶ - “Mustədrəkul-vəsail”, c.14, səh. 448. “Təfsiri kənzul-dəqaiq”, c.3, 374.

¹¹⁷ - “Vəsailuş-şiə”, c.14, səh. 439. “Kənzul-dəqaiq”, c.3, səh. 74.

İmam Sadiq(əleyhis-səlam) demişdir: “[Fəməstəmtətum bihi minhunnə fəətuhunnə ucürəhunnə fərizəh] ayəsi mütə nikahına dəlil və şahiddir.”¹¹⁸

«عن زرارة قال: جاء عبدالله بن عمير
الليثي الي ابي جعفر فقال ما تقول في
متعة النساء؟ قال احلها في كتابه و علي
لسان نبيه فهي حلال الي يوم القيامة فقال
يا ابا جعفر مثلك يقول هذا و قد حرمها
عمر و نهي عنها؟ فقال و ان كان فعل !
فقال اني اعينك بالله من ذلك ان تحل شيئا
حرمه عمر! فقال له انت علي قول صاحبك و
انا علي قول رسول الله»

Zurədən rəvayət olunur ki, dedi: Abdullah ibn Umeyr imam Baqirin(əleyhis-səlam) yanına gəlib:

- Mütə barəsində nəzəriniz nədir?- deyə soruşdu.

İmam(əleyhis-səlam):

- Allah-taala öz kitabında və rəsulunun vasitəsilə mütəni halal etmişdir. Mütə nikahı qiyamət gününədək halaldır, - deyə cavab verdi.

- Ey Əbu Cəfər, Ömər bu işi haram etdiyi təqdirdə sizin kimi bir şəxsiyyət belə bir söz danışsınız?

- Hərçənd haram etmişsə də! - dedi imam.

Abdullah ibn Umeyr üzünü imama çevirib dedi:

- Mən sizdən Allaha pənah aparıram. Ömər bir şeyi haram edir və siz isə onu halal!

- Siz öz sahibinizin sözündə qalın, mən də Allahın rəsulunun sözündə,- deyə imam cavab verdi.¹¹⁹

¹¹⁸ - “Vəsailuş-şiə”, c.14, səh. 439. “Təfsiri qummi”, c.1, səh. 136.

¹¹⁹ - “Vəsailuş-şiə”, c.21, səh. 287. “Təhzibul-əhkam”, c.7, səh. 250.

“Mustədrəkul-vəsail”, c.14, səh. 49. “Furui-kafi”, c.5, səh. 449.

«عن ابي مريم عن ابي عبدالله قال المتعة نزل بها القرآن و جرت بها السنة من رسول الله»

Əbi Məryəmdən nəql olunan rəvayətə görə imam Sadiq (əleyhis-səlam) dedi: “Mütə nikahına dair Quranda ayə nazil olmuşdur və rəsulullahın (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sünnəsi ona müvafiqdir.”¹²⁰

«عن الامام الرضا احل رسول الله المتعة ولم يحرمها حتي قبض»

Nəql olunur ki, İmam Rza (əleyhis-səlam) buyurdu: “Allahın rəsulu mütə nikahını halal etmiş və öz vəfat gününə qədər ona qadağa qoymamışdır.”¹²¹

Gördüyünüz kimi, məsum imamlardan bizə çatmış bu hədislər "Nisa" surəsinin 24-cü ayəsinin mütə nikahı barəsində nazil olduğunu göstərir. Bu ayənin Əhli-beyt (əleyhimus-səlam) tərəfindən “ila əcəlin musəmma”cümləsi ilə birgə qiraəti də bu həqiqəti dəstəkləyir.

Sözü gedən Əhli-beyt (əleyhis-səlam) hədislərində açıq-aydın bəyan olunmuşdur ki, mütə nikahı Allah-taalanın şəriət kimi qəbul etdiyi bir nikah olmuş və peyğəmbərin də sünnəsi o həzrətin vəfatınadək ona müvafiq olmuşdur. Mütə haqqında gəzən söz-söhbətlər peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) vəfatından sonra ortaya atılmışdır.

Yuxarıda deyilənlərə nəzər salsaq görürük ki, biz ilk növbədə Əhli-beytin (əleyhimus-səlam) mütə nikahının caiz olub, nəsx olmadığını təsdiqlədiyini açıqladıq.

¹²⁰ - “Əl-İstibsar”, c.3, səh. 142. “Vəsailu-ş-şiə”, c.21, səh. 7.

¹²¹ - “Vəsailu-ş-şiə”, c.21, səh. 7. “Mən la yəhzuruhul-fəqih”, c.3, səh. 292.

İnşaallah, mövzunun daha aydın olması üçün mütənin savaba malik olduğunu göstərən hədisləri nəzərinizə çatdıracağıq.

2. Müvəqqəti evlilik savabdır və ilahi rəhmətə səbəb olur

Bu növ hədislərdə mütə nikahının caizliyi (ona qadağa qoyulmaması) ilə yanaşı onun savab bir iş olduğu qeyd edilir. Bu rəvayətlərə əsasən, müvəqqəti evlənmə də daimi evlənmə kimi savabdır. Belə bir evlənmə növü insanın günahdan çəkinməsinə səbəb olduğu üçün mütədən bəhrələnen şəxs Allahın lütf və rəhmətinə nail olur. Bu haqda daha ətraflı danışmaq üçün Əhli-beyt (əleyhimus-səlam) dən bizə çatmış hədisləri araşdırmağa başlayırıq.

«عن صالح بن عقبة عن ابيه عن الباقر : قال قلت: للمتمتع ثواب؟ قال ان كان يريد بذلك عزوجل و خلافا لفلان لم يكلمها كلمة الا كتب الله له حسنة و اذا دنا منها غفر الله له بذلك ذنبا فاذا اغتسل غفر الله له بعدد ما مر الماء علي شعره قال قلت بعدد الشعر قال نعم بعدد الشعر»

Saleh ibn Əqəbə öz atasından və o da imam Baqirdən (əleyhis-səlam) nəql edərək deyir ki, İmam Baqirdən (əleyhis-səlam) soruşdum:

- Mütə etməyin savabı və ya əcri varmı?

- Əgər nikah Allaha xatir və rəsulullahın sünnəsini icra etmək naminə (filan adama etiraz əlaməti kimi) olarsa, onunla danışdığı hər söz müqabilində həsənə və savab əta olunur, evləndiyi üçün günahları bağışlanar. Qüsl edən zaman üzərinə su tökülən bədən tüklərinin sayı qədər günahları bağışlanar, - deyə imam cavab verdi.

- Tüklərinin sayı qədər?- mən soruşdum.

- Bəli, tüklərinin sayı qədər, - deyə imam təsdiq etdi.¹²²

«عن هشام بن سالم عن ابي عبدالله قال:
يستحب للرجل ان يتزوج المتعة وما احب
للرجل منكم ان يخرج من الدنيا حتي يتزوج
المتعة ولومرة.»

Hişam ibn Salim İmam Sadiqdən (əleyhis-səlam) nəql edir ki, imam (əleyhis-səlam) dedi: “Mütə nikahı və müvəqqəti evlilik hər bir şəxs üçün müstəhəbdir. Xoşlamıram ki, sizlərdən biriniz ömründə heç olmasa bir dəfə müvəqqəti evlənməmiş bu dünyadan getsin.”¹²³

«عن ابي عبدالله قال: ما من رجل تمتع ثم
اغتسل الا خلف الله من كل قطرة تقطر منه
سبعين ملكا يستغفرون له الي يوم القيامة
ويلعنون متجنبها الي ان تقوم الساعة»

Nəql edirlər ki, imam Sadiq (əleyhis-səlam) buyurdu: “Mütə edən kəsin qüsl edən vaxt bədəmindən axan hər damla suya Allah-taala yetmiş mələk məmur edər ki, qiyamət gününə qədər onun üçün bağışlanma siləsinlər. Mütədən imtina edən və uzaq duran kəslərə isə qiyamət gününədək lənət göndərmək tapşırırlar.”

Gördüyünüz kimi, bu növ hədislərdə mütə nikahının caiz olmasından əlavə onun savabı haqda danışılır.

Bu hədislərlə öncəki hədislər arasında nəzərəcarpacaq fərq budur ki, bundan öncəki hədislərdə mütənin halallığı və nəsx olunmaması haqqında danışılırdı. Axırda sadalanmış hədislərdə isə hikmət sahibi Allah tərəfindən mütə edən şəxsə əta olunan rəhmət və savabdan söz açılır. Belə hədislər ilk öncə müvəqqəti nikahın da daimi nikah kimi ilahi razılıq və əfvə səbəb olduğunu nümayiş etdirir. İkinci mətləb budur ki, Əhli-beytin (əleyhimus-salam)

¹²² - “Mustədrəkul-vəsail”, c.14, səh. 452.

¹²³ - “Vəsailuş-şiə”, c.14, səh. 443.

mütə barəsində fikirləri mütənin halallığı mövzusu ilə xülasə olunmur. Belə ki, Əhli-beyt (əleyhimus-salam) bu nikah növünün ilahi rəhmət və bərəkət nazil edən müstəhəb bir iş olduğuna etiqad bəsləmişlər. Aydındır ki, kişi və qadını zina, livat və digər böyük günahlara batmağa qoymayan onlara Allah yolunda sabit qədəm olmaqda kömək edən bu nikah Allahın razı olduğu, onun rəhmət və lütfünə səbəb olan bir nikahdır.

Buraya qədər deyilənlərlə kifayətlənirik. Mövzunun tamamlanması üçün Əhli-beytin (əleyhimus-salam) mütənin Ömər tərəfindən təhrim olunması barədə baxışlarını açıqlayırıq.

3. Ömər müvəqqəti nikahı haram etmişdir

Keçən bölmədə iki məzhəbin kitablarından seçdiyimiz hədislərdən məlum oldu ki, mütə nikahının haram edilməsi peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) vəfatından sonra ikinci xəlifə Ömər zamanında baş vermişdir. Bu arada əhli-sünnə kitablarındakı hədislərə nəzər salaraq onları izah etdik. Əhli-beytdən (əleyhimus-salam) bizə çatmış hədislər də bu rəvayətləri təsdiq edir. Məlum olur ki, Əhli-beytin (əleyhimus-salam) mütə nikahına qadağaya baxışları əhli-sünnə hədislərində deyilənlərlə üst-üstə düşür. Daha artıq məlumat almaq üçün iki hədis qeyd edirik.

«عن محمد بن مسلم عن ابي جعفر قال: قال
جابر بن عبدالله عن رسول الله انهم غزوا معه
فاحل لهم المتعة ولم يحرمها وكان علي
يقول: لولا ما سبقني ابن الخطاب ما زني الا
شقي.»

Məhəmməd ibn Müslim rəvayət edir ki, imam Baqir (əleyhis-səlam) dedi: Cabir ibn Abdullah rəsulullahdan

nəql edir ki, onlar Allahın rəsulu ilə birlikdə müharibədə idilər. Rəsulullah mütəni halal etdi və sonradan da haram buyurmadı. Əli (əleyhis-səlam) həmişə deyirdi: “Əgər Ömər ibn Xəttab mütəni haram etməkdə irəli düşməsəydi bədbəxt və amansız insandan savayı heç kəs zinaya yol verməzdi.”¹²⁴

«ابي عبدالرحمن بن ابي ليلى قال: سألت ابا عبدالله هل نسخ آية المتعة شيء؟ قال: ولولا نهي عمر عنها ما زني الا شقي.»

Əbi Əbdurrəhman ibn Leyli nəql edir ki, imam Sadiqdən (əleyhis-səlam) soruşdum:

- Mütə nikahı haqqında olan ayəni nəsə (digər bir ayə və ya hədis) ləğv etmişdirmi?

- Əgər Ömər mütə nikahını haram etməsəydi, amansız və bədbəxt adamlardan savayı kimsə zina etməzdi,- deyə imam cavab verdi.¹²⁵

Əhli-beytdən nəql olunan bu hədislərdən dəyərli və mühüm nöqtələr aydın olur:

Hədislərin bir qisminə bəyan olunur ki, Əhli-beyt (əleyhimus-salam) mütə nikahını halal və caiz bilir. Hərçənd bəziləri bu həqiqəti danmağa çalışırlar.

İkinci qisim hədislər mütənin halal olması ilə yanaşı Əhli-beytin (əleyhimus-salam) nəzərinə, onun savab olduğunu təsdiqləyirlər.

Üçüncü qisim hədislər yuxarıda sözü gedən hədislər kimi aydın şəkildə göstərir ki, mütə nikahını ikinci xəlifə Ömər haram etmişdir. Bu hədislər Əhli-beytin (əleyhimus-salam) mütə haqqında baxışlarının Qurana uyğun və müsbət bir baxış olduğunu aydınlaşdıraraq, onların mütəni haram bildiyini deyən şəxslərin iddiasını rədd edir.

¹²⁴ - Keçən mənbə.

¹²⁵ - Keçən mənbə, c.21, səh. 11. “Cəvahirul-kəlam”, c.3, səh. 145.

Nəticə

Bu fəslin ilk bölməsində Quranın müvəqqəti nikah haqqında olan ayələrindən danışdıq. Məlum oldu ki, Qurani-kərim müvəqqəti nikaha münasibətini aydın şəkildə qeyd etmişdir. Bu məsələni sübut etmək üçün böyük səhabələrin, tabeinin¹²⁶ və təfsirçilərin sözlərinə də istinad etdik. İkinci bölmədə mütənin peyğəmbər sünnəsindəki yerindən söhbət açdıq. Məlum oldu ki, həzrət Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) öz həyatında mütə nikahının halal olmasını, həm də onun nəsx olunmamasını bəyan etmişdir.

Habelə mütənin xəlifə Ömər hakimiyyəti zamanı haram olunması da hədislərdə qeyd olunmuşdur. Sonuncu bölmədə isə Əhli-beytin (əleyhimus-səlam) bu barədə fikirlərini araşdırdıq. Belə ki, Əhli-beyt (əleyhimus-səlam) müvəqqəti nikahı halal saymış, onun nəsx olunmadığını söyləmiş və bu əməlin müstəhəb və savab olduğunu təsdiqləmişlər.

Burada “Əhli-beytin mütə haqqında görüşləri” başlığı altında araşdırmaları sona çatdırırıq. Mövzunun hərtərəfli aydınlaşması üçün səhabə və tabeinin mütə nikahı barədə dediklərini nəzərdən keçiririk.

Üçüncü fəsil

Mütə nikahı səhabənin nəzərində

Keçən söhbətlərimizdə mütə nikahını Quran, sünnə və Əhli-beyt baxımından araşdırdıq. Aydın oldu ki, mütə nikahına bu üç əsas mənbədə təkid olunmuşdur.

¹²⁶ - Tabein və ya tabelər Məhəmməd peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrindən sonra yaşamış və onların şagirdi sayılan habelə onlar vasitəsilə hədis nəql edən şəxslərdir. (tərcüməçi)

Peyğəmbər əshabının mütə nikahı barədə nəzərlərini öyrənmək də mühüm məsələlərdən biridir ki, keçmişdə və bu gün alimlərin nəzər-diqqətini özünə cəlb etmişdir. Hərçənd bəzi alimlər peyğəmbər əshabının mütə nikahını haram bildiklərini söyləyir və mütənin Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tərəfindən haram buyrulduğuna etiqad bəsləyirlər. Lakin səhih hədislər və tarixi faktlar bu mətləbin əksini subuta yetirir. Buna görə də bu məsələnin açıqlanması xüsusilədə peyğəmbər əshabının mütə nikahını haram bilməməsi və onun Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tərəfindən haram edilməməsinə etiqad bəsləmələri və hətta özlərinin mütəyə əməl etmiş olduqlarını və həmçinin bəzi tabeinin mütə nikahından dünyaya gəldiklərini aydınlaşdırmaq üçün bu kitabın bir fəslini bu məsələyə ayırdıq.

Şiə və əhli-sünnə alimlərinin dedikləri:

İbn Həzm demişdir:

«و قد ثبت علي تحليها بعد رسول الله جماعة من السلف رضي الله عنهم منهم من الصحابه رضي الله عنهم اسماء بنت ابي بكر الصديق و جابر بن عبدالله و ابن مسعود و ابن عباس و معاوية بن ابيسفيان و عمر بن حريث و ابوسعيد الخدري و سلمة و معبد ابنا امية بن خلف و رواه جابر بن عبدالله عن جميع الصحابة مدة رسول الله و مدة ابي بكر و عمر الي قرب آخر خلافة عمر و من التابعين طاوس و عطاء و سعيد بن جبير و سائر فقهاء مكة اعزها الله»

Sabit olunmuşdur ki, peyğəmbərdən sonra sələf insanların bir hissəsi mütə nikahının halal olduğuna etiqad bəsləmişlər. Bunlardan Əbubəkrin qızı Əsma, Cabir ibn Abdullah, İbn Məsud, İbn Abbas, Müaviyə ibn Əbu Sufyan, Əmr ibn Hüreys, Əbu Səid Xudri, Üməyyə ibn

Xələfin iki övladı Sələmə və Məbəd kimi tanınmış səhabələrin adlarını sadalamaq olar. Cabir bunu həzrət Məhəmmədin dövründə, Əbubəkrin xilafəti zamanı və Ömər xilafətinin sonlarına qədər bütün səhabələrdən habelə tabeindən Tavus, Səid ibn Cübeyr, Əta və sair Məkkə fəqihlərindən rəvayət etmişdir.¹²⁷

İbn Həbib yazır:

«من كان يري المتعة من اصحاب النبي : خالد بن عبدالله الانصاري، زيد بن ثابت الانصاري، سلمة بن الاكوع الاسلمي، عمران بن حصين الخزاعي و عبدالله بن عباس بن عبدالمطلب رضي الله عنه...»

Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) əshabından olan Xalid ibn Abdullah Ənsari, Zeyd ibn Sabit Ənsari, Sələmə ibn Əkvə Əsləmi, İmran ibn Həsin Xüzai, Abdullah ibn Abbas ibn Əbdul-Müttəlib mütə nikahının halal olmasına etiqad bəsləmişlər.¹²⁸

Abdullah ibn Quddamə “Əl-Muğni” kitabında yazır:

«حكي عن ابن عباس انها جائزة و عليه اكثر اصحابه عطاء و طاوس و به قال ابن جريج و حكي ذلك عن ابي سعيد الخدري و جابر و اليه ذهب الشيعة لانه قد ثبت ان النبي اذن فيها»

İbn Abbasdan mütə nikahının caiz olduğu nəql olunmuşdur. Onun şagirdləri olan Əta, Tavus da bu əqidədə idilər. İbn Cureyc də bunu təsdiqləmiş və Əbu Səid Xudridən və Cabir ibn Abdullahtan bunu nəql etmişdir. Şiə məzhəbinin də məsləki budur. Çünki

¹²⁷ - “Əl-mühəllə”, c.9, səh. 520. “Nəylul-ovtar”, c.6, səh. 270.

¹²⁸ - “Əl-muhbər”, səh. 289.

peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütə nikahına izn verdiyi sabit olunmuşdur.¹²⁹

Qurtubi öz təfsirində yazır:

«قال ابوبكر الطرطوسي: و لم يرخس في نكاح المتعه الا عمران بن حصين و ابن عباس و بعض الصحابة و طائفة من اهل بيت»

Əbubəkr Tərtusi yazır ki, mütə nikahını İmran ibn Həsin, İbn Abbas, sahəbələrədən bəziləri və Əhli-beytdən (əlehyimus-səlam) olan bir qrup insanlardan başqa bir kəs rüxsətli bilməmişdir.¹³⁰

Əbu Həyyan öz təfsirində yazır:

«قال عمران بن حصين امرنا رسول الله بالمتعه و مات بعد ما امرنا بها و لم ينهنا عنه قال رجل بعده برأيه ماشاء علي هذا جماعة من اهل بيت و التابعين»

İmran ibn Həsin demişdir: “Peyğəmbər bizə mütə etməyə əmr etmişdi və bu əmrdən sonra dünyasını dəyişdi. O, bunu qadağan etməmişdi. Ondan sonra bir kişi öz istəklərinə tabe olaraq istədiyini dedi. Əhli-beytdən və tabeindən ibarət olan bir qrup da bu əqidədədirlər.”¹³¹

Gördüyünüz kimi alim və dinşünasların sözləri bu təsəvvürü yaradır ki, əshabdan, tabeindən və Əhli-beytdən (əlehyimus-səlam) olan görkəmli şəxsiyyətlər mütə nikahını halal bilmişlər və hətta ona əməl etmişlər. Bu məsələyə daha çox aydınlıq gətirmək üçün mütəni halal bilən səhabə və tabeininin adlarını sadalayırıq.

Görkəmli şəxsiyyətlərin mütə barəsində dedikləri

1. Həzrət Əli(əleyhis-səlam)

¹²⁹ - “Əl-muğni”, c.7, səh. 571-572.

¹³⁰ - “Əl-cameul-əhkam lil-qur’an”, c.5, səh. 333.

¹³¹ - “Əl-bəhrul-muhit”, c.3, səh. 589.

Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) peyğəmbərin səhabəsi ilə yanaşı mütə nikahını halal bilən şəxsiyyətlərdən biri də Həzrət Əmirülmöminin Əli (əleyhis-səlam)-dır. Doğrudur ki, bəziləri mütənin haram olmasını isbatlamaq üçün həzrət Əli (əleyhis-səlam) haqqında nalayiq sözlər, iftiralar və doğru olmayan hədislər uydururlar. Lakin bu mətləbin əksini sübut edən və onların əqidəsinə uyğun olan həzrət Əlidən (əleyhis-səlam) çatmış mötəbər və səhih hədislər hər iki məzhəbin kitablarında diqqəti cəlb edir. Sünnədə mütə nikahı haqqında deyilənlərdən söhbət açarkən həzrət Əlidən (əleyhis-səlam) və digər məsum imamlardan nəql etdiyimiz hədislər bizim bu iddiamıza aşkar bir sübutdur. Burada sözü uzatmamaq üçün nümunə üçün bir hədislə kifayətlənirik.

«عن الحكم انه سئل عن هذه الآية - آية متعة النساء_ منسوخه؟ قال لا و قال علي لولا ان عمر نهى عن المتعة ما زني الا شقي»
Həkəmdən bu ayənin-mütə ayəsinin-mənsux olduğu (hökmü silindiyi) soruşuldu. O,:

- Xeyir, - deyə cavab verdi.

Əli demişdir:

- Əgər Ömər mütəni qadağan etməsəydi şəqi və bədbəxt adamdan savayı bir kəs zina etməzdi.¹³²

İmam Əli (əleyhis-səlam) bi hədisdə üç mühüm məsələyə toxunmuşdur:

1. Mütə nikahının halallığına və haram edilməməsinə.

¹³² - “Əd-durrul mənsur”, c.2, səh. 140. “Əl-kəşf vəl-bəyan”, c.3, səh. 286. “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 9. “Məcməul-bəyan”, c.3, səh. 52. “Muqtəniyyatud-durər”, c.3 səh. 82.

Yəni əgər mütə nikahı haram olsaydı imam bu hədisi buyurmazdı. Çünki mütə nikahı haram olan təqdirdə zinadır və bu zinanın başqa zinalarla fərqi yoxdur.

2. İmam ictimai mühitin əxlaqsızlıq və zinadan qurtuluş yolunu mütə nikahında görür.

Ona görə də buyurmuşdur: “mütə haram olmasaydı bədbəxt adamlardan başqa heç bir kəs zina etməzdi.” Nəticədə cəmiyyət içində əxlaqdızlığın yayılmasına bais olmaz, özlərini və ictimai mühiti fəsada çəkməzdilər.

3. O, mütə hökmünün qüvvədə qaldığına təkid etmişdir. Belə ki, “Əgər ömər onu qadağan (haram) etməsəydi”- dedikdə məlum olur ki, Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bu işi təhrim etsəydi şübhəsiz Əli(əleyhis-səlam) bunu qəbul edərdi və əsla təhrimi Ömər hesabına yazmazdı. Onun sözləri bunu göstərirdi, mütə nikahı peyğəmbər(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tərəfindən nəsx və təhrim olunmamışdır. Bu, hədisdən başa düşülən üç mətləbdir.

Biz də həzrət Əlinin(əleyhis-səlam) mütə nikahı haqqında möhtərəm nəzəri barəsində bu miqdarla kifayətlənərək onun mütəni haram bildiyinə dair böhtanlara cavab verəcəyik.

Həzrət Əliyə(əleyhis-səlam) isnad edilən yalançı hədislər.

Əhli-beytin (əleyhimus-salam) mütə haqqında fikirləri aydın və şəffafdır və heç kimsə bu həqiqəti inkar edə bilməz. Bu mətləbi keçən bəhsimizdə sadaladığımız hədislər artıq bir dəfə sübut etmişdir. Bu səbəbdən Buxari, Müslim, və Əhli-sünnənin digər görkəmli alimləri imam Baqirdən (əleyhis-səlam) imam Əsgəriyə(əleyhis-səlam) kimi məsum imamlardan mütə nikahı və başqa mövzular haqqında hədis nəql etməkdən çəkinmişlər. Onların imam

Əlidən (əleyhis-səlam), Fatimeyi-Zəhradan(salamullah əleyha), imam Həsən (əleyhis-səlam), imam Hüseyin (əleyhis-səlam) və imam Zeynul-abidindən nəql etdikləri hədisləri isə barmaqla saymaq olar. Yeri gəlmişkən deməliyik ki, bu hədislərin içində də Əhli-beytə atılan böhtanlar nəzəri cəlb edir.

Aydındır ki, imam Baqir (əleyhis-səlam) və digər imamlar mütə nikahının əleyhinə hətta bir söz belə söyləsəydilər şübhəsiz onlar bu sözü bayraq edərək əllərində gəzdirər və şiələrini məğlub etmək və ayrı müsəlmanları da yollarından azdırmaq üçün bindən istifadə edərdilər. Lakin bir qrup insanlar öz arzularına çatmaq üçün mütə nikahının təhrimi barəsində bir neçə uydurma hədisi Həzrət Əliyə (əleyhis-səlam) isnad etməkdən çəkinməmişlər. Onların tərəfdarları da fürsəti əldən verməyib bu hədisləri (mütənin halallığı barədə o alicənablardan bizə çatmış hədislərə göz yumaraq) möhkəm bir dəlil və xüsusi hədis olaraq öz hədis və qeyri-hədis mənbələrində mütə nikahının əleyhinə qeyd etmişlər. Onlar bu hədislərə keçmişdə və müasir zamanda şiələrin əleyhinə və mütə nikahını rədd etmək üçün istinad etmiş və edirlər.

Ona görə də bu hədisləri nəql etdikdən sonra onların sənəd və mətnlərini araşdırmağı münasib bildik. Bu işlə bu hədislərin dəyər və etibarını ən yaxşı şəkildə məlum olacaqdır.

(1) «حدثنا مالك عن ابن شهاب عن عبدالله و الحسن ابني محمد بن علي عن ابيها عن علي بن ابي طالب ان رسول الله نهي عن متعة النساء يوم خيبر و اكل الحمر الاهليه»

Malik Şahabdan o da Abdullah və Həsən, Məhəmməd Hənəfiyyənin iki oğlundan onlar da öz atalarından və o da Əli ibn əbi Talibdən(əleyhis-səlam) nəql edir:

- Peyğəmbər Xeybər döyüşündə qadınları mütə etməyi və ev ulaqlarının ətindən qida kimi istifadə etməyi qadağan etdi.¹³³

Başqa bir hədisdə belə nəql olunur.

(2) ابن عيينة انه سمع الزهري يقول: اخبرني الحسن بن محمد بن علي و اخوه عبدالله عن ابيها ان عليا رضي الله عنه قال: لابن عباس ان النبي نهى عن المتعة و عن لحوم الحمر الالهلية»

İbn Uyəynə Zöhrinin belə söylədiyini eşitdi, Həsən və qardaşı Abdullah, Məhəmməd Hənəfiyyənin iki oğlu Əlidən belə xəbər verdi ki, İbn Abbasa:

- Allahın rəsulu (səlləllahu ələyhi və alihi və səlləm) mütə nikahından və əhliləşmiş ulaq ətindən çəkindiridedi.¹³⁴

3. «عن الزهري عن الحسن بن محمد بن الحنيفه عن ابيه قال: تكلم علي و ابن عباس في متعة النساء فقال له علي انك امرؤ تائه ان رسول الله نهى عن متعة النساء في حجة الوداع»

Zöhrü Həsən ibn Məhəmməd ibn Hənəfiyyədən o da atasından nəql etdi ki, bir gün Əli və İbn Abbas mütə nikahı haqqında mübahisə etdilər. Əli İbn Abbasa:

- Sən nə danışdığını bilmirsən. Peyğəmbər mütə nikahını vida həccində qadağan etdi- dedi.¹³⁵

¹³³ - "Səhihi Buxari", c.5, səh. 78. "Kitabul-məğazi", bab gəzvətu xəybər. "Səhihi Müslim", c.4, səh 134; Kitabun-nikah.

¹³⁴ - "Səhihi Buxari", c.6, səh. 29.

Bu hədisləri digər alimlər də eyni sənədlə öz kitablarında nəql etmişlər.¹³⁶ Lakin təkrara yol verməmək üçün onları burada nəql etməkdən vaz keçir və qeyd etdiyimiz hədisləri araşdırmağa başlayırıq.

Bu hədislərin sənəd baxımından bir neçə qüsuru vardır:

1) Bütün hədislər ibn Şahab Zöhrü ilə xətm olur. Bu hədislərdə Məhəmməd ibn Hənəfiyyənin iki oğlundan nəql edən ravi bir nəfərdir və o da məhz Zöhrinin özüdür. Bu minvalla hədis öz gerçək dəyərini göstərir və aydın olur ki, bu hədis bütün ravi və alimlər tərəfindən qəbul olunmamışdır. Əks halda onlar da bu hədisi nəql edərdilər. Bu "Dirayətul-hədis" elmində danışılan ravinin "təfərrüdü"dür(bir fərd olaraq qalmasıdır).

2) İbn Şahab Zöhrinin özü də müvəssəq və etibar olunmuş bir fərd deyildir. Bundan əlavə o Əhli-beytə qarşı yaxşı münasibət bəsləməmiş əksinə Əhli-beyt düşmənləri ilə xüsusilə də Bəni Üməyyə ilə sıx əlaqə saxlamış və onların xidmətçilərindən biri olmuşdur. İbn Xilkan bu haqda yazır:

İbn Şahab Zöhrü, Əbdül-məlik, Hüşam, Yəzid ibn Əbdül-Məliyin xilafət dövrlərində saray alimlərindən olmuşdur.¹³⁷ Sonradan Hüşam onu öz övladlarına müəllim təyin etdi və o, həccdə də onların mürşidi və hidayətçiləri olmuşdur. Zöhrü yazır:

"Əbdül-məlik dünyadan getdi və mən onun oğlu Vəlidə itaət etdim. Ondan sonra Süleyman Əbdül-Əzizi və sonra oğlu Yəzidi seçdim. O da qəzavət mənəsbini mənə layiq bildi. Ondan sonra da Hüşam ibn Əbdül-Məliyə xidmət

¹³⁵ - "Əlmocəmul-əvsət", c.5, səh. 345. "Məcməuz-zəvaid", c.4, səh.

265.

¹³⁶ - "Şərhu Mənil-asar", c.3, səh. 25. "Səhihi Müslim", c.4, səh. 135.

¹³⁷ - "Vəfəyatul-əyan", c.2, səh. 318. "Əl-əbrar", c.1, səh. 178.

etdim və övladlarının müəllimi oldum. Həccdə də bələdçilikləri mənim öhdəmə idi.¹³⁸

Malik (malikilərin imamı) demişdir: “Zöhri Əməvilərin Şam şəhərindəki qazısı və böyük müftisi idi.”¹³⁹ Ona görə də əhli-sünnənin görkəmli alimləri daim onu danlamışlar.

Məkhul demişdir: O, məliklərlə yaxın münasibətlərinə görə özünü fasid və xarab etdi.¹⁴⁰ Ona görə də Zeməxşəri öz təfsir kitabında Hud surəsinin 113-cü ayəsinin təfsirində Zöhrini Əməvi rəhbər və xəlifələrinə çox etimad etdiyinə və onlarla hökumət işlərində yaxından iştirak etdiyinə görə pisləmişdir.¹⁴¹

Zəhəbi bu haqda yazır:

Zöhrinin Bəni-Üməyyə hökumətinin möhkəm və güclü qalmasında böyük və mühüm rolu var idi.¹⁴²

Xaricə ibn Məsəb və Məhəmməd ibn Əşkan demişlər:

Zöhri Əməvilərin jandarmı və onların əsgərlərindən biri idi.¹⁴³

Əmr ibn Übeyd isə demişdir:

Zöhri padşahların əl dəsmalı idi. Onlar öz eyblərini və pisliklərini onun vasitəsi ilə silirdilər.¹⁴⁴

Ona görə də alimlərdən bəziləri öz Zöhriyə qarşı nifrətlərini gizlətməmiş və onun barəsində həqiqətləri söyləməkdən vaz keçməmişlər. Hakim Nişaburi bu haqda belə yazır:

¹³⁸ - “Siyəru əlamun-nubəla”, c.5, səh. 331.

¹³⁹ - “Əl-mövta”, c.1, səh. 20.

¹⁴⁰ - “Siyəru əlamun-nubəla”, c.5, səh. 339.

¹⁴¹ - “Əl-kəşşaf”, c.2, səh. 433.

¹⁴² - “Seyru əlamun-nubəla”, c.5, səh. 339.

¹⁴³ - “Mizanul-etidal”, c.1, səh. 625.

¹⁴⁴ - “Tarixi mədinətu Dəməşq”, c.20, səh. 59. “Mərifətu ulumul-hədis”, səh. 54.

“Əhli-sünnənin rical alimi Yəhya ibn Müindən Zöhri barəsində “Əməş yaxşıdır yoxsa Zöhəri” - deyə soruşdular. O.:

- Əməş də Zöhri kimi olsaydı ona nifrətim olardı. Çünki Zöhri Əməvilər üçün işləyirdi (İslam üçün deyil),- deyə cavab verdi.

Bundan əlavə o, Əhli-beytə qarşı da yaxşı münasibət bəsləmirdi. Xüsusilə həzrət Əliyə qarşı öz kinini və düşmənliyini daha aşkar şəkildə göstərirdi. İbn Əbil-Hədid bu haqda yazır:

Zöhri həzrət Əlidən münhərif və azmış olan ən məşhur şəxslərdən idi.¹⁴⁵

Demək lazımdır ki, İmam Səccadın (əleyhis-səlam) Zöhriyə yazdığı məktub da onun bu çirkin işlərinə görə qələmə alınmışdı.¹⁴⁶

Məhəmməd ibn Şeybə rəvayət edir: “Mədinə məscidində Zöhrinin Ürvə ibn Zübeyrlə birgə əyləşib Həzrəti-Əlinin (əleyhis-səlam) əleyhinə təbliğat apardıqlarını gördüm. Bu xəbər imam Səccada (əleyhis-səlam) çatdı. İmam bu işlərinə görə onları çox danladı.”¹⁴⁷ Zöhri bunun müqabilində hər yerdə fürsət tapsaydı Müaviyəni tərifləyərdi.

Bir gün Zöhri imam Səccadın (əleyhis-səlam) hüzurunda belə dedi:

¹⁴⁵ - “Şərhi nəhcül-bəlağə”, c.4, səh. 102.

¹⁴⁶ - “Əhyau-ulumid-din”, c.2, səh. 191.

¹⁴⁷ - “Mən la yəhzuruhul-fəqih”, c.4, səh. 482. “Əl-müstərşid”, səh. 150. “Biharul-ənvar”, c.46, səh. 143.

«كان معاوية يسكته الحلم و ينطقه العلم.
فقال كذبت يا زهري بل كان يسكته الحصر و
ينطقه البطر»¹⁴⁸

Dəlillər və sübutlar bunu göstərir ki, Zöhri Əhli-beytə qarşı düşmənçiliyi ilə yanaşı onların fəzilət və mənəqibini xüsusilə də Həzrət Əlinin (əleyhis-səlam) fəzilətlərini gizlədərdi.

Əhli-sünnə alimlərindən olan İbn Həbban bu barədə yazır:

«لستُ احفظ لمالك و لا للزهري فيما روي
من الحديث شيئاً من مناقب علي»

Malik və Zöhriddən nəql olunan hədislər içində Həzrət Əlinin (əleyhis-səlam) fəzilətində bir hədis tapmadım.¹⁴⁹

Ibn Əsakir yazır:

«عن جعفر بن ابراهيم الجعفري قال: كنت
عند الزهري اسمع منه فاذا عجز قد وقفت
عليه فقالت يا جعفري لا تكتب عنه فانه مال
الي بني اميه و اخذ جوائزهم، فقلت من هذه؟
قال اختي رقيه خرفت، قال خرفت انت كتمت
فضائل آل محمد»

Cəfər ibn İbrahim Cəfəri nəql edir ki, Zöhriddən bir hədis öyrənirdim, qəflətən qoca bir qadın irəli gəlib dedi:

- Ey Cəfəri, Zöhriddən hədis nəql etmə. Çünki onun Bəni-Ümyyəyə meyli var və onların hədiyyəsini alır.

Mən:

- Bu qadın kimdir?- deyə soruşdum.

- Mənim bacım dəli olub,- deyə Zöhri cavab verdi.

Bacısı:

¹⁴⁸ - "Ləvameul-ənvar", c.1, səh. 178-179.

¹⁴⁹ - "Əl-məcrühin", c.1, səh. 258.

- Sən dəli olmusan, Əhli-beytin fəzilətlərini və mənəvi keyfiyyətlərini gizlədirsən?- deyə ona cavab verdi.¹⁵⁰

Kəbi öz kitabında yazır:

“Zöhri Bəni-Mərvanın havadarlarından olmuş və heç vaxt Əlinin (əleyhis-səlam) fəzilətlərini zikr etməmişdir.”¹⁵¹

O, hədis nəqlində də diqqətli olmamışdır və ondan nəql olunan hədislərin əksəriyyəti mürsəldir. Belə ki, əhli-sünnənin görkəmli alimləri bu həqiqətə etiraf etmişlər.

Yəhya ibn Səd Əl-Qəttan bu xüsusda yazır:

Zöhrinin mürsəl hədisləri mürsəl hədislərin ən pisi və şiddətlisidir. O, adını çəkmək istəmədiyi hər kəsin adını silmişdir.¹⁵²

Zəhəbi bu barədə yazır:

Zöhrin mürsəl hədisləri böyük bir problemdir. Çünki o hədisin ravisini hətta iki-iki pozmuşdur. Bəzilər onu yalnız səhabələrin adlarını hədis sənədlərindən sildiğini söyləmişlərsədə bu doğru deyil. Belə ki, o, digərlərinin adlarını da hədis əsnadından pozmuşdur.¹⁵³

Onun nəql etdiyi hədislərdə “təqdim” və “təxir” də müşahidə olunmaqdadır. O, bu işi də adi bir iş sayırdı. Əbu-Yunis bu barədə yazır:

Zöhriddən təqdim və təxir barəsində soruşduqda o:

- Təqdim və təxir Quranda caiz ola-ola hədislərdə niyə caiz olmasın?-deyə cavab verdi.¹⁵⁴

¹⁵⁰ - “Tarixi Mədinətu Dəməşq”, c.42, səh. 227. “Cəvahirul-mətəlib fi mənəqibi imam Əli”, c.1, səh. 143.

¹⁵¹ - “Qəbulul-əxbar”, c.1, səh. 266.

¹⁵² - “Siyəru əlamun-nubəla”, c.5, səh. 339.

¹⁵³ - Həmin mənəbə.

¹⁵⁴ - Həmin mənəbə c.5, səh. 345.

Sualımız budur ki, Əməvilərə bu qədər bağlı olan və saray ruhanisi olan bir şəxsdən hədis nəql etmək doğrudurmu? Allahın rəsulu buyurmadımı:

«سيكون بعدي امراء يكذبون و يظلمون فمن صدقهم بكذبهم و اعانهم علي ظلمهم فليس مني و لست منه و لم يرد عل الحوض»

“Məndən sonra əmirilər gələcəklər ki, yalan deyər və zülm edərlər. Hər kimsə onların yalanına haqq verərsə və zümlərinə yardım edərsə məndən deyil. Mən də ondan deyiləm. Beləsi hovuz kənarında yanıma gələ bilməz.”¹⁵⁵ Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurmuşdur:

«العلماء امناء الرسل علي عبادالله ما لم يخالطوا السلطان»

“Alimlər peyğəmbərlərin Allah bəndələri arasında əmanətçiləridirlər, sultanlara arxalanana qədər.”¹⁵⁶

Əhli-beytə xüsusilədə həzrət Əliyə (əleyhis-səlam) qarşı düşmənçilik edən, onların fəzilətlərini gizlədən və düşmənləri ilə dostluq edən bir insandan hədis nəql etmək doğrudurmu?

Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) Həzrət Əliyə (əleyhis-səlam) buyurmadımı:

«لا يحبك الا مؤمن و لا يبغضك الا منافق»

“Səni mömindən başqa bir kəs sevməz və münafiqdən savayı bir kəs sənə ədavət bəsləməz.”¹⁵⁷

Allah-taala Qurani kərimdə buyurmadımı:

«ان المنافقون هم الفاسقون»¹⁵⁸

¹⁵⁵ - “Müsnəd Əhməd”, c.5, səh. 384. “Əhya ulumiddin”, c.2, səh. 191.

¹⁵⁶ - “Əl-Cameus-səğir”, c.2, səh. 191. “Kənzul-ummal”, c.10, səh.

183.

¹⁵⁷ - “Müsnəd Əhməd”, c.1, səh. 65.

¹⁵⁸ - “Tövbə”, ayə 67.

Hüçürat surəsinin altıncı ayəsində buyurmadımı:

« ان جاءكم فاسق بنبا فتبينوا »

Həztəti-Əlinin (əleyhis-səlam) fəzilətləri haqqında sadir olmuş külli miqdarda hədislərdən birini belə nəql etməkdən boyun qaçıran bir şəxs, onun məzəmməti barədə¹⁵⁹ habelə Əlinin (əleyhis-səlam) öz dilindən mütə nikahının təhrimi haqqında hədis nəql edirsə xeyirxahlıq niyyəti varmı? Həqiqəti aydınlaşdırmaq istəyirmi? Hədəfi İslam ümmətinə səhih hədisləri çatdırmaq mıdır?

Bütün ömrünü Əməvi xəlifələrinin xidmətində keçirmiş bir kəs Əhli-beyt (əleyhis-səlam) barəsində həqiqətləri söyləyə bilərmə? Zöhri özü bunu edə bilmədiyini etiraf edir.

3) Nə üçün Həzrət Əli bu sözləri imam Həsənə (əleyhis-səlam) və imam Hüseyinə deyil məhz Məhəmməd Hənəfiyyəyə açıqladı? Və ya nə üçün Zöhri bu hədisi yalnız Məhəmməd Hənəfiyyənin iki övladından nəql edir? Zöhrinin bu hədis barəsində imam Səccaddan (əleyhis-səlam) da soruşması yaxşı olmazdı? Belə ki, əgər Həzrət Əli (əleyhis-səlam) bu hədisi buyursaydı yalnız Məhəmməd ibn Hənəfiyyə və onun iki oğlu deyil imam Həsən (əleyhis-səlam), imam Hüseyin (əleyhis-səlam), imam Səccad (əleyhis-səlam) və başqaları da bu hədisi nəql edərdilər. Bu Məhəmməd ibn Hənəfiyyəyə isnad edilən yalandan başqa bir şey deyil.

Bu hədisin mətn baxımından da qusurları vardır:

1) Bu hədisin mətnini Zöhri bir neçə şəkildə nəql etmişdir. O, hədislərin birində deyir: Həzrət Əli (əleyhis-səlam) dedi ki, peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və

¹⁵⁹ - “Cəvahirul-mətəlib fi mənəqibud-dəməşqi”, c.1, səh. 242.

“Vuzuun-nəbi”, c.1, səh. 245.

səlləm) Xeybər döyüşündə mütə nikahını və əhliləşmiş ulaqların ətini haram etdi.¹⁶⁰

Digər rəvayətdə vardır ki, bunu ibn Abbasa dedi.¹⁶¹

Başqa bir hədisdə isə İbn Abbasa :

- Sən nə dediyini bilmirsən çünki mütə nikahına fitva verirsen-dedi.¹⁶²

Digər bir rəvayətdə Həzrət Əli (əleyhis-səlam) buyurdu:

- Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) Xeybərdə mütə nikahını qadağan etdi.¹⁶³

Bu hədisdə əhliləşmiş uzunqulaqdan bir xəbər yoxdur. Bunun əksi də hədisdə vardır.

2) Başqa hədislərdə Zöhri mütənin təhrim olunmasını da bir neçə məkan da qeyd etmişdir. Bir hədisdə təhrimin Məkkə fəthində baş verdiyi yazılmışdır.¹⁶⁴ Başqasında Təbuk döyüşü qeyd olunmuşdur.¹⁶⁵ Digərində isə vida həcci göstərilmişdir.¹⁶⁶ İbn Məsna isə mütə nikahının Hüneyn müharibəsində haram elan olduğunu deyir.¹⁶⁷ Yuxarıdakı hədis də gördüyünüz kimi təhrim məkanını Xeybər bilmişdir.

3) Hədisdə əhliləşmiş eşşək ətinin yeyilməsi qadağan olunmuşdur. Hədisin səhih olduğunu fərz etsək də bu qadağanın müvəqqəti olduğunu anlamaq çətin deyil. Belə ki, Həzrəti peyğəmbərdən bizə çatmış hədislərdə nəql olunur ki, müharibə zamanı peyğəmbərin səhabəsi açlıq

¹⁶⁰ - "Buxari", c.5, səh. 78.

¹⁶¹ - "Şərhu məani", c.3, səh. 25.

¹⁶² - "Əl-möcəmul-əvsət", c.5, səh. 345. "Məcməuz-zəvaid", c.4, səh. 265.

¹⁶³ - "Sunəni kubra", c.7, səh. 204.

¹⁶⁴ - "Həmin mənbə", c.7, səh. 204.

¹⁶⁵ - "Şərhi Müslim Nəvəvi", c.9, səh. 180.

¹⁶⁶ - "Əl-möcəmul-əvsət", c.5, səh. 345.

¹⁶⁷ - "Sunəni kubra", c.7, səh. 328.

icində idilər. Onlar açlığı aradan aparmaq üçün bəzi uzunqulaqların başını kəsib bişirmək üçün qazanlara tökürdülər. Bu xəbər peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) çatdı. O, minikləri itirmək qorxusundan əhliləşmiş ulaqların ətini yeməyi qadağan etdi. Bu qadağanın necə şəriət kimi qəbul olunması imam Baqirdən (əleyhis-səlam) olan bir hədisdə də özünü göstərir. İmam Baqirdən (əleyhis-salam) uzunqulaq ətinin nə üçün haram olduğunu soruşdular. İmam buyurdu:

«و انما نهى اكلها في ذلك الوقت لانها كانت حمولة الناس»

"Allahın rəsulu o vaxt bunu qadağan etdi. Çünki uzunqulaqlar camaat üçün minik və nəqliyyat vasitəsi sayılırdı."

Əgər "əhliləşmiş" sözünün də "ehtirazi" bir qeyd olduğunu nəzərə alırıqsa yuxarıdakı hədisi təyid etmək üçün bu hədisdən istifadə etmək olar. Çünki adətən əhliləşmiş uzunqulaqlardan minik üçün istifadə olunur. Ona görə də hədisdə məhz əhliləşmiş uzunqulaqlara qadağa qoyulmuşdur. Bu səbəbdə İbn Abbas və Malik uzunqulaq ətinin yeyilməsini haram deyil məkrüh bilmişlər.¹⁶⁸ Bu halda mütə nikahının qadağan olunmasını da (hədis səhih olarsa) müvəqqəti saymaq olar.

4) Əhli-sünnə alimlərinin əksəriyyəti mütə nikahının Xeybərdə haram olduğunu rədd etmişlər.

Bu barədə Suheyli və Beyhəqi yazırlar:

«و هذا شي لايعرفه احد من اهل السير و رواة الاثر»

"Bu, hədis ravilərinin və tarixçilərin məlumatları olmayan bir məsələdir."¹⁶⁹

¹⁶⁸ - "Şərhi səhihi müslim", Nəvəvi c.12, səh. 91

¹⁶⁹ - "Fəthul-bari", c.9, səh. 210

İbn Qəyyim yazır:

«قصة خيبر لم يكن فيها الصحابة يتمتعون باليهوديات و لا استأذنوا في ذلك رسول الله و لا نقله احد قط في هذه الغزوة و لا كان للمتعة فيها ذكر البتة لافعلا و لاتحريما»

“Xeybər döyüşündə səhabələr yəhudi qadınlarla siğə etmədilər. Və Allahın rəsulundan da bu barədə icazə istəmədilər. Heç kəs bunu Xeybər döyüşündən nəql etməmişdir. Xeybərdən mütə nikahının icra və təhrimi haqqında heç bir xəbər bizə çatmamışdır.”¹⁷⁰

Beyhəqi yazır:

« قال سفيان بن عيينه يعني نهى عن لحوم الخمر الاهلية زمن خيبر لا يعني نكاح المتعة»

“Sufyan demişdirki, bu hədisdə mütə nikahının haram olunması deyil uzunqulaq ətinin haramlığı nəzərdə tutulmuşdur.”¹⁷¹ Himyəvinin hədisində də bu mətləb özünü göstərir.¹⁷²

Gətirdiyimiz bütün dəlillərdən məlum olur ki, bu hədis uydurma hədislərdən biridir ki, Ömər in təhrimi üçün bəhanə gətirmək, müsəlmanların zəhnini korlamaq və şübhələri məğlub etmək üçün onunla həzrət Əliyə (əleyhis-salam) isnad etmişlər. Bundan əlavə digər hədislərdə də həzrət Əliyə isnad edilmişdir ki, onlarda mütə nikahının peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tərəfindən yasaq olunması göstərilir. Biz bu kimi hədisləri nəql etməklə onların nə dərəcədə səhih olduğunu aydınlaşdırmaq üçün təhlil və tədqiq edəcəyik.

¹⁷⁰ - “Zadul-məad”, səh. 184.

¹⁷¹ - “Sunənu kubra”, c.7, səh. 202

¹⁷² - “Sunənu kubra”, c.7, səh. 201

« عن ابن بكير ثنا عبدالله لهيعة عن موسى بن ايوب عن اياس بن عامر عن علي بن ابي طالب رضي الله عنه قال: نهى رسول الله عن المتعة قال: و انما كانت لمن لم يجد فلما انزل النكاح و الطلاق و العدة و الميراث بين الزوج و المرأة نسخت»

Ibn Bukeyr Abdullah ibn Ləhiədən o da Musa ibn Əyyubdan o da Əyas ibn Amirdən və o da nəql edir ki, həzrət Əli (əleyhis-salam) belə dedi:

“Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütəni qadağan etdi. Mütə caiz olan gündə də yalnız evlənmək imkanları olmayan şəxslər üçün idi. Lakin ər və arvad arasında nikah, talaq, iddə və miras ayələri nazil olan kimi mütənin hökmü nəsx oldu.”¹⁷³

Başqa bir hədisdə deyilir:

«عن عبدالرزاق سمعت رجلاً يحدث معمرأ قال اخبرني الاشعث و الحجاج بن ارطاة انهما سمعا ابا اسحاق يحدث عن الحارث عن علي قال: نسخ رمضان كل صوم و نسخت الزكاة كل صدقة و نسخ المتعة الطلاق و العدة و الميراث و نسخت الضحية كل ذبيحة»

Əbdürrəzzaq nəql edir, mən birisindən eşitdim ki, Məmər belə nəql etdi:

Əşəş və Həccac ibn Ərtah İshaqdan və o Harisdən və o da Əlidən (əleyhis-salam) nəql edirki, Əli (əleyhis-salam) dedi:

Ramazan orucunun hökmü digər orucuların hökümlərini nəsx etdi. Zəkat ayəsi hər başqa sədəqəni nəsx etdi. Mütə ayəsini isə talaq, iddə və miras ayəsi nəsx etdi. Qurbanlıq hökmü də digər zəbihələri (qurbanlıqları) nəsx etdi.¹⁷⁴

¹⁷³ - “Sunənu kubra”, c.7, səh. 207

¹⁷⁴ - “Əl-musənnəf”, c7, səh. 505

Hər kəsin müqəddəs İslam dinindən və hətta cahiliyyət dövrü haqqında azacıq məlumatı olsa bu mətləbi əsla qəbul etməz. Ona görəki, hətta cahiliyyət dövrlərində də daimi nikah və bir neçə qadınla evlənmək mövcud olmuşdur. İslam dini gələndən sonra ailə qurmaq üçün qadınların sayı dördə endi. Habelə yuxarıdakı hədis doğru olarsa biz peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) və səhabələrinin nikahlarını da müvəqqəti hesab etməliyik ki, bu da heç kəsin qəbul etmədiyi bir sözdür.

Bundan əlavə mütə nikahının talaq, iddə və miras ayəsi vasitəsilə nəsx olunması da nöqsanlı bir mətləbdir. Biz inşaallah sonrakı hissələrdə bu barədə söhbət açacaq və ətraflı danışacağıq. Hazırda bi hədis haqqında bu miqdarla kifayətlənir və ikinci hədisi izah edirik.

İkinci hədisin bir neçə nöqsanı vardır:

1) Əbdürrəzzaqın hədis nəql etdiyi şəxsin kim olduğu məlum deyil. Nə üçün adını çəkmədiyi də bilinmir. Bu hesabla bu hədis an azı bir ravi cəhətindən qaranlıq və naqisdir.

2) Həccac ibn Ərtah olduqca zəif və müdəllis¹⁷⁵ bir şəxsdir ki, keçən söhbətlərimizdə onun barəsində danışmışdıq.

¹⁷⁵ - “Zəif” və “müdəllis” hədis elmində işlənən terminlərdir. Hədis nəql edən ravilər arasında nəzəri, etiqa di və ya əməli nöqtəyi-nəzərdən etibarlı olmayan şəxslər hədis elmində “zəif” adlanırlar. Yə’ni inhirafi əqidəyə m ilik olan və yaxud əməllərində günahlardan çəkinməyən qeyri-məqbul insanlar rical elmində “zəif” adlanırlar. “Müdəllis” isə hədisin sənədində dəyişiklik yaradan hədis naqillərinə deyilir. yə’ni hədisin sənədindəki qeyri-məqbul ravilərin adlarını gizlədib hədisin etibarını yüksəldən şəxslər belə adlanırlar. Daha geniş mə’lumat almaq üçün bax: Miqbasul-hidayə, Ər-riayə fi elmid-dirayə və Əl-vəcizə fi elmid-dirayə kitablarına.(tərcüməçi)

3) Bu hədisi başqaları da həzrət Əlidən (əleyhis-salam) nəql etmişdir. Lakin mütə nikahının nəsx olunması bu hədislərdə gözə dəymir.¹⁷⁶

Bu göstərdiklərimiz həzrəti Əliyə (əleyhis-salam) isnad edilmiş uydurma hədislər idi ki, cavab verdik.

Bu iki hədisə həm sənəd həmdə mətn cəhətindən irad tutmaq mümkündür. Birinci hədisin sənədində mövcud olan birinci ravi Abdullah ibn Ləhiədir ki, rical elminin görkəmli şəxsiyyətləri onu “zəif” elan etmişlər. Onun barəsində əhli-sünnənin tanınmış alimləri o cümlədən Əhməd ibn Hənbəl¹⁷⁷, Yəhya ibn Muin¹⁷⁸, Əbu Zuryə¹⁷⁹, Əmr ibn Əli¹⁸⁰, Əbu Əbdürrəhman Əl-bəsri¹⁸¹, İbn Məhdi¹⁸² demişlər:

“Abdullah ibn Ləhiə zəif bir şəxsdir. Onun hədisinə istinad və etimad etmək olmaz. Əbu Hatəm bu fikirdədir ki, ibn Ləhiənin hədislərinin içində xoşa gəlməz hədislərə və habelə “zəif” və “mətruk” adamlardan nəql olunanlara çox rast gəlmək olar. Onun özü də müdəllis bir şəxsdir.¹⁸³ İbn Ləhiənin hədislərinin nöqsanlarını həll etmək üçün demişlər ki, İbn Ləhiənin kitablarının içində yanmamışdan öncə bizə çatanlar səhihdirlər. Lakin yangından sonra onun hədislərinin içində zəifləri də tapılmışdır. Amma rical alimləri bu sözü rədd edərək demişlər:

¹⁷⁶ - “Sunənu kubra”, c.7, səh. 262. “Sunənu dar qutni”, c.4, səh. 186.

“Nəsbur-rayə”, c.6, səh. 76.

¹⁷⁷ - “Əl-cərh vət-tədil”, c.5, səh. 147.

¹⁷⁸ - “Təhzi bul-kəmal”, c.15, səh. 499. “,Əl-kamil ibn udəy”, c.4, səh. 145.

¹⁷⁹ - “Əl-cərh vət-tədil”, c.5, səh. 147.

¹⁸⁰ - “Əl-cərh vət-tədil”, c.5, səh. 147

¹⁸¹ - “Kitabuz-zuəfa vəl-mətrukin”, səh. 203.

¹⁸² - “Kitab Əl-məcruhin”, c.2, səh. 13.

¹⁸³ - “Kitab Əl-məcruhin”, c.2, səh. 13.

“İbn Ləhiyənin hədislərinin yanğından öncə və yanğından sonra hec bir fərqləri yoxdur.”¹⁸⁴

Bu haqda Yəhya ibn Muin belə demişdir:

كتب ابن لهيعة فقال ضعيف قبل أن تحترق و
بعد ما احترقت¹⁸⁵

Söz açdığımız hədisin sənədində Abdullah ibn Ləhiyədən savayı Musa ibn Əyyub adında bir şəxs də vardır və zəif sayılır. O, Misirdə şəriət hökmlərində “qiyas”ı¹⁸⁶ yaradan ilk şəxsdir.

Hədisin mətnində də müsəlmanların cümlə qəbul etdikləri qəti fikirlərə uyğun olmayan mətləblər vardır. Çünki hədisin isbat etmək istədiyi məsələ budur ki, İslamda ilk öncə mütə nikahı mövcud olmuş və bütün müsəlmanlar mütə nikahından istifadə etmişdir. Daha sonra daimi nikah yaranmış və müvəqqəti nikah nəsx olmuşdur. Bu isə qeyri-məqbuldur.

Bu hissədə də bu miqdarla kifayətlənib digər səhabələr barəsində söz açmaq istəyirik.

2. İmran ibn Həsin

Mütə nikahını halal olmasına və onun peyğəmbər tərəfindən nəsx olunmasına etiqad bəsləyən məşhur şəxslərdən biri də İmran ibn Həsinidir. O, peyğəmbərin tanınmış səhabələrindən idi. Yuxarıda əhli-sünnə alimlərindən olan İbn Həzmin sözlərini nəql etdik və dedikki, o, böyük səhabə İmran ibn Həsinin mütə nikahının halal olmasını və nəsx olmamasını açıq-aydın bəyan etmişdir. Əhli-sünnənin digər alimi Qurtubi Tərtusidən nəql etdiyi cümləsində İmran ibn Həsinin adını mütə nikahını halal bilənlər sırasında çəkmişdir. Bu

¹⁸⁴ - “Kitab Əl-məcrühin”, c.2, səh. 13.

¹⁸⁵ - “Əl-kamil”, İbn Udey c.4, səh. 145.

¹⁸⁶ - Hədisləri bir-biri ilə müqayisə edib tutuşdurmaq.- tərcüməçi.

etiraflar və əlimizə çatmış hədislər İmran ibn Həsinin mütə nikahı barəsində olan fikirlərini bizə açıqlayır və inkar etməyə bir yer qoymur. Bu böyük səhabənin rəvayətlərini öncə zikr etdiyimiz üçün yenidən yazmağa ehtiyac duymuruq.

3. Cabir ibn Abdullah Ənsari.

Mütə nikahının halallığına etiqad bəsləyən və öz dediyinə görə həm peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) həyatı dövründə və həm də onun vəfatından sonra bu nikahı yerinə yetirən görkəmli səhabələrdən biri də Cabir ibn Abdullah Ənsaridir. Cabir, İbn Həzm, Abdullah ibn Qudamə və başqa məşhur əhli-sünnə alimlərinin təsdiqlədiyi kimi mütə nikahını halal bilən və ona peyğəmbər sarıdan qadağan qoyulmadığına etiqad bəsləyən şəxsiyyətlərdən olmuşdur. Bu böyük səhabədən nəql etdiyimiz hədislər də əhli-sünnə alimlərinin bu barədə dedikləri məsələni aydınlaşdırır. Nəql etdiyimiz hədislərin içində “Biz peyğəmbərin, Əbubəkərin və Ömərən zamanında mütə edirdik” kimi cümlələr bizim sözlərimizə bir sübutdur.

Biz Cabir ibn Ənsarinin mütə nikahı barəsində olan hədislərini öncədən nəql etdiyimiz üçün bu miqdarla kifayətlənib hədislərin təkrarından vaz keçirik. Lakin bu böyük insana isnad edilən uydurma hədislərə cavab verməyi özümüzə borc bilirik.

Bildiyiniz kimi Cabir ibn Ənsari peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrinin içində ən görkəmli şəxsiyyətlərdəndir ki, mütə nikahının caizliyini isbat edən hədislərin əksəriyyəti ondan nəql olunmuşdur. Lakin bir qrup insanlar bu hədisləri zəif göstərmək və Ömərən təhrimini yozmaqla uydurma hədislərə əl atmış və çalışmışlar ki, hədis uydurmaqla Cabirin caizliyi çətdirən

hədislərini sual altına alsınlar. Ona görə də bu məsələyə aydınlıq gətirmək üçün bu hədisləri nəql edib onlar barəsində tədqiqə başlayırıq.

«عن صدقة بن عبدالله عن سعيد عن اسماعيل بن اميه عن محمد بن المنكر عن جابر بن عبدالله الانصاري قال: خرجنا و معنا النساء التي استمتعنا بهن حتي اتينا ثنية الركاب فقلنا يا رسول الله هؤلاء النسوة اللاتي استمتعنا بهن فقال رسول الله هن حرام الي يوم القيامة فودعنا عن ذلك فسميت بذلك ثنية الوداع و ما كانت قبل ذلك الاثنية الركاب»

Sədəqə ibn Abdullahtan ... o da Cabir ibn Abdullah Ənsaridən nəql edir ki, belə dedi:

Biz mütə bağladığımız qadınlarla birlikdə evdən çıxaraq yola düşdük və “Səniyyət-rukb”¹⁸⁷ -a çatdıq. Orada peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) dedik ki, bunlar bizim siğə etdiyimiz qadınlardır. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) dedi:

- Bunlar sizə qiyamət gününədək haramdırlar.

Bu sözdən sonra onlar həmin məkanda bizdən ayrıldılar. Bu səbəbdən bu məkana “Səniyyət-vida”¹⁸⁸ adı ilə məşhurlaşdı. Belə ki, bundan öncə “Səniyyət-riqab” adı ilə tanınmışdı.¹⁸⁹

¹⁸⁷ - Dəvələrin səfərə getdikləri yerin adıdır. Bax, “Əl-müncid” c.1, səh. 218 və c.2, səh. 712.

¹⁸⁸ - Mədinə yaxınlığında məntəqə adıdır. Camaat öz müsafirələrinə orada vida etdiklərinə görə bu adla aslanmışdır. Bax, “Şərhi səhihi Müslim”, Nəvəvi c.13, səh. 14.

¹⁸⁹ - “Əl-möcəmul-əvsət”, c.1, səh. 288.

Hədisin səhih və ya qeyri-səhih olduğunu aydınlaşdırmaq üçün onun mətnini araşdırmadan öncə ilk növbədə sənədini təhlil edirik.

Hədisin sənədində Sədəqə ibn Abdullahtan adı çəkilir. Rical alimləri onu “zəif” bilmiş və onun etibarsız bir şəxs olduğunu açıqlamışlar.

Əlməd, Buxari, İbn Nəsim, Yəhya, Nisayi, Darqutni¹⁹⁰, Əqili, İbn Sirri və Zəhəbi¹⁹¹ bu fikirdədirlər ki, Sədəqə ibn Abdullah zəif ravidir. Müslim və Əqili onu “mümkirul-hədis” də adlandırmışlar. Əqili yazır:

“O, Sədəqə ibn Abdullah Səmin Şamidir. Vəlid ibn Müslim ondan hədis nəql etmişdir. İbn Abdullahtan hədisləri zəif və mümkir hədislərdəndir. Onlardan faydalanmaq qeyri mümkündür.”¹⁹²

Hədisin mətninə də irad tutmaq olar. Onun mətninin nöqsanlarını üzə çıxarmaq üçün aşağıdakı məsələlərə işarə etmək lazımdır.

1) Bu hədis Cabir ibn Abdullahtan mütə nikahının halallığını çatdıran çoxsaylı hədislərlə ziddir. Aydındır ki, belə hallarda səhih və mütəvatir hədislərə zəif və vahid hədislərin müqabilində üstünlük verilir.

2) Bu hədisin mətn və məzmunu Əbu Hüreyrədən bu hadisə haqqında nəql olunan hədisin mətni ilə uyğun deyil. Əbu Hüreyrənin hədisində deyilir:

Biz Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ilə Təbuk döyüşündə idik. Səfərə çıxıb Səniyyət-vidaya çatdıq və bir qrup qadının ağladıklarını gördük. Onlardan nə üçün ağladıklarını soruşanda:

¹⁹⁰ - “Mizanul-etidal”, c.2, səh. 310.

¹⁹¹ - “Mən ləhu rivayət fi kutubis-sunnə”, c.1, səh. 502.

¹⁹² - “Siyərul-ələmun-nubəla”, c.7, səh. 315, 316.

- Onlar siğə etmiş və ərleri evlilik zamanı qurtarandan sonra onları tər edib getmişlər. Ağlamaqlarının səbəbi də budur, - dedilər.

Bu vaxt peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu:

- Mütə nikahı haramdır,- və ya dedi- mütəni daimi nikah, mehriyə, iddə və irs aradan qaldırdı.

Lakin Cabir ibn Abdullahın hədisində "Səniyyətul-vida" adının yerinə "Səniyyətur-rikab" işlənmişdir. Habelə Cabirin hədisinə əsasən Səniyyətul-vida adı öncədən mövcud deyildi. Lakin Əbu Hüreyrənin hədisinə görə mütə nikahının təhrimindən və onların hərəkətindən sonra bu məkanın adı Səniyyətul-vida olaraq qaldı. Cabirin hədisində qadınların ağlayıb-sızlamasından bir xəbər yoxdur. Amma Əbu Hüreyrənin hədisində qadınların ağlamasından danışılır. Əbu Hüreyrənin hədisində deyilir ki, mütə nikahı daim, mehriyə, iddə və irsi aradan qaldırdı. Lakin Cabirin hədisində belə bir cümlə gözə dəymir. Bu sadaladıqlarımız sözü gedən iki hədisin mətnləri arasındakı uyğunsuzluqlardır.

Məlumdur ki, belə hallarda hətta səhih bir hədis Cabirdən nəql olunan çoxsaylı hədisləri gücdən sala bilməz. O ki, qaldı gördüyünüz zəif hədisə, məsələ aydındır.

4. Abdullah ibn Məsud

Abdullah ibn Məsud mütə nikahını halal sayan şəxsiyyətlərdəndir. İki məzhəbin kitablarından¹⁹³ bizə çatan hədislər bu həqiqəti nümayiş etdirir. Ona görə də şiə və sünni alimləri Abdullah ibn Məsudun adını - peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) həyatı

¹⁹³ - "Səhihi Buxari", c.6, səh. 119. "Səhihi Müslim", c.4, səh. 130.

zamanı və onun vəfatından sonra - mütə nikahını caiz bilənlər sırasında şəkmişlər.

Zərqani "Müvəttə" katabının şərhində yazır:

«بأنه ثبت الجواز عن جمع من الصحابة كجابر و ابن مسعود و أبي سعيد و معاوية و اسماء بنت ابي بكر و و ابن عباس و عمرو بن حريث و سلمة و عن جماعة من التابعين
«...»

"Mütə nikahının halallığı Cabir ibn Abdullah, Abdullah ibn Məsud, Əbi Səid Xudri, Müaviyə, Əbubəkrin qızı Əsma, İbn Abbas, Əmr ibn Hüreyəs və Sələmə kimi peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələri, habelə bir qrup təbein tərəfindən isbat olunmuşdur."¹⁹⁴

Abdullah ibn Məsudun mütə nikahı ayəsini "ila əcəlin" cümləsi ilə qiraət etməsi bu gerçəyi isbatlayır. Əhli-sünnənin mötəbər kitablarında Abdullah ibn Məsudun bu ayəni "ila əcəlin" cümləsi ilə qiraət etdiyi qeyd olunmuşdur.

Zərqani yazır:

قرأ ابن مسعود فما استمتعتم به منهن-
الي اجل.

"İbn Məsud ayəni "ila əcəl" cümləsi ilə qiraət etmişdir."¹⁹⁵

İbn Həcər Əsqəlani yazır:

«ظاهر استشهاد ابن مسعود بهذه الآية (آية المتعة) هنا يشعر بانه كان يري بجواز المتعة»

¹⁹⁴ - "Şərhuz- zərqani əla müvəttə malik", c.3, səh. 154.

¹⁹⁵ - "Şərhi müslim", Nəvəvi c.9, səh. 176. "Ruhul-məani", c.3, səh. 7. "Şərhuz-zərqani əla müvəttə malik", c.3, səh. 154.

“İbn Məsudun burada həmin ayəyə (mütə nikahı ayəsinə) istinad etməsi zahirdə onun mütə nikanının halallığına əqidəsi olduğunu göstərir.”¹⁹⁶

Bundan əlavə İbn Məsud " يا ايها الذين آمنوا " -ayəsini oxumaqla mütə nikahını haram bilənlərə anlatmaq istəyirdi ki, bu Allahın halalıdır və Alahın halalını haram etməyin. İbn Məsud haqqında da deyilənlərlə kifayətlənir və onun barəsində mühakimə yürütməyi sizin öhdənizə buraxırıq.

Keçən söhbətlərdə məlum oldu ki, İbn Məsuddan mütə nikahı barəsində bizə çatmış hədislər, həmçinin hər iki məzhəb alimlərinin onun mütəni caiz bilməsi haqqında etirafları onun mütə nikahını caiz və halal bilməsini.

Lakin bəziləri Abdullah ibn Məsudun mütə nikahını halallığına etiqadını şübhə altına almaq üçün o böyük insanın adına yalan hədislər uydurmuşlar. Belə ki, bu yolla İbn Məsuddan mütə nikahının caizliyini isbat edən hədislərin dəyərini ən azı bir miqdar aşağı salsınlar. Biz bu uydurma hədislərin dəyər və etibarını müəyyən etmək üçün onları nəql etdikdən sonra sənəd və mətnlərini təhlil etməyi lazım bilirik.

«عن سفيان قال: قال بعض اصحابنا عن الحكم بن عتيبه عن عبدالله بن مسعود قال: نسختها العدة و الطلاق و الميراث»

Sufyan demişdir:

Bir qrup ravi Həkəm ibn Uteybədən, o da Abdullah ibn Məsuddan nəql edir ki, dedi: “Mütə nikahını talaq, iddə və irs ayələri nəsx etmişdir.”¹⁹⁷

Bu hədisin sənədinin bir neçə qüsuru var:

¹⁹⁶ - “Fəthul-bəri”, c.9, səh. 97.

¹⁹⁷ - “Sunəni Kubra”, c.7, səh. 140.

1) Sufyan bu hədisi adları məlum olmayan ravilərdən nəql edir. Bu insanların kimliyi dəqiq məlum deyil. Bu hesabla hədisin sənədində ravi adları ləğv olunmuşdur.

2) Bu hədisi Həkəm ibn Uteybə bilavasitə Abdullah ibn Məsuddan nəql edir. Amma ibn Məsud 32-ci hicri-qəməri tarixində dünyasını dəyişmişdir.¹⁹⁸ İbn Uteybə isə 50-ci hicri-qəməri tarixində dünyaya gəlmişdir.¹⁹⁹ Yəni o, İbn Məsudun vəfatından 18 il sonra dünyaya göz açmışdır. Bu halda İbn Uteybə Abdullah ibn Abbasdan birbaşa hədis nəql edə bilərmə? Bu , hədisin yalandan İbn Abbasa aid eildiyindən xəbər vermirmi?

Yuxarıdakı hədisin mətnində və sənədində azacıq dəyişiklik etməklə onu başqa bir hədis şəklində İbn Məsuda aid etmişlər. Hədis belədir:

«عن حجاج بن ارطاة عن الحكم عن اصحاب عبدالله عن عبدالله بن مسعود قال: المتعه منسوخه نسخها الطلاق و الصداق و العدة و الميراث»

Həccac ibn Ərtahdan o da Həkəm ibn Uteybədən, o da Abdullahın əshabı vasitəsilə Abdullah ibn Məsuddan nəql etdi. Abdullah dedi:

Mütə nikahı nəsx olunmuşdur. (Aradan qalxmışdır.) Mütəni talaq, mehriyə, iddə və miras ayələri nəsx etmişdir.²⁰⁰

Bu hədisin sənədinin də bir neçə cəhətdən qüsuru vardır:

1) Bu hədisin sənədi haqqında müzakirələrimizdə "yalançı" və "müdəllis" adı ilə məşhur olan bir şəxs, yəni cənab Həccac ibn Ərtahın adı çəkilir. Bu hədis ravisi

¹⁹⁸ - “Raviyani müştərək”, c.1, səh. 623.

¹⁹⁹ - “Raviyani müştərək”, c.1, səh. 253. “Təqribut-təhzib”, c.1, səh. 232.

²⁰⁰ - “Sunəni Kubra”, c.7, səh. 140.

adətən şiə və sünni rical alimləri tərəfindən zəif qələmə verilən şəxslərdəndir.

2) Bu hədisdə öncəki rəvayətin əksinə olaraq Həkəm ibn Uteybə birbaşa İbn Məsuddan nəql etmir. Hədisdə İbn Məsudun şagird və rəvayətinin məchul şəkildə adı çəkilir. Bu fərdlərin kim olduğu məlum deyil. İki hədisin eyni olmasına və hər ikisinin İbn Uteybədən və İbn Məsuddan nəql olunmasına baxmayaraq sənəddə olan dəyişiklik hazırkı hədisin zəif və uydurma olduğunu göstərir.

3) Sünni alimi İbn Həbban öz “Əs-siqat” kitabında, habelə şiə alimi Kəşşi öz rical kitabında İbn Uteybənin zəif olduğunu qeyd etmişlər.²⁰¹

Bu iki hədisin mətnlərinə də irad tutmaq mümkündür:

1) Bu iki hədisin anladığına görə müvəqqəti nikah daimi nikahdan öncə olmuşdur. Yəni daimi nikahın şəriətdə qəbul olunmasından öncə müvəqqəti nikah talaqsız və mehriyəsiz mövcud idi. Daimi nikah yuxarıdakı xüsusiyyətlərlə şəriət tərəfindən qəbul olundu. Müvəqqəti nikah isə nəsx edildi. Bu sözləri müvəqqəti nikahın haram və nəsx olunduğunu iddia edən heç bir kəs qəbul edə bilməz. Çünki bu halda İslam peyğəmbərinin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) və o həzrətin səhabələrinin bütün nikahlarını müvəqqəti bilməmiz lazım gəlir. Bu da gerçəkliyin ziddindədir.

2) İrs və mehriyə ayələri "Nisa" surəsində mütə ayəsindən öncədir. Məlum olduğu kimi ayələrin nazil olma tərtibi bu surədə qorunmuşdur. Bəzi alim və təfsirçilərin də bunu təsdiqlədiklərini əlavə etsək, necə deyə bilərik bu ayələr (nəsx olan ayədən öncə nazil olmalarına baxmayaraq) mütə ayəsini nəsx etmişdir.

²⁰¹ - “Raviyani müştərək”, c.1, səh. 253.

Bu dediklərimiz İbn Məsuda isnad edilən uydurma hədislərin cavabı idi.

5. Abdullah ibn Abbas

Abdullah ibn Abbas İslam tarixində misilsiz şəxsiyyətlərdən biridir ki, mütə nikahını halal bilməklə yanaşı bu nikaha uyğun fitva da vermişdir. O, mütəni haram bilən şəxslərlə mübahisə edər və bu işin halal olmasına təkidlə yanaşardı.

Abdullah ibn Abbasın mütəni caiz bilməsi əhli-sünnə alimlərinin və görkəmli şəxsiyyətlərinin etiraf etdikləri bir həqiqətdir. Biz burada İslam peyğəmbərinin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrinin, xüsusilə İbn Abbasın bu mövzuda münasibətlərini şərh etmək üçün bir sıra dəlil və sübutlara toxunuruq.

Tanınmış alim Eyni “Ümdətül-qari” kitabında yazır:

«قال ابو عمر: اما الصحابه فانهم اختلفوا في نكاح المتعة مذهب ابن عباس الي اجازتها و تحليلها لاختلاف عنه في ذلك و عليه اكثر اصحابه منهم عطاء ابن ابي رباح و سعيد بن جبير و طاووس»

Əbu Ömər dedi:

Peyğəmbərin səhabələri arasında mütə nikahı barəsində fikir ayrılığı vardır. İbn Abbas mütə nikahı hökmü verir və onu halal bilirdi. Bu məsələdə heç bir müxalifət görünmür. Onun şagirdlərinin əksəriyyəti- məsələn, Əta ibn Əbi Ribah, Səid ibn Cübeyr, Tabus və digərləri onun əqiəsinə şərik idilər.

İbn Rüşd yazır:

«و اشتهر عن ابن عباس تحليلها و تباع ابن عباس علي القول بها اصحابه من اهل مكة و اهل اليمن و رووا ان ابن عباس يحتج لذلك»

لقوله تعالى: فما استمتعتم به منهن الي
اجل مسمي»

“İbn Abbasın mütə nikahını halal bilməsi məşhurdur. Onun Məkkə və Yəmən əhlindən olan şagirdləri də mütə nikahının halallığına dair hökmdə ona tabe olmuşlar. İbn Abbsdən nəql olunur ki, o, mütə nikahının caizliyini isbat etmək üçün həmişə “fəməstəmtətum bihi minhunnə ilə əcəlin-müsəmma” ayəsinə istinad edərdi.”²⁰²

İbn Aşur yazır:

«ان الناس استمتعوا و عن علي بن ابي طالب
و عمران بن حصين و ابن عباس و جماعه من
التابعين و الصحابه انهم قالوا بجوازه»
“Şübhəsiz, insanlar mütə nikahı etmişlər. Əli ibn Əbi Talibdən, İmran ibn Həsindən, İbn Abbasdan, digər səhabə və tabeindən olan bir qrupdan mütə nikahının caizliyinə fitva verdikləri nəql edilmişdir.”²⁰³

Gördüyünüz kimi əhli-sünnənin tanınmış alimləri kifayət qədər aydınlıqla İbn Abbas və şagirdlərinin mütə nikahının halallığına etiqad bəslədiklərini bəyan etmişlər. İbn Abbasdan mütə nikahı barəsində bizə çatmış təfsirlər də bu nəzəriyyəni isbat edir ki, o, mütə nikahını halal bilmişdir. Biz burada hər iki məzhəbin təfsir kitablarında İbn Abbasın mütə nikahı barəsində təfsirlərini araşdırmağa başlayırıq.

«أبا نضرة يقول: قرأت علي ابن عباس -
رضي الله عنه - «فما استمتعتم به منهن
فآتوهن أجورهن فريضة» قال ابن عباس: «فما
استمتعتم به منهن إلي اجل مسمي» قال أبو
نضرة فقلت ما نقرأها كذلك، فقال ابن
عباس: والله لا نزل الله كذلك»

²⁰² - “Bidayətul-muqtəhid və nihayətul-muqtəsid”, c.2, səh. 47.

²⁰³ - “Ət-təhrir vət-tənvir”, c.4, səh. 88-89.

Əbu Nəzrə nəql edir:

İbn Abbas üçün “fəməstəmtətum bihi minhunnə fəətuhunnə ucürəhunnə fərizəh” ayəsinə qiraət etdim. İbn Abbas dedi:

- Ayəni belə oxu: “fəməstəmtətum bihi minhunnə ilə əcəlin-müsəmma”.

Mən (Əbu Nəzrə) İbn Abbasa:

- Biz bu ayəni belə oxumuruq,- dedim.

- Allaha and olsun ki, ayə belə nazil olmuşdur, - deyə ibn Abbas cavab verdi.²⁰⁴

Hakim “Müstədrək” kitabında bu hədisi nəql edəndən sonra yazır:

«هذا حديث صحيح علي شرط مسلم و لم
يخرجاه»

“Bu hədis Müslimin şərtləri ilə səhihdir. Lakin Müslim və Buxari onu nəql etməmişlər.”²⁰⁵

Qurtubi yazır:

قال الجمهور: المراد نكاح المتعه الذي
كان في صدر الاسلام و قرأ ابن عباس و ابي و
ابن جبير(فما استمتعتم به منهن الي اجل
مسمي)

“Alimlərin böyük bir dəstəsi (cumhur) demişlər ki, ayədə (“Nisa” 24) nəzərdə tutulan mütə nikahıdır. Bu nikah növü İslamın ilk çağlarında var imiş. İbn Abbas, Ubey ibn Kəb və İbn Cubeyr ayəni “İla əcəlin müsəmma” cümləsi ilə birgə qiraət etmişlər.”²⁰⁶

Əbdurrəzzaq “Əl-müsənnəf” kitabında yazır:

²⁰⁴ - “Əddurrul-mənsur”, c.2, səh. 140. “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 10.

“Əhkamul-qur’an”, İbn Ərəbi c1, səh. 389.

²⁰⁵ - “Əl-müstədrək ələs-səhiheyin” c.2, səh. 305.

²⁰⁶ - “Əl-camü liəhkamil-qur’an”, c.5, səh. 130. “Ruhul-məani”, c3, səh. . “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 10.

«ان ابن عباس كان يقرأ فما استمتعتم به
منهن الي اجل»

“İbn Abbas həmişə “Fəməstəmtətum bihi” ayəsini “İla əcəlin” cümləsi ilə bir yerdə oxuyardı.”²⁰⁷

Bəzi alimlər bu gerçəklərə göz yummağa çalışmış və ya iddia etmişlər ki, İbn Abbas sonradan öz fikrindən dönmüşdür. Bunun üçün onlar müxtəlif şayiələrə əl atmışlar. Lakin əhli-sünnənin görkəmli alim və yazıçılarının etirafları və saysız-hesabsız hədislər bu yalanları üzə çıxarır. Həmin hədislər göstərir ki, İbn Abbas həmişə mütə nikahını halal bilmiş və ömrünün sonunadək öz fikrindən dönməmişdir.

Zeməxşəri “Əl-kəşşaf” kitabında yazır:

«عن ابن عباس هي محكمة يعني لم تنسخ»

Nəql olunur ki, İbn Abbas (dedi): “Bu ayə möhkəm ayələrdəndir, yəni nəsx olunmamışdır.”²⁰⁸

İbn Kəsir “Əl-bidayə və-n-nihayə” kitabında yazır:

«فإن ابن عباس كان يري اباحة المتعة»

“Şübhəsiz, İbn Abbas daim mütə nikahının halallığına etiqad bəsləmişdir.”²⁰⁹

عن ايوب قال: عروة لابن عباس: ألا تتقي الله ترخص في المتعة؟ قال ابن عباس: سل أمك يا عرية! فقال عروة: أما ابوبكر و عمر فلم يفعلوا. فقال ابن عباس: والله ما اراكم منتهين حتي يعزبكم الله، نحدثكم عن النبي و تحدثونا عن ابي بكر و عمر»

Əyyubdan nəql olunur ki, Ürvə Abdullah İbn Abbasa dedi:

²⁰⁷ - “Əl-kəşşaf”, c.1, səh. 498. “Təfsirul-qur’anil-əzim”, ibn Kəsir c.2, səh. 226.

²⁰⁸ - “Əl-kəşşaf”, c.1, səh. 498. “Əl-kəşf vəl-bəyan”, c.3, səh. 268.

²⁰⁹ - “Əl-bidayə və-n-nihayə”, c.8, səh. 330.

- Sən mütə barədə hökm edəndə Allah-taaladan qorxmursan?

- Ey Ürvə, get anandan soruş, - deyə İbn Abbas cavab verdi.

- Əbubəkr və Ömər siğə (mütə) etməmişlər, - deyə Ürvə yenidən inad göstərir.

- Allaha and olsun, görürəm ki, Allah sizi əzaba atanadək bu yasaq və qadağalarınızdan əl çəkməyəcəksiniz, - deyə İbn Abbas davam etdi: - Mən sizə peyğəmbər hədisi oxuyuram, siz mənə Əbubəkr və Ömərdən danışsınız.²¹⁰

«عن عروه بن الزبير انه قال لابن عباس
اهلكت الناس قال و ما ذالك؟ قال تفتيهم في
المتعيتين و قد علمت ان ابابكر و عمر نهيا
عنها؟ فقال: الا للعجب اني احده عن رسول
الله صلي الله عليه و آله و يحدثني عن ابي بكر و
عمر»

Ürvə ibn Zübeyrdən nəql olunmuşdur ki, İbn Abbasa belə dedi:

- Sən camaatı (həlak) bədbəxt etdin.

- Nə üçün?- deyə İbn Abbas soruşdu.

- İki mütəyə hökm verirsən. Bir halda ki, Əbubəkr və Ömər bunları qadağan etdiklərini bilirsən, - dedi İbn Zübeyr.

- Təəccüblü deyil ki, mən ona Allahın rəsulundan hədis deyirəm, o mənə Əbubəkr və Ömərdən danışır, - deyə İbn Abbas cavab verdi.²¹¹

Alusi yazır:

«في صحيح مسلم ما يدل علي انه لم يرجع
حين قال له علي كرم الله وجهه ذلك فقد اخرج

²¹⁰ - “Əl-istizkar”, İbn Əbdil-Fərəc c.4, səh. 61.

²¹¹ - “Kənzul-ummal”, c.16, səh. 520.

عن عروه بن الزبير ان عبدالله بن الزبير قام بمكة فقال: انا ناسا اعمي الله تعالى قلوبهم كما اعمي ابصارهم يفتون بالمتعته يعرض برجل يعني ابن عباس كما قال النووي فناده فقال انك لجلف جاف فلعمري لقد كانت المتعته تفعل في عهد امام المتقين فقال له ابن الزبير فجرب نفسك فو الله لان فعلتها لا رجمنك با حجارك . فان هذا انما كان في خلافه عبدالله بن الزبيرو ذلك بعد وفاه علي كرم الله تعالى وجهه فقد ثبت انه مستمر القول علي جوازها لم يرجع الي قول الامير كرم الله تعالى وجهه و بهذا قال العلامة ابن حجر في شرح المنهاج»

“Səhihi Müslim”də nəql olunanlara görə İbn Abbas həzrət Əli (əleyhis-salam) mütə nikahını nəhy edən zaman öz mütə barəsindəki fikrindən dönməmişdir. Müslim Ürvə ibn Zübeyrdən nəql edir ki, bir gün Abdullah ibn Zübeyr Məkkədə ayağa qalxıb xütbə oxudu. O, dedi: “Bir qrup insan var ki, Allah-taala gözlərini kor etdiyi kimi qəlblərini də kor etmişdir. Onlar mütə barəsində hökm edirlər.” O, İbn Abbası nəzərdə tuturdu. Nəvəvinin yazdığına görə İbn Abbas onu səslədi və dedi: “Sən çox qaba və özbaşınasan. Öz canıma and olsun, pəhrizkarların imamı, həzrət peyğəmbər zamanında camaat müvəqqəti evlənidilər.” İbn Zübeyr ona dedi:

- Özün imtahan et. Mütə etsən, səni daşqalaq edəcəyəm.

Alusi yazır:

“Bu hadisə Abdullah ibn Zübeyrin xilafət zamanı baş vermişdir. Yəni Həzrət Əlinin (kərrəməllah vəchəh) vəfatından sonra. Ona görə də sübut olur ki, o, öz mütə nikahı barəsindəki fikrində qalmış və Əlinin (kərrəməllah

vəchəh) sözünə qayıtmamışdır. Bundan əlavə, İbn Həcər də “Şərhi Minhac” kitabında bu mətləbi yazmışdır.”²¹²

Məhəmməd ibn Əbdüh yazır:

«فالانصاف ان مجموع الروايات تدل علي اصرار ابن عباس علي فتواه بالمتعته»

“İnsafı deyilsə, bu hədis toplusu göstərir ki, İbn Abbas öz mütə nikahı barədəki fikirlərində israrlı idi.”²¹³

Molla Huveyş yazır:

«ابن عباس يرخص في المتعة و يقول إن الآية محكمة و لم يزل بها الي زمن ابن الزبير و لم يثبت أنه انتهى عن الافتاء بجوازها حينما نهاه علي (كرم الله وجهه)»

“İbn Abbas mütə nikahına icazə verər və deyirdi: “Ayə mühkəm ayələrdəndir.” O, İbn Zübeyrin dövrünə qədər mütə nikahının caizliyinə fitva verərdi. Həzrət Əli (kərrəməllah vəchəh) onu bu işdən çəkəndirəndən sonra onun bu fitvadan dönməsi isbat olunmamışdır.”²¹⁴

Qurtubi yazır:

قال ابو عمر - صاحب الاستيعاب - اصحاب ابن عباس من اهل مكة و اليمن كلهم يرون المتعة حلالاً علي مذهب ابن عباس

“Əbu Ömər – “İstiab” kitabının müəllifi demişdir: “İbn Abbasın Məkkədə və Yəməndəki şagirdlərinin hamısı onun fikirlərinə müvafiq olaraq mütə nikahını halal bilirdilər.”²¹⁵

İbn Həcər Əşşəlani yazır:

²¹² - “Ruhul-məani”, c.3, səh. 7-8.

²¹³ - “Əl-mənar”, c.5, səh. 13.

²¹⁴ - “Bəyanul-məani”, c.5, səh. 540.

²¹⁵ - “Əl-came lil-əhkamil-qur’an”, c.5, səh. 133. “Fəthul-bari”, c.9, səh. 142. “Şərhuşşərqani əla müvəttəi malik”, c.3, səh. 154.

«قال بن بطال: روي اهل مكة واليمن عن ابن عباس اباحة المتعة و روي عنه الرجوع باسناد ضعيفة و اجازة المتعة عنه اصح»

İbn Bəttal demişdir: “Məkkə və Yəmən əhli nəql etmişlər ki, İbn Abbas mütənin caizliyinə və ya mübah olmasına etiqadı idi. Zəif sənədli hədislər onun bu etiqadından döndüyünü xəbər verirlər. Lakin mütəni caiz bilməsi daha səhihdir.”²¹⁶

Yuxarıdakı mətləblərə nəzər saldıqda bu sual meydana çıxır ki, əgər İbn Abbas mütə ayəsini nəsx olunmayan ayələrdən bilirsə və mütənin halal olduğunu isbat etmək üçün digərləri ilə mübahisə edirsə, bununla onun mütə barəsindəki nəzəriyyəsi aydın olmurmu?

Əgər İbn Abbasın Əta, Səid ibn Cübeyr, Tavus və onlar kimi başqa şagirdləri mütənin halal olduğunu car çəkmiş və bu işi caiz bilmişlərsə, aydın olmurmu ki, İbn Abbas öz fikirlərindən dönməmiş və ömrünün sonunadək bu nəzəriyyəni qoruyub saxlamışdır.

Əgər İbn Abbas öz fikrindən dönsəydi, şübhəsiz, ilk öncə öz şagirdlərini bundan xəbərdar edərdi. Onlara mütəni haram bilmələrini əmr edərdi. Habelə mütəyə qadağa ilə bağlı fikirlərini müsəlmanlara çatdırardı. Bütün bunlardan məlum olur ki, İbn Abbas öz ideyalarından dönməmişdir. Tanınmış əhli-sünnə alimləri də bu həqiqəti izhar etmişlər.

İndi isə söhbətimizi tamamlamaq üçün İbn Abbasın öz fikrindən döndüyünü deyən şübhələrə cavab verməklə bu haqda istinad olunmuş yalançı hədisləri araşdıracağıq.

Zikr olunan hədislər və əhli-sünnə alimlərinin etirafları İbn Abbasın peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sonra mütə nikahının halallığı qənaətində

²¹⁶ - “Fəthul-bari”, c.9,səh 142.

olduğunu üzə çıxarır. Lakin bir qrup insan bu həqiqəti rədd etmək və ya ən azı əhəmiyyətsiz qələmə vermək üçün sənəd və mətn cəhətdən zəif və qüsurlu hədislərə əl atmışlar. Ona görə də bu hədislərin yaratdığı şübhələri həll etmək üçün onların mətn və sənədlərinə nəzər salmağı lazım bildik. Bu hədislərin mətn və sənədlərində baş vermiş dəyişikliklər (artırıb-azaltmalar) bizim müzakirə obyektimiz olacaqdır.

«عن موسي بن عبيدة عن محمد بن كعب عن ابن عباس انه قال: انما كانت المتعة في اول الاسلام فكان الرجل يقدم البلدة ليس له بها معرفة فيتزوج المرأة بقدر ما يري انه يقيم فتحفظ له متاعه و تصلح له شأله حتي اذا نزلت الآيه (الا علي ازواجهم او ما ملكت ايمانهم) قال ابن عباس فكل فرج سوي هذين فهو حرام»

Musa ibn Ubeydə Məhəmməd ibn Kəbdən, o da İbn Abbasdan nəql edir ki, belə dedi:

“Mütə İslamın ilk çağlarında şəriət baxımından halal idi. Hər diyardan şəhərə daxil olan bir şəxs orada tanış olmasaydı, qalacağı müddətdə bir qadınla müvəqqəti evlənərdi. O qadın kişinin mal və pulunu saxlayar, işlərini görərdi. Bu hökm “illa əla əzvacihim ov ma mələkət əymanuhum” ayəsi nazil olana qədər öz qüvvəsində idi.”

İbn Abbas əlavə etdi: “Bu ayənin hökmünə əsasən, bu iki haldan savayı bütün fərclər (yaxınlıqlar) haramdır.”²¹⁷

Bu növ hədislərin mətnində olan nöqsanlardan əlavə sənəd baxımında zəifdir. Əhli-sünnənin rical

²¹⁷ - “Sunəni Termizi”, c.2, səh. 295-296.

kitablarında yazıldığına əsasən, İbn Ubeydə məchul²¹⁸ və etimad olunmayan birisidir.

İbn Həcər, Bərqi, İbn Qane, İbn Muin, Əli ibn Mədinə, Termizi, Nisayi²¹⁹, Həysəmi²²⁰ və İbn Qəttan²²¹ Musa ibn Ubeydəni “zəif” adlandırmışlar. Əbu Hatəm, Saci, Əhməd ibn Hənbəl²²² və İbn Həbbanın²²³ fikrincə, o, “munkirul-hədis” dir. İbn Həcər²²⁴ və Mizzi isə onu “məchul” adlandırmışlar.²²⁵

Bərqi demişdir: onun hədislərində zəif nöqtə çoxdur. Ona görə də bəzi alimlər onun hədisini qəbul etməmişlər. Əqili və İbn Muin bu fikirdədilər ki, onun hədisi səhih deyil və ona istinad etmək olmaz.²²⁶

Bundan əlavə hədisin sənədində Sufyan ibn Əqəbənin də adı var. Rical alimlərinin dediklərinə görə ona etimad etmək olmaz. Biz bu ravi barəsində söhbət etməyi lazım bilmirik. Lakin hədisin mətni və sənədini araşdırmadan öncə nümunə üçün Yəhya ibn Muinin bu ravi barəsində söylədiklərini sizə təqdim edirik. Yəhya ibn Muin demişdir: “Sufyan ibn Əqəbə məchul və tanınmamış bir şəxsiyyətdir.”²²⁷

²¹⁸ - “Məchul” rical kitablarında adı çəkilməyən, kimliyi və etiqadları mə'lum olmayan hədis rəvilərində deyilir. (təcüməçi)

²¹⁹ - “Təhzibut-təhzib”, c.10, səh. 321.

²²⁰ - “Məcməuz-zəvaid”, c.4, səh. 265.

²²¹ - “Nəsbur-rayə”, c.2, səh. 449.

²²² - “Əz-süəfaus-səğir”, c.3, səh. 467.

²²³ - “Təhzibut-təhzib”, c.10, səh. 221.

²²⁴ - “Təhzibut-təhzib”, c.10, səh. 221.

²²⁵ - “Əzzüəfa Əl-əqili”, c.3, səh. 647. “Təhzibul kəmal”, c.35, səh.

110.

²²⁶ - “Təhzibut-təhzib”, c.104, səh. 321.

²²⁷ - “Əl-hərəc vət-tədil”, c.4, səh. 230.

Hədisin mətninin də qüsurlu olduğu isbat etmək üçün digər hədislərdən və əhli-sünnə alimlərinin bir-biri ilə uyğun olmayan sözlərindən istifadə edərək aşağıdakı mətləbləri diqqətinizə çatdırırıq:

1) İbn Abbas Mədinə şəhərinə hicrətdən üç il öncə, Məkkə şəhərində Bəni Həşim vadisində dünyaya gəldi. Yəni Mədinəyə hicrət zamanı onun üç yaşı var idi.²²⁸ “Muminun”²²⁹ və “Məaric”²³⁰ surələri də Mədinə şəhərində nazil olmuşdur. Əgər bu iki surənin İbn Abbasın doğum tarixindən sonra nazil olduğunu qəbul etsək, yəni də bu iki hədisi təsdiqləmək qeyri-mümkündür. Çünki bu üç yaşlı uşaq həmin ayənin mütə ayəsini nəsx etdiyini haradan biləcəkdiniz?! Buna da diqqət etmək lazımdır ki, daim Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ilə Məkkədə bir yerdə olan səhabələrdən heç birisi belə bir söz danışmamışlar. Bu, hədisi uyduranların nə qədər diqqətsiz və cahil olduqlarını nümayiş edir.

Əhli-sünnənin görkəmli alimləri Abdullah ibn Zübeyrin xilafəti zamanında Abdullah ibn Abbasla Abdullah ibn Zübeyr arasında baş verən mübahisəni öz mötəbər kitablarında nəql etmişlər. Biz onların bəzilərini keçən söhbətlərimizdə qeyd etdik. Burada zəhnə gələn sual bundan ibarətdir ki, əgər “İlla əla əzvəcihim ov ma mələkət əymanuhum” ayəsi Məkkə şəhərində nazil olmuşdursa, necə ola bilər ki, İbn Abbas Məkkədə mütə nikahının təhriminə etiqad bəsləsin amma İbn Zübeyrin xilafəti dövründə onunla mütə nikahının halallığı barədə mübahisə etsin?

²²⁸ - “Siyəru əlamun-nubəla”, c.3, səh. 332.

²²⁹ - “Məfatihul-ğeyb; Məalimut-tənzil”, c.3, səh. 355.

²³⁰ - “Təfsirul-qur’anil-əzim”, c.8, səh. 234. “Zadul-Məisir”, c.4, səh. 335.

2) Keçən müzakirələrdə söylədiyimiz hədislərdə deyilirdi ki, Həzrət Əli (əleyhis-salam) İbn Abbası mütə nikahının halallığına fitva verməkdən çəkirdi. Bu hadisə peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) vəfatından sonra baş vermişdi. Lakin bu hədisdən belə anlamaq olar ki, İbn Abbas mütə nikahını Məkkədə yuxarıdakı ayə nazil olandan sonra haram bilmişdir.

3) Mütə nikahının ayəsi hər iki məzhəbin təfsirçilərinin fikrincə Mədinədə, yuxarıdakı ayə isə Məkkədə nazil olmuşdur. Məkkədə nazil olan bir ayə Mədinə ayəsini necə nəsx edə bilər?!

4) Bu hədis səhih olsaydı, əhli-sünnə alimləri heç vaxt İbn Abbasın adını mütə nikahını - peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) vəfatından sonra - caiz bilənlərin sırasında çəkməz, ya da İbn Abbasın öz əqidəsindən döndüyündən söz açmazdılar.

Bu ziddiyyətlər arada təhrif əlinin olmasından xəbər verir. Belə hədislərin yalan və ya düz olmasını bilmək üçün çox diqqət etmək lazımdır.

Hələ İbn Abbasın mütə nikahının halallığı haqqındakı fitvasını dəyişdiyini isbat edən yalançı hədislər silsiləsində başqa bir hədis uydurmuşlar. Bu hədisi Beyhəqi, Təbərani, Əzimabadi öz əsərlərində üç yolla (üç növ sənədlə) Səid ibn Cübeyrdən nəql etmişdir. Maraqlıdır ki, sözü gedən hədisin mətnindəki uyğunsuzluqdan əlavə, sənədində də etibarsız fərdlər mövcuddur. Onun mətn və sənədində olan yalanları ifşa etmək üçün bu hədisi nəql edib, sonra hər iki hədisi həm mətn, həm də sənəd baxımından tədqiq və təhlil edəcəyik.

Beyhəqi yazır:

« ابن وهب اخبرني جرير بن حازم عن الحسن بن عماره عن المنهال بن عمرو عن

سعيد بن جبير قال قلت لابن عباس ماذا صنعت ذهبت الركائب بغتيك و قال فيه الشعراء قال و ما قالوا، قلت قالوا:

اقول للشيخ لما طال مجلسه يا صاح هل لك في فتيا ابن عباس
يا صاح هل لك ببيضاء بهكنة تكون مثواك
حتي مصدر الناس»

“İbn Vəhəb (məənə) Cüreyr ibn Həzimdən, o da Həsən ibn Əmarədən, o da Minhal ibn Əmrədən, o da Səid ibn Cübeyrdən belə nəql edir:

İbn Abbasa belə dedim:

- Bu nə işdir ki, sən etdin? Süvarilər sənin fikirlərini ətrafa yaydılar. Şairlər bu haqda şer qoşdular.

- Nə dedilər? - deyə İbn Abbas soruşdu.

- Onlar demişlər, - və bu şəri onun üçün oxudum:

“Möhtərəm şeyxin (müəllimin) məclisi uzun çəkmiş və şagirdləri getmişdilər. Ona dedim ki, İbn Abbasın fitvası ilə necəsən? İstəyirsən ki, bir qadınla mütə bağlayasan və cinsiyyət alətin azadlığa çıxsın, munis tapsın? Camaat və şagirdlərin qayıdana kimi isti və yumşaq yatağın olsun?”

Əzimabadi yazır:

«حدثنا السماك قال حدثنا الحسن بن سلام السواق قال حدثنا الفضل بن دكين قال حدثنا عبدالسلام عن الحجاج عن ابي خالد عن المنهال عن سعيد بن جبير قال قلت لابن عباس هل تدري ما صنعت?...»

İbn Abbas cavabında dedi:

«انا لله و انا اليه راجعون والله ما بهذا افتيت و لا هذا أردت و لا احللت الا مثل ما احل الله سبحانه و تعالي من الميتة و الدم و لحم العنزير و ما يحل للمضطر و ما هي الا كالميتة و الدم و لحم الخنزير»

“İnna lillah və inna ileyhi raciun. Yox! Allaha and olsun ki, mən belə bir fitva verməmişəm. Verdiyim fitvada nəzərdə tutduğum bu deyil. Mən mütəni əlacsız olan kəsdən başqa birisi üçün halal etməmişəm. Mütəni o həddə halal etmişəm ki, Allah-taala ölü, qan və donuz ətindən həmin həddə halal etmişdir.”²³¹

Əzimabadinin rəvayət etdiyi hədisi Təbərani öz “Möcmul - Kəbir” kitabında bir sıra sənəd fərqlərilə və həmin mətnlə nəql etmişdir. Onun nəql etdiyi sənədin tərtibi belədir: Əli ibn Əbdüləziz, Əbu Nəim Fəzl ibn Dikkin, Əbdussəlam ibn Hərb, Həccac ibn Ərtah, Əl-Minhal ibn əmr və Səid ibn Cubeyr nəq etmişdir...²³²

Bu hədislər vasitəsilə bəzi alimlər İbn Abbasın öz əqidəsindən döndüyünü isbat etməyə çalışmışlar. Biz burada həmin hədislərin dəyərini aydınlaşdırmaq üçün onun sənədində adları çəkilən rəvayətlərin şəxsiyyətləri barədə söhbət açacağıq.

Beyhəqinin nəql etdiyi hədisdə Həsən ibn İmarə adı gözə dəyir. Əhli-sünnənin rical alimlərinin dediklərinə görə, bu ravi “zəif” və “mətrukul-hədis”²³³ dir.

İbn Həcər²³⁴, Nisayi, Müslim, Daruqutni, Əbu Hatəm Saci və Əlbani²³⁵ demişlər ki, Həsən ibn İmarənin hədisini kənara qoymaq lazımdır. İbn Həcər, Saci və İbn Muin onu “zəif” adlandırmışlar. Əbubəkr Məruzi və Əbu Talib isə onu “munkirul-hədis” bilmişlər. Şövbə demişdir: “Həsən

²³¹ - “Əvnul-məbud”, c.6, səh. 59.

²³² - “Əl-möcmul-kəbir”, c.10, səh. 259.

²³³ - Hədisi tərk olunan, hədisinə əməl olunmayan, etibarsız hədis nəql edən şəxs.(tərcüməçi)

²³⁴ - “Təqribut-təhzib”, c.1, səh. 217.

²³⁵ - “Ərvaul-ğəlil”, c.6, səh. 319.

ibn İmarə yetmiş hədis həkəmdən nəql etmişdir. Onların heç birinin əsli yoxdur.” Təyalesi demişdir ki, Şövbə dedi:

İbn Cüreyr ibn Hazimə deyir ki, ona Həsən ibn İmarədən Hədis nəql etmək olmaz. Çünki o yalan danışır. (Amma yuxarıdakı hədisi ondan nəql etmişdir.)

Əbu Davud demişdir:

- Həsən ibn İmarənin yalan danışdığını haradan bilirsən? - deyə Şövbədən soruşdum.

- Həkəm heç bir əsli olmayan hədislər nəql etmişdir, - deyə cavab verdi.²³⁶

Əbu Talib demişdir: “Onun hədisləri uydurma hədislərdir. Onları yazmaq (nəql etmək) olmaz.”

Saci demişdir: “Əhli-hədis yekdil rəylə onun hədisini tərk etmək (etibar etməmək) qərarına gəlmişdir.”²³⁷

İbn Həcər demişdir: “Alimlərin əksəriyyəti onun etibarsızlığını qeyd etmişdir.”²³⁸

Maraqlıdır ki, Beyhəqi öz “Sunən” kitabında hər yerdə Həsən ibn İmarənin adına çatanda onun “zəif”²³⁹ və ya “mətrukul-hədis”²⁴⁰ olduğunu qeyd edir. Lakin bu hədisi ondan nəql edir və Həsən ibn İmarənin “mətrukul-hədis” olmasından bir söz belə dilə gətirmir.

Hədisin sənədində Həsən ibn İmarədən başqa Minhal ibn Əmr adlı digər bir ravi də var ki, o da “zəif” adı ilə tanıtılmışdır. Biz həqiqətin aşkar olması üçün əhli-sünnə alimlərinin bu şəxs haqqında dediklərindən söhbət açırıq.

²³⁶ - “Səhih Müslim”, c.1, səh. 18.

²³⁷ - “Təhzibut-təhzib”, c.2, səh. 264.

²³⁸ - “Təbəqatul-mudəllisin”, səh. 53.

²³⁹ - “Əssunənul-kubra”, c.9, səh. 307.

²⁴⁰ - “Əssunənul-kubra”, c.7, səh. 349- 477 və c.8, səh. 20.

Əbu Həsən ibn Qəttan yazır: “Əbu Məhəmməd ibn Həzm həmişə Minhal ibn Əmri zəif idlandırırdı. İbrahim ibn Ubeyd Ət-Tənafi yazır ki, Muğeyrə Yəzid ibn Əbi Ziyada dedi: siz İbn Əyməş Əxməqə təəccüb etmirsiniz? Mən ona demişəm ki, Minhal ibn Əmrdən hədis nəql etmək olmaz. Lakin o yenə də Minhaldan hədis nəql edir. Sizi Allaha and verirəm, mənə deyin, Minhal iki dirhəm üçün şahidlik etməyə layiqdirmi? Ona : “yox” - deyə cavab verdim.”²⁴¹

Yəhya ibn Muin yazır: Şövbə Minhaldan evindən musiqi və qına səsi eşitdi və buna görə də onu tərək etdi.(ondan hədis nəql etməyi tərgitdi)²⁴²

Cozcani demişdir: “Minhal ibn Əmrin etiqadları pozğun idi.”²⁴³ İbn Cövcinin etiqadına görə də Minhal “zəif” birisi olmuşdur.²⁴⁴

Hədisin sənədində belə “zəif” və etibarsız insanların olmasına göz yumub, ona istinad etmək olarmı? Xüsusilə də bu hədislər İbn Abbasın mütə bərsində müsbət nəzərini göstərən hədislərlə qarşı-qarşıya gələrsə. Həmin hədislər əhli-sünnə kitablarında nəql olunmuş səhih hədislərdir.

Bütün bu dediklərimizlə uyğun hədislərin nöqsanları qurtarmır. Onların digər nöqsanları da vardır ki, inşaallah bu nöqsanları da qeyd edəcəyik. Bu xüsusda nəql olunan digər hədislər Əzimabadinin "Əvnul-məbud" kitabındakı hədislərdir. Bu ravayətlərin içində Beyhəqinin hədisinin mətnindən savayı İbn Abbasın cavabı da nəql olunmuşdur. Necə ki, Təbərani də "Mövcəmul-kəbir" kitabında nəql etmişdir. Lakin hər iki hədisin sənədində Minhaldan sonra

²⁴¹ - “Əssunənul-kubra”, c.10, səh. 284.

²⁴² - “Əl-Kamil ibn Ədi”, c.6, səh. 330.

²⁴³ - “Mizanul-etidal”, c.4, səh. 192.

²⁴⁴ - “Əl-mövzuat”, c.1, səh. 341.

ravilər arasında kimlərsə adlarının silindiği müşahidə olunur. Bu mətləbi ətraflı araşdırmazdan öncə Əzimabadinin nəql etdiyi hədisin sənədini göstərüb bu sənədlə Mövcəm kitabındakı hədisin sənədi arasındakı fərqləri açıqlamağı lazım bilirik.

Adları çəkilən Səmmak, Həsən ibn Səlam, Əbu nəim Əl-fəzl ibn Dikkin, Əbdussalam Həccac ibn Ərtah, Əbi Xalid, Minhal ibn Əmr və Səid ibn Cubeyr arasında Minhal ibn Əmr bərsində danışdıq. Bu sənəddə daha bir etibarsız ravi var. Əhli-sünnə alimləri onun adını öz rical kitablarında çəkmiş və eibarsız adlandırmışlar. O, Həccac ibn Ərtahdır. Əhli-sünnə alimlərinin dediklərinə görə bu şəxs etibar ediləcək və inanılacaq şəxs deyil.

Əbu Zəryə ibn Muin və Zəhəbi bu qənaətə gəlmişlər ki, Həccac ibn Ərtah "müdəllis" olmuşdur.²⁴⁵

Əhməd ibn Hənbəl və Əbdürrəhman demişlər: “O, öz gözü ilə görmədiyi insanlardan hədis nəql etmişdir.” İbn Muin və Beyhəqi²⁴⁶ onun nəql etdiyi hədislərə istinad etməyi doğru saymırlar.

Əhməd və Əbdürrəhmanın atası onu “zəif” adlandırmışlar. Əhməd ibn Hənbəl demişdir: “Həccac ibn Ərtah Zöhri ilə görüşməmişdir. Lakin ondan hədis nəql etmişdir.” Əbdürrəhman demişdir: “Atam deyərdi ki, Həccac Zöhri, Hüşam və Əkrəmədən hədis nəql etmiş amma onları görməmiş və hüzurlarında olmamışdır.”²⁴⁷

Zəhəbi yazır: “Onun hədisi dəqiq və möhkəm deyil. O, müdəllisdir. Buna görə də Buxari ondan hədis nəql

²⁴⁵ - “Təzkirətul-huffaz”, c1, səh. 180.

²⁴⁶ - “Əssunənul-kubra”, c.10, səh. 283.

²⁴⁷ - “Əl-cərh və t-tədil”, c.3, səh. 156.

etməmişdir. Onun xüdpəsənd olması nəzərə çarpır. Onun özü də demişdir ki, şöhrət sevgisi məni bədbəxt etdi.”²⁴⁸

Əzimabadinin bu hədisində Əbdüssalam adlı digər bir ravinin də adı hallanır. Bəzi alimlər onu da “zəif” adlandırmışlar. İbn Səəd demişdir:

“Onun hədisində süstlük gözə dəyir.”²⁴⁹

Əzimabadinin bu hədisinin rəvayətləri barəsində verdiyimiz məlumatlardan sonra Təbəraninin hədisinin də dəyəri üzə çıxır. Çünki onun hədisini də Minhal, Həccac ibn Ərtah və Əbdüssalam ibn Hərb nəql etmişlər. Bu fərqlə ki, Həccac ibn Ərtah Əzimabadinin hədisini Xalid ibn Minhalın vasitəsilə nəql edir. Lakin Təbəraninin hədisində vasitəsiz olaraq Minhalın özündən nəql edir. **Bu bizim işarə etdiyimiz ravi "ləğv edilməsi"dir.** Bu yolla aydın olur ki, bu hədislər bir çox cəhətdən irad və nöqsanlıdır. Biz bu hədislərin sənədləri haqqında söhbətlərimizi başa çatırır və mövzumuzun kamilliyi üçün hədisin mətn və məzmununu təhlil edirik.

1) Səid ibn Cübeyrin İbn Abbasdan nəql etdiyi hədislərin bu hədislə ziddiyyəti vardır. Çünki onlar İbn Abbas tərəfindən mütə nikahının halallığını sübut edir.

2) Səid ibn Cübeyrin mütə nikahı ayəsinə verdiyi təfsir bu hədislərin ziddini sabit edir.

3) Əbdürrəzzağın “Müsənnəf”də nəql etdiyi hədislərdə Səid ibn Cübeyr bir İraqlı qadınla mütə etdiyindən söhbət açılır. Səid ibn Cübeyr tabein təbəqəsindən olduğu və peyğəmbər dövrünü görmədiyi üçün məlum olur ki, nəsx baş verməmişdir və göstərilən hədislər uydurmadır.

4) Əzimabadi və Təbəraninin nəql etdikləri hədisdə deyilirdi ki, İbn Abbas özünü müdafiə etmək üçün güya

²⁴⁸ - “Təzkirətul-hüffaz”, c.1, səh. 180.

²⁴⁹ - “Təhzibut-təhzib”, c.6, səh. 282.

mütə nikahını, əlacsız hallarda donuz əti və ya meyyit əti yeyilməsi ilə müqayisə etmişdir. Bunu İbn Abbasdan eşitmək inandırıcı deyil. Çünki İbn Abbas kimi tanınmış bir şəxsiyyət çox yaxşı bilir ki, Allah-taala donuz və ya ölü ətini insana acından ölmək qorxusu olan vaxtlarda yeməyi caiz bilmişdir. Əgər ölüm qorxusu olmasa bu haram şeyləri yeməyə heç kəsin haqqı yoxdur. Ona görə də həkim Allah ayədə buyurur: “fəməizturrə gəyrə bağın və la adin”. “Bağın” sözü “bəğy” kökündən olub tələb etmək və istəmək mənasında işlənir. Burada ləzzət istəmək mənasındadır. “Adin” sözü isə təcavüz edən mənasında işlənmişdir. Burada zərurət həddində təcavüz nəzərdə tutulur.²⁵⁰ Ayənin mənası budur ki, nə harama görə, nə də qarnınızı doyurmaq üçün əlinizi harama uzadın. Belə ki, Zeməxşəri də “Kəşşaf” təfsirində buna işarə etmişdir. Mütə nikahı olmayan halda isə can üçün ölmək qorxusu yoxdur. Əhli-sünnənin görkəmli alimləri də bu həqiqətə biganə yanaşmamışlar. Əzimabadi bu hədisi nəql edəndən sonra yazır ki, Xəttani demişdir:

«فهذا يتبين لك انه انها سلك فيه مسلك القياس و شبهه المضطر الي الطعام و هو قياس غير صحيح لان الضرورة في هذا الباب لا تتحقق كهي في باب الطعام الذي به قوام النفس و بعده يكون التلف و انما هذا من باب غلبه الشهوة و مصابرتها اهل ممكنة و قد تحسم مادتها بالصوم و الصلاح فليس احدها في حكم الضرورة كالآخر»

“Bu hədisdən məlum olur ki, İbn Abbas mütə nikahı məsələsini zərurət halında qidalanmaqla müqayisə etmişdir. Bu qiyas səhih və doğru bir qiyas deyil, mütə nikahının zərurətini qidalanmada olan zərurətə bənzətmək

²⁵⁰ - “Təfsiri nümünə”, c.1, səh. 583.

olmaz. Çünki ikincisində (qidalanmaqda) ölüm qorxusu var. Lakin birincisində şəhvət və ehtirasın qalib gəlməsidir. Təbii ki oruc tutmaqla və mübarizə ilə onu aradan qaldırmaq olar. Deməli, heç birinin zərurəti bir-birindəki kimi deyildir.”²⁵¹

Bu dediklərimiz sözü gedən hədislərin sənədlərində olan nöqsanlardan əlavə tədqiq və təhlil sayəsində onlar arasında üzə çıxan ziddiyyətlərdir. Burada da bununla kifayətlənir və sadəcə yerdə qalan bir hədis barəsində danışmaq istəyirik. Bu hədisin sənəd və mətnini oxucuların nəzərinə çatdırmaqla onların təhlil və izahını öz üzərimizə götürürük.

«عن ابن شهاب (زهري) و اخبرني عبيد الله ان ابن عباس كان يفتي بالمتعة و يغمض ذلك عليه اهل العلم فابي بن عباس ان ينتكل عن ذلك حتي طفق بعضي الشعراء يقول: يا صاح هل لك في فتيا ابن عباس هل لك في ناعم خود مبتلة تكون مثواك حتي مصدر الناس»

“İbn Şahab (Zöhri) rəvayət edir ki, Abdullah mənə xəbər verdi (nəql etdi): İbn Abbas daim mütə nikahının caizliyini hökm edərdi. Elm əhli (din alimləri) də onun bu nəzəriyyəsinə göz yummuşdu. İbn Abbas da bu etinasızlıqdan çəkindi. Belə ki, bəzi şairlər bu şəri qoşdular: İbn Abbasın fitvası ilə necəsən? Meylin vardırımı yumşaq²⁵² və nazik²⁵³ bir qadınla (mütə edəsən), camaat və şagirdlərin qayıdanadək isti və yumşaq yataqda olasan?²⁵⁴

Bu hədisi Əbdürrəzzaq da öz "Əl-Müsənnəf" kitabında sənəddə azacıq dəyişikliklə nəql etmişdir. Beyhəqinin nəql

²⁵¹ - “Əvnul-məbud”, c.6, səh. 59.

²⁵² - “Əl-müncid”, c1, səh. 206.

²⁵³ - “Əl-müncid”, c1, səh. 516.

²⁵⁴ - “Sunəni Kubra”, c.7, səh. 205.

etdiyi hədisdə Zöhri Ubeydullahdan nəql edir. Lakin Əbdürrəzzaqın nəql etdiyi hədisdə o, hədisi Məimər adlı bir şəxs vasitəsilə Zöhridən nəql etmişdir. Məimər də məchul bir şəxsdir. Onu "Məcruh" kitabında “zəif” adlandırılan Məimər olması ehtimalı da var. Çünki orada da Əbdürrəzzaqın Məimərdən olan hədisindən söhbət açılır. Ən azı, əhli-sünnə kitablarında Məimər adı ilə tanınan ravilər çox gözə dəyir. Və burada adı çəkilən ravinin onların hansı biri olduğu məlum deyil. Əbdürrəzzaq yazır:

«عن معمر عن الزهري قال ازدادت العلماء لها استقباحا حين قال الشاعر يا صاح هل لك في فتيا ابن عباس»

Məimərdən, o da Zöhridən nəql edir: “Şairlər “İbn Abbasın fitvası ilə necəsən” şerini qoşandan sonra alimlərin İbn Abbasa tutduqları eyiblərin sayı çoxaldı.”²⁵⁵

Bu hədislərin dəyər və etibarını daha artıq izah etmək üçün aşağıdakı mətləbləri diqqətinizə çatdırmağı lazım bilirik:

1) Beyhəqinin, Əzimabadinin və Təbəraninin nəql etdikləri hədislərdə Səid ibn Cubeyr İbn Abbasdan “bu nə iş idi ki tutdun”- deyə soruşur. Lakin bu gördüyümüz hədisdə Səid ibn Cubeyrin dediklərindən bir şey gözə dəymir.

2) Beyhəqinin hədisində Zöhri Ubeydullahdan nəql edir. Lakin Əbdürrəzzaqın hədisində Ubeydullah adı pozulmuşdur. Məchul olan Məimər Zöhridən nəql edir və Zöhri də hədisi birbaşa nəql edir.

3) Zöhri etibarlı və inanılan bir şəxs deyil. Əhli-sünnə alimlərinin dediklərinə görə bu şəxs Bəni Üməyyənin

²⁵⁵ - “Əl-müsənnəf”, c.7, səh. 503.

xidmətçilərindən və dostlarından olmuşdur. O, əhli-beytə qarşı yaxşı münasibət bəsləməmişdir. İmam Zeynüləbidinin Zöhriyə yazdığı məktub da bu həqiqəti müydana çaxarır. İnşallah, Zöhri barəsində gələcək bəhslərimizdə daha ətraflı söz açacağıq.

Əhli-sünnə alimlərinin İbn Abbasın öz fitvasından döndüyünü isbatlamaq üçün istinad etdikləri hədislər barəsindəki söhbətlər burada sona çatır. Böyük Allahın köməyi ilə bu mövzunu bir qədər tədqiq edərək yaranmış şübhələri aradan qaldırdıq.

6. Əbu Səid Xudri

Əbu Səid Xudri Məhəmməd peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tanınmış səhabələrindəndir. O, mütə nikahını halal bilirdi. Şiə və sünni məzhəblərinin hədis kitablarına daxil olan hədislərə görə özü mütə edən və peyğəmbərdən sonra mütənin nəsx olunmadığına etiqad bəsləyən şəxslərdən biridir. Ona görə də əhli-sünnə alimləri onun adını mütə nikahını halal bilən insanların sırasında çəkmişlər. Ətraflı məlumat üçün bu hədislərin bəzilərini burada yazırıq:

«عن ابي سعيد الخدري كنا نتمتع علي عهد رسول الله بالثوب»

Əbu Səid Xudri demişdir: “Biz peyğəmbər zamanında bir paltar müqabilində mütə nikahı bağlayırdıq.”²⁵⁶

«لقد كان احدا يستمتع بملى القدح سويقا»

Əbu Səid Xudri demişdir: “Bizim hər birimiz bir dolu piyalə meyın müqabilində müvəqqəti nikah edərdik.”²⁵⁷

²⁵⁶ - “Müsnəd Əhməd”, c.3, səh. 22. “Kənzül-ummal”, c.16, səh 526. “Məcmüüz-zəvaid”, c.4, səh. 264.(bab nikahul-müt’ə)

«تمتعنا الي نصف من خلفه عمر حتي نهي عمر الناس في شأن عمرو بن حريث»

Əbu Səid Xudri və Cabir ibn Ənsari rəvayət edirlər:

“Biz Ömər xilafətinin yarısına qədər mütə edirdik.

Belə ki, Ömər bu işi Əmr ibn Hüreysin hadisəsində camaata qadağan etdi.”²⁵⁸

Bu hədislər peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabəsi olan Əbu Səid Xudrinin mütə nikahı barəsindəki fikrini açıq-aydın nümayiş etdirir. Bu kimi hədislərin təsiri səbəb olmuşdur ki, hətta əhli-sünnə alimləri də bu həqiqəti etiraf etsinlər və Əbu Səid Xudrinin adını mütə nikahını halal bilən və caiz edən şəxslər arasında çəksinlər.

7. Əbubəkrin qızı Əsma və Zübeyr ibn Əvam.

Əsma Əbubəkrin qızı və Zübeyr mütə nikahını caizliyinə etiqad bəsləyən digər şəxslərdir. Əsma öz etirafına görə mütə nikahına əməl də etmişdir. İnşallah, söhbət açacağımız əhli-sünnə kitablarında nəql olunmuş hədislər bu həqiqəti təsdiqləyirlər. Hətta İbn Həzm kimi ən böyük sünni alimlər bu mətləbi qeyd etmişlər

İbn Həzm yazır:

«و قد ثبت علي تحليلها بعد رسول الله جماعه من السلف - رضي الله عنهم - منهم من الصحابة اسماء بنت ابي بكر الصديق»

Sübut olmuşdur ki, həzrət peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) dünyadan gedəndən sonra sələf təbəqəsindən olan bir qrup mütə nikahının halal olmasına etiqad bəsləmişlər. Onların içində peyğəmbər (səlləllahu

²⁵⁷ - “Fəthul-bari” c.9, səh. 22. “Əl-müsənnəf”, Əbdürrəzzaq c.7, səh. 498. “Nasixul-hədis və mənsuxuhu”, səh. 366. “Kənzul-ummal”, c.16, 526.

²⁵⁸ - “Umdəyul-qari”, Eyni c.16, səh. 246.

əleyhi və alihi vəsəlləm) səhabəsi Əsma binti Əbubəkr
siddiq də var.

Zərqani yazır:

«بانه ثبت الجواز عن جمع من الصحابة
كجابر و ابن مسعود و ابي سعيد و معاوية و
اسماء بنت ابي بكر»

Sübut olmuşdur ki, mütə nikahı səhabədən olan bir qrup
insan tərəfindən halal sayılmışdır. Onların içində Cabir,
İbn Məsud, Əbu Səid Xudri, Muaviyə və Əsma binti
Əbubəkr də vardır.

Nəql olunan hədislər əsasında bunu demək olar ki, Əsma
Əbubəkr qızı Zübeyr ibn Əvəmlə müvəqqəti olaraq
evlənmişdir. Bu nikahdan Abdullah dünyaya gəlmişdir.
Bəzi alimlər bu həqiqəti məxfi saxlamağa çalışsalar da, bir
çox tanınmış tədqiqatçılar bu tarixi hadisəni isbat etmişlər.
Biz mövzümüzün yarımçıq qalmaması üçün bu barədə
nəql olunmuş hədisləri müzakirə edəcəyik.

«عن سعيد بن جبير قال سمعت عبدالله بن
الزبير يخطب و هو يعرض بابن عباس يعتب
عليه قوله في المتعة فقال ابن عباس: يسأل
امه ان كان صادقا. فسألها فقالت: صدق ابن
عباس قد كان ذلك فقال ابن عباس لو شئت
سميت رجلاً من قريش ولدوا فيها يعني
المتعة»

Səid ibn Cübeyr deyir:

“Eşitdim ki, Abdullah ibn Zübeyr xütbə oxuyur, İbn
Abbasa tənə edir və onu mütə nikahını halal bildiyi üçün
danlayırdı. İbn Abbas dedi: əgər bunlar düzdürsə
anasından soruşun. Anasından soruşanda o dedi: İbn
Abbas düz deyir. Bu hadisə baş vermişdir. Bundan sonra
İbn Abbas dedi: İstəsəydim Qureyş qəbiləsində mütə

nikahından doğulmuş kişilərin adlarını burada
çəkərdim.”²⁵⁹

«عن ايوب قال عروة لابن عباس: الا تتق الله
ترخص في المتعة؟ فقال: ابن عباس سل امك
يا عروة؟ فقال عروة: أما ابوبكر و عمر
فلم يفعلوا. فقال ابن عباس: والله ما اراكم
منتهين حتي يعذبكم الله نحدثكم عن النبي و
تحدثونا عن ابي بكر و عمر»

Əyyub vasitəsilə nəql olunmuşdur ki, Ürvə Abdullah ibn
Abbasa dedi:

- Sən Allah-taaladan qorxmursan ki, mütəyə icazə
verirsən?

- Ey Ürvə, get anandan soruş, - deyə İbn Abbas cavab
verdi.

- Əbubəkr və Ömər siğə (mütə) etməmişlər, - deyə Ürvə
yenidən inad göstərdi.

- Allaha and olsun, görürəm ki, Allah sizi əzaba atanadək
sizi bu yasaq və qadağalarınızdan əl çəkməyəcəksiniz, -
deyə İbn Abbas davam etdi: - Mən sizə peyğəmbər hədisi
oxuyuram, siz mənə Əbubəkr və Ömərdən danışsınız.²⁶⁰

«عن مسلم القرني قالت: دخلنا علي اسماء
ابنة ابي بكر فسألناها عن متعة النساء
فقال فعلنها علي عهد رسول الله

Müslim Əl-Qura deyir:

Biz Əbubəkrin qızı Əsmanın evinə getdik və ondan qadın
mütəsi haqqında soruşduq. O,:

- Bu işi biz Allahın rəsulunun zamanında gördük- deyə
cavab verdi.²⁶¹

²⁵⁹ - “Şərhu məanil-asar”, c.3, səh. 24. “Biharul-ənvar”, c.3, səh. 599.

²⁶⁰ - “Əl-istizkar”, c.4, səh. 61. “Ət-təmhid”, c.8, səh. 208.

²⁶¹ - “Sunənul-kubra”, c.3, səh. 326. “Əl-mövəcəmul-kəbir”, c.24, səh.
103.

Rağib “Mühaziratul-üdəba” kitabında yazır:

« عيّر عبدالله بن الزبير عبدالله بن عباس
بتحليله المتعة فقال له: سل امك كيف سطعت
المجاهر بينها وبين ابيك، فسألها فقالت:
ما ولدتك الا في المتعة»

Abdullah ibn Zubeyr Abdullah ibn Abbasa mütə nikahını halal bildiyinə görə etiraz etdi. Abdullah ibn Abbas da ona dedi ki, get anandan soruş gör onunla atan Zübeyr arasında atəş manqalı necə alovlandı? O, anasından bu əhvalatı soruşdu və anası: “Mən səni yalnız siğə yolu ilə dünyaya gətirdim”- deyə ona cavab verdi.²⁶²

«قال ابن عباس: اول مجهر سطح في المتعة
مجهر آل زبير»

İbn Abbas demişdir: “Mütə nikahından alovlanan ilk manqal Zübeyr ailəsinin manqalı idi.”²⁶³

Bu hədislərdən bir neçə dəyərli və mühüm mətləb əldə edə bilərik:

1) Əbubəkri qızı Əsma Zübeyr ibn Əvamla müvəqqəti evləndilər və nəticədə Abdullah dünyaya gəldi.

2) Əgər peyğəmbər mütə nikahını haram etsəydi, şübhəsiz Ürvə mütənin qadağasını Əbubəkr və Ömər yox, peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) hesabına yazardı. Habelə təhrim məsələsi ortada olsaydı İbn Abbas deməzdi ki, Mən sizə peyğəmbər hədisi oxuyuram, siz mənə Əbubəkr və Ömərdən danışırınsınız. Bu onu göstərir ki, Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütə nikahını haram etməmişdir. İbn Abbas özü də ən aydın şəkildə bu mətləbi qeyd etmişdir.

²⁶² - “Şərhi Nəhcül-bəlağə” c.20, səh. 129. “Kənzül-irfan fi fiqhil qur’an”, c.2, səh. 156. “Əl-ğədir”, c.6, səh. 294.

²⁶³ - “Əl-ğədir”, c.6, səh. 294.

3) Abdullah ibn Zübeyrlə İbn Abbas arasındakı mübahisəli məsələ onun xilafət dövründə baş vermişdir. Yəni Həzrət Əlinin (əleyhis-salam) şəhadətindən sonra. Belə məlum olur ki, həzrət peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sonra mütəyə heç bir qadağa qoyulmamışdır. Həzrət Əliyə (əleyhis-salam) mütəni haram bildiyi barədə isnad edilən hədis də əsl yalandır. Həzrət Əli (əleyhis-salam) mütənin peyğəmbər tərəfindən haram olunduğunu İbn Abbasa desəydi, o şübhəsiz öz fikrindən dönər və Allahın rəsulunun qoyduğu qadağanı qəbul edərdi və başqaları ilə mübahisə etməzdi.

Bu dediklərimiz hədisin geniş izahı idi.

8. Sələmə ibn Üməyyə

Böyük tarixçi və hədisşünasların yazdıqlarına görə Rəbiə ibn Üməyyə və Sələmə ibn Üməyyə Məhəmməd peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrindəndir. Onlar mütə nikahını halal bilir və hətta ona əməl edirdilər. Baxmayaraq ki, ikinci xəlifə Ömər mütə nikahı bağlayanlara qarşı sərt rəftar edirdi. Lakin Rəbiə, Sələmə və digərləri peyğəmbərin vəfatından sonra xəlifənin qadağasına etinasızlıq göstərir və mütə nikahına əməl edirdilər. Əhli sünne alimlərinin²⁶⁴ içində də bu baş verənləri yazanlar az deyil. Bu məsələnin daha aydın olması üçün bir neçə hədisdən istifadə edirik.

«ان سلمة بن امية استمتع من سلمي مولا
حكيم بن امية بن الارقمي فولدت له و
فجد و لها فبلغ ذلك عمر فنهى عن
المتعة»

Sələmə ibn Üməyyə Həkim ibn Üməyyə ibn Ərqəsin kəninin Səlmadan bəhrələndi, yəni onunla siğə etdi. O kəni bu nikahdan bir uşaq dünyaya gətirdi. Sələmə uşağı

²⁶⁴ - “Əl-ğədir”, c.6, səh. 294.

inkar etdi. Bu hadisə Ömər qulağına çatdı. Ömər mütəni qadağan etdi.²⁶⁵

«عن ابن عباس قال لم يرع اميرالمونين الا
ام اراکه فقد خرجت حيلي فسألها عمر عن
حملها فقالت استمتع بي سلمة بن امية بن
خلف فلما انكر ابن صفوان علي ابن عباس
بعض ما يقول في ذلك قال فاسأل عمك هل
استمتع عبدالله ابن صفوان الجمحي القرشي
المكي»

Ömər Umm Ərikədən başqa bir kəsi qorumadı. O, hamilə halında gələndə Ömər onun hamiləliyindən soruşdu. O, dedi ki, mən Sələmə ibn Uməyyə ibn Xələf ilə müvəqqəti nikah bağlamışam.

İbn Səffan Abdullah ibn Abbasın bu barədə dediklərini inkar edəndə isə ibn Abbas ona dedi: Get bibindən soruş ki, Abdullah ibn Səffanla (Cəmhī Əl-qurəşi Əl-Məkki) mütə nikahı bağlamışdır?²⁶⁶

İbn Həcər Əsqəlani yazır:

«فروي عبدالرزاق بسند صحيح عن عمرو بن
دينار عن طاووس عن ابن عباس ان سلمه
استمتع بامرأة فبلغ عمر فتوعده
«

“Əbdürrəzzaq səhih sənədlə Əmr ibn Dinardan, o da Tavadan, o da İbn Abbasdan nəql edir ki, Sələmə bir qadınla mütə (siğə) etdi və Ömərə xəbər çatanda Ömər bu işinə görə onu hədələdi.²⁶⁷

Cəmhərə, ərəblərin nəsəb alimi belə demişdir:

²⁶⁵ - “Tarixul-mədinə”, c.2, səh. 719. “Əl-ğədir”, c.6, səh. 210. “Əl-mizan”, c.4, səh. 296. “Məalimul-mədrəsətəyn”, c.2, səh. 249.

“Məsəlibul-ərəb”, ibn Kəlbī səh. 117.

²⁶⁶ - “Ət-tarixus-səğir”, Buxari c.1, səh. 170. “Fəthul-bəri”, c.9, səh. 143. “Əl-Musənnəf”, Əbdürrəzzaq c.7, səh. 298. Nasixul-hədis və mənsuxuhu ibn Şahin səh. 364.

²⁶⁷ - “Əl-isabə”, c.3, səh. 122.

«معبد ابن سلمة امه ام راکه نکحها سلمة
نکاح متعة في عهد عمر او في عهد ابي بكر
فولد منها معبد»

“Məbəd ibn Sələmənin anasa ümmü Ərikədir. Sələmə Ömər vaxtında və ya Əbubəkri zamanında onunla müvəqqəti nikah bağladı. Beləliklə Məbəd dünyaya gəldi.”²⁶⁸

9. Rəbiə ibn Uməyyə

«عن عروة ان خولة بنت حكيم دخلت علي عمر
بن خطاب فقالت ان ربيعة بن امية استمتع
بامرأة مولدة فحملت منه فخرج عمر يجر
ردائه فنرا فقال: هذه المتعة و لو كنت
تقدمت فيه لرجمته»

Ürvə ibn Zübeyr nəql edir:

“Həkimin qızı Xulə Ömər ibn Xəttabın hüzuruna daxil olub dedi ki, Rəbiə ibn Uməyyə övlad dünyaya gətirə bilən bir qadıdan bəhrələndi (mütə etdi) və o qadın hamilə oldu. Ömər bunu eşitcək evdən çıxdı. O, əsəbdən əbasını çəkib deyirdi: “Bu mütədir. Əgər mən bundan öncə bu barədə hökm vermiş olsaydım, şübhəsiz onu daşqalaq edərdim.”²⁶⁹

Bu hədisdən aşağıdakı mətləbləri əldə etmək olar:

1) Sələmə ibn Uməyyə əhli-sünnə kitablarında yazıldığına görə peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) böyük səhabələrindən biridir. Hətta Hakim Nişapuri öz “Müstədrək” kitabında “Sələmənin fəzilətləri”

²⁶⁸ - “Cəmhərə ənsabul-ərəb”, səh. 159.

²⁶⁹ - “Əs-sunənul-kubra”, c.7, səh. 206. “Kitabul-umm”, c.7, səh. 154. “Şərhu Müvəttə Malik”, Zərqani c.4, səh. 295. “Təcilul-mənfəə”, səh. 126. “Təfsirul-mizan”, c.4, səh. 295. “Əcviyəyi məsaili Carullah”, səh. 116. “Xeyməyi ifaf”, səh. 66. “Əd-durrul-mənsur”, c.2, səh. 141.

adlı fəsil də açmışdır.²⁷⁰ Bu tanınmış səhabənin peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) qadağasından sonra Ömər ibn Xəttabın xilafəti zamanı mütə nikahı bağladığını necə başa düşmək olar? Onun bu mütə nikahından uşağı da dünyaya gəlmişdir.

Görəsən Ömərdən başqa bir səhabə peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütə nikahını haram etdiyini eşitməmişdimi? Ya qadağanın Ömər ibn Xəttab tərəfindən olduğundan qəbul etmirdilər?

2) Əgər Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütə nikahını haram buyursaydı, mütə nikahının zina ilə heç bir fərqi qalmazdı. Maraqlıdır ki, nəyə görə Ömər ibn Xəttab zina edənlərə şallaq vurmur, daşqalaq etmirdi? Sadəcə onu qadağan etməklə kifayətlənir, ya da əvvəlcədən elan etmədiyini bəhanə gətirərək məsuliyyətdən qaçırdı? Görəsən bu ilahi hökmlərin dayandırılması deyilmi?

3) Ömər ibn Xəttab mütə nikahı edənlərə cavab verəndə bu işin peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tərəfindən qadağan edildiyini dəlil göstərmir, yalnız hədələməklə kifayətlənirdi. Bu, mütə nikahının peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tərəfindən haram buyurulmadığını isbat etmirmidi? Əks halda Ömər rəqiblərini məğlub etmək üçün peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) hədisinə istinad edərdi.

10. Xalid ibn Mühacir ibn Seyfullah

Xalid ibn Mühacir də mütə nikahını halal bilən şəxslərdən biridir. Bu haqda əhli-sünnə kitablarında yazılanlar dediklərimizə sübutdur. Mövzunun daha geniş şərh üçün bir-iki mətləbi yazmağı lazım bilirlik:

²⁷⁰ - "Müstədrək əl-hakim", c.3,səh 425.

«قال ابن شهاب فاخبرني خالد ابن المهاجر بن سيف الله انه بينا هو جالس عند رجل جاءه رجل فاستفتاه في المتعة فأمره بها فقال له ابن ابي عمرة الانصاري مهلا قال ما هي والله لقد فعلت في عهد امام المتقين»

Xalid ibn Mühacir ibn Seyfullah nəql edir ki, o, aralıqda əyləşmişdi və içəri girən bir nəfər ondan mütə nikahı barəsində soruşdu. Xalid mütə etməyə icazə verdi. İbn Əbi Ümrə Ənsari ona dedi:

- Bir dayan.

Xalid:

- Nə olmuşdur ki? Allaha and olsun, mən özüm də mütə etmişəm, özü də İmamul-müttəqin²⁷¹ zamanında.²⁷²

11. Sələmə ibn Əkvə.

Sələmə ibn Əkvə də peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrindən biridir. O, mütə nikahının halallığı barədə peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) hədis nəql edən şəxslərdən biridir. Bu ravidən dini mənbələrdə nəql olunan hədisləri burada nəql və tədqiq edirik:

« ابن ابي ذيب حدثني اياس بن سلمة بن الاكوع عن ابيه عن رسول الله ايما رجل و امرأة توافقا فعشرة ما بينهما ثلاث ليال فان احبا ان يتزايدا أو يتتاركا تتاركا»

İbn Əbi Zeyb Sələmədən, o da öz atasından nəql edir ki, peyğəmbər buyurdu: "Hər kişi və arvad bir - biri ilə (mütə

²⁷¹ - Burada Məhəmməd Peyğəmbər(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm)

²⁷² - "Səhihi Müslim", c.4, səh. 133. "Əs-sunənul-kubra", c.7, səh. 205."Ərvaul-ğəliil", c.6, səh. 318. "Təhzibul-kamal", c.8, səh. 177. "Əddurrul-mənsur", c.2, səh. 141. "Nəsbur-rayə", c.3, səh. 337. "Əl-ğədir", c.6, səh. 221.

nikahı ilə) razılaşsalar onların arasında üç gün sayılır.²⁷³
Əgər sonradan çoxaldıb azaltmaq istəsələr özləri
bilərlər.²⁷⁴

«عن الحسن بن محمد عن سلمة بن الاكوع و
جابر بن عبدالله ان رسول الله اتانا فأذن لنا
في المتعة»

Həsən ibn Məhəmməd Sələmə ibn Əkvədən və Cabir ibn
Abdullah Ənsaridən nəql edir ki, Allahın rəsulu (səlləllahu
əleyhi və alihi və səlləm) bizim yanımıza gəlib mütə
nikahı etməyimizə icazə verdi.²⁷⁵

«عن جابر ابن عبدالله انصاري و سلمة ابن
الاكوع قالوا كنا في جيش فأتانا رسول الله
فقال انه قد اذن لكم ان تستمتعوا يعني
متعّة النساء»

Cabir ibn Abdullah Ənsari və Sələmə ibn Əlvə nəql
edirlər: Biz döyüşçülərin arasında idik. Allahın rəsulu
(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) yanımıza gəlib dedi:
“Sizə mütə nikahı bağlamağa icazə verilmişdir.”²⁷⁶

Bu hədislərdən məlum olur ki, bu səhabələr mütə
nikahının halallığına etiqad bəsləmişlər. Əks halda bu
hədisləri nəql etməzdilər. Ya da ən azı peyğəmbərin
mütəni haram buyurması haqqındakı hədisləri bu
hədislərin kənarında zikr edərdilər.

12. Ubey ibn Kəb

Ubey ibn Kəb peyğəmbərin məşhur səhabələrindəndir.
O, mütəni halal bilmişdir. Bu görkəmli səhabədən mütə

²⁷³ - “Fəthul-bari”, c.9, səh. 142.

²⁷⁴ - “Buxari”, c.6, səh. 129. “Fəthul-bari”, c.9, səh. 142.

²⁷⁵ - “Səhihi Müslim”, c.4, səh. 130. “Əzva ələs-səhiheyin”, Sadiqi səh.
208.

²⁷⁶ - “Səhihi Müslim”, c.4, səh. 130. “Səhihi Buxari”, c.6, səh. 129.
“Ət-təraif”, ibn Tavus səh. 459.

ayəsini “İla əcəlin müsəmma” cümləsi ilə birgə oxuduğu
nəql olunmuşdur. Bu hədislər bizim dediklərimizi də isbat
etməkdədir. Onları şiə və sünni hədis mənbələrində
tapmaq mümkündür. Söhbətimizə aydınlıq gətirmək üçün
həmin hədislərdən bir neçəsini burada söyləmək məqsədə
uyğundur.

«و كان ابن عباس و ابي ابن كعب و سعيد
بن جبير والسدي يقرؤون فما استمتعتم به
منهن الي اجل مسمي»

İbn Kəsir yazır:

İbn Abbas, Ubey ibn Kəb, Səid ibn Cubeyr və Sudey
mütə nikahının ayəsini həmişə “İla əcəlin müsəmma”
cümləsi ilə qiraət edərdilər.²⁷⁷

«قال الجمهور: المراد نكاح المتعة الذي
كان في صدر الاسلام و قرأ ابن عباس و ابي و
ابن جبير فما استمتعتم به منهن الي اجل
مسمي»

Qurtubi yazır: “Cumhur alimlər demişlər ki, ayədə
nəzərdə tutulan mütə nikahıdır. Bu nikah İslamın ilk
çağlarında mövcud olmuşdur. İbn Abbas, Ubey ibn Kəb və
Səid ibn Cubeyr “fəməstəmtətum bihi minhunnə” ayəsini
“İla əcəlin müsəmma” cümləsi ilə qiraət edirmişlər.”²⁷⁸

Cəssas yazır:

«وقد كان ابن عباس يتأول قوله تعالى:
(فما استمتعتم به ...) علي متعة النساء و
روي عنه فيها اقاويل، روي انه كان يتأول
الآية علي اباحة المتعة و يروي ان في
قراءة ابي بن كعب «فما استمتعتم به منهن
الي اجل مسمي»

²⁷⁷ - “Təfsiril-qur’anil-əzim”, c.2, səh. 227.

²⁷⁸ - “Əl-came liəhkamil-qur’an”, c5, səh. 130.

“İbn Abbas həmişə “fəməstəmtətum bihi ...” ayəsini “mütə nikahıdır”- deyə təfsir edirdi. Ondan bu barədə müxtəlif sözlər nəql olunmuşdur. Deyilir ki, o, həmişə ayənin təfsirində mütə nikahının halal olmasını deyirdi. Habelə nəql olunmuşdur ki, Ubey ibn Kəbin qiraətində “İla əcəlin müsəmma” cümləsi gözə dəyir.”²⁷⁹

«عن قتادة قال في قراءة ابي بن كعب فما استمتعتم به منهن الي اجل مسمي»

Qutadə demişdir:

“Ubey ibn Kəbin qiraətində “fəməstəmtətum bihi minhunnə” ayəsi “İla əcəlin müsəmma” cümləsi ilə birlikdə qeyd olunmuşdur.”²⁸⁰

Yuxarıdakı rəvayətlər Ubey ibn Kəbin mütə nikahı barəsindəki fikirlərini aydınlaşdırır.

13. Əmr ibn Hüreys

Mütə nikahını caiz bilən və ona dəfələrlə əməl edən kəslərdən biri də peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabəsi Əmr ibn Hüreysdir. Bu şəxs mütə nikahına etiqad bəsləməklə yanaşı çox da siğə edərdi. Ona görə də Ömər ibn Xəttab mütəni qadağan etdi. Ömər İbn Hüreysə görə mütənin qarşısını alır və onu yayılmağa qoymurdu. Bu barədə bir neçə hədisə nəzər salaq:

«عن جابر بن عبدالله انه قال كنا نستمتع بالقبضة من التمر والدفيق الايام علي عهد رسول الله و ابي بكر حتي نهي عنه عمر في شأن عمرو بن حريث»

Nəql olunur ki, Cabir ibn Abdullah dedi: “Biz bir ovuc xurma və ya unla Allahın rəsulunun (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) və Əbu-bəkərin zamanında mütə edirdik.

²⁷⁹ - “Əhkamul-qur’an”, Cəssas c.3, səh. 95

²⁸⁰ - “Əddurrul-mənsur”, c.2, səh. 140. “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 9.

Belə ki, Ömər sonradan onu Əmr ibn Hüreysin işinə görə qadağan etdi.”²⁸¹

«عن ابن جريج قال: اخبرني ابو الزبير عن جابر قال: قدم عمرو بن حريث الكوفة فاستمتع بمولاة فاتي بها عمر و هي حلي فسأله فاعترف قال: فذلك حين نهي عنها عمر»

Nəql olunur ki, İbn Cüreyc dedi: “Əbu Zubeyr mənə Cabirdən xəbər verdi ki, o dedi: Əmr ibn Hüreys Kufəyə daxil oldu və orada bir kənzlə mütə nikahı bağladı. Bir müddət sonra o kənzlə Ömərən yanına gəldi. Kənz mütədən hamilə idi. Ondan soruşuldu və o etiraf etdi.

Dedi: Bu hədisə Ömərən mütə nikahını qadağan etdiyi zamanda baş vermişdir.”²⁸²

«عن ابي سعيد الخدري و جابر بن عبدالله قال: تمتعنا الي نصف من خلافة عمر حتي نهي عمر الناس عنها في شأن عمرو بن حريث»

Əbi Səid Xudri və Cabir ibn Abdullah Ənsari nəql edirlər ki, biz Ömərən xilafətinin yarısına kimi mütə nikahı edirdik. Belə ki, Ömər Əmr ibn Hüreysin işinə görə bu işi bizə qadağan etdi.”²⁸³

«هشام عن ابيه قال: استمتع عمرو بن حريث من بني سعد ابنة بكر فجددها»

²⁸¹ - “Səhihi Müslim”, c.4, səh. 132. “Əs-sunənul-kubra”, c.7, səh. 238. “Əvnul-məbud”, c.10, səh. 349. “Müsnəd Əhməd”, c.3, səh. 304. “Müsnəf Abdur-rəzzaq”, c.7, səh. 500. “Fəthul-bari”, c.9, səh. 172. “Nəsbur-rayə”, c.3, səh. 338. “Şərhi səhihi müslim”, c.9, səh. 183. “Kənzul-umməl”, c.16, səh. 524. “Biharul-ənvar”, c.30, səh. 598. “Vəsailuş-şiə”, c.1, səh. 19. “Əl-izah”, səh. 435. “Ət-təraif”, ibn Tavus səh. 458.

²⁸² - “Əl-müsnəf Əbdürrəzzaq”, c.7, səh. 500. “Fəthul-bari”, c.9, səh. 172.

²⁸³ - “Umdətul-qari”, Eyni c17, səh. 246.

Hüşam öz atasından belə: Əmr ibn Hüreys Səd qəbiləsinin qızlarından biri ilə müvəqqəti evləndi. Sonra uşağı inkar etdi.²⁸⁴

Bu gördüyünüz hədisləri Əmr ibn Hüreysin əqidəsini izah etmək üçün qeyd etdik. Deməliyə ki, əhli-sünnə alimləri də bu həqiqəti etiraf etmişlər. Əmr ibn Hüreys mütə nikahını halal bilən şəxsiyyətlərdən biri idi və özü də dəfələrlə bu növ nikah bağlamışdı. Belə ki, Ömər mütə nikahını onun üzündən qadağan etdi.

14. Müaviyə ibn Əbu Sufyan

Keçən söhbətlərimizdə aydın oldu ki, peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrindən bir qrupu o həzrətin vəfatından sonra mütə nikahını halal bilməmişlər. Onlardan biri də Müaviyə ibn Əbu Sufyandır. O, peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sonra mütə nikahını halal bilməklə yanaşı ona əməl də edirdi. Əhli-sünnə kitablarının yazdığına görə Müaviyə Müanə adlı qızla mütə nikahı bağlamışdı. O, hər il bu qıza hədiyyə göndərirdi. Mövzunun geniş izahı üçün əhli-sünnə alimlərinin öz mötəbər kitablarında yazdıqları hədisləri burada nəql etməyi lazım bilirik.

«عن صفوان بن يعلى بن امية اخبرني يعلى أن معاوية استمتع بإمرأة بالطائف»

Nəql olunur ki, Səfvan ibn Yəla ibn Üməyyə dedi: Yəla mənə rəvayət etdi ki, Müaviyə Taifdə bir qadınla mütə nikahı bağladı.²⁸⁵

Ibn Həcər bu hədisi nəql edəndən sonra yazır: “Bu hədisin sənədi səhihdir.”²⁸⁶

²⁸⁴ - “Məsəlibul-ərəb”, Hüşam ibn Kəlbi səh. 117. “Tarixul-mədinə”, c.2, səh. 719.

²⁸⁵ - “Əl-müsənnəf”, Əbdürrəzzaq c.7, səh. 497. “Fəthul-bari”, c.9, səh. 142. “Nasixul-hədis və mənsuxuhu”, səh. 364.

«قال ابو الزبير : سمعت جابر بن عبد الله يقول : استمتع معاوية بن ابي سفيان مقدمه من الطائف علي ثقيف بمولاة ابن الحضرمي يقال لها «معانه» قال جابر ثم ادركت معاوية خلافة معاوية حية فكان معاوية يرسل اليها بجائزة في كل عام حتي ماتت»

Əbu Zubeyr dedi: “Cabir ibn Ənsaridən eşitdim ki, belə deyirdi:

- Müaviyə ibn Əbi Sufyan Taifə səfər edərkən Səqif məntəqəsində ibn Həzrəminin Müanə adlı kənizi ilə müvəqqəti olaraq evləndi.

Cabir davamında dedi:

- Müanəni Müaviyənin xilafəti dövründə gördüm. O, yaşayırdı və Müaviyə onun vəfatına qədər hər il ona hədiyyə göndərirdi.”²⁸⁷

Hüşam ibn Kəlbi yazır:

«و استمتع معاوية من ابنة زيتون بنت عبد ثقيف، فولدت عبدالرحمان»

“Müaviyə Zeytunun qızı ilə müvəqqəti nikah bağladı. Zeytun Əbd Səqifin qızı idi. Bu nikahdan Əbdürrəman dünyaya gəldi.”²⁸⁸

Verilmiş hədislər açıq-aydın göstərir ki, Müaviyə mütə nikahını haram bilmirmiş. Ona görə də aşkarda mütə edir və müvəqqəti həyat yoldaşına hədiyyə və bəxşişlər göndərirdi. Bu baş verənləri əhli-sünnə alimlərinin əsərlərində də görmək olar.

Biz keçən söhbətlərimizdə demişdik ki, peyğəmbər səhabələrinin əksəriyyəti mütə nikahının halallığına etiqad

²⁸⁶ - “Fəthul-bari”, c.9, səh. 142-143.

²⁸⁷ - “Əl-müsənnəf”, Əbdürrəzzaq c.7, səh. 499. “Fəthul-bari”, c.9, səh. 142-143.

²⁸⁸ - “Məsəlibul-ərəb”, səh. 118.

bəsləmişlər. Onların bir qrupu haqqında nisbətən ətraflı damışdıq. İndi söhbəti həddindən artıq uzatmamaq üçün mütə nikahını halal bilən digər şəxslər barəsində müxtəsər araşdırmalar aparmaq və bununla da mövzunu yekunlaşdırmaq niyyətindəyik.

15. Səd ibn Səd ibn Əbi Təlhə

O, Kəndə adlı qəbilədən olan bir qadınla müvəqqəti evləndi. Bu nikahdan Abdullah ibn Səd dünyaya gəldi.²⁸⁹

16. Əsvəd ibn Hüşam ibn Hərs

Əsvəd siğə etmiş və bu nikahdan Həbibə adlı bir qız dünyaya gəlmişdir.

17. Fəzalə ibn Cəfər ibn Dəfiə

Fəzalənin müvəqqəti evliliyi nəticəsində Üməyyə ibn Fəzalə dünyaya gəlmişdir.²⁹⁰

18. Əbu Müslim ibn Hərs ibn Amir

19. Hilal ibn Rafi Əz-zubeydi

Hilal bu nikah vasitəsi ilə oğlan övladı dünyaya gətirdi.

20. Əbu Ubeydə ibn Həfs ibn Muğeyrə

Bu nikahla Ömər adlı bir oğlan dünyaya gətirdi.

21. Əbu Abdullah ibn Əvf ibn Səbrə

Bu nikah vasitəsi ilə Yusif adlı bir övlad atası oldu.²⁹¹

22. İbn Saib ibn Seyni ibn Aiz

Mütə nikahı etməklə Ömər adlı bir oğlan dünyaya gətirdi.

23. Huveyris ibn Əmr ibn Osman

24. Əbu Vaqid sahibi rəsulullah

25. Abdullah ibn Cəfər ibn Əbu Talib

O, Məkkədə bir qadınla siğə etdi və ondan Müsavir adlı bir oğlan dünyaya gəldi.²⁹²

²⁸⁹ - "Tarixul-mədinə", c.2, səh. 719.

²⁹⁰ - "Tarixul-mədinə", c.2, səh. 719.

²⁹¹ - "Tarixul-mədinə", c.2, səh. 719.

Bunlar Allah rəsulunun (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrindən olan şəxslərdir ki, peyğəmbərin(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) həyatı zamanında və onun vəfatından sonra müvəqqəti nikahın halallığına etiqad bəsləmiş və gördüyünüz kimi bir çox hallarda bu növ nikahla evlənmişlər. Elmi tədqiqat əsərimizin bu hissəsində dediklərimizlə kifayətlənirik. Tabeinin mütə barəsində görüşlərini aydınlaşdırmaq üçün tədqiqatımızı davam etdiririk.

Tabein

İslamın görkəmli şəxsiyyətlərinin dedikləri:

Yadınızdadırsa ötən söhbətlərimizdə qeyd etdik ki, Məhəmməd peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütə nikahını haram buyurmamışdır. Habelə bu nikaha qadağanın Allah rəsulunun (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) hesabına yazılmasının uydurma olmasını isbat etmək üçün bəzi səhabələrin sozlərini və onların hayatında baş verən hadisələri araşdırdıq. İndi isə tabeinin bu barədəki fikirlərini bəyan etmək, onların mütə ayəsi haqqındakı təfsirlərini, həmçinin bu nikah barəsindəki görüşlərini şərh etməyi lazım bilirik. Bu haqda müzakirələrə başlamazdan öncə tabeinin mütə nikahının halallığı barəsindəki fikirlərini din alimlərinin dilindən nəzərinizə çatdırırıq.

İbn Həzm yazır:

«و قد ثبت على تحليلها بعد رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم جماعة من السلف رضی الله

²⁹² - Bu sadaladıqlarımızın hamısı Hüşam ibn Kəlbinin "Məsəlibul-ərəb" əsərində 117-118-ci səhifələrdə qeyd olunmuşdur. Hüşam ibn Kəlb hiçri qəməri tarixi ilə 96-cı ildə dünyaya gəlmiş və bu tarixlə 204-cü ildə vəfat etmişdir.

عنهم منهم من الصحابه و من التابعين
طاوس و عطاء و سعيدبن جبير و سائر فقهاء
مكة اعزها الله»

«Sübut olunmuşdur ki, peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sonra sələfdən olan bir qrup o cümlədən səhabə və tabein mütə nikahının halallığına və caizliyinə fitva vermişlər. Tabeindən Tavirusun tərəfdarlarının , Ətanın, Səid ibn Cubeyrin, və sair Məkkə fəqihlərinin adlarını çəkmək olar.»²⁹³

Zərqani yazır:

«بانه ثبت الجواز عن جمع من الصحابه
كجابر و ابن مسعود و ابي سعيد و معاوية
.... و عن جماعة من التابعين»

«Sübut olmuşdur ki, səhabələrdən bir qrupu, o cümlədən Cabir, İbn Məsud, Əbi Səid Xudri, Müaviyə və başqaları mütə nikahını halal bilmişlər... habelə bir qrup tabeinin də bu nikahı halal bildiyi şübhə doğurmur.»²⁹⁴

Şəvkani yazır:

«و من حكي القول بجواز المتعة عن ابن
جريح الامام المهدي في البحر و حكاه عن
الباقر و الصادق (عليه السلام) و الامامية»

«Imam Mehdi, mütə nikahının caizliyini "Bəhr" kitabında ibn Cüreycdən, İmam Baqirdən, İmam Sadiqdən (əleyhima əs-səlam) və imamiyyədən nəql edən kəslərdəndir.»²⁹⁵

İbn Ruşd "Bidayətül-müctəhid" kitabında yazır:

«و اشتهر عن ابن عباس تحليلها و
تبع ابن عباس على القول بها اصحابه من اهل
مكة و اهل اليمن و رووا أنّ ابن عباس كان

²⁹³ - "Mühəllə", c.9, səh. 520.

²⁹⁴ - "Şərhi müvəttə", malik c.3, səh. 153.

²⁹⁵ - "Nəylil-əvtar", c.6, səh. 270.

يحتج لذلك لقوله تعالى «فما استمتعتم به
منهن الى اجل مسمى». وروى عنه انه قال: ما
كانت المتعة الا رحمة من الله عزوجل رحم بها
امه محمد (صلى الله عليه و آله و سلم) و لولا
نهى عمر عنها ما اضطر الى الزنا الاشفى، و
هذا الذى روى عن ابن عباس رواه عنه ابن
جريح و عمروبن دينار و عن عطاء قال سمعت
جابر بن عبدالله يقول: تمتعنا على عهد رسول الله
(صلى الله عليه و آله و سلم) و ابي بكر و
نصفا من خلافة عمر ثم نهى عنها عمر الناس».

«İbn Abbasın mütə nikahını caiz bilməsi məşhurdur. Məkkədən və Yəməndən olan əshabı bu fikirdə ona tabe olmuşlar. Nəql olunmuşdur ki, İbn Abbas mütə nikahının caizliyi sübuta yetirmək üçün həmişə "fəməstəmtətum bihi minhunnə ilə əcəlin-müsəmma" ayəsinə istinad edərmiş. Habelə nəql olunmuşdur ki, o dedi: Allah Ömərə rəhmət etsin, mütə Allahın Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ümmətinə göndərdiyi rəhmətdən başqa bir şey deyildi. əgər Ömər onu qadağan etməsəydi insanların kiçik bir hissəsindən savayı kimsə zina etməzdi. Bunlar ibn Abbasdan nəql olunmuş sözlərdir. Onları İbn Cüreyc, Əmr ibn Sinar nəql etmişlər. Əta nəql edir: Cabir ibn Abdullahdan eşitdim ki, biz peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm), Əbubəkrin zamanında və Ömər in xilafətinin yarısına kimi siğə edirdik. Sonra Ömər bu işi camaata qadağan etdi.»²⁹⁶

Abdullah ibn Qudamə yazır:

«حكي عن ابن عباس انها جائزة و عليه
اكثر اصحابه عطاء و طاووس و به قال ابن
جريح»

²⁹⁶ - "Bidayətül-müctəhid və nihayətül-muqtəsəd", c.2, səh. 47.

“İbn Abbasdan mütə nikahının halallığı nəql olunmuşdur. Onun şagirdlərinin əksəriyyəti, o cümlədən Əta, Tavus və İbn Cüreyc onun əqidəsinə şəriklirlər.”²⁹⁷

Şeyx Müfid yazır:

«فذكر ابو علي الحسين بن علي بن يزيد و هو من جملة فقهاء العامة في كتابه المعروف بكتاب (الاقضية) انه قال بنكاح المتعة من اصحاب رسول الله علي الله عليه و آله عبدالله بن مسعود و جماعة من التابعين منهم عطاء و طاووس و سعيد جبیر و جابر بن يزيد و عمرو بن دينار و ابن جریج و جماعة من اهل مكة و المدينة و اهل اليمن و اكثر اهل الكوفة»

“Əbu Əli Əl-Hüseyn ibn Əli ibn Yəzid adlı əhli-sünnə alimi öz məşhur “Əl-Əqziyə” kitabında qeyd etmişdir ki, peyğəmbər(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhəbələrindən mütə nikahına etiqadı olan şəxslər bunlardır: Abdullah ibn Məsud... və tabeindən bunlardır: Əta, Tavus, Səid ibn Cübeyr, Cabir ibn Yəzid, Əmr ibn Dinar və İbn Cüreyc, Məkkə Mədinə və Yəmən sakinlərindən bir qrup və Kufə əhlinin əksəriyyəti.”²⁹⁸

O, “Xülasətul-icaz” kitabında yazır:

«و في التابعين الامام زين العابدين و الباقر و الصادق و مجاهد و عطاء بن ابي رباح و طاووس و ابو زبير بن مطرف المكي اسمه محمد بن مسلم بن تدرس الاسدي و محمد بن سدي ذكر ابوالحسن علي بن الحسين الحافظ في كتاب «سير العباد» ان الحسن البصري و ابراهيم النخعي يقولون به و سعيد بن جبیر

²⁹⁷ - “Əl-müğni”, c.7, səh. 571-572. “Əş-şərhu-l-kəbir”, c.7, səh. 537.

²⁹⁸ - “Əl-məsailus-sağaniyyə”, səh. 36-37.

حتى قال انها احل من ماء الفرات و جابر بن يزيد الجعفي و ابن جریج و الحسن بن محمد بن علي بن حنفيه و عمرو بن دينار»

“Tabeindən mütə nikahını təsdiqləyən şəxslər bunlardır: imam Zeynulabidin, imam Baqir, imam Sadiq (əleyhimus-səlam) Mücahid, Əta ibn Əbi Ribah, Tavus, Əbu Zubeyr ibn Mətrəf Əl-Məkki (adı Məhəmməd ibn Müslim ibn Tudris Əsədidir) və Məhəmməd ibn Sudey. Əbulhəsən ibn Əli ibn Əl-Hüseyn Hafiz “Seyrul-ibad” kitabında demişdir: Şühəsiz, Həsən Bəsri və İbrahim ibn Nəxəi mütə nikahını halal bilmişlər. Hətta Səid ibn Cübeyr demişdir ki, mütə nikahı Fərat çayının suyundan da halaldır. Cabir ibn Yəzid Cövfi və İbn Cüreyc, Həsən ibn Məhəmməd ibn Əli ibn Hənəfiyyə və Əmr ibn Dinarın adını da onların sırasında çəkmək olar.”²⁹⁹

“Cəvahirul-kəlam” kitabının müəllifi yazır:

«و كفي بذلك اتفاق اهل البيت الذين هم اساطين الاسلام على خلافه، و اتفاق شيعتهم على ذلك حتى صار من ضروريات مذهبهم يعرفه كل احد منهم . . . و ايضا فالقول عليها منقول من اعظم الصحابة و التابعين، مجاهد، عطاء بن ابي رباح، طاووس، ابن الزهري مطرف، محمد بن سدي . . . و نقل عن مالك، ابن شبرمة من الفقهاء الميل اليها.»

“Mütə nikahını isbat etmək üçün bunu demək kifayətdir ki, İslamın sütunları olan Əhli-beytin (əleyhimus-səlam) mütənin halallığı barəsindəki yekdilliyi və Əhli-beyt şüalarının bu barədə yekdil rəyləri bir həddə çatmışdır ki, onların məzhəb zərurətlərindən sayılmışdır. Hamı bunu

²⁹⁹ - “Xülasətul-icaz”, səh. 20.

bilir... Habelə mütə nikahının caizliyi görkəmli səhabələrdən... və tabeindən, o cümlədən Mücahid, Əta ibn Ribah, Tavus, İbn Zöhri Mətrəf və Məhəmməd ibn Sudeydən nəql olunmuşdur. Və fəqihlər içində Malikin və Şübrəmənin də siğəyə təmayüllü olduqları yazılır.”³⁰⁰

İbn Aşur yazır:

«انه ثبت ان الناس استمتعوا و عن
على بن ابى طالب و عمران بن حصين و ابن
عباس و جماعة من التابعين والصحابة انهم
قالوا بجوازه».

“Sübut olunmuşdur ki, camaat mütə nikahı etmişlər. Əli ibn Əbi Talibdən (əleyhis-səlam), İmran ibn Hüseyndən, İbn Abbasdan, tabein təbəqəsindən olan bir qrupdan və səhabələrdən nəql olunmuşdur ki, onlar mütə nikahının caizliyinə etiqad bəsləmişlər.”³⁰¹

Bütün bunlar iki məzhəb alimləri və böyük şəxsiyyətləri tərəfindən tabeinin mütə nikahı barəsindəki fikirləri haqqında əhəmiyyət daşıyan nöqtələrdir. Biz bu haqda külliyyəti söyləməklə kifayətlənir və daha ətraflı tədqiq üçün bu şəxslərin barəsində bir-bir söhbət açırıq. Hədəfimiz budur ki, tabeinin də Əhli-beytin (əleyhimus-səlam) kənarında və peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrilə birgə mütə nikahının halallığına etiqad bəslədiklərini və bir çox hallarda bu nikah növündən istifadə etdiklərini göstərək. Nəzərinizə çatdırmaq lazımdır ki, əgər tabein və Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) peyğəmbəri görməyən şəxslər nikah ayəsini “ila əcəlin müsəmma” cümləsiylə birgə oxumuşlarsa, bu onların mütə nikahının

³⁰⁰ - “Cəvahirul-kəlam”, c.30, səh. 150.

³⁰¹ - “Ət-təhrir vət-tənvir”, c.4, səh. 88-89.

halallığına etiqad bəslədiklərini göstərir. Çünki mütə nikahı peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tərəfindən nəsx olsaydı, nikah ayəsini “ila əcəlin müsəmma” ilə və ya bu cümləsiz oxumağın heç bir fərqi olmazdı. Əks halda deməliyik ki, bu cümlə Quranın bir hissəsidir və bu şəxslər Quranın təhrif olunmaması üçün ayəni “ila əcəlin müsəmma” ilə qiraət etmişlər.

1. Səid ibn Cübeyr

Səid ibn Cübeyr tabein sinfinin görkəmli şəxsiyyətlərindən və tanınmış təfsir alimlərindəndir. Mütə nikahı haqqında tabeindən bizə çatan faktlardan məlum olur ki, Səid ibn Cübeyr mütə nikahını halal bilirmiş. Sünni və şiə alimləri o cümlədən Təbərsi³⁰², Bəlaği³⁰³, Seyid Əbdülhüseyn³⁰⁴, Təbəri³⁰⁵, Cəlaləddin Siyuti³⁰⁶, Əbu Həyyan³⁰⁷, İbn Kəsir³⁰⁸, Səyləbi, Hakim Nişapurinin³⁰⁹ yazdıqlarına görə Səid ibn Cübeyr mütə nikahı ayəsini həmişə “ila əcəlin müsəmma” cümləsi ilə birlikdə oxuyar və onunla təfsir edərdi. Səid ibn Cübeyrin və ya hər hansı bir şəxsin bu ayəni “ila əcəlin müsəmma” cümləsi ilə birlikdə oxuması bu mətləbi çatdırır ki, bu ayə mütə nikahı haqqında nazil olmuş və heç bir ayə onu nəsx etməmişdir. Çünki ayə nəsx olsaydı bu böyük şəxsiyyətlərin onu “ila əcəlin müsəmma” cümləsi ilə birgə və ya bu cümləsiz oxumalarının heç bir mənası qalmazdı. Əllamə

³⁰² - “Məcməul-bəyan”, c.3, səh. 52.

³⁰³ - “Alaur-rəhman”, c.2, səh. 76.

³⁰⁴ - “Ətyəbul-bəyan”, c.4, səh. 51.

³⁰⁵ - “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 10.

³⁰⁶ - “Əd-durrul-mənsur”, c.2, səh. 140.

³⁰⁷ - “Bəhrul-muhit”, c.3, 589.

³⁰⁸ - “Təfsirul-qur’anil-əzim”, c.2, səh. 226.

³⁰⁹ - “Əl-kəşf və l-bəyan”, c.3, səh. 286.

Təbatəbai³¹⁰ və İbn Həcər kimi tanınmış alimlər bu faktı təsdiqləmişlər. İbn Həcər yazır:

«و ظاهر استشهاد بن مسعود بهذه الآية هنا
(الى اجل مسمى) يشعر بانه كان يرى لجواز
المتعة»

“İbn Məsudun mütə ayəsinə “İla əcəlin müsəmma” ilə istinad etməsi bunu göstərir ki, o, mütə nikahının caizliyinə inanırdı.”³¹¹

Kiminsə “İla əcəlin müsəmma” cümləsini oxumaqla səhabə və tabeənin Quranın təhrifinin qarşısını almaq istəmələrini iddia etməsi öz-özlüyündə qeyri-məqbuldur.

Bundan əlavə Səid ibn Cübeyrin mütə nikahını qəbul etməsi və bir çox hallarda ona əməl də etməsi hədislərdə öz əksini tapmışdır. Əbdürrəzzaq bu barədə yazır:

«و عن بن جريج عن عبدالله بن عثمان بن
خثيم قال: كانت بمكة امرأة عراقية تسك
جميلة لها ابن يقال له ابوامية و كان سعيد
بن جبير يكثر الدخول عليها قال: قلت يا
ابا عبدالله! ما اكثر ماتدخل على هذه المرأة
قال: انا قد نكحناها ذلك النكاح - المتعة -
قال و اخبرني ان سعيداً قال له: هي احل من
شرب الماء - المتعة -»

İbn Cüreyc, o da Abdullah ibn Ösmən ibn Xəsəmdən belə nəql edir: Məkkədə gözəl və Allahpərəst bir iraqılı qadın vardı. Bu qadının bir oğlu var idi ki, onu "Əbu Üməyyə" deyə çağırırdılar. Səid ibn Cübeyr hey o qadının yanına gedərdi. Mən ondan:

- Ya Əba Abdullah, nə üçün o qadının yanına çox gedirsiniz?- deyə soruşdum. Səid ibn Cübeyr:

³¹⁰ - “Əl-mizan”, c.4, səh. 289.

³¹¹ - “Fəthul-bari”, c.9, səh. 97.

- Mən onunla mütə nikahı bağlamışam,- deyə cavab verdi.

İbn Cüreyc söhbətinin ardında dedi: Səid ibn Cübeyr mənə dedi:

- Mütə nikahı su içməkdən də halaldır.³¹²

Səid ibn Cübeyrin mütə nikahının caizliyi barəsindəki məsləkini sual altına almaq üçün onun adına yalançı hədislər də uydurmuşlar. Keçən müzakirələrimizdə o hədislərdən yazdığımız üçün bu miqdarla kifayətlənirik.

2. Mücahid ibn Cəbr

Mücahid öz əsrinin tanınmış Quran qarılarından və təfsirçilərindəndir. O, özündən sonrakı əsrlərdə də təfsir və qiraət elmlərinin öncüllərindən hesab olunmuşdur. Hər iki məzhəbin kitablarında yazıldığı kimi bu adlı-sanlı tabe, böyük müfəssir İbn Abbasın ətəyində böyümüş və təfsir elmini ondan öyrənmiş şəxslərdən biridir. Fəzl ibn Məymun bu haqda yazır:

Mücahiddən belə söylədiyini eşitdim ki, o dedi: Mən Quranı otuz dəfə İbn Abbasın hüzurunda oxudum.

Nuri isə demişdir:

«اذا جئت التفسير عن مجاهد فحسبك به»

“Əgər Mücahiddən əlinə bir təfsir çatdısa sənün üçün kifayətdir.”³¹³

Əhli-sünnənin adlı-sanlı alimləri o cümlədən Məhəmməd Cərir Təbəri³¹⁴, Cəlaləddin Siyuti³¹⁵, İbn Kəsir³¹⁶, başqaları³¹⁷ öz təfsir kitablarında qeyd etmişlər ki,

³¹² - “Əl-müsənnəf”, c.7, səh. 496.

³¹³ - “Mənahilul irfan fi ulumul qur’an”, c.1, səh. 345.

³¹⁴ - “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 9.

³¹⁵ - “Əd-durrul-mənsur”, c.2, səh. 140.

³¹⁶ - “Təfsirul-qur’anil-əzim”, c.2, səh. 226.

³¹⁷ - “Əl-muhərrirul vəciz fi təfsiril kitabül əziz”.

Mücahid mütə nikahının ayəsini “ila əcəlin müsəmma” cümləsi ilə oxuyar və təfsir edərdi. Bu da Mücahidin mütə nikahının halallığını qəbul etdiyini aydın nümayiş etdirir. (Bunuda nəzərə almaq lazımdır ki, Mücahid tabeindən biridir və peyğəmbəri (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) yaxından görməmişdir. Dini elmləri də səhabələrdən mənimsəmişdir.) Elə buna görə də Mücahid mütə nikahı ayəsini belə təfsir etmişdir.

3. Məhəmməd ibn Sudəy

Məhəmməd ibn Sudəy də tabein təbəqəsindəndir. O, müsəlmanların etimad və etibar etdikləri şəxslərdəndir. Məhəmməd ibn Sudeydən mütə ayəsi barəsində əlimizə gəlib çatan təfsirlərdən belə nəticə çıxarmaq olar ki, o, mütə nikahının halallığına etiqad bəsləmişdir. Təriqətlərin təfsir kitablarında Məhəmməd ibn Sudəydən mütə nikahı barəsində qeyd olunmuş təfsirlərdən məlum olur ki, o, bu ayənin mütə nikahı üçün nazil olduğunu dəstəkləyirmiş. Buna görə də deyilən ayəni “ila əcəlin müsəmma” cümləsi ilə təfsir edərmiş.³¹⁸

4. Qutadə ibn Dəamə

Qutadənin əsli İraqdandır və tabeilər təbəqəsindən sayılır. O, peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) şöhrətli səhabəsi, Abdullah ibn Məsudu görmüş və hədislərini onun vasitəsilə nəql etmişdir.³¹⁹ Təriqət böyüklərinin dediklərinə görə Qutadə İraqın ən böyük alimlərindən və bütün müsəlmanların etimad göstərdiyi şəxslərdəndir. Səid ibn Müseyyib Qutadə haqqında

³¹⁸ - “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 9. “Əd-durrul-mənsur”, c.2, səh. 140. “Təfsirul-qur’anil-əzim”, c.2, səh. 227. “Əlbəhrul mühit”, c.3, səh. 589. “Şərhul-lumə”, c.5, səh. 251.

³¹⁹ - “Mənahilul-irfan”, c.1, səh. 346.

demişdir: “Mən iraqda Qutadədən hafiz bir şəxs görmədim.”³²⁰

Əhli-sünnə kitablarının yazdıqlarına görə Qutadə də mütə ayəsini “ila əcəlin müsəmma” ifadəsi ilə qiraət və təfsir edirdi.³²¹

5. Məqatil ibn Süleyman

Əhli-sünnə kitablarında, habelə Məqatil ibn Süleymanın öz təfsirində yazılanlar Məqatilin də digər səhabə və tabein kimi mütə nikahı ayəsini “ila əcəlin müsəmma” cümləsi ilə birgə qiraət və təfsir etməsindən hekayət edir.³²²

6. Əta ibn Əbi Ribah

Əta ibn Əbi Ribah da tabeələrdən biri və mütə nikahını halal edən fərdlərdəndir.³²³ Onun təfsir və hədislərdən əlimizə gəlib çatanları bu həqiqəti təsdiqləməkdədir. Bundan əlavə din alimləri də Ətanın mütə nikahının halallığına etiqad bəslədiyini söyləmişlər.³²⁴

7. Həbib ibn Əbi Sabit

Təfsir mənbələrində göstəriləyi kimi Həbib ibn Əbi Səbat mütə nikahı ayəsini İbn Abbas və Ubey ibn Kəbin təfsirinə uyğun olaraq “ila əcəlin müsəmma” cümləsi ilə qiraət və təfsir etmişdir.³²⁵

8. Həkəm ibn Uyəynə

Həkəm ibn Uyəynədən bizə çatmış hədislər aydınlıqla göstərir ki, o, mütə nikahının caizliyinə inanmışdır. Əks

³²⁰ - “Mənahilul-irfan”, c.1, səh. 346.

³²¹ - “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 9. “Əd-durrul-mənsur”, c.2, səh. 140.

³²² - “Bəhrul-ulum”, c.1, səh. 294. “Təfsiri Məqatil”, c.1, səh. 367.

³²³ - “Əd-durrul-mənsur”, c.2, səh. 140. “Bəhrul-ulum”, c.1, səh. 294. “Məcməul-bəyan”, c.3, səh. 52.

³²⁴ - “Bu kitabın ikinci fəslinə müüraciət edin.

³²⁵ - “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 9. Əl-kəşf vəl-bəyan”, c.3, səh. 286. Muqtəniyatuddurər və multəqatus-səmər”, c.3, səh. 82.

halda bu kimi hədisləri nəql etməz və onlara istinad etməzdi.

Əhli-sünnə və şiiələrin görkəmli xadimləri təfsir və hədis kitablarında qeyd etmişlər:

«روى عن الشعبة عن الحكم قال: سألته عن هذه الآية (فما استمتعتم به منهن) امنسوخته هي؟ قال لا قال الحكم: قال علي بن ابي طالب كرم الله وجهه: لولا ان عمر نهى عن المتعة ما زنا الاشقى»

Şöbə Həkəm ibn Uyəynədən nəql edir ki, bir gün Həkəm ibn Uyəynədən:

- Bu ayə nəsx olmuşdurmu? – deyə mütə nikahı barəsində soruşdum.

- Xeyr, - deyə Həkəm cavab verdi və davam etdi,- Əli(əleyhis-salam) buyurmuşdur: “Əgər Ömər mütəni qadağan etməsəydi bədbəxt insanlardan başqası zinaya bulaşmazdı”.³²⁶

Bu hədisi bir nümunə və dediklərimizin canlı şahidi olaraq zikr etdik.

9. Təlhə ibn Məsrəf

Təlhə ibn Məsrəfin də adı mütə nikahının ayəsini “ila əcəlin müsəmma” cümləsi ilə oxuyan və təfsir edənlərin sırasında çəkilir.³²⁷

10. Zəfər ibn Əvs Mədəni

Əhli-sünnənin fiqhi³²⁸ və digər kitablarında³²⁹ yazılmışdır ki, Zəfər ibn Əvs də mütə nikahını caiz bilən kəslərdən olmuşdur.

³²⁶ - “Cameul-bəyan”, c.5, səh. 9. “Əl-kəşf vəl-bəyan”, c.3, səh. 286.

“Məcməul-bəyan”, c.3, səh. 52.

³²⁷ - “Əl-kəşf vəl-bəyan”, c.3, səh. 286.

³²⁸ - “Bəhrur-raiq”, c.3, səh. 190. “Əl-Məbsut”, c.5, səh. 153.

³²⁹ - “Ümdətul-qari”, c.24, səh. 117.

11. Tavus Yəmani

İbn Həzmin Əl-Mühəlla kitabında yazdığına görə Tavus da mütə nikahının halal olduğunu əqidə kimi seçmişdir.³³⁰

Üçüncü hissə Tabeinlər tabeini³³¹

1. İbn Cüreyc

İbn Cüreyc adı ilə məşhur olan Əbdülməlik ibn Əbdüləziz əhli-sünnənin tanınmış fəqihlərindən və “səhiheyin”³³² in ən etimadlı rəvilərindəndir. Bu məşhur fəqih hicri qəməri tarixi ilə 80-cı ildə (amul-ci haf), yəni Məkkəyə, hacıların çoxunun ölümünə səbəb olan dəhşətli və viranediciləşən gələcək il dünyaya göz açmışdır.³³³ O, hicri-qəməri tarixilə 150-ci ildə 70 yaşında vəfat etmişdir.³³⁴

İbn Cüreyc on doqquz ilə yaxın İbn Abbasın məşhur tələbələrindən olmuş Əta ibn əbi Ribahın şagirdlərindəndir. Qeyd etmək lazımdır ki, Əta ibn əbi Ribah illərlə İbn Abbasın elmindən bəhrələnməmiş və onun nəzəriyyələrinin təsiri altında inkişaf etmişdir. İbn Cüreyc aldığı dərsləri tamamlayandan sonra Məkkədə müxalifsiz bir fəqih kimi şöhrət tapmışdır. Əhli-sünnənin böyük alim və fəqihlərindən olan İbn Cüreyc təriqət rəhbərlərinin açıqladığılarına görə müqəddəs Məkkə şəhərində mütə

³³⁰ - Yəne orada səh. 48-49.

³³¹ - Tabeinlər tabeini-dedikdə məşhur "tabein" təbəqəsindən sonra gələnlər, onların hüзуurlarında şagirdlik edən və onların vəsiti ilə hədis nəql edən ravi təbəqəsi nəzərdə tutulur.(tərcüməçi)

³³² - Səhiheyin və ya iki səhih, burada “Səhihi Buxari” və “Səhihi Müslim” nəzərdə tutulmuşdur. .(tərcüməçi)

³³³ - “Raviyani müştərək”, c.2, səh. 630.

³³⁴ - “Təhzi-but-təhzi”, c.6, səh. 360. “Siyəru Əlamun-nübəla”, c.6, səh. 333.

nikahını caiz bilən və dəfələrlə buna əməl edən insanlardan olmuşdur.³³⁵

Zəhəbi yazır:

Şafeyi demişdir ki, İbn Cüreyc 60 qadınla mütə nikahı bağlamışdır.³³⁶

İbn Cərir demişdir: “İbn Cüreyc həmişə mütə nikahının caizliyini təsdiqləmiş və 60 qadınla siğə etmişdir.”³³⁷

Zəhəbi də bu məsələni kamil şəkildə təsdiqləmişdir.³³⁸

Şiə və əhli-sünnə qaynaqlarındakı faktlara əsasən bu nəticəyə gəlmək olar ki, İbn Cüreyc mütə nikahı məsələsində Əhli-beytin (əleyhimus-səlam) dediklərinin tərəfdarı olmuşdur. Buna görə də İmam Sadiq (əleyhis-səlam) ondan mütə nikahının dəlilini soruşanda o, dərhal imam Baqirdən (əleyhis-səlam) nəql olunmuş hədisə istinad etmiş və demişdir ki, biz bu hədisə əsaslanaraq mütə nikahını halal bilirik.³³⁹ Sözü gedən hədisin mətni belədir:

عن اسماعيل بن الفضل الهاشمي قال: سألت
أبا عبد الله عليه السلام عن المتعة؟ فقال الق
عبد الملك بن جريح فسله عنها فان عنده
منها علما فليقتته فأملى على شيئا كثيرا
في استحلالها و كان فيها روى لي فيها ابن
جريح، انه ليس فيها وقت و لا عدد انما هي
بمنزلة الاماء يتزوج منهن كم شاء و صاحب
الاربع نسوة يتزوج منهن ما شاء بغير ولي و

³³⁵ - “Raviyani müştərək”, c.2, səh. 632.

³³⁶ - “Siyəru Əlamun-nübəla”, c.6, səh. 333. “Təhzibut-təhzib”, c.6, səh. 360.

³³⁷ - “Təzkirətul-hüffaz”, c.1, səh. 170. “Cəvamiül-cami”, c.2, səh. 36.

“Əl-məsailül-sağaniyyə”, səh. 37.

³³⁸ - “Mizanul-etidal”, c.2, səh. 659. “Təhzibul-kəmal”, c.18, səh. 353.

³³⁹ - “Təhzibul-əhkam”, c.7, səh. 214. “Əl-hədaiqun-nazirə”, c.23, səh. 199.

لا شهود، فاذا انقضى الاجل بانت منه بغير
طلاق و يعطيها الشى اليسر و عدتها حيضتان
و ان كانت لا تحيض فخمسه و اربعون يوما
قال: فأتيت بالكتاب ابا عبدالله (عليه
السلام) فقال صدق و أقربه»³⁴⁰

İbn Cüreycin mütə nikahının halallığı barəsindəki fikirlərini digərləri də öz kitablarında qeyd etmişlər. Biz onları açıqlamaqdan vaz keçir və yuxarıda yazdıqlarımız miqdarla kifayətlənirik.³⁴¹

2. Malik ibn Ənəs

Malikiyyə məzhəbinin imam və rəhbəri Malik ibn Ənəs də əhli-sünnə alimlərinin etirafına əsasən mütə nikahını halal bilmişdir. Sərəxsi bu barədə demişdir:

«هذا (نكاح المتعه) باطل عندنا و
جائز عند مالك بن انس و هو ظاهر من قول
ابن عباس.»

Mütə nikahı bizim zənnimizcə batil və Malik ibn Ənəsin fikriyə caizdir. İbn Abbasın dediklərinin zahiri də mütə nikahının halallığını çatdırır.³⁴²

Əhməd Eyni bu barədə yazır:

«قال مالك هو (نكاح متعه) جائز مباحاً»

Malik demişdir ki, mütə nikahı caiz və mübahdır.³⁴³

3. Əhməd ibn Hənbəl

Hənbəli təriqətinin banisi Əhməd ibn Hənbəlin sözlərindən bu qənaətə gəlmək olar ki, o, mütə nikahını qadağanı

³⁴⁰ - “Vəsailü-ş-şiə”, c.21, səh. 19-20. “Əl-kafi”, c.5, səh. 451.

“Müstədrəkul-vəsail”, c.14, səh. 453.

³⁴¹ - “Nəylil-əvtar”, c.6, səh. 270. “Əl-Muğni”, İbn Qudamə, c.7, səh. 471, 572.

³⁴² - “Əl-məbsut”, c.5, səh. 152.

³⁴³ - “Əl-binayə fi şərhil-hidayə”, c.4, səh. 565.

(haram edildiyini) qəbul etməmişdir. Mütə qadağasını ona isnad edənlər isə başqalarıdır. Mütə nikahı qadağasının bu şəkildə Əhməd ibn Hənbələ isnad edilməsi isə bu nikah növünü sual altına almaqdan başqa məqsəd daşımır. Abdullah ibn Qudamə Əhməd ibn Hənbəlin mütə nikahı barəsindəki nəzəriyyəsi haqqında yazır:

«قال ابوبكر فيها رواية اخرى انها مكروهة غير حرام لان ابن منصور سأل احمد عنها يجتنبها احب الى قال فظاهر الكراهة دون التحريم».

Əbubəkr demişdir: “Mütə nikahı barəsində digər bir hədis də mövcuddur ki, bu nikah növünün haram deyil məkrüh olduğunu göstərir. Ona görə də İbn Mənsur Əhməd ibn Hənbəldən mütə nikahı barəsində soruşanda o, : “Mənim zənnimcə mütə nikahından pərhiiz etmək daha yaxşıdır” – deyə cavab vermişdir”. Əbubəkr deyir ki, bu sözün zahiri mütə nikahının haram olması yox, onun məkrüh olmasını göstərir.³⁴⁴

Bu da Əhməd ibn Hənbəlin mütə nikahı haqqındakı nəzəriyyəsi idi. Biz bu nəzəriyyəni müəyyən miqdarda tədqiq edib bu qənaətə gəldik ki, mütənin qadağan olması fikri əsasən Əhməd ibn Hənbələ digərləri tərəfindən aid edilmişdir. O, mütə nikahını haram bilməmişdir.

Əhli-sünnə alimlərinin dedikləri

İbn Aşur Məhəmməd ibn Tahir:

İbn Aşur hicri-qəməri tarixi ilə on dördüncü əsrdə yaşamış əhli-sünnə təfsirçilərindəndir. Onun fikrincə, mütə nikahı zərurət halında caiz və halaldır. Əhli-sünnənin bu insafli təfsirçisi öz təfsirində mütə nikahı ətrafında araşdırmalar

³⁴⁴ - “Əl-müğni”, c. 7, səh. 571. “Əşşərhu-l-kəbir”, c. 7, səh. 536.

apardıqdan sonra bu ayənin mütə nikahı barəsində nazil olduğunu etiraf edərək yazır:

«و الذى استخلصناه فى حكم نكاح المتعة انه جائز عند الضرورة الداعية الى التأجيل مدة العصمة مثل الغربية فى السفر و غزو اذا لم تكن مع الرجال زوجته».

Mütə nikahı barəsində bu qənaətə qəlmişik ki, zərurət halında paklığa səbəb olan mütə nikahı caizdir. Məsələn, səfərdə, qürbətdə və müharibədə insanın həyat yoldaşı onun yanında olmasa.³⁴⁵

O, mütə nikahının hökmlərini belə şərh edir:

«و يشترط فيه ما يشترط فى النكاح من صداق و اشهاد و ولى حيث يشترط و انها تبين منه عند انتهاء الاجل و انها لا ميراث فيها بين الرجال و المرأة اذا مات احدها فى مدة الاستمتاع و ان عدتها حيضة واحدة و ان الاولاد لاحقون بابيهم المستمتع»

“Daimi nikahda lazım olan mehriyə, şahid və vəli kimi şərtlər mütə nikahında da şərt sayılır. Mütə nikahında ayrılıq nikah vaxtının sona çatması ilə baş verir. Bu növ nikahda kişi və qadın arasında irs yoxdur. Evlilik müddətində onlardan biri vəfat edərsə, mütə nikahının iddəsi bir heyzdir. Bu nikahdan doğulan uşaqlar mütə edən ataya aid olur.”³⁴⁶

Əhli-sünnənin görkəmli ziyalı alimləri, elmlər doktoru, professor Xeyrəddin Karaman, elmlər doktoru, professor Mustafa Çağrıçı, elmlər doktoru, professor İbrahim Dönməz və elmlər doktoru, professor Səbrəddin Gümüş

³⁴⁵ - “Ət-təhrir vət-tənvir”, c. 4, səh. 88-89

³⁴⁶ - “Ət-təhrir vət-tənvir”, c. 4, səh. 89

mütə nikahını halal və caiz saymışlar. Bu alimlər “Nisa” surəsinin 24-cü ayəsinin təfsirində belə söyləmişlər:

“Nəql olunmuş hədis və rəvayətlərə əsasən, Məhəmməd peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) iki dəfə mütə nikahına icazə vermiş və iki dəfə onu qadağan etmişdir. Hədislərdən bu qənaətə gəlmək olar ki, bu iş mütə nikahının nəsx olunması mənasında deyil. Əksinə, bu nikaha böyük ehtiyac duyulanda Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buna icazə vermişdir və buna ehtiyac olmayanda onu qadağan etmişdir. Lakin hədis rəvayətləri bu icazənin səbəbini başa düşməmiş və onu nəsx ilə qarışdırmışlar. Sübut olunmuşdur ki, müsəlmanlar Əbubəkrin və Ömər zamanında müvəqqəti evləndilər və ikinci xəlifə bu işi qadağan etmişdir. (Bu onu göstərir ki, səhabələr də bunu başa düşmüşlər.) Bir sözlə, bu növ nikah səfərdə və müharibədə olan şəxslər üçün hələ də caizdir və iqtisadi zərurət onu tələb edən zamana qədər bu nikahın icazə hökmü öz qüvvəsində qalmaqdadır. Bu nikahda daimi nikahın mehriyə, şahid və vəli kimi xüsusiyyətləri mövcuddur. İki tərəf arasında müəyyən olunmuş müddət bitəndə isə talağa ehtiyac qalmır. Əgər evlilik müddətində ər-arvaddan biri dünyadan gedərsə onların arasında irs yoxdur. Və bu nikahın iddəsi bir paklıqdan (heyz olandan sonra) ibarətdir.”³⁴⁷

Nəzərinizə çatdırdığımız bu mövqe dörd türk aliminin mövqeyi idi.

Məşhur dinşünasların etirafları

³⁴⁷ - –Fahrudin Er-Râzi, Tefsir-i Kebir Mefâtihi’l-Gayb, Akçağ Yayınları: 1/ IV. Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Mustafa Çağrıçı, Prof. Dr. İbrahim Kafi Dönmez, Prof. Dr. Sabrettin Gümüş, Kur’an Yolu: I/XI.

Sadaladığımız fərdlərdən savayı başqa insanlar da var ki, təriqət alimlərinin etiraflarına əsasən – bir çox səhabə və tabeilər kimi - mütə nikahının halallığına etiqad bəsləmiş və onun caizliyinə fitva (hökm) vermişlər. Biz söhbəti uzatmadan yalnız onların adlarının sadalamaqla kifayətlənir və bu hissəni də bununla tamamlayırıq. Bu insanlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. İmam Baqir (əleyhis-səlam)
2. İmam Sadiq (əleyhis-səlam)
3. Əbuzzöhri Mətrəf
4. Həsən Bəsri
5. İbrahim Nəxəyi
6. Səid ibn Həbib
7. Əmr ibn Dinar

Bu qeyd etdiyimiz şəxslər mütə nikahını caiz bilən insanlardırlar.³⁴⁸ İndi isə mütə nikahı və siğə adı ilə məşhur olan şəhərləri nəzərinizə çatdırmaq niyyətindəyik.

“Mütə və siğə şəhərləri” adı ilə məşhur olmuş Məkkə və Yəmən şəhərləri

Məhəmməd peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) vəfatından sonra mütə nikahının halallığı onun əksər səhabələri üçün o qədər aydın idi ki, hicaz və hicaz ətrafı məntəqələrdə “mütə nikahı” və “siğə etmək” adı ilə məşhur şəhərlər mövcud idi. Böyük əhli-sünnə alimlərinin qəti fikirlərinə görə Məkkə və Yəmən, “siğə şəhərləri” adı ilə tanınmışdılar. Lakin bu nikah növü əsrimizdə bir qrup müsəlman tərəfindən “şislərin uydurduğu nikah” və ya “haram nikah” adı ilə damğalanmaqdadır. Onların bu rəftarı keçmişdə və indiki zamanda o qədər ifratçı olmuşdur ki, bu nikahı halal bilənlərə zinakar və günahkar adı ilə ittiham etmişlər. Sanki unutmuşlar ki, peyğəmbərin

³⁴⁸ - “Əl-müt’ə bəynəş-şəriə vəl-bid’ə”, səh. 144

(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) məşhur səhabələri o cümlədən Cabir ibn Abdullah Ənsari, Abdullah ibn Abbas, İmran ibn Hüseyn və keçən bölümdə adlarını çəkdiyimiz digər kəslər mütə nikahının halallığına etiqad bəsləmiş və bir çox hallarda özləri də müvəqqəti olaraq evlənmişlər. Habelə unutmuşlar ki, Məkkə və Yəmən kimi şəhərlər “mütə nikahı” və “siğə etmək” adı ilə məşhur olmuşlar. Əhli-sünnə alimləri bu barədə yazırlar:

İbn Əbdul-Birr:

«اصحاب ابن عباس من اهل مكة و اليمن كلهم يرون المتعة حلالاً على مذهب ابن عباس»
 “İbn Abbasın Məkkədən və Yəməndən olan səhabələrinin hamısı İbn Abbasın məsləki əsasında mütəni halal bilmişlər.”³⁴⁹

Qurtubi yazır:

اهل مكة كانوا يستعملونها كثيرا
 “Məkkə əhli mütədən çox istifadə edərtilər.”³⁵⁰

Zəhəbi də bu həqiqətə etiraf edir. O, yazır:

«و من قول اهل الحجاز . . . و الجمع بين الصلاتين من غير عذر و المتعة بالنساء . . . و اتيان النساء في ادبارهن»

Hicaz əhlinə xas olan nəzəriyyələrdən biri iki namazı üzürsüz birləşdirmək, qadınla mütə nikahı bağlamaq və arxa tərəfdən yaxınlıq etməkdir.³⁵¹ Onlardan əlavə bunu böyük əhli-sünnə alimi Əvzai də etiraf etmişdir. O, demişdir: “Biz Məkkə sakinlərinin adət-ənənəsindən beş işi tərgitdik. Onlardan biri də siğə etmək və ya qadınla

³⁴⁹ - “Əl-Cameul-əhkam lil-qur’an”, c.5, səh. 133. “Fəthul-bari”, c. 9, səh.142. “Şəhuz-zərqani”, c. 3, səh. 154

³⁵⁰ - “Əl-Came liəhkam lil-qur’an”, c.5, səh. 132

³⁵¹ - “Tarixul-İslam”, c.9, səh. 498; “Əs-sunənul-kubra”, c. 10, səh. 211; “Mərifətu ulumil-hədis”, səh.65

mütə nikahı bağlamaqdır.”³⁵² İbn Bəttal³⁵³, İbn Rüşd³⁵⁴ və İbn Həzm³⁵⁵ kimi görkəmli şəxsiyyətlər də bu həqiqətə aydınlıq gətirmişlər. Bu məsələ əhli-sünnə içində o qədər məşhurdur ki, hətta bəziləri demişkən: “Məkkə əhli mütə nikahını halal bilməklə Allah tərəfindən imtahan olunmuşlar.”³⁵⁶

Bütün bunları nəzərə almaqla necə iddia etmək olar ki, mütə nikahı haram olmuş və şiələr tərəfindən uydurulmuşdur. Görəsən bunlar səhabələrə, tabeinə və şiələrə böhtan sayılmırmı?

ما لهم به من علم و لا لبائهم كبرت كلمة
 تخرج من أفواههم إن يقولون إلا كذبا

*Onların nə özlərinin, nə də atalarının (bu iddiaya) heç bir bilikləri yoxdur. Onların ağızından çıxan bu söz böyük bir sözdür. Onlar yalandan qeyri bir söz söyləmirlər.*³⁵⁷

و لا تقولوا لما تصف ألسنتكم الكذب هذا
 حلال و هذا حرام ليتفتروا على الله الكذب إن
 الذين يفترون على الله الكذب لا يفلحون

*Dillərinizi yalana alıqdıraraq yalan uydurub deməyin ki, bu, halaldır, bu da haram. Yoxsa Allaha iftira yaxmış olarsınız. Həqiqətən, Allaha iftira yaxan kimsələr nicat tapmazlar.*³⁵⁸

Əl-misyar

Müasir dövrdə Əhli-sünnə içində "əl-misyar" adlı nikah növü yaradılmışdır. Bu nikah cavanların cinsi

³⁵² - “Nəylil-Əvtar”, c.6, səh. 370; “Mərifətu ulumil-hədis”, səh.65

³⁵³ - “Fəthul-Bari”, c.9, səh. 142

³⁵⁴ - “Bidayətul-müctəhid”, c.2, səh. 47

³⁵⁵ - “Əl-Mühəllə”, c.9, səh. 520

³⁵⁶ - “Əl-Büldan”, səh. 239.

³⁵⁷ - “Kəhf”, ayə, 5

³⁵⁸ - “Nəhl”, ayə, 116

problemlərini həll etmək məqsədi daşıyır. "Əl-misyar" "Qadın yanına getmək və bir müddət onun yanında qalmaq" - mənasında işlənir.³⁵⁹ Bu nikah növünün daimi nikahla mühüm fərqləri var. Belə ki, fəqih alimlər daimi nikahda lazım bildikləri hökmlərin bəziləri bu nikahda gözə dəymir.

Əhli-sünnə alimləri İrfan ibn Səlim və Yusif Qərzavi bu barədə yazırlar:

«الزواج الميسار يتم بعقد شرعى و مهر متفق عليه بين الزوجين لكنه يعفى من شيئين اساسيين لا تقوم دعائم البيت الا بهما و هما اعفاء الرجل من حق النفقة على الزوجه و اعطاؤه من حقها من البيت عندها ايضا.»

"Əl-misyar nikahı şəri əqd və müəyyən olunmuş mehriyə ilə kişi və qadın arasında bağlanır. Lakin ailəni möhkəmləndirən (daimi nikahda mövcud olan) iki əsas rükn bu nikahda yoxdur. Onlardan biri kişinin qadına nəfəqə(xərclik) ödəməsidir, digəri kişinin həmişə qadının yanına getməsinin zəruriliyidir."³⁶⁰

Mərakeş alimlərindən olan Şeyx Bənari Zəməmi demişdir:

«زواج الميسار مصطلح حديث و اسلوب جديد فى العلاقة بين الزوجين ويراد به ان تزوج رجل امرأة دون ان يكون حق عليه فلا تطالبه بالنفقة و لا بالاقامة عندها و لا بالسكنى و انما يأتيها متى شاء و يعطيها اذا شاء ...»

³⁵⁹ - "Nikahul-misyar və əhkamul-ənkihətül mühərrəmə", səh. 3

³⁶⁰ - "Nikahul-misyar və əhkamul-ənkihətül mühərrəmə", səh. 3;

"Rivacul-misyar və həqiqətihi və hikmərihi", səh. 9

"Əl-misyar nikahı yeni bir termin və zövcələr arasında əlaqə yaratmaq üçün yeni üslubdur... və bu nikahda nəzərdə tutulan budur ki, kişi bir qadınla evlənəndə şərt qoyur ki, qadının ondan ev, xərclik və ev tələb etmək haqqı yoxdur. Yalnız kişi özü istəyəndə qadının yanına gedər və hər zaman istəsə, qadına nə isə verər."³⁶¹

Mütə nikahına daimi nikahla onun arasında olan fərqlərinə görə irad tutan insanlar necə olur belə bir nikahdan çəkinmir və belə bir nikah növündə problem görmürlər? Bir halda ki, mütə nikahı İslamın ilk çağlarında mövcud idi və bu nikah isə onların öz əlləri ilə yaradılmışdır.

Gördüyünüz kimi bu fəsildə tabein və bəzi alimlərin mütə nikahı barəsindəki nəzəriyyələri haqqında araşdırmalar apardıq. Aydın oldu ki, mütə nikahı tabeinin və bu alimlərin fikrincə problemsiz bir nikahdır. Səid ibn Cübeyr, Mücahid, Sudey və sair tanınmış şəxsiyyətlərin bu barədə səhabələrdən eşitdikləri və öyrəndikləri bundan ibarətdir ki, mütə nikahı halal və caiz bir nikah növüdür. Belə ki, onlar hər hansı təsir altına düşmədən ayəni mütə nikahı kimi təfsir edir³⁶² və onun caizliyinə fitva verirdilər.

Yekun

Bu fəslin birinci hissəsində peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrinin müvəqqəti evlilik haqqındakı fikirlərini açıqladıq. Aydın oldu ki, peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) əshabı da mütə nikahının halallığına etiqad bəsləmiş və bir çox hallarda ona əməl də etmişlər. İkinci hissədə isə tabeinin, onların şagirdlərinin və bir çox alimlərin bu barədəki mövqelərinə

³⁶¹ - Bu sözlər bu alimin İslami fiqh cəmiyyətinin on səkkizinci qurultayında, müqəddəs Məkkə şəhərində hicri qəməri tarixi ilə 8/12/1416 və miladi tarixi ilə 17/8/2005 –ci ildəki çıxışında söylənilmişdir.

³⁶² - "Sünəni Beyhəqi", c.7, səh. 205.

nəzər saldıq. Aydın oldu ki, bu görkəmli şəxsiyyətlərin mütə nikahı barəsindəki fikirləri müsbət olmuş və onların adından söylənilən “qadağa”lar digər şəxslərin əli ilə yaradılmışdır.

Beləliklə bu fəslə bitirir və mütə nikahı barəsindəki söhbətlərimizi bu nikahın müvafıqları və müxalifləri tərəfindən söylənilən dəlillərlə davam edirik.

Dördüncü fəsil

Müvəqqəti evliliyin müvafıqları və müxalifləri tərəfindən söylənilən dəlillər

Keçən fəsillərdə aydın oldu ki, mütə nikahı Əhli-beytin (əleyhimus-səlam), peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrindən əksəriyyətinin, habelə görkəmli din xadimlərinin fikrincə halal və caizdir. Bu arada həmin nikahın düzgünlüyünü isbat etmək üçün müxtəlif dəlillərə də işarə etdik.

Hazırkı fəsildə bu nikahın əhli-sünnədən olan müxalif və müvafıqlarının dəlillərini bəyan etməyi, sonra isə sünni müxaliflərin bu nikahı rədd etmək üçün söylədikləri şübhələrə cavab verməyi münasib bilirik.

Müxaliflərin dəlillərini bəyan etməzdən öncə bu nikahın müvafıqlarının dəlillərini müxtəsər şəkildə qeyd edirik. Nəzərinizə çatdırmalıyıq ki, mütə nikahının halallığını söyləyənlər adətən “Nisa” surəsinin 24-cü ayəsinə, məsumlardan bizə çatmış hədislərə və əqli dəlillərə istinad etmişlər.

Müvafıqların dəlilləri

1. “Nisa” surəsinin 24-cü ayəsi

Mütə nikahının caiz olduğunu dəstəkləyənlərin bu nikahın isbatı üçün istinad etdikləri ilk dəlil “Nisa” surəsinin 24-cü ayəsidir. Bu alimlərin dediklərinə əsasən, mütə nikahı bu ayə vasitəsilə şəriətə daxil olmuş və başqa heç bir ayə onu

nəsx etməmişdir. Xatırladıyıq ki, biz keçən müzakirələrimizdə Məhəmməd peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrinin və tabeinin mütə nikahı barəsindəki nəzəriyyələrini araşdırdığımızı görə bu hissədə həmin söhbətləri təkrarın etmərik, sonrakı əsrlərdə yaşamış alim və din xadimlərinin nəzərlərini öyrənirik. Şeyx Müfid demişdir:

«الله تعالى بعد ذكر المحرمات في النكاح (قال) « احل لكم ماوراء ذلكم ... فاستمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن فريضة» - فنطق الذكر الحكيم باباحة نكاح الاستمتاع على اليقين»

“Allah-taala daimi nikahda haram olanları bəyan etdikdən sonra buyurmuşdur: “Bunlardan ayrıları... sizə halal edilmişdir. Mütə etdiyiniz arvadların kəbinlərini bir fərizə olaraq onlara verin!” - Beləliklə, Qurani-kərim mütə nikahının halallığı barəsində açıq-aydın söz açmışdır.”³⁶³

Bundan əlavə, görkəmli din xadimləri, o cümlədən Seyid Mürtezə³⁶⁴, Şeyx Tusi³⁶⁵ və Müqəddəs Ərdəbili³⁶⁶ bu ayəyə istinad etmişlər.

Təfsirçi alimlərdən Əminül-islam Təbərsi demişdir:

«المراد به نكاح المتعة و هو النكاح المنعقد بمهر معين الى اجل معلوم و عن ابن عباس و السدي و سعيد بن جبیر و جماعة من التابعين و هو مذهب اصحابنا الامامية و هو الواضح لان لفظ الاستمتاع و

³⁶³ - “Əl-məsailus-sağaniyyə”, səh. 35; “Əl-münazirat bəynə fūqəhaus-sunnə və fūqəhaus-şii”, səh. 95.

³⁶⁴ - “Rəsailul-Mürtezə”, c. 1, səh. 237

³⁶⁵ - “Əl-xilaf”, c.4, səh. 341

³⁶⁶ - “Zübdətul-bəyan”, c.2, səh.653

التمتع و ان كان في الاصل واقع على الانتقاع
والا لتاذ فقد صار بعرف الشرع مخصوصا بهذا
العقد المعين المسمى متعة فاتوهن
اجورهن...».

“ İbn Abbas, Südey, Səid ibn Cübeyr, tabeindən bir qrupunun, həmçinin imamiyyə alimlərinin məsləkləri budur ki, ayədə mütə nikahı nəzərdə tutulmuşdur.(Bu aydın bir məsələdir.) Bu nikah növü müəyyən olunmuş mehriyyə əsasında və məlum müddətə bağlanır. Ayədəki “İstimta” və “təməttö” əslində ləzzət almaq və bəhrə götürmək mənasındadır. Lakin şəriət baxımından belə bir əqd növünə məxsusdur. Xüsusilə də (qadınlara) aid olunanda...”³⁶⁷

Habelə Molla Fətullah Kaşani³⁶⁸, Seyid Haşim Bəhrani³⁶⁹, Əllamə Bəlaği³⁷⁰, Əllamə Təbatəbayi³⁷¹ və başqa görkəmli din xadimləri³⁷² öz əsərlərində oxşar məzmunlu sözlər söyləmişlər.

Mütə nikahının halallığına etiqad bəsləyən din alimlərinin hamısı bu nikahın isbatı üçün “Nisa” surəsinin 24-cü ayəsinə istinad etmişlər. Bu nöqtə tam aydındır. Hamı bilir ki, mütə nikahının caiz olduğunu dəstəkləyənlərin bu nikahın isbatı üçün istinad etdikləri ilk dəlil “Nisa” surəsinin 24-cü ayəsidir. Biz bu miqdarla kifayətlənir və bu alimlərin istinad etdikləri digər dəlilləri araşdırmağa başlayırıq.

³⁶⁷ - “Məcməul-bəyan”, c.3, səh.60-61

³⁶⁸ - “Zubdətut-təfasir”, c.2, səh.43

³⁶⁹ - “Əl-burhan fi təfsiril-qur’an”, c.2, səh.57-58

³⁷⁰ - “Alaur-rəhman fi təfsiril-Qur’an”, c.2, səh.75

³⁷¹ - “Əl-mizan”, c.4, səh.271-272

³⁷² - “Ət-tibyan”, c.3, səh.165; “Təfsiri nümünə”, c.3, səh.333; “Əl-bəyan fi təfsiril-qur’an”, səh.423; Təfsirul-qur’anil-məcid”, c.1, səh.141

2. Məsumların hədisləri

Mütə nikahını halallığına etiqad bəsləyənlərin ikinci dəlili bu mövzuda məsumlardan nəql olunan hədislərdir. Bəllidir ki, mütə nikahının halallığını subut edən hədislər az deyil. Şeyx Müfid bu barədə yazır:

«اما السنة: فالاجماع ثابت ان رسول الله
(صلى الله عليه و آله و سلم) اطلق نكاح
المتع المشروط بالاجل و اذن فيه، عمل به
المسلمون في حياته ولد منه اولاد في عصره».

“Sünnə: Ümmətin icması (yekdil rəyi) budur ki, Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) müəyyən olmuş müddəti mütə nikahının şərti elan etmiş və bu işi görməyə icazə vermişdir. Müsəlmanlar da onun həyatı dövründə bu nikah növünə əməl etmişlər. Belə ki, onun əsrində bu nikahdan uşaq da dünyaya gəlmişdir.”³⁷³

Ayətullah Xoyi də bu barədə yazır:

«فان استفاضة الروايات في ثبوت هذا النكاح
و تشريعه تغنينا عن تكلف اثباته و عن
اطالة الكلام فيه».

“Bu nikah növünü isbat etmək və onun şəriət baxımından halal olduğunu subuta yetirmək üçün nəql olunmuş hədislərin çoxluğu (və Məhəmməd peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zamanında səhabələrin buna əməl etməsi) bizim bu nikahın halallığını isbat etmək üçün zəhmətə düşüb sözü uzatmağımızı lazımsız edir.”³⁷⁴

Şeyx Mürtəza, Şeyx Tusi, Müqəddəs Ərdəbili, Əllamə Təbatəbai, Əyətullah Subhani, Ayətullah Milani və başqa

³⁷³ - “Əl-məsailus-sağaniyyə”, səh. 35

³⁷⁴ - “Əl-bəyan fi təfsiril-qur’an”, səh.315

görcəmli din alimləri mütə nikahının halallığını isbat etmək üçün yuxarıda dediyimiz ayədən savayı məsumlardan nəql olunmuş hədis və rəvayətlərə də istinad etmişlər. Biz “Müvəqqəti nikah sünnədə” başlığı altında bu növ hədisləri qeyd etdiyimizə görə burada onları yenidən nəql etmirik və söhbətimizi mütə nikahının dəlilləri silsiləsində davam edirik.

3. İcma ³⁷⁵

Mütə nikahının halal olduğunu sübuta yetirmək üçün istifadə olunmuş dəlillərdən biri də “icma”dır. Keçən söhbətlərimizdə məlum olduğu kimi Məhəmməd peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) vəfatından sonra Ömər və bir qrup səhabə istisna olmaqla, səhabələrin əksəriyyəti, habelə tabeilər mütə nikahının halallığına etiqad bəsləmiş və bir çox hallarda ona əməl etmişlər. Şiə məzhəbinin böyük alimləri ilə yanaşı əhli-sünnənin tanınmış alimləri də bu həqiqəti öz əsərlərində qeyd etmişlər. Onların arasında İbn Həzm, Abdullah ibn Qudamə, Zərqani və başqalarının adlarını çəkmək olar. Təəssüflər olsun ki, səhabə və tabeinin qabaqcıl nümayəndələri dünyadan gedəndən sonra xəlifə Ömər’in davamçıları müxtəlif səbəblərə görə, xüsusilə də Ömərə bəraət qazandırmaq üçün mütə nikahının şəriət hökmü kimi tanınandan sonra haram olunmasını yayaraq, əsl mətləbi məxfi saxladılar. Biz keçən söhbətlərimizdə də bu barədə danışırdıq. Əhli-sünnənin tanınmış nümayəndələri, o cümlədən Əhməd ibn Hənbəl, Malik ibn Ənəs, İbn Cüreyc və başqaları mütə nikahını haram bilməmişlər. Gördüyünüz kimi, İbn Cüreycin dəfələrlə mütə nikahı bağlaması tarixdə bir fakt kimi qalmaqdadır. İcma barəsində İbn Hilli yazır:

³⁷⁵ - Alimlər arasında yekdil rə'y.

«النكاح الموجل مباح في شريعة الاسلام
مأذون فيه، مشروع بالكتاب و السنة
المتواترة و باجماع المسلمين».

“Müvəqqəti nikah İslam şəriətində halaldır və şəriətdə bu işə icazə verilmişdir. Onun şəriət baxımından qanuniliyi kitab (Quran), mütəvatir sünnə (çoxsaylı hədislər) və müsəlmanların yekdil rəyi (icması) əsasında sübut olunmuşdur.”³⁷⁶

Kaşiful-ğita isə bu barədə belə demişdir:

«فالاجماع بل الضرورة على ثبوت
مشروعيتها و تحقق العمل بها، غاية ما
هناك أن المانعين يدعون انها نسخت و حرمت
بعد ما ما ابيحت و حصل هنا الاضطراب في
النقل و الاختلاف الذي لا يفيد ظنا فضلا عن
القطع و معلوم حسب قواعد الفن ان الحكم
القطعي لا ينسخه الا دليل قطعي»

“İcma və yaxud məsələnin zəruriliyi bunu sabit edir ki, mütə nikahı şəri və qanunidir. Ona əməl olunması bir həqiqətdir. Onun müxaliflərinin iddia etdikləri son soz mütə nikahının halallığından sonra onun nəsx və qadağan olunmasıdır. Burada nəqlərdə ixtilaf və qeyri dəqiqlik yaranmışdır. Deyilənlər insanı tənha yəqinə deyil, hətta gümana çatdırmır. Elmi qanunlara əsasən qəti bir dəlili digər qəti dəlildən başqa heç bir şey nəsx edə bilməz.”³⁷⁷

Bu, mütə nikahını halallığını sübut etmək üçün irəli sürülmüş üçüncü dəlildir. Bundan sonra müvəqqəti evliliyin halallığını isbat edən dördüncü dəlildən söhbət edəcəyik.

4.Əql

³⁷⁶ - “Sərair”, c.2, səh. 618

³⁷⁷ - “Əl-müt’ə bəynəş-şəriə vəl-bid’ə”, səh. 32

Əql Allah-taalanın insanlara bəxş etdiyi misilsiz nemətdir. İnsan övladı məhz əql vasitəsilə kamilliyə və inkişafa doğru hərəkət edə, əqlin kölgəsi altında kamala yetişə bilər.

Bu səbəbdən Allah-taala Qurani-kərimin çox ayələrində insanları ağıl və düşüncəyə tərəf səsləyir, onlardan xaliqin bəxş etdiyi ağıldan düzgün istifadə etməsini istəyir. Belə ki, dünya və heyvani şəhvətin arxasınca düşməsinlər. Ağılla dünya və axirəti əldə etmək mümkündür. Allah-taala buyurur:

افلا يتدبرون القرآن. ان في خلق السموات
و الارض آيات لقوم يعقلون. لقوم
يتفكرون. لقوم يعقلون.

“Onlar Qurani düşünmürlərmi?”³⁷⁸; “Səmələrin və yerin yaradılışında düşüncənin ağıllar üçün nişanələr vardır”³⁷⁹; “Təfəkkür edən qövmlər üçün.”³⁸⁰; “Ağıllı qövmlər üçün.”³⁸¹

Cəhənnəm əhli deyir:

و قالوا لو كنا نسمع او نعقل ما كنا في
اصحاب السعير

“Əgər bizim qulaqlarımız eşitsəydi və ya aqlımızı işlətsəydik, cəhənnəm əhlinin içində olmazdıq.”³⁸²

Bunların hamısından belə məlum olur ki, dini əqldən kənar tanıtdırmaq dinin düzgün qavranmamasına və onun təhrifinə səbəb olur.

Buna görə də İslamda ilk öncə mövcud olan və hamının etiraf etdiyi mütə nikahının hikmətini - baxmayaraq ki, bəzi alimlər bu nikah növünü məntiqsiz sayaraq onun nəsx

³⁷⁸ - “Nisa”, ayə 82

³⁷⁹ - “Bəqərə”, ayə 164

³⁸⁰ - “Nəhl”, ayə 11

³⁸¹ - “Nəhl”, ayə 11

³⁸² - “Mülk”, ayə 10

olunduğunu iddia edirlər - əqli təhlillə də əldə etmək mümkündür. Bu təhlillə mövcud şübhələrə də tutarlı cavab vermək olar.

Aydındır ki, zərər gətirməyən bir şeydən istifadə əqli baxımdan iradsızdır. Müasir zamanda dini təriqətlərin, fəqihlərin (ilahiyyatçı hüquqşünaslar) əksəriyyəti bu əqidədədirlər ki, əgər zamanəmizdə yeni bir mövzu irəli çıxarsa və onun insanlara heç bir ziyanı olmazsa, həmin mövzunun əqli baxımdan hökmü mübah və halaldır.

İbn İdris Hilli bu barədə yazır:

«فقد ثبت بالادلة الصحيحة ان كل
منفعه لا ضرر فيها في عاجل او آجل مباحة
بضرورة العقل، و هذه نكاح المتعة، فيجب
اباحته باصل العقل.»

“Səhih dəlillərlə sübut olunmuşdur ki, indiki və ya gələcək zamanda zərəri olmayacaq bir mənfəət əqli baxımdan mübahdır (halaldır). Mütə nikahında da belədir. (onun ziyanı yoxdur) Buna görə də mütə nikahı əqli baxımdan halaldır.”³⁸³

Bunun ardınca davam edir:

«فاما المتعة فمباحة، و لانه لو كان فيها
شي من المفساد لكان اما عقليا فهو منتف
اتفاقا و اما شرعيا و ليس ذلك و الا لكان
احد مستمسك الخصم»

“Amma mütə nikahı halaldır. Əgər mütə nikahında fitnə-fəsad, hərc-mərclik varsa ya bu fəsad əqlidir (bu da alimlər tərəfindən qeyri-məqbuldur), ya da şəriət baxımındandır. Şəriətdə də belə bir fəsad qeyd olunmamışdır. Əgər olsaydı, təbii ki, düşmən bundan sui-istifadə edərdi.”

³⁸³ - “Sərair”, c.2, səh. 618

Bu əsasla mütə nikahı halaldır və caizdir. Dediymiz kimi onun ziyan və zərəri yoxdur.

Bundan əlavə, mütə nikahında bir çox faydalar mövcuddur. Hərçənd bəzi insanlar mütə nikahının mahiyyətini təhrif etməklə və bu nikahdan sui-istifadə etmək imkanlarını böyütməklə çalışmışlar ki, onun ictimai mühitdə yaratdığı hərc-mərcliyi ön plana çəksinlər. Lakin bu qrup insanlar bu məsələyə açıq bəsirətlə və ya təriqət təəssübkeşliyindən kənar nəzər salsalar başa düşərlər ki, mütə nikahı hansı cəmiyyətdə öz yerini taparsa hərc-mərcliyə səbəb olmaz, ictimai mühitdə qarşıya çıxan əxlaqsızlıq və pozğunluğun qarşısını ala bilir. Habelə cəmiyyəti Allah və onun rəsulunun (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sevdiyi bir mühiyə doğru sövq edir.

Başqa sözlə, hər bir cəmiyyət əksəriyyəti qızlar, oğlanlar, kişilər və qadınların təşkil etdiyi cavan bir nəsələ malikdir ki, maddi imkansızlıq ucbatından daimi şəkildə evlənə bilmədiklərinə görə əxlaq pozğunluğuna doğru çəkilirlər. Bu problemin həlli üçün üçdən artıq yol yoxdur. Birinci yol budur ki, onlar üçün fəsad və əxlaqsızlıq yuvaları düzəldilsin ki, şəhvətlərinin qarşısını alsınlar. İkinci yol budur ki, onları həbs etsinlər və ehtiraslarına mane olsunlar. Üçüncü yol bundan ibarətdir ki, onların şəhvətlərini sondürəcək qanuni və məntiqi bir yol nəzərə alınsın: onlar öz ismət və paklıqlarını qorumaqla cinsi istəklərini təmin etsinlər. Heç bir aqıl və inanaclı insan birinci həll yolunu qəbul edə bilməz. Çünki bu yol insanları hərc-mərcliyə və bədbəxtliyə sövq edir. İkinci yol isə insanın fitrətinə uyğun deyil. Çünki münəzzəh və pak Allah özü bu istəkləri insanın vücudunda xəlp etmiş, onu bu xüsusiyyətlə yanaşı yaratmışdır. Bu istəklərin öz həddində təmin olunması gərəklidir.

Bütün bunları nəzərə alaraq üçüncü yolun tənha çıxış yolu olduğunu qəbul etmək çətin deyil. Bu səbəbdən müqəddəs İslam dini belə bir hökmü qanuni elan edərək on dörd əsr öncə dünənki və bugünkü problemi ən yaxşı, ən məntiqi üsulla həll etmişdir. Bu nöqtə müqəddəs İslam dininin hərtərəfli bir din olduğunu göstərməkdədir. Hərçənd bəzi insanlar hələ də bu həqiqəti qəbul etməkdən boyun qaçıırırlar.

«فما لهؤلاء القوم لا يكادون
يفقهون حديثاً»

“Bu camaata nə olub ki, heç bir söz (düzgün söz) anlamaq istəmirlər.”³⁸⁴

Deyilənlərdən belə nəticə almaq olar ki, mütə nikahını öncə sadaladığımız üç dəlildən əlavə sağlam ağıla əsaslanaraq sabit etmək mümkündür. Biz hazırki hissədə bu miqdarla kifayətlənir və mövzumuzu “Mütə nikahının müxaliflərinin dəlilləri” başlığı altında davam etdiririk. Bu yolla istəyirik ki, həmin fərdlərin dəlillərinin dəyər və qüvvəsini daha yaxşı və daha məntiqi yolla bəyan edək.

Müxaliflərin dəlilləri

Birinci hissə: Quran ayələri və onların təhlili

Mütə nikahı ilə müxalif olanlar bu nikahı rədd edərək dəlil kimi Quran ayələrindən və hədislərdən mütə nikahının nəsx olunduğu barədə faktlar üzə çıxartmışlar. Bu dəlillər əslində "Nisa" surəsinin 24-cü ayəsini aradan qaldıracaq bir dəlil deyil. Bunlar mütə nikahı barəsində nəql olunmuş çoxsaylı səhih hədislər qarşısında müqavimət göstərməkdə acizdirlər. Lakin mövzumuzun daha kamil olması üçün, habelə müxaliflərin dəlillərinə və mütə nikahı barəsindəki

³⁸⁴ - “Nisa”, ayə 78

şübhələrə cavab vermək üçün münasib gördük ki, bu müxaliflərin dəlillərini ətraflı şəkildə bəyan edərək bir-bir onların təhlilini verək.

Deməliyə ki, müxtəlif səhih hədislər aydın şəkildə göstərir ki, mütə nikahı ayəsini nəsx edəcək heç bir ayə nazil olmamışdır. Mütə nikahı ayəsi "möhkəm" ("mənanı aydın çatdıran, anlaşılmazlığı və qaranlığı olmayan") ayələrdəndir. Müsəl üçün bir hədisi qeyd edirik:

«عن عمران بن حصين قال: نزلت آية المتعة في كتاب الله تعالى لم تنزل آية بعدها تنسخها فأمرنا بها رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم) وتمتعنا مع رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم) ومات لم ينهنا عنها قال رجل بعد رأيه ماشاء»

Nəql olunur ki, İmran ibn Həsin belə dedi: "Mütə ayəsi Allah-taalanın kitabında nazil oldu və ondan sonra onu nəsx edən heç bir ayə gəlməmişdir. Belə ki, Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bizə mütə etməyi halal bildi və biz peyğəmbər zamanında siğə edirdik. O, dünyadan getdi və mütəni bizə qadağan etmədi. Onun vəfatından sonra bir kişi öz istəyi ilə bildiyini dedi."³⁸⁵

Mütə ayəsinin nəsx olmadığını çatdıran bu kimi hədislər mövcud olduğu halda yenə də nəsxi iddia edənlərin dəlillərini qeyd etməyi və onları təhlil etməyi özümüzə lazım bilirik.

Bu nikahın müxaliflərinin dəlilləri bir neçə Quran ayəsindən və Həzrət peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nəql olunmuş bir neçə hədisdən təşkil olunmuşdur. Biz hədisləri nəql etmədən öncə ayələr barəsində danışacaq və bu ayələrin mənalарının onların iddiaları ilə nə qədər üst-üstə düşdüyünü araşdıracağıq. Bu

³⁸⁵ - "Fəthul-bəri", c.3, səh. 345, "Məfatihul-ğeyb", c. 10, səh. 41

ayələrin "Nisa" surəsinin 24-cü ayəsinə olan nisbəti (əlaqədarlığı) ya nəsx nisbətidir, ya ümuminin təkə olan (ümum-xüsüs) nisbətidir, ya da digər nisbətdir ki, dini elmlərdə Üsul elmi bu barədə söhbət açmışdır.

Birinci dəlil: "Furuc" ayəsi

"Nisa" surəsinin 24-cü ayəsi mütə nikahı barəsində nazil olmuşdur. Lakin "vəlləzinə hum lifurucihim hafizun" ayəsi vasitəsi ilə nəsx olunmuşdur.

«والذين هم لفروجهم حافظون الا على ازواجهم او ما ملكت ايمانهم فانهم غير ملومين...»

Çünki bu ayədə buyurmuşdur ki, hər kəs zövcəsindən (həyat yoldaşından) və ya kənzindən başqası ilə yaxınlıq edərsə təcavüzkardır. Siğə olunmuş qadın nə zövcədir, nə də kənz. Ona görə də bu iki nikahdan savayı hər hansı bir nikah haramdır.³⁸⁶

Mütə nikahının nəsxini isbat etmək üçün yuxarıdakı ayəyə istinad etməyin bir neçə qüsuru vardır.

1) Quran təfsirçilərinin yekdil rəylərinə əsasən "Muminun"³⁸⁷ və "Məaric"³⁸⁸ surələrinin bütün ayələri³⁸⁹ Məkkədə nazil olmuşdur. Amma "Nisa" surəsi

³⁸⁶ - "Əhkamul-qur'an", Cəssas, c. 3, səh. 98, "Minhacussünnətin-nəbəviyyəh", c. 4, səh. 189-192

³⁸⁷ - "Məfatihul-ğeyb", c. 23, səh. 258; "Məalimut-tənzil fi təfsiril-qur'an", c. 3, səh. 267; "Ləbabut-təvil fi Məanit-tənzil", c. 3; səh. 267; "Zadul-məsir", c. 3, səh. 254; "Durrul-mənsur", c. 5, səh. 2; "Ruhul-bəyan", c. 6, səh. 66

³⁸⁸ - "Ruhul-bəyan", c. 10, səh. 153; "Təfsirul-qur'anil-əzim", İbn Kəsir, c. 8, səh. 234; "Zadul-məsir", c. 4, səh. 335; "Əl-Kəşşaf", c. 4, səh. 608; "Kəşful-əsrar və idətul-irad", c.10, səh. 223

³⁸⁹ - "Zadul-məsir", c. 4, səh. 335

Mədinədə³⁹⁰ nazil olmuşdur. Burada belə bir sual meydana çıxır ki, Məkkədə nazil olmuş və “mədəni” (Mədinədə nazil olmuş) ayələrdən öncə nazil olmuş ayələr özündən sonra nazil olmuş “mədəni” ayələri necə nəsx edə bilər? Doğrudan da, bu ayəyə mütə nikahı ayəsinin nəsx olunduğunu isbatlamaq üçün istinad edənlər ya təfsir elmindən xəbərsizdirlər, ya da bilərəkdən həqiqətləri gizlətmək istəyirlər.

2) Mütə nikahının əleyhdarları siğə olunmuş qadını zövcə sinfindən xaric bilmiş və onu həyat yoldaşı hesab etməmişlər. Bu mətləb də qeyri-məqbuldur. Çünki siğə olunmuş qadın da kişinin zövcələrindən biridir. Əshab və tabelərin peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nəql etdikləri hədislərdə siğə olunmuş qadın dəfələrlə kişinin zövcəsi adı ilə yad edilmişdir.³⁹¹ Bundan əlavə, Əhli sünədən olan görkəmli alimlər öz kitablarında mütədən söhbət açanda bu nikahı “mütə nikahı” adlandırmışlar.³⁹² Onlardan bəziləri hətta açıq-aydın etiraf etmişlər ki, siğə olunmuş qadın da həmçinin arvadıdır.

Zeməxsəri bu barədə yazır:

«فان قلت: هل فيه دليل على تحريم المتعة؟ قلت لا لان المنكوحه نكاح المتعة من جملة الازواج اذا صح النكاح»

“Əgər soruşsanız ki, bu ayədə mütə nikahına qadağanı isbatlayan bir dəlil var ya yox, deyərik ki, yox. Çünki mütə

³⁹⁰ - “Təfsirul-qur’anil-əzim”, İbn Kəsir, c. 2, səh. 180; “Məfatihul-ğeyb”, c. 9, səh. 975; “Kəşful-əsrar və idətul-irad”, c.2, səh. 405; “Əl-Kəşşaf”, c. 1, səh. 461; “Zadul-məsir”, c. 1, səh. 366

³⁹¹ - “Sünəni-ibn Macə”, c. 1, səh. 632; “Müsənd Əhməd”, c. 3, səh. 405; “Müsənnəf Əbdür-rəzzaq”, c.7, səh. 504; “Səhihi İbn Həyyan”, c. 9, səh. 455

³⁹² - “Şərhi məani-əsar”, c. 3, səh. 24. “Fəthul-bəri”, c.9, səh. 97; “Şərhi Müslim”, Nəvəvi, c. 9, səh. 179

nikahı bağlamış qadında bu nikah növünün şərtləri ödənərsə o, həyat yoldaşlarından biri kimi hesab olur.”³⁹³

Əbu Həyyan da bu haqda yazır:

«و الظاهر ان نكاح المتعة لا يندرج تحت قوله (فمن ابتغى وراء ذلك) لانها ينطلق عليها اسم زوجة»

“Zahir budur ki, müvəqqəti nikah “fəməni ibtəğa vəraə zalik” başlığına daxil olmur. Çünki siğə edən bir qadın da həyat yoldaşı adlanır.”³⁹⁴

Bütün bunlardan sonra necə iddia etmək mümkündür ki, müvəqqəti nikah bağlamış qadın kişinin arvadı hesab edilmir?

Mümkündür, etiraz etsinlər ki, müvəqqəti nikah bağlamış qadın kişinin arvadı sayılsaydı, “talaq”, “irs” və “nəfəqə” ayələrinə də daxil olardı. İndi ki, bu ayələrə aid edilməmişdir, deməli zövcə sayılmır. Bu etirazın cavabında demək lazımdır ki, bu ayələr, yəni talaq, irs və nəfəqə ayələri sair ehkam ayələri tək “təxsis” (müəyyən məqsəd üçün ayırmaq və istisna etmək) və “təqyid”siz (qeydə almaq, qeyd etmək) deyildir. İrs və talaq ayələri mürtəd qadın haqqında “təxsis” (istisna) edilmişdir. Belə ki, bu qadın nə irs götürür nə də ərindən ayrılarda talaqa ehtiyac olur. Habelə talaq ayəsi kişi və ya qadında eyb aşkar edilən, əqdi pozmaq mümkün olan haldan da “təxsis” edilmişdir. Yəni talaq üçün hər iki tərəfin razılığına ehtiyac yoxdur və bu eyblər əqdin pozulması üçün kifayətdir. Həmçinin qadının nəfəqəsini (xərcliyini) vacib edən ayə qadın öz ərinin sözünə baxmayanda, inadkarlıq və dikbaşlıq edən hallarda istisna edilmişdir. Bu halda kişi

³⁹³ - “Əl-Kəşşaf”, c. 1, səh. 461

³⁹⁴ - “Bəhrul-mühit”, c. 7, səh. 549

qadının nəfəqəsini verməyə bilər. Bütün bu təxsislərlə nə üçün müvəqqəti əqd təxsisə alınmasın.³⁹⁵

3) "Muminun" və "Məaric" surələrinin ayələrində buyurulmuş "vəlləzinə hum lifurucihim hafizun illa əla əzvacihim..." cümləsi mütə nikahını isbat etmək üçün ən möhkəm dəlillərdəndir. Bu ayələrin mütə nikahının halallığına aid ifadəsi digər ayələrdəkindən daha güclüdür. Çünki İslam alimləri hamılıqla bu ayələrin "möhkəm" olub nəsx edilmədiyini və Məkkə şəhərində nazil olduğunu vurğulamışlar. Nəqlərə əsasən həzrət peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütəni caiz (halal) bilməsini qəbul etmək zəruridir. Əgər mütə bağlamış qadın zövcə sayılmasaydı peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bu işə icazə verməsi qəti və aydın surətdə bu ayələrin nəsx kimi qələmə verilə bilərdi. Bu ayələrin nəsx olunmaması barədə alimlərin yekdil rəylərindən belə nəticə çıxarmaq olar ki, mütə əqdində də zövcüyyət (ər-arvadlıq) qanunidir. Habelə "Muminun" və "Məaric" surələrinin ayələri mütə nikahın isbatı üçün kamildirə bu halda peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütə nikahını nəsx etdiyi iddia olunan bütün hədislər etibarsız sayılmalıdır.³⁹⁶

Bu bəyanla məlum olur ki, alimlərin nəzərində mütə ayəsinin göstərilmiş ayə vasitəsilə nəsx olunduğunu iddia edən bu etiraz və iradlar qaneedici deyil. Bu kimi dəlillərlə sadəcə adi camaatı aldatmaq olar.

İkinci dəlil: "Talaq" ayəsi

Mütə nikahının müxaliflərinin mütə nikahı ayəsinin nəsx olunduğunu isbat etmək üçün irəli sürdükləri ikinci dəlil "Talaq" surəsinin birinci ayəsidir. Onların dediklərinə görə

³⁹⁵ - "Əl-mizan", c. 4, səh. 273-275

³⁹⁶ - "Əl-mizan", c. 4, səh. 273-275

"Talaq" surəsinin bu ayəsində bir-birindən ayrılmaq istəyən hər zövcə və zövcə (ər-arvad) üçün talaq nəzərdə tutulmuşdur. Mütə nikahında isə talaq yoxdur. Bununla da belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, mütə nikahı ayəsi bu ayə vasitəsilə nəsx olunmuşdur.³⁹⁷

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ
لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا
تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ
بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَّةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ
حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَذَرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ
بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا.

*"Ya peyğəmbər! Arvadları boşamaq istəyəndə, onları (ay başı olub, paklanıb, cinsi bir təmas qurmadıqları vaxtda) iddələrinə görə boşayın və iddəni sayın! Rəbbiniz olan Allahdan qorxun! Onları, açıq-aşkarca pis iş görməyincə evlərindən çıxarmayın! Onların özləri də çıxmasınlar. Bu, Allahın hüddududur. Hər kəs Allahın hüddudundan aşsa doğrudan da özünə zülm etmiş olur. Nə bilirsən, bəlkə Allah bundan sonra yeni bir vəziyyət yaradacaq?"*³⁹⁸

Mütə nikahının nəsxini isbat etmək üçün bu ayəyə də istinad etmək bir neçə cəhətdən qüsurludur.

1) Əgər bu şərif ayənin nəsxini mütədəki iddə dövrünün mütləq iddə dövründən az olmasına görə qəbul etsək, deməliyik ki, nə bu ayədə, nə də digər ayələrdə bütün qadınlara eyni miqdarda iddə vacib olduğu bildirilmir. Habelə "mütə" ayəsinin "talaq" ayəsi vasitəsilə nəsxinə müvəqqəti evliliyin talağa ehtiyacları olmadığına görə etiqad bəsləyirlər. Cavab budur ki, həmin ayə talaq hallarını nəzərdə tutmamış, hansı nikahda talaq lazım olduğunu,

³⁹⁷ - Bax, Həmin mənbə

³⁹⁸ - Tərcümə Rəsul İsmayılzadəyəndir.

hansı nikah növündə talağın lazım olmadığını açıqlamamışdır.³⁹⁹

2) Mütə ayəsinin məhz bu ayə vasitəsilə nəsx olunduğuna etiqad bəsləyən kəslər bu fikirdədirlər ki, talaq hər nikahın özülüdür. Talaqsız heç bir nikah səhih deyil. Bu fikrin də yanlışlığı aydındır. Çünki kənlə evləndəndən sonra ondan ayrılmaq üçün talaqa ehtiyac yoxdur. Talaq hökmü kənz barəsində təxsis olunmuşdur. Habelə kişidə və ya qadında eyb tapılan hallarda bu eyblər əqdin pozulması üçün kifayət sayılır. Bu hallarda da talaq hökmü təxsis edilmiş və boşanmaq üçün iki tərəfin razılığına ehtiyac olmadan əqd öz-özünə pozulur.

3) Sözü gedən ayəni İbn Abbasdan nəql etmişlər. Güya İbn Abbas bu ayəni mütə ayəsinin nasixi (nəsx edən) bilmişdir. Məlum deyil ki, İbn Abbas neçə ayəni mütə nikahı ayəsinin nasixi hesab etmişdir. Öncə iddia edirlər ki, İbn Abbas "Muminun" və "Məaric" surələri ayələrini bu ayənin nasixi bilmişdir. Bu dəfə isə deyirlər ki, İbn Abbas bu qənaətə gəlmişdir ki, "Talaq" surəsinin ayəsi mütə nikahı ayəsini nəsx etmişdir. Əgər mütə nikahı ayəsi "Muminun" surəsinin ayəsi vasitəsilə nəsx olsaydı, "Talaq" surəsinin ayəsi vasitəsilə nəsx edilməsinə nə ehtiyac vardı? Bundan əlavə, bu məsələ İbn Abbasın mütə nikahı barəsindəki məşhur nəzəriyyəsi ilə də uyğun deyil. Çünki keçən söhbətlərdə də isbat etdik ki, İbn Abbas ömrünün axırınadək mütə nikahını halal olduğuna etiqad bəsləmiş nadir şəxsiyyətlərdən idi.

4) Nə üçün peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütə nikahının nəxsi üçün bu insanların "mütə nikahının nasixidir" deyə iddia etdikləri ayələrə istinad etməmişdir. Əgər Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi

³⁹⁹ - "Əl-bəyan fi təfsiril-qur'an", səh. 315-316

və səlləm) bu ayələrə istinad etsəydi şübhəsiz peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələri və daim o həzrətlə olan kəslər də mütə nikahının təhrimi (qadağası) üçün bu ayələrə istinad edərdilər. Xüsusilə də mütə nikahının ən barışmaz düşmənlərindən olan Ömər bu fürsətdən vaz keçməz və bu ayələrdən mütə nikahını caiz bilənləri məğlub etmək üçün istifadə edərdi. Halbuki bunun üçün heç bir səlahiyyəti olmayan hədislərə istinad etmişlər. (Bu barədə gələcək söhbətlərimizdə daha ətraflı danışacağıq.)

Bunu da demək lazımdır ki, "Talaq" ayəsi ilə mütə nikahı ayəsi arasında olan əlaqə "nasix və mənsux" əlaqəsi deyil. Onların arasındakı müqayisə ümumi və xüsusi, mütləq və müqəyyəd arasındakı müqayisə kimidir. Belə ki, İslam hökmlərinin əksəriyyətində ümumi ünvanlar (başlıqlar) var ki, sonradan xüsusi (dairəsi kiçik olan) ünvanlar vasitəsilə təxsis almışlar. Məsələn, "Talaq" ayəsi kənz barəsində təxsis olunmuşdur. Deməli, kənz boşanarkən talaqa ehtiyac yoxdur. Bir halda ki, "Talaq" ayəsi ümumidir (küllidir) və kənz barəsində talağın mövcud olmadığını bəyan etmir. Bu, mütləq və ümumi ifadələrə təqyid (qeyd) və təxsis (istisna) gətirən digər dəlillərdəndir. Habelə qabaqca müsəlman olmuş, sonradan mürtəd olan bir qadın barəsində də "Talaq" ayəsi təxsis almışdır. Beləliklə mürtəd qadın "Talaq" ayəsinə uyğun gəlmir. (Ona talaqla boşanmaq lazım deyil.) Mütə nikahı da müxtəlif dəlillərə görə talaq hökmündən istisna olunmuşdur.

Deyilənlərdən məlum oldu ki, bu ayə də mütə nikahı ayəsini nəsx edə bilməz.

Üçüncü dəlil: (Miras ayəsi)

Mütə nikahının nəsx olduğunu iddia edənlər "Miras" ayəsi adlanan digər bir ayəyə də isnad etmişlər.

«وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصِّينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَ لَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثَّمَنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوَصُّونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةً وَ لَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ خَلِيمٌ»

“Əgər (vəfat etmiş) arvadlarınızın uşağı yoxdursa, onların etdikləri vəsiyyət (yerinə yetirilib) və ya borcu (ödəlinəndən) sonra, qoyub getdikləri malın yarısı və əgər onların uşağı vardrsa, mirasın dördüdə biri sizə yetişir. Əgər sizin də uşağınız olmasa, etdiyiniz vəsiyyət (yerinə yetirildikdən) və ya borcunuz (ödəniləndən) sonra, qoyub getdiyiniz malın dördüdə biri və əgər uşağınız olsa, mirasın səkkizdə biri onlara (arvadlarınıza) yetişər. Əgər irs qoyub gedən (vəfat etmiş) kişi ya qadının övladı və atası olmasa, anadan doğma və atadan ögey bir qardaşı ya bacısı olsa, hər bir hissəsinə şərikdir. (Əlbəttə bi bölgü,) vəərəsəyə zərər toxunmadığı halda edilən vəsiyyət (yerinə yetirilməsindən) və ya borcu (ödənilməsindən) sonradır. Bunlar Allah tərəfindəndir. Allah biləndir və həlimdir.”⁴⁰⁰

Onların fikrincə hər ər və arvad arasındakı irs hökmü təxsis və təqyidə (hər hansı bir qeydə) məruz qalmayan bir hökm kimi verilmişdir. Bu Quran hökmünün nəzərə alınmadığı hər hansı nikah növü səhih deyildir. Çünki ər-arvad arasında olan zövcüyyət şəraiti kamil şəkildə mövcud

⁴⁰⁰ - “Nisa”, ayə 12, Tərcümə Rəsul İsmayılzadəyəndir.

deyildir.⁴⁰¹ Biz bu şübhəyə cavab vermək və məsələni izah etmək üçün həmin şübhədə olan qüsurulara müxtəsər şəkildə işarə edirik.

1) Bu ki, “Mütə nikahında ər və arvad arasında irs mövcud deyil”, -hökmü şiə alimləri arasında icma ilə (yekdil rəylə) qəbul olunmuş bir məsələ deyildir. Bu məsələdə də dörd baxış vardır. Onların ən məşhuru irsin olmamasıdır. Qalan üç baxışa görə isə təsəvvür olunan şəraitdə ər və arvada mütə nikahında bir-birindən irs çatır.⁴⁰²

2) Yuxarıdakı ayələrdə də qeyd etdik ki, bu ayələrin mütə ayəsinə olan nisbəti "nəsx" nisbəti deyildir. Bu ayələrlə mütə nikahı ayəsi arasındakı nisbət ümumi və xüsusi, ya mütləq və müqəyyəddir.

3) Mütə nikahından başqa nikah növü də var ki, onda da ər və arvad arasında irs yoxdur. O cümlədən öz malikindən (sahibindən) digəri ilə evlənən kənz barəsində bunu demək olar ki, (bütün fəqihlərin fikrincə) bu növ nikahda irs hökmü "təxsis" edilmişdir. Habelə ərini qətlə yetirən qadına da irs düşür. İrs ayəsinin hökmü bu qadın kimiləri barəsində də "təxsis" olunmuşdur.⁴⁰³ Bütün bu hallarla yanaşı mütə nikahının da irs ayəsindən təxsis olunmasının nə eybi vardır? İbn Şəhr Aşub və digər alimlər⁴⁰⁴ də bu həqiqəti təsdiqləmişlər. O, demişdir:

«ان فقد الميراث ليس علامة لفقد الزوجية لان الزوجة الذمية و الامة و القاتلة لا يرثن و هن زوجات»

⁴⁰¹ - “Əhkamul-qur’an”, Cəssas, c. 3, səh. 99

⁴⁰² - “Cəvahirul-kəlam”, c. 30, səh. 193

⁴⁰³ - “Əl-məsailus-sağaniyyə”, səh. 100

⁴⁰⁴ - “Əl-intisar”, səh. 275, “Məsəlikul-əfham”, c. 7, səh. 469.

“İrsin olmaması zövcüyyətin (ər-arvad olmağın) aradan qalxması demək deyil. Çünki zimmi⁴⁰⁵ həyat yoldaşı, kənz və ərini qətlə yetirən qadına irs düşür. Bir halda ki, bunlar hayat yoldaşı sayılırlar.”⁴⁰⁶

4) Mütə nikahının nəsxini bu nikah növündə kişi və qadın arasında irsin olmamasından istifadə edərək iddia edən şəxslər, özləri bir hədisə⁴⁰⁷ istinad etmişlər ki, bu hədisin məzmununa əsasən peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) arvadları və övladlarına o həzrətdən irs yetişmir. Bu minvalla peyqəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zövcələri də gərək o həzrətin həyat yoldaşları sayılmasınlar. Onların fikrincə, zövcə əgər zövcədirsə, ərindən ona irs yetişməlidir.

Bu sahədə müzakirələrdən sonra aydın oldu ki, həmin ayə də qətiyyənlə mütə nikahı ayəsini nəsx edə bilməz.

Dördüncü dəlil: "Nikah" ayəsi

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ»

*“Aranızda olan subayları, saleh qullarınızı və kənzlərinizi evləndirin! Əgər onlar yoxsuldurlarsa, Allah öz fəzl-kərəmi ilə onları varlı edər. Allah geniş rəhmət və elm sahibidir.”*⁴⁰⁸

Mütə nikahı ayəsinin nəsx olunduğunu iddia edənlər bu ayənin nəsxi üçün mütə ayəsinə də istinad etmişlər.

⁴⁰⁵ - Yəhudi, xristian və bu kimi kitab əhli sayılan, İslam ictimaiyyətinin qanunlarına riayət edəcəklərinə öhdəlik verməklə İslam hökuməti tərəfindən himayə və əmniyyət baxımından təmin olunaraq müsəlman ölkəsində yaşayan insanlar nəzərdə tutulur.

(tərcüməçi)

⁴⁰⁶ - “Zəvacul-müt’ə”, c. 1, səh. 228

⁴⁰⁷ - “Nəhnu məaşirəl-ənbiya la nurəsu”

⁴⁰⁸ - “Nur”, ayə32, Tərcümə Rəsul İsmayılzadəyəndir.

Onların iddiasına əsasən, daimi nikah ayəsi müvəqqəti nikah ayəsini nəsx etmişdir. Çünki daimi nikahın özünəməxsus qayda-qanunları var. Müvəqqəti nikahda bu qayda-qanunlar yoxdur. Bundan belə nəticə almaq olar ki, mütə nikahı ayəsi bu ayə vasitəsilə nəsx olunmuşdur.⁴⁰⁹

Mütə ayəsinin nəsxini isbat etmək üçün bu ayənin istinadla bağlı bir neçə iradı vardır.

1) Keçən söhbətlərimizdə qeyd etdiyimiz kimi bu kimi təfsirlərin mənası budur ki, daimi nikah tarixi baxımdan müvəqqəti nikahdan daha sonra şəriət qanununa çevrilmişdir. Bununla da peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) və əshabının qurduqları ailələr müvəqqəti nikah əsasında təşkil olunmuşdur. (Bu da heç kəsin qəbul etmədiyi bir məsələdir.)

2) Quranın Məkkə şəhərində nazil olmuş ayələrinə nəzər salsaq bu nəticəyə gələ bilərik ki, daimi nikah növü İslamdan öncə də mövcud idi və İslam dininin ilk çağlarında Qurani-Kərim tərəfindən təsdiq və imza olundu.⁴¹⁰ Lakin müvəqqəti nikahı həzrət peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) hicrətindən sonra Mədinə şəhərində "Nisa" surəsinin 24-cü ayəsi vasitəsilə təsdiq və qəbul olundu.⁴¹¹

Bütün bunları nəzərə alsaq necə iddia edə bilərik ki, daimi nikah müvəqqəti nikahı nəsx etmişdir? Əgər onlar daimi nikaha aid olan xüsusiyyətləri nəzərdə tutmuş və bu xüsusiyyətlərin müvəqqəti nikahda "təxsis" edildiyini əsas götürmüşlərsə, keçən söhbətimizdə bunun cavabını qeyd etmişdik.

⁴⁰⁹ - “Əhkamul-qur’an”, Cəssas, c. 3, səh. 98

⁴¹⁰ - “Zadul-məisir”, c. 4, səh. 335, “Məfatihul-ğeyb”, c. 23, səh. 257

⁴¹¹ - “Təfsiril-qur’anil-əzim”, İbn Kəsir, c. 2, səh. 180, “Əl-kəşşaf”, c. 1, səh.461

Bu arada mütə nikahının bəzi müxalifləri bir necə qadınla evlənmək məsələsinə toxunan Quran ayəsinə də istinad etmişlər. Bu barədə bir neçə söz deməyi məqsəduyğun bilirik.

Beşinci dəlil: "Ədəd" (bir neçə) ayəsi

Mütə nikahına etiraz edənlər bu nikah növünün nəsx olduğunu isbat etmək üçün digər bir ayəyə də istinad etmişlər. Həmin ayə "Nisa" surəsinin üçüncü ayəsidir:

«وَ إِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَ ثَلَاثَ وَ رُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكُمْ أَذْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا»

*"Əgər yetimlərə (yetim qızlar və ya yetimi olan qadınlarla) ədalətlə rəftar edə bilməyəcəyinizdən qorxsanız, onda sizin üçün pak (uyğun) olan iki, üç və ya dörd qədər ayrı qadınlarla nikah edin. Əgər (onlarla da) ədalətlə rəftar edəcəyinizə əmin deyilsinizsə, təkcə bir nəfər (azad) qadın və ya sahib olduğunuz kənzilə (evlənməyə kifayət edin)! Bu haqsızlıq etməməyinizə daha yaxındır."*⁴¹²

Bu şəxslərin dediklərinə görə, yuxarıdakı mübarək ayədə hər kişi üçün dörd qadınla evlənməyə icazə verilmişdir. Bu miqdardan artıq isə Quranın və sünnənin əleyhinədir. lakin mütə nikahında buna icazə verilmişdir. Bu, onu göstərir ki, "Nisa" surəsinin 3-cü ayəsi mütə nikahını nəsx və ləğv etmişdir. Hansı ki, Quranın ziddiyyətli sözlər danışması mümkün deyil.⁴¹³

Mütə nikahı ayəsinin nəsxi üçün bu ayəyə istinad etmək bir neşə baxımdan qüsurudur:

⁴¹² - "Nisa", ayə 3

⁴¹³ - "Töhfəyə isna əşəriyyə", səh. 517

1) Keçən söhbətlərdə toxunduğumuz kimi daimi nikah və bir neçə zövcə barəsində nazil olan ayə mütə nikahından öncə nazil olmuş. Gördüyümüz kimi, "Nisa" surəsində də həmin ayə bu ayədən öncə yerləşmişdir. Bu halda sonrakı ayə özündən qabaq gələn ayəni necə nəsx edə bilər?!

2) Bütün deyilənləri nəzərə alsaq, sözü gedən ayə "milki yəmini" də (Müharibə əsiri kimi müsəlmanların malik olduqları arvad, kənz) nəsx etmişdir. Ona görə ki, bu nikah növündə də dörd qadınlardan artıq qadınla evlənmək caiz sayılmışdır.⁴¹⁴

3) Öncə söylədiklərimizə əsasən, bu ayələr mütə nikahı ayəsinin nasixi (Nəsx edəni) deyildir. Belə ki, bu ayələr böyük alimlərin göstərdikləri kimi ümuminin istisnası və ya mütləqin təqyididir (qeydidir).⁴¹⁵

Deyilənlərdən məlum oldu ki, yuxarıdakı ayənin də mütə nikahını nəsx etməsi mümkün deyildir.

Altıncı dəlil: "Təhrim" (haram etmə) ayəsi

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَ بنَاتُكُمْ وَ أَخَوَاتُكُمْ وَ عَمَّاتُكُمْ وَ خَالَاتُكُمْ وَ بنَاتُ الْأَخِ وَ بنَاتُ الْأَخْتِ وَ أُمَّهَاتُكُمْ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَ أَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَ أُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَ رَبَائِبُكُمْ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَ حَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَ أَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنْ اللَّهُ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً»

"Sizə analarınız, qızlarınız, bacılarınız, bibiləriniz, xalalarınız, qardaş və bacılarınızın qızları, süd analarınız, süd bacılarınız, arvadlarınızın anaları və yaxınlıq etdiyiniz qadınlarınızın himayəsində olan qızları(ögey qızlarınız ilə

⁴¹⁴ - "Əl-kəşşaf", c. 1, səh. 468, "Fəthul-qədir", c. 1, səh. 483

⁴¹⁵ - "Əl-mizan", c. 4, səh. 274

*evlənmək) haram edilmişdir. Onlarla yaxınlıq etməyibsinizsə, onların (boşanandan və ya öləndən sonra) qızları ilə evlənmək günah deyildir. Öz belinizdən gələn oğullarınızın arvadları ilə evlənmək və iki bacını birlikdə almaq da sizə haram edilib. Ancaq keçmişdə olan bu cür işlər müstəsnaadır. Həqiqətən, Allah bağışlayan və mehribandır.*⁴¹⁶

Mütə nikahının nəxsi barəsində söhbətlərdə mütə nikahının nəxsinə iddia edənlərin əsas dəlillərindən biri də yuxarıdakı ayədir. Bunların fikrincə, Allah-taala "Nisa" surəsinin 23-cü ayəsinin əvvəllərində ana və bir çox digərləri ilə evlənməyi haram etmişdir. Bunun ardınca müvəqqəti evliliyi də haram buyurmuşdur. Ona görə ki, müvəqqəti evlilik də bu haram olunmuşlar sırasında yer tutmuşdur.⁴¹⁷

Mütə nikahının nəxsinə isbat etmək üçün bu ayəyə də istinad etmək bir neçə baxımdan nöqsanlıdır.

1) Mütə ayəsi təhrim ayəsinin ardınca özünə yer tutmuş və bununla da hər iki ayə bir tam olaraq cəmlənmişdir.

Onların hissələri bir-birinə bağlı və əlaqədardırlar. Bu halda necə təəvvür etmək olar ki, mütə ayəsi "Təhrim" ayəsindən qabaqdadır. Necə mümkündür ki, bir məzmununda söz danışan (nitq söyləyən) insanın sözünün əvvəli axırını nəsx etmiş olsun?⁴¹⁸

2) Müvəqqəti nikahın ayədəki nəxsi qəti (aşkar) deyildir. Hətta bu barədə işarə də yoxdur. Bu şərif ayənin bəyan etmək istədiyi yeganə mətləb bəzi kişilərlə evlənmə bilməyəcək (evlənmələri haram olan) qadın sinfidir. Axırda isə bəyan edilir ki, bu sinifdən olmayan qadınlarla evlənməyin eybi yoxdur. Əgər kənzidirlərsə onları almağa

⁴¹⁶ - "Nisa", ayə 23

⁴¹⁷ - "Töhfeye isna əşəriyyə", səh. 517

⁴¹⁸ - "Əl-mizan", c.2, səh. 274

icazə verilmişdir. Müvəqqəti evlilik isə yuxarıda deyilənlərə görə bir nikah növüdür. Habelə təhrim və mütə ayələrinin məzmunlarında fərq və ziddiyyət mövcud deyil ki, onların birinin digərini nəsx etməsi mümkün olsun.⁴¹⁹ Gördüyünüz kimi, sözü gedən ayə mütə ayəsinin nasixi (nəsx edəni) ola bilməz. Çünki deyildi ki kimi ayənin əvvəli istisna edilmiş (müstəsna minhu) hissədir. Bu hissənin ayənin axırını, yəni istisna olunmuş (müstəsna) hissə vasitəsilə nəsx olunması mümkün deyildir. Beləcə deyilən iddiaların əhəmiyyətsiz və zəif olması qarşıya çıxır. İndi isə mütə nikahının əleyhdarlarının öz iddialarını isbat etmək üçün istinad etdikləri axırıncı ayəni açıqlayıb onu tədqiq və təhlil etmək istəyirik.

Yeddinci dəlil: "Ehsan" ayəsi

«وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُجِدَ لَكُمْ مَا وَرَاءَ
ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصَنِينَ غَيْرَ
مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا
تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلِيمًا حَكِيمًا»

"Müharibə əsiri kimi malik olduğunuz arvadlardan suvay, ərlə arvadlar sizə (haram edilib). (Bu) ilahi fərizədir (ki, Allah sizin üçün yazmışdır). Bunlardan (bu deyilmiş qadınlardan) ayrılıqları ilə, iffətli şəkildə və zinakarlığa yol vermədən, mallarınızla evlənmək istəməyiniz halal edilmişdir. Mütə etdiyiniz arvadların kəbinlərini bir fərizə olaraq onlara verin! Mehriyyə müəyyən ediləndən sonra bir-birinizin (mehriyyənin və ya müddətinin azaldılması və ya çoxaldılması barədə) razılaşmağınızın günahı yoxdur. Həqiqətən, Allah elm və hikmət sahibidir."

⁴¹⁹ - "Əl-mizan", c.4, səh. 274

Mütə nikahının nəsxini iddia edənlərin bunu sübut etmək üçün istinad etdikləri axırıncı ayə (dəlil) mütə ayəsinin ardı, daha doğrusu "ehsan" adı ilə tanınmış ayədir.

Bu şəxslərin təfsirlərinə əsasən, Allah-taala qadınlardan bəhrələnməyi mehr və "sifah"sız (zinasız) "ihsan" şərt ilə halal etmişdir və mütə buna daxil deyildir. Ona görə ki, mütə müvəqqəti evlilikdir və "ihsan" deyildir. "İhsan" isə rəsmi və daimi evliliyə (nikaha) deyilir. Bu səbəbdən də əgər mütə arvadı olan bir kişi zina edərsə daşqalaq olunmur. Çünki onun zinası arvadı olan kişinin zinası deyildir. Deməli, həmin dəlil mütənin "əhəllə ləkum ma vərəə zalikum" cümləsinə aid (daxil) olmasına mane olur. Və mütə də bu hilliyətdən (halallıqdan) xaric olur.⁴²⁰

Yuxarıdakı ayəni bu şəkildə təfsir etmək və mütə nikahının nəsx olduğunu onunla sübuta yetirmək də bir neçə baxımdan qüsurludur.

1) Bu cümlə "milki yəminə" də (Müharibə əsiri kimi müsəlmanların malik olduqları arvad, kənz) aid olduğundan "ihsan"ın iffət "ihsan"ı olduğunu üzə çıxarır. Yəni buradakı "ihsan" evlilik və nikah "ihsanı" deyil, iffət (ismət) "ihsanı"dır⁴²¹. Belə ki, hər iki təriqət alimləri, o cümlədən Alusi⁴²², Qurtubi⁴²³, Həqqi Brusvi⁴²⁴, Müqəddəs Ərdəbili⁴²⁵ və başqaları⁴²⁶ bu həqiqəti vurğulamışlar.

2) Fərz etsək ki, "ihsan" deyəndə evlənmək nəzərdə tutulmuşdur, bu halda sözü gedən ayə mütə nikahına da aid

⁴²⁰ - "Töhfeye isna əşəriyyə", səh. 517

⁴²¹ - "Əl-mizan", c.4, səh.275

⁴²² - "Ruhul-məani", c. 3, səh. 7

⁴²³ - "Əl-came liəhkamil-qur'an", c. 5, səh. 127

⁴²⁴ - "Ruhul-bəyan", c.3, səh. 188

⁴²⁵ - "Zubdədul-bəyan", c.2, səh. 469

⁴²⁶ - "Kitabul-umm", c. 5, səh. 161; "Əhkamul-qur'an", Cəssas, c. 3, səh. 93

olur. Belə ki, mütə arvadı olan kişinin zina etdiyi halda daşqalaq olunmaması bu kişinin zövcəsi (həyat yoldaşı) olmadığına görə deyil. Buna görədir ki, sünnə nahiyəsindən olan dəlil daşqalaq hökmünü bəyan etmiş və ya "təxsis" etmişdir. Zövcüyyətin (evlilik) digər hökmləri kimi məsələn, irs, talaq, nəfəqə (xərclik) və başqaları.⁴²⁷

3) "İhsan" həmişə zövcüyyətlə birgə işlənmir. Yəni əgər kişi və qadın arasında əqd kəbini oxunarsa amma yaxınlıq (duxul) baş verməzsə və ya onlardan biri səfərdə olarsa bu halda onlara "mohsin" (ihsana əməl edən) deyilmir. Əlaməti də budur ki, onlardan hər biri bu şəraitdə zina etsə, daşqalaq olunmur.⁴²⁸

İkinci hissə: hədislər və onların təhlili

Mütə nikahının hədislər vasitəsilə təhrimi

Mütə nikahının əleyhdarlarının bu nikahın haram olduğunu sübuta yetirmək üçün ön plana çəkdikləri digər dəlil də həzrət peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nəql olunmuş hədislərdir. Həmin hədislərdə (keçən bölmələrdə onların bir hissəsini araşdırmışdıq) bu mətləbi sübut etməyə çalışmışlar ki, güya mütə nikahı şəriət hökmü olandan sonra Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) onu haram elan etmişdir. Maraqlıdır ki, bu hədislərin əksəriyyəti Əli (əleyhis-səlam), İbn Məsud, İbn Abbas və digərlərinə nisbət verilmişdir. Belə ki, bu şəxslərin hamısının mütə nikahının halallığına etiqad bəslədikləri məşhur məsələdir və onların heç biri mütə nikahında bir problem görməmişlər. Təəssüflər olsun ki, Ömər in təhriminə bəraət qazandırmaq üçün bu tanınmış insanların da adları hallanmışdır.

⁴²⁷ - "Əl-mizan", c.4, səh.275

⁴²⁸ - "Durusut-təmhidiyyə fil-fiqhil-istidlalı", səh. 576

Biz bu sahədə olub-keçənləri daha dəqiqləşdirmək, ortaya çıxan ixtilaf mənbələrinin daha ətraflı araşdırmaq və bu hədislər tərəfindən üzə çıxan şübhələrə tutarlı cavab vermək üçün aşağıdakı mətləbləri nəzərinizə çatdırmağı lazım bilirik.

Hədislər Quran ayələrini nəsx etmək qabiliyyətinə malikdirlərmi?

Bu müzakirə müxtəlif təriqətlərin "Üsul" alimləri arasında qədim zamanlardan indiyə qədər mövcuddur. Doğrudan da, həzrət peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bizə gəlmiş hədislərin Quran ayələrini nəsx etmək səlahiyyəti var ya yox? Bu sualın cavabında təriqət alimləri arasında fikir ayrılığı vardır.

Alimlərdən bir hissəsi bu fikirdədirlər ki, əgər hədis mütəvatir⁴²⁹ hədis olarsa, Quran ayəsini nəsx edə bilər.

Lakin ikinci qrup alimlər bu nəzəriyyəni qəbul etməmiş və bu mətləbi təkzib etmişlər.

Bu barədə Əhli-sünnə alimlərindən olan Amidi yazır:

«قطع الشافعي و اكثر اصحابه و اكثر اهل الظاهر بامتناع نسخ الكتاب بالسنة المتواترة و اليه ذهب احمد بن حنبل في احدي الروايتين عنه، بل ان الجماعة ممن قال بإمكان نسخ الكتاب بالسنة المتواترة منع وقوعه.»

"Şafii və onun tərəfdarlarının əksəriyyəti, habelə zahir əhlinin əksəriyyəti qəti şəkildə Quran ayələrinin mütəvatir hədislər vasitəsilə nəsx olmasını qeyri-mümkün bilmişlər. Deyilənlərə görə, Əhməd ibn Hənbəl də bu qənaətə

⁴²⁹ - Mütəvatir hədis bir hədisə deyilir ki, onu nəql edən rəvayətlərin sayı bir həddə çatsın ki, onların yalan üçün anlaşmaları mümkün olmasın. Bax: "Miqbasul-hidayə", Maməqani, c. 1, səh. 89 (tərcüməçi)

gəlmişdir. Bunu da demək lazımdır ki, Quran ayələrinin mütəvatir hədis vasitəsilə nəsx olduğunu nəzəri baxımdan qəbul edənlər də bu həqiqətin (xaricdə) baş verdiyini qəbul etməmişlər.⁴³⁰

Digər əhli-sünnə alimi Məhəmməd Amiri belə yazır:

« اما نسخ القرآن او المتواتر من السنه بالاحاد فقد وقع الخلاف في ذلك في الجواز و الوقوع اما الوقوع فذهب الجمهور كما حكاه ابن برهان و ابن الحاجب و غيرهما الى انه غير واقع ذهب الشافعي في عامه كتبه كما قال ابن السمعاني الى انه لا يجوز نسخ القرآن بالسنه و ان كانت متواتره و به جزم الصيرفي و الخفاف.»

"Quran ayələri və mütəvatir hədislərin ahad (vahid) hədislər vasitəsilə nəsx nəzəriyyəsi alimlər arasında həm sübut (nəzəri) və həm də isbat (təcrübi) baxımından fikir ayrılığı ilə qarşılanmışdır. Isbat baxımından alimlərin əksəriyyəti (cumhur), o cümlədən İbn Burhan, İbn Həcib və digərlərinin nəql etdikləri kimi bunun baş vermədiyinə etiqad bəsləmişlər. Şafeinin də əksər kitablarından, habelə Səmaninin qeydlərindən məlum olduğu kimi onlar Quran ayələrinin sünnə vasitəsilə (sünnə mütəvatir olsa belə) nəsx olunmasının qeyri-mümkünlüyünə etiqad bəsləmişlər. Seyrəfi və Xəffaf da bu nəzəriyyəni bəyənməmişlər. Lakin "vahid rəvayətlərin Quran ayələrini nəsx etməyə səlahiyyəti çatmır"- fikri ilə bir neçə nəfərdən başqa ixtilaf edən olmamışdır.⁴³¹

⁴³⁰ - "Əl-əhkam fi usulil-əhkam", c.3, səh. 138

⁴³¹ - "Muntəhəs-sul fi elmil-usul", səh. 332

Fəxr Razi vahid xəbərin⁴³² (hədisin) nasix (nəsx edən) olması nəzəriyyəsini rədd edərək belə demişdir:

«فالقول بان الآيه صادت منسوخه يقتضى نسخ القرآن بخبر الواحد فانه غير جائز بالاجماع».

"Göstərilən ayənin mənsux (nəsx olunmuş) olduğunu təsdiqləmək, Quran ayələrinin vahid xəbərlər vasitəsilə nəsx olunması məsələsini qəbul etməyi tələb edir. Bu məsələ isə alimlərin vahid rəyinə əsasən qeyri-mümkündür."⁴³³

Digər alimlər də bu məsələyə, yəni Quran ayələrinin sünnə tərəfindən nəsx olunmasının qeyri-mümkünlüyünə toxunmuşlar. Lakin biz tam təfsilata varmamaq üçün bununla kifayətlənir və bu sahədəki söhbətlərimizə davam edirik.

Hazırkı mövzumuz budur ki, "təhrim" hədislərinin (mütə nikahını haram olduğunu söyləyən hədislərin) hətta mütəvatir belə olsalar, əksər alimlərin fikrincə nasix olma səlahiyyətləri olmadığı təqdirdə necə ola bilər ki, belə hədislər vahid olan halda nasix olma səlahiyyəti əldə etmiş olsun?

Bu halda nəsx iddiaçılarının iki işdən birini seçməkdən savayı yolu qalmır. Ya gərək bu hədislərin mütəvatir olduqlarını isbat etsinlər. Ya da vahid xəbərin nasix olmasının mümkünlüyünü qəbul edərək icmanın müqabilində dayansınlar. Alimlərin "təhrim" hədislərinin

⁴³² - Nəqlərinin sayı mütəvatir hədisin həddinə çatmayan hədisdir.

Bax, "Miqbasul-hidayə", Maməqani, c. 1, səh. 125 (tərcüməçi)

⁴³³ - "Əl- məhsul fi elmi usulil-fiqh", c. 2, səh. 747

mütəvatir olmadığını sübuta yetirmək üçün söylədiklərinə nümunə olaraq aşağıdakıları göstərmək olar:

«لو كان الناسخ موجوداً لكان ذلك الناسخ اما ان يكون معلوماً بالتواتر او بالآحاد. فان كان معلوماً بالتواتر كان على بن ابي طالب (عليه السلام) و عبدالله بن عباس و عمران بن حصين منكرين لما عرف ثبوته من دين محمد (صلى الله عليه و آله و سلم)، و ذلك يوجب تكفيرهم و هو باطل قطعاً، و ان كان ثابتاً بالاحاد فهذا ايضا باطل لانه لما كان ثبوت اباحه المتعة معلوماً بالاجماع و التواتر كان ثبوته معلوماً قطعاً، فلو نسخناه بخبر الواحد، لزم جعل المظنون رافعا للمقطوع و انه باطل»

"Əgər nasix varsa, bu nasix ya təvatürlə əldə edilmişdir, ya da vahid hədislərlə. Əgər təvatürlə ələ gəlmişsə, bu zaman Əli ibn əbu Talib(əleyhissəlam), Abdullah ibn Abbas və İmran ibn Həsin həzrət Məhəmmədin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) dinində təvatür yolu ilə isbat olunmuş bir şeyi inkar etmişlər. Bu fikir qəti şəkildə yanlışdır. Hətta vahid hədislər yolu ilə sübut olunmuşsa da yanlışdır. Mütə nikahının halallığı icma və təvatür hədislərlə sübut olarsa, deməli onun vücudu qəti və məlum məsələyə çevrilir. Belə ki biz onu vahid xəbər (hədis) vasitəsilə nəsx etsək, bu zaman zənni xəbərlər vasitəsilə qəti xəbərləri aradan qaldırmaq lazım gəlir. Bu da yanlış bir məsələdir."⁴³⁴

⁴³⁴ - "Məfatihul-ğeyb", c. 10, səh. 43.

Yuxarıdakı dəlillərə əsaslanmaqla aydın olur ki, "təhrim" (mütə nikahının haramlığını çatdıran) hədisləri mütəvatir hesab etmək olmaz. Ona görə ki, bu halda peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələrinin əksəriyyətinin küfrləri üzə çıxır. Vahid hədis olan təqdirdə isə nasix olma səlahiyyəti qalmır. Çünki qəti xəbərlərin zənni xəbərlər vasitəsilə rədd olunması mümkün deyildir.

Bu müqəddimə ilə bəyan oldu ki, mütə nikahını nəsx etmək üçün "təhrim" hədislərinə arxalanmaq yersiz və elmi çərçivədən uzaqdır. Lakin biz bu hədislərin həтта vahid xəbər sırasında olmadığını isbat etmək və bu zəmində yaranan şübhələrə cavab vermək üçün "təhrim" hədislərini nəql etməyi lazım bilirik. Məqsədimiz onların hər birinə ayrı-ayrılıqda cavab verməkdir.

"Təhrim" hədisləri

Mütə nikahının təhrimi üçün istinad olunan və mütə nikahının nəsxi üçün möhkəm dəlil hesab olunan hədis Rəbi ibn Səbrənin öz atasından nəql etdiyi hədisdir. Hərçənd bu hədisdə müvəqqəti nikahın qadağan olunması barədə bir söz gözə dəymir. Lakin biz bu hədisi daha artıq tədqiq etmək üçün ilk növbədə hədisi nəql edirik. Nəqləndən sonra, inşaallah, onun barəsində söhbət edəcəyik.

Birinci hədis

«عن قتيبة بن سعيد حدثنا ليث عن الربيع بن سيره الجهني عن ابيه عن سيره انه قال اذن لنا رسول الله (صلى الله عليه و آله و سلم) بالمتعة فانطلقت انا و رجل الى امرأة من بني عامر كانها بكره عيطاء فعرضنا عليه انفسنا فقالت ما تعطى فقلت

ردائي و قال صاحبي ردائي و كان رداء صاحبي اجود من ردائي و كنت اشب منه فاذا نظرت الى رداء صاحبي اعجبها و اذا نظرت الى اعجبها ثم قالت انت و رداءك يكفيني فمكثت معها ثلاثا ثم ان رسول الله (صلى الله عليه و آله و سلم) قال من كان عنده شيء من هذه النساء التي يتمتع فليخل سبيلها»

Quteybə ibn Səiddən o da Leysdən o da Rəbi ibn Səbrədən o da atasından belə nəql edir: "Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) Məkkə fəthində bizə mütə etməyə icazə verdi. Mən öz qəbiləmdən olan bir kişi ilə bu səfər əsnasında Mədinədən kənara çıxdıq. Qarşımıza bir kəniş çıxdı. O, bakirə və gözəl idi. Ona dedim:

- Bizin ikimizdən birinin səni mütə etməyini istəyirsənmi?

- Qarşılığında nə verəcəksiniz? – deyər o bizdən soruşdu.

Mən ona öz ridamı⁴³⁵ təklif etdim. Yoldaşım da öz ridasını vermək istədiyini bildirdi. Yoldaşımın ridası mənimkindən yaxşı idi. Lakin mən ondan daha cavan idim. Yoldaşımın ridasını bəyənən qadının, digər tərəfdən də məndən xoşu gəlirdi. Sonra üzünü mənə tutub:

- Sən və ridan mənə bəsdir,- deyər cavab verdi.

Mən üç gün onun yanında qaldım. Sonra peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: "Hər kəsin yanında belə siğə olunmuş qadın varsa, onu azad etsin."⁴³⁶

Bu hədis bir neçə cəhətdən nöqsanlıdır.

⁴³⁵ - Paltarların üstündən geyilən parça, üst geyim.

⁴³⁶ - "Səhihi Müslim", c. 4, səh. 131

1) Bu və bütün buna bənzər hədislər Rəbi ibn Səbrə ilə sona yetir. Belə ki, bu hədis səhih olan təqdirdə "vahid xəbər" sayılır. Ona görə ki, bu hədis yalnız bir fərd tərəfindən nəql olunmuşdur.

2) Burada meydana çıxan sual bundan ibarətdir ki, nə üçün Səbrədən başqa peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) digər səhabəsi bu hadisəni nəql etməmişdir. Görəsən yalnız Səbrə bu hadisədə Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ilə birgə iştirak etmişdir? Bu mümkün deyildir. Çünki peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) səhabələri hər şəraitdə onun yanında idilər. Belə ki, onların bəzilərinin bəzi hallarda olmaması mümkündür. Amma bu o demək deyil ki, həmin hadisədə səhabələrdən heç kim Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ilə birgə olmamışdır.

3) Bu hədisin rəvilərindən olan Umarə ibn Qəziyyəni hətta əhli sünnə alimləri də "zəif" adlandırmışlar. İbn Həzm və digər alimlər demişlər: "Umarə "zəif" bir ravidir."⁴³⁷ İbn Həbban da bu qənaətə gəlmişdir ki, onun səhvi çox olmuşdur.⁴³⁸

4) İbn Qəyyim demişdir ki, əgər soruşsalar ki, Müslim öz "Səhih"ində ("Səhihi-Müslim") Cabir ibn Abdullahtan nəql etdiyi hədisə nə deyirsiniz? Belə ki, Cabir demişdir: "Biz bir ovuc xurma və ya un müqabilində Allahın rəsulu və Əbubəkrin zamanında mütə edirdik. Belə ki, Ömər sonradan onu Əmr ibn Hüreysin işinə görə qadağan etdi." Həmçinin Ömər demişdir: Rəsullallahın (səlləllahu əleyhi

⁴³⁷ - "Təhzi-but-təhzi", c. 7, səh. 370

⁴³⁸ - "Məşahiru uləmai əmsar", səh. 216

və alihi və səlləm) zamanında iki növ mütə var idi ki, (yayılmışdı ki,) mən onların ikisini də qadağan edirəm: Qadın mütəsi və həcc mütəsi. Cavab bu olacaq ki, insanların bu bərədəki fikirləri iki cürdür. Onların bir qrupu demişdir: Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) əmr etmişdir ki, rəşidin xəlifələrin dediklərinə və qoyduqları qanunlara tabe olmaq lazımdır. Bu qrup insanlar Səbrənin Məkkənin fəthi ilində mütə nikahının haram olunması bərəsində nəql etdiyi hədisi səhih bilmirlər. Çünki Əbdül-məlik ibn Rəbi ibn Səbrənin hədisi öz atasından və babasındandır. İbn Müin isə onu "zəif" adlandırmışdır. Buxari öz "Səhih"ində ona böyük ehtiyacı ola-ola ondan hədis nəql etməyi doğru bilməmişdir. Bir halda ki, o, islami üsuldən olan əsllərdən biri idi. Əgər onun hədislərinin içində səhihi olsaydı, Buxari hədisin nəqlindən və ona istinad etməkdən çəkinməzdi. Hələ də demişlər ki, Səbrənin hədisi səhih olsaydı bu hədis İbn Məsudun gözündən yayınmazdı. O, bunların mütə etdiklərini nəql edər və mütə ayəsinə istinad edərdi. Həmçinin hədis səhih olsaydı Ömər deməzdi ki, mütə peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zamanında halal idi, mən onu qadağan edirəm və bunun əleyhinə çıxanlara cəza verəcəyəm. Əksinə deyərdi ki, Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) onu haram etmişdir. Bundan əlavə demişlər ki, əgər bu hədis (Səbrənin hədisi) səhih olsaydı, Əbubəkrin zamanında mütə etməzdilər. Bir halda ki, o zamanda həqiqi və haqq xilafət var idi.⁴³⁹

⁴³⁹ - "Zadul-məad fi hədyil xeyril-ibad", c. 3, səh. 399-400

Göstərdiyimiz nöqsanlar hədisin sənədində olan nöqsanlardır. Amma, bu hədisin mətnində də bir neçə nöqsan var.

1) Bu hədisin mətnində ziddiyyətlər var. Bir hədisdə nəql olunmuşdur ki, Səbrə belə dedi: "Bu hadisə və mütə nikahının qadağan olunması Məkkənin fəthində baş vermişdir"⁴⁴⁰. Digər bir rəvayətdə nəql edir: "Bu hadisə vida həccində⁴⁴¹ baş vermişdir." Bundan əlavə Səbrə nəql etdiyi başqa hədisdə hadisənin baş verdiyi yerin adını qeyd etməmişdir.⁴⁴² Eləcə də mütə təhriminin Xeybər, Övtas döyüşü, qəza ümrəsi və başqa məkanlarda baş verdiyini vurğulayan hədisləri də bunlara əlavə etsək, mütə nikahının yeddi və ya səkkiz dəfə nəsx olunduğunu qəbul etməliyik. Bu isə İslam şəriətində misli görünməmiş bir hadisə olacaqdır.

2) Müslim və digərlərinin nəql etdikləri hədisdə qadınla müvəqqəti evlənen Səbrə idi.⁴⁴³ Lakin Əhməd və başqalarının nəql etdikləri hədisdə həmin qadınla mütə bağlayan şəxs Səbrə deyil, onun yoldaşı idi.⁴⁴⁴

3) Tarixçilər Məkkənin fəthində baş verən bütün hadisələri təfərrüatı ilə qələmə almışlar. Xüsusilə də həzrət peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) xitabəsini və onun şəriət məsələlərini bəyan etməsini dəqiqliklə qeyd etmişlər. Amma bu yazıların heç birində

⁴⁴⁰ - "Səhihi Müslim", c. 4, səh. 133

⁴⁴¹ - "Müsnəd Əhməd", c. 3, səh. 403, Sünen ibn Macə", c. 1, səh. 460.

Bab fi nikahil-müt'ə

⁴⁴² - "Müsnəd Əhməd", c. 3, səh. 404

⁴⁴³ - "Səhihi Müslim", c. 4, səh. 131

⁴⁴⁴ - "Müsnəd Əhməd", c. 3, səh. 405, Məcməuz-zəvaid", c. 4, səh.

mütə nikahının qadağan edilməsi barədə bir söz gözə dəymir.⁴⁴⁵

Müslim və digərlərinin nəql etdikləri hədisdə Allahın rəsulu buyurmuşdur: "Hər kəsin siğə qadını varsa, onu azad etsin." Lakin bu hədislərin bəzilərində həzrət peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) deyir: "Bu andan etibarən mütə haramdır". Hədisdə olan uyğunsuzluqan bu qənaətə gəlmək olar ki, (hədisin səhih olduğunu fərz etsək) Allahın rəsulu xüsusi dəlillərə əsasən, səhabələr bir neçə gün mütədən istifadə edəndən sonra onlara bu nikahı tərgitməyi məsləhət bilmişdir. Belə ki, onların Məkkənin fəthindən sonra meydana çıxan yeni iş və problemlərlə məşğul olmaları lazım idi. Təbii ki, onlar haram işlə məşğul deyildilər.

Habelə bəzi hədislərdə olan təhrim hissəsinin mütənin müxalifləri tərəfindən mütə yerləşdirilməsi ehtimalını da istisna etmək olmaz. Çünki Səbrənin nəql etdiyi və Müslimin də etimad etdiyi versiyada mütənin haram olunması gözə dəymir. Əgər fərzən təhrim hədislərini də qəbul etsək, yenə də təhrim iddiaçıları öz istəklərinə çata bilməyəcəklər. Çünki hədis bundan əlavə səhih və mütəvatir olmalıdır. Məlumdur ki, bu hədis mütəvatir deyildir. Buna görə ki, bir nəfər vasitəsilə nəql olunmuşdur və onun səhihliyi barəsində isə təfərrüatı ilə söhbət etdik.

Bu bəyanlarla aydın oldu ki, təhrim iddiaçılarının istinad etdikləri hədislər Quran ayəsi ilə sübut olmuş şəriət hökmünü nəsx etməyə qadir deyildir.

İkinci hədis

⁴⁴⁵ - "Əl-müt'ə bəynəş-şəriə vəl bidə", səh. 103

Mütə nikahının haram olunması barədə təhrim iddiaçılarının istinad etdikləri digər hədis Abdullah ibn Ömər rəvayətidir. Bu hədisdə Abdullah ibn Ömər mütə barəsində soruşulur. O, deyir: Allahın elçisi (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütə nikahını haram buyurmuşdur. Hədis belədir:

«عن ميمون بن زيد عن عمر بن محمد عن منصور بن دينار عن الزهري عن سالم عن ابن عمر انه سئل عن المتعه فقال: حرام فقيل ابن عباس لا يرى بها بأسا فقال: والله لقد علم ابن عباس ان رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم) نهى عنها يوم خيبر، و ما كنا مسافحين».

Meymun ibn Yəziddən ... o da Salimdən ki, dedi: Abdullah ibn Ömər mütə nikahı barəsində soruşdular. O, dedi:

- Haramdır.

- İbn Abbas mütə nikahında heç bir eyib görmür?, - deyər ondan soruşdular.

- And olsun Allaha, İbn Abbas bilir ki, peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) Xeybər günü mütə nikahını yasaq etmişdir və bizlər də zinakar deyilik, - deyər İbn Abbas cavab verdi.⁴⁴⁶

Yuxarıda ki hədisin sənəd baxımından bir neçə qüsuru vardır.

1) Bu hədisin rəvayətindən biri olan Mənsur ibn Dinar rical alimlərinin dediklərinə görə etibarlı sayılmır. Abbas ibn

⁴⁴⁶ - "Məcməuz-zəvaid", c. 4, səh. 265

Yəhya⁴⁴⁷, Heysəmi⁴⁴⁸, Yəhya ibn Muin⁴⁴⁹ kimi rical alimləri onu "zəif" adlandırmışlar. Nisai⁴⁵⁰ və Buxari⁴⁵¹ də bu qənaətə gəlmişlər ki, o "qüvvətli" ravi deyil və nəql etdiyi hədislərə istinad etmək olmaz.

2) Bu hədisin digər rəvayətçisi Əmr ibn Abdullahtır. O da rical alimlərinin dediklərinə görə "zəif" şəxsdir. Yəhya ibn Muin, Nisai, Əbu Zəriə, Əbu Hatəm, Saci onu "zəif", Buxari və Əbu Hatəm "munkirul-hədis", Nisai, Əbu Hatəm və Daru Qutni "mətrukul-hədis" bilmişlər⁴⁵².

Hədisin mətni də nöqsansız deyildir:

1) Bu hədisdə Abdullah ibn Ömər dilindən açıq-aydın bəyan olunmuşdur ki, o, mütə nikahının Xeybər günündə peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) tərəfindən haram edildiyindən xəbərdar imiş. Lakin həqiqət budur ki, hətta əhli-sünnənin təəssübkeş şəxsləri də bu məsələni qəbul edə bilməzlər. Çünki burada İbn Abbasın təkfiri meydana çıxır. Buna görə də onlar deyirlər ki, Həzrət Əli (əleyhis-səlam) İbn Abbasın mütə nikahının təhrimindən xəbəri olmadığı üçün bu hadisəni ona xatırlatdı və İbn Abbas öz fikrindən döndü.

2) Bu hədis İbn Ömər mütə nikahının halallığı barəsində nəql olunan iki hədisə ziddir.⁴⁵³

⁴⁴⁷ - "Əl-kamil ibn Ədi", c. 6, səh. 392

⁴⁴⁸ - "Məcməuz-zəvaid", c. 4, səh. 265

⁴⁴⁹ - "Mən ləhu rivaətun fi Musnəd Əhməd", səh. 421

⁴⁵⁰ - "Əl-kamil ibn Ədi", c. 6, səh. 392

⁴⁵¹ - "Mən ləhu rivaətun fi Musnəd Əhməd", səh. 421

⁴⁵² - "Təhzi-but-təhzi", c. 7, səh. 407

⁴⁵³ - "Əl-müt'ə bəynəş-şəriə vəl bidə", səh. 120

Bu halda hazırkı hədis hansı güclə Quran ayələri və təriqət mənbələrində mövcud olan, mütəvatir hədislərin halallığını isbat etdiyi bir nikahı nəsx və ya təhrim edə bilər?

Üçüncü hədis:

Mütə nikahının haram edildiyinə etiqad bəsləyənlərin istinad etdikləri və öz nəzəriyyələri üçün əsas götürdükleri digər hədis Kəb ibn Malikin nəql etdiyi hədisdir. Kəb onu peyğəmbərdən nəql etmişdir. Hədis belədir:

«يحيى بن زكريا بن ابي زائدة عن يحيى بن ابي انيسة عن الزهري عن عبدالله بن كعب بن مالك عن ابيه قال: نهى رسول الله (صلى الله عليه و آله و سلم) عن متعة النساء».

Zəkəriyyə ibn əbi Zaidədən... Abdullah ibn Kəbdən və o da babasından nəql edir ki, dedi: "Allahın rəsulu (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mütəni qadağan etdi".⁴⁵⁴

Bu hədisin sənədi zəifdir:

1) Hədisin sənəsində Yəhya ibn Əbi Ənisə vardır ki, rical alimləri onu "zəif" adlandırmışlar. Daru Qutni⁴⁵⁵ və Heysəmi⁴⁵⁶ onun "zəif" və "mətrükül-hədis" olduğunu demişlər.

2) Bu hədis də "zəif" olan Zöhridən nəql olunmuşdur. Biz keçən söhbətlərimizdə bu şəxs barəsində ətraflı söhbət etmişik.

⁴⁵⁴ - "Təhzi-but-təhzi", c. 7, səh. 407

⁴⁵⁵ - "Təlxisul-həbir", c.6, səh. 410. "Əl-möcəmul-kəbir", c.3, səh.

273

⁴⁵⁶ - "Məcməuz-zəvaid", c. 4, səh. 265

Qeyd etmək lazımdır ki, sözü gedən hədis vahid xəbər həddində deyildir. Belə ki, mütə nikahını haram etmək üçün buna istinad etmək elmi çərçivədən kənarıdır.

Dördüncü hədis

Mütə nikahının nəsx və təhriminə etiqad bəsləyənlər bu nikahın haram olunduğu barədə başqa bir hədisi Haris ibn Qəziyyənin vasitəsilə peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nəql etmişlər. Hədisdə deyilənlərə görə həzrət peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) müqəddəs Məkkə şəhərində üç dəfə "haramdır" -deməklə mütə nikahını haram elan etmişdir. Rəvayət belədir:

«يحيى بن حمزه عن اسحاق بن عبدالله انّ عبدالله بن رافع اخبره عن الحارث بن غزية قال: سمعت النبي ص يوم فتح مكة يقول متعة النساء حرام ثلاث مرات»

Yəhya ibn Həməzədən... Haris ibn Qəziyyədən, dedi: "Mən Məkkənin fəthində peyğəmbərdən eşitdim ki, dedi: "Mütə nikahı haramdır". Sonra bu sözləri üç dəfə təkrar etdi."⁴⁵⁷

Bu hədis də bir neçə cəhətdən nöqsanlıdır:

1) Hədisin sənəsində İshaq ibn Abdullahın adı gözə dəyir. Rical alimlərinin yekdil rəyinə əsasən bu şəxs "zəif"dir.

Heysəmi, İbn Ammar, Bəzar, İbn Carud, Əqili, Saci, Əbu Hatəm demişlər: "O, zəifdir." Əmr ibn Əli, Əbu Zəriə, Əbu Hatəm, Nisai, Bərqani, Buxari və Daru Qutni bu fikirdə olmuşlar ki, onun hədislərini kənara qoymaq lazımdır. Çünki o "mətrükül-hədis"dir. Dövrü demişdir ki, o "siqə" (düz danışan, etibarlı) deyil, yalançıdır. Əhməd ibn Hənbəl

⁴⁵⁷ - "Möcəmul-kəbir", c. 3, səh. 273

demişdir: "Ondan hədis nəql etmək mənim zənnimcə qətiyyəən düzgün deyildir."⁴⁵⁸

2) Mütə nikahının haram olduğu məkanı göstərən hədislər müxtəlifdir. Onların arasındakı fərq çox böyükdür. Belə ki, onlardan biri bu hədisin vida həcci, digəri Xeybər, başqa birisi Əvtas... və bu hədis isə Məkkənin fəthində deyildiyini göstərmişdir. Beləliklə, verilmiş hədislər arasında mövcud olan bu kimi fərqlərlə yanaşı, onların sənədlərinin zəifliklərini nəzərə alsaq, mütə nikahının nəsx və təhrimi üçün onlara istinad etmək ağlabatan və məntiqli olmaz.

Bu araşdırmalarla aydın oldu ki, verilmiş hədislər də təhrim və nəsx tərəfdarlarının iddia etdikləri gücə malik deyil.

Beşinci hədis

Mütə nikahının haramlığını iddia edənlər öz iddialarını isbat etmək üçün Zeyd ibn Xalid Cuhənidən nəql olunan bir hədisə də əsaslanmışlar. Bu hədisdə mütə nikahının, əhliləşmiş ulaqların ətinin, habelə caynaqlı yırtıcı heyvanların ətinin haram olunmasından söhbət açılmışdır. Hədis belədir:

«عن موسى بن عبيدة الربذي اخبرني
ايوب بن خالد عن زيد بن خالد الجهني قال:
كنت انا و صاحب لي نما كس امرأة في الاجل و
تماكسنا، فأتنا آت فاخبرنا ان رسول الله (صلى
الله عليه و آله و سلم) حرم نكاح المتعة، و

⁴⁵⁸ - "Təhzi-but-təhzi", c. 7, səh. 211

حرم اكل كل ذى ناب من السباع، و الحمر
الانسية»

Musa ibn Ubeydə Rəbəzidən... Zeyd ibn Xalid Cuhənidən nəql olunur ki, belə dedi: "Mən dostumla birgə bir qadınla müvəqqəti evlilik barəsində sövdələşirdik. Belə ki, iki tərəfin razılığına da yetişmişdik. Bu an birisi gəlib bizə dedi ki, Allahın rəsulu mütə nikahını, caynağı olan yırtıcıların ətinin və əhliləşmiş uzunqulaq ətinin yeməyi haram buyurmuşdur."⁴⁵⁹

Bu hədisin də bir neçə cəhətdən qüsurları vardır.

1) Hədisin sənədində Musa ibn Ubeydə Rəbəzinin adı çəkilir ki, rical alimləri hamılıqla onu "zəif" tanıtdırmışlar.⁴⁶⁰ Biz bu "zəif" ravi barəsində keçmişdə danışdığımız üçün yenidən bu barədə söhbət açmaqdan vaz keçirik.

2) Bir çox hədislərdə caynağı olan yırtıcıların ətinin və əhliləşmiş uzunqulaq ətinin yemək haram buyrulmuş, mütə nikahı barəsində isə heç bir söz deyilməmişdir. Əbu Səyləbənin nəql etdiyi hədis buna misal ola bilər. Bu hədislərdə yalnız bu iki işin haramlığı vurğulandığından⁴⁶¹ bu nəticəyə gəlmək olar ki, mütə məsələsini başqaları sözügedən hədislərə artırmışlar. Görəsən mümkündürmü ki, ravilər dəfələrlə bu hədisi nəql etsinlər və mütə məsələsini yaddan çıxartsınlar, bu məsələyə kiçik işarə belə etməsinlər. Bu göstərir ki, burada təhrif baş vermişdir.

⁴⁵⁹ - "Mocəmul-kəbir", c. 5, səh. 255

⁴⁶⁰ - "Nəsbur-rayə", c. 3, səh. 445. "Ərvaul-ğəlil", c. 8, səh. 35

⁴⁶¹ - "Mocəmul-kəbir", c. 11, səh. 57, və c. 22, səh. 208-213

Belə ki, mütə nikahının haram olunması bu və ya digər hədislərdə xüsusi fərdlər tərəfindən artırılmışdır.

Bu araşdırmalarla nəticəyə gəlmək olar ki, bu hədislər də səhih deyil və Quran ayələrinə və hədislərə qarşı dəlil ola bilməz.

İcma

Təhrim müddəaçıları mütə nikahının haram olduğunu isbat etmək üçün icmanı (alimlər arasında olan yekdil rəy) bir dəlil kimi əsas götürmüşlər. Onların fikrincə, həzrət peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bu nikahı haram buyurduqdan sonra səhabələrin və tabeirlərin hamısı mütə nikahının haramlığına etiqad bəsləmişlər. Ona görə də Ömər mütə nikahını qadağan edəndə səhabələrdən heç biri ona etiraz etmədən bu qadağanı qəbul etdilər.⁴⁶²

Əhli-sünnə alimi Xəttabi bu barədə yazır:

«تحريم المتعة كالجماع الا عن بعض الشيعة»

Mütə nikahının haramlığı bəzi şiələrdən başqa hamı tərəfindən yekdil rəylə qəbul olunmuş məsələlərdən biridir.⁴⁶³

Əhli sünnənin digər alimi Əyaz yazır:

«ثم وقع الاجماع من جميع العلماء على تحريمها الا الروافض»

⁴⁶² - “Fəthul-bari”, c.9, səh. 142. “Muqifir-rafizə minəl-qur’anil-kərim”, səh.293

⁴⁶³ - “Əl-muğni”, c. 7, səh. 571. “Əş-şərhu-l-kəbir”, c. 7, səh. 537

Sonra, alimlər yekdil rəylə mütə nikahının haramlığını qəbul etmişlər. Yalnız (rafiziləri) şiələri istisna etmək olar.⁴⁶⁴

Göründüyü kimi, bunlar mütə nikahının haramlığı barəsində öz müddəalarını sübut etmək üçün icmanı da dəlil saymışlar. Biz bu icmanın dəyər və gerçəkliyini aydınlaşdırmaq üçün bir neçə mətləbə toxunmaq istəyirik.

Bu icma (yekdil rəy) bir neçə cəhətdən qüsurludur:

1) Keçən söhbətlərimizdə qeyd etdiyimiz kimi, əhli-sünnənin tanınmış alimləri, o cümlədən Abdullah ibn Qudamə, Tərtusi, İbn Həzm, Əbu Həyyan və başqaları demişlər ki, Cabir ibn Abdullah Ənsari, Abdullah ibn Məsud, Abdullah ibn Abbas, İmran ibn Həsən, Əbubəkri qızı Əsma kimi görkəmli səhabələr və Səid ibn Cübeyr, Mücahid, Tavus, Əta kimi tabeirlər, habelə alimlərdən İbn Cüreyc, İbn Aşur, Əhməd ibn Hənbəl və həmçinin Əhli-beytlə (əleyhimus-səlam) birgə onların şiələri mütə nikahının halallığına etiqad bəsləmişlər. Bu kimi insanların adları mütə nikahını halal bilənlərin sırasında çəkilərkən necə demək olar ki, ümmətin bu nikahın haramlığı barəsində yekdil rəyi vardır? Məgər Əhli-beyt (əleyhimus-səlam), onların şiələri, adı çəkilən peyğəmbər səhabələri və tabeirlər bu ümmətdən deyilmə?

2) Onlar iddia edirlər ki, Ömər mütə nikahını qadağan edən zaman heç kəs etiraz etmədi. Bu, açıq-aydın bir yalandır. Çünki bu məsələdə səhabələrdən Ömərə etiraz edən var idi. Lakin Ömər səhabələrlə davranışı o qədər

⁴⁶⁴ - “Nəylul-əvtar”, c. 6, səh. 271; “Fiqhus-sunnə”, c. 2, səh. 42; “Töhfətul-əhvəzi”, c. 4, səh. 226

sərt idi ki, İmran ibn Səvad⁴⁶⁵ kimi səhabələr ona mütə nikahı barəsində nəyisə xatırlatmaq istəyəndə o, öz şallağını göstərib öz əsl sifətini nümayiş etdirirdi. Belə ki, onun oğlu Abdullahın nəql etdiyi rəvayətlər də bu həqiqəti aydın şəkildə meydana çıxarır. Bir hədisdə Abdullah ibn Ömərə deyirlər ki, İbn Abbas mütə nikahını halal, siz isə onu haram bilirsiniz. Abdullah ibn Ömər bu şəxsin cavabında deyir: "Nə üçün İbn Abbas Ömər xilafəti zamanı dil açıb bunları söyləmir və belə fitva vermirdi?"⁴⁶⁶ (Çünki o, bilirdi ki, bu fitvasına görə Ömər onu cəzalandıracaq.) Lakin bu şəraitdə də peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) böyük səhabələrindən Əli (əleyhis-səlam), Abdullah ibn Məsud, İmran ibn Həsən və başqaları hər iki mütə barəsində öz etirazlarını Ömərə bildirdilər. Hərçənd onların "əmr bil-məruflar"ı Ömər və tərəfdarlarına təsir etmədi.

3) İcma əgər məsum insanın (peyğəmbər və ya imam) sözündən irəli gəlməzsə heç bir etibara malik deyildir. Keçən söhbətlərdə aydın oldu ki, həzrət peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zamanında və ondan sonra Ömər xilafətinin bir hissəsinə qədər mütə nikahının haramlığından söhbət belə getməmişdir. Biz Allah kitabı və həzrət peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) qəti sünnesini bir qrup xətadan və səhvədən məsum olmayan insanın fitvasına əsasən nəsx edə bilərikmi? Əgər bu mümkün olarsa, Quranın bütün hökmlərinin və isbat olmuş sünnenin nəsx olunması da mümkün olmalıdır. Bunun mənası belədir ki, namazın,

⁴⁶⁵ - "Tarixi təbəri", c. 3, səh. 290

⁴⁶⁶ - "Şərhi səhihi müsəlman, c. 16, səh. 173. "Əd-durrul-mənsur", c. 2, səh. 141

orucun və ya həccin vacibliyinin müctəhidlərin nəzərləri və rəylərinə əsasən nəsx edilməsinin mümkünliyünü qəbul edirik. Şübhəsiz, heç bir müsəlman bunu qəbul edə bilməz.⁴⁶⁷

4) Əgər doğrudan da icma mövcud olmuşsa, səhabələr və tabeindən sonra əhli-sünnə alimləri arasında olmuşdur. (Şiə alimləri və əhli sünnedən olan bəziləri bu icma ilə yekdil deyillər. Bu sözü Əyazın və Xətəbinin ifadələrindən başa düşmək olar.) Burada bir sual meydana çıxır ki, itxilafdan sonra baş verən icma keçmiş ixtilafı aradan qaldırır mı? Bu suala əhli-sünnə alimlərinin əksəriyyəti, o cümlədən Qazi Əbubəkr Baqilani mənfi cavab vermişlər. Ona görə də bu icma səhabə və alimlər arasında olan keçmiş itxilafı aradan aparmağa qadirdir.⁴⁶⁸

Deyilənlərdən aydın oldu ki, mütə nikahının "nəsx" və ya "təhrim" iddiaçılarının irəli atdıqları icma heç bir halda mütə nikahını haram etməyə qadirdir.

Nəticə

Bu fəslin birinci hissəsində müvəqqəti nikahın tərəfdarlarının əsaslandıqları dəlillərlə tanış olduq. Belə ki, bu nikahla müvafiq olanlar onun isbatı üçün müxtəlif dəlillərə, o cümlədən "Nisa" surəsinin 24-cü ayəsinə, məsumların hədislərinə, icmaya və əqli dəlillərə əsaslanmışlar. Bu arada sözü gedən dəlillərin izahı da verildi. İkinci hissədə isə mütə nikahının müxaliflərinin dəlilə, araşdırdıq. Dedik ki, bu nikahın müxalifləri onun nəsxini isbat etmək üçün bir neçə dəlillərə o cümlədən Quran ayələrinə, hədislərə və icmaya əsaslanmışlar. Biz

⁴⁶⁷ - "Əl-Bəyan fi təfsiril-qur'an", səh. 325

⁴⁶⁸ - "Ruhul-məani", c. 3, səh. 9

onların dəlillərini tədqiq və təhlil etdik. Aydı oldu ki, mütə nikahının müxaliflərinin göstərdiyi dəlillər kamil deyil. Onlara istinad etmək elmi çərçivədən kənardır.

Beşinci fəsil

Şübhə və şayiələrə cavablar

Mütə nikahının haram olduğunu deyənlər Quran ayələri və hədislər vasitəsilə mütə nikahının nəsxini isbat edə bilmədikləri üçün bu nikah barəsində şübhə yaratmağa əl atmış və bəzi vaxtlar da şayiələr yaymağa başlamışlar. Bu şübhələr elmi və məntiqi əsasa malik olmasalar da, biz bu sahədəki söhbətlərimizi tamamlamaq üçün sözü gedən şübhə və şayiələrə cavab vermək qərarına gəldik. Ona görə də bu hissədə söhbətlərimizi davam etdiririk.

Birinci şübhə

Allah-taala "Nisa" surəsinin 24 və 25-ci ayələrində buyurmuşdur:

«واحد لكم ما وراء ذلكم ان تبتغوا
بأموالكم محصنين غير مسافحين،
فما استمتعتم به منهن فاتوهن اجورهن
فريضة، ولا جناح عليكم فيها تراضيتم به من
بعد الفريضة، ان الله كان عليماً حكيماً و من
لم يستطع منكم طولا ان ينكح المحصنات
المومنات فمن ما ملكت ايما نكم من فتياتكم
المومنات ..»

"Bunlardan (bu deyilmiş qadınlardan) ayrılarını, iffətli şəkildə və zinakarlığa yol vermədən, mallarınızla onlarla evlənmək istəməyiniz halal edilmişdir. Mütə etdiyiniz arvadların kəbinlərini bir fərizə olaraq onlara verin!

Məhriyyə müəyyən ediləndən sonra, bir-birinizin (məhriyyənin və ya müddətinin azaldılması və ya çoxaldılması barədə) razılaşmağınızın günahı yoxdur. Həqiqətən, Allah elm və hikmət sahibidir. Sizdən azad və mömin qadınlarla evlənməyə maddi imkanları çatışmayanlar, malik olduqları mömun qızlardan (cariyələrdən) alsın."⁴⁶⁹

Allah-taala "fəməstəmtum bihi minhunnə" ayəsində buyurmuşdur ki, hər kəs bir qadınla cinsi yaxınlığa girərsə, məhriyyənin hamısını ona ödəməlidir. Lakin cinsi yaxınlıq olmadan talaq verilən qadın fərqlidir. O, cinsi istəkləri ödəmədiyindən məhriyyənin yarısı ona ödənməlidir.

Bu ayə həmin surənin 21-ci ayəsi kimidir. Allah-taala bu ayədə buyurur:

«و كيف تأخذونه و قد افضى بعضكم الى
بعض و اخذن منكم ميثاقا غليظا»

"Siz onu necə geri ala bilərsiniz? Bir halda ki, vaxtilə bir-birinizlə bərabər yaşayıbsınız və onlar sizdən kəsgin təminat almışlar."⁴⁷⁰

Bu ayədə Allah-taala "ifza"nı (bəhrələnmək, cinsi yaxınlıq) əqdlə birgə qərar vermişdir ki, məhriyyə ödənməsinə səbəb olsun. Bu da aydın şəkildə göstərir ki, istimtadan (cinsi bəhrələnmək) sonra məhriyyə (başlıq) ödənməsi müvəqqəti nikaha xass bir iş deyil. Belə ki, daimi nikahda da yaxınlıqdan (duxul) sonra onu kamil şəkildə ödəmək vacibdir. Ona görə də buyurur ki, "ifza"dan sonra məhriyyəni onlardan geri almayın. Bu

⁴⁶⁹ - Tərcümə Rəsul İsmayılzadəyəndir.

⁴⁷⁰ - Tərcümə Rəsul İsmayılzadəyəndir.

səbəbdən bu ayəyə istinadən desək ki, ayədə yaxınlıqdan sonra mehriyənin ödənməsi vacib edilmiş, amma şəriət baxımından daimi nikahda nəzərdə tutulmamışdır, məntiqə uyğun olmaz.⁴⁷¹

Bu şübhənin bir neçə iradı vardır:

1) Bu ki, mütə ayəsində istimta (cinsi bəhrələnmək) mehriyə vermək üçün şərt sayılmış və buyurulmuşdur ki, bir qadıncı cinsi bəhrə aparsanız, onun haqqını vermək sizə vacibdir. Bir halda ki, daimi əqdə "istimta" şərt deyildir. Bir kişi bir qadınla daimi olaraq əqd bağlayanda əqd oxunub qurtaran kimi onun mehriyəsi kişinin boynuna gəlir. Belə ki, onlar arasında cinsi yaxınlıq baş verərsə mehriyənin hamısını verməlidir, əgər baş verməzsə yarısını verməlidir.⁴⁷² Bununla da, iki nikah arasındakı fərq kamil şəkildə bəyan olunur. Ona görə də müvəqqəti nikahda mehriyə və ya başlıq "istimta" ilə bağlıdır. Yəni cinsi yaxınlıq baş verərsə qadının mehriyəsi verilməlidir. Lakin daimi nikahda kəbin (əqd) oxunub qurtaran kimi mehriyənin ödənməsi kişiyyə vacibdir.

"Nisa" surəsinin 20-ci ayəsi bu mətləbi bəyan etmək istəyir ki, əgər bir kişi bir qadınla yaxınlıq edərsə, ondan ayrılmaq istəyən vaxt qadıncı mehriyəni alması düzgün deyildir. Ona görə ki, bu bərdə nazil olan ayələr əsasında⁴⁷³ bəyan olunmuşdur: Yaxınlıqdan öncə ayrılmaq istəsəniz, mehriyənin yarısını ödəməlisiniz. Amma əgər yaxınlıqdan sonra olarsa, mehriyə almaq əsla düzgün deyil. Çünki yaxınlıqdan (duxul) sonra olan mehriyənin hamısı qadına

⁴⁷¹ - "Minhacus-sunnətin-nəbəviyyə fi nəqzi kəlamış-şiatil-qədəriyyə", c.4, səh. 189-192

⁴⁷² - "Əl-nizan", c. 4, səh. 273

⁴⁷³ - "Bəqərə", ayə 236-237

aiddir. Şübhə yaradan şəxsin səhvi bundan ibarətdir ki, o, daim və müvəqqəti nikahda olan mehriyələr arasında yaranma (meydana gəlmə) və qalma (davam etmə) baxımından fərq qoymamışdır. Yəni irəlidə qeyd etdiyimiz kimi müvəqqəti nikahdakı mehriyə həm yaranma, həm də qalma baxımından siğə olunan qadıncı cinsi bəhrələnmədən asılıdır. Əgər mütə edən şəxs qadıncı bəhrələnməsə və istimta etməsə mehriyənin verilməsi vacib olmur. Lakin daimi nikahda mehriyənin verilməsi yaranma baxımından istimtaya bağlı deyil. Bu nikahda mehriyə əqdin icrası anından lazım olur. Amma ayrılıq zamanı onlar arasında yaxınlıq baş verdiyinə baxılır. Əgər yaxınlıq baş veribsə, qadıncı mehriyənin alınması caiz deyildir. Habelə əgər yaxınlıq (duxul) baş verməmişsə mehriyənin yarısını qadıncı ala bilər. Aydın olur ki, daimi əqdə kamil mehriyənin qadının əlində qalması yaxınlığın baş verməsindən asılıdır. Lakin mehriyənin yaranması və ya vacib olması müvəqqəti nikahdan fərqli olaraq əqdin (kəbin) icrası ilədir.

2) Buna da göz yumsaq, ayədə (mütə ayəsi) öncəki ayələr mehriyə ödəməyin vacibliyini bütün şəraiti ilə kamil və ətraflı şəkildə bəyan etmişdir. Belə ki, bunları digər ayələrdə təkrar etməyə ehtiyac duyulmurdu. Öncəki ayədə buyurur: "وآتواالنساء صدقاتهن نحله..." – *Qadıncı mehriyələrini könüllü şəkildə verin.*⁴⁷⁴

Və ya buyurmuşdur:

«و ان اردتم استبدال زوج و آتيتم احديهن قنطارا فلا تأخذوا منه شيئا...»

⁴⁷⁴ - "Nisa", ayə 4

*Bir arvadın yerinə ayrı bir arvad almaq istəsəniz, onlardan birinə çoxlu mal vermiş olsanız da ondan heç bir şey qaytarıb almayın!...*⁴⁷⁵

Habelə buyurmuşdur:

« لا جناح عليكم ان طلقتم النساء ما لم تمسوهن او تفرضوا لهن فريضة و متعوهن على الموسع قدره و على المقتر قدره متاعا ... - و ان طلقتموهن من قبل ان تمسوهن و قد فرضتم لهن فريضة فنصف ما فرضتم »

*Yaxınlıq etməyib kəbin müəyyən etmədiyiniz arvadlarınızı boşamağınızın günahı yoxdur. Onları layiqlincə - varlılar varları qədər, yoxsullar isə gücləri çatdığı qədər, faydalandırın! ... Və onları yaxınlıq etməzdən əvvəl və kəbin haqlarını təyin etdiyiniz halda boşasanız, təyin etdiyinizin yarısını (onlara verməlisiniz).*⁴⁷⁶

Bununla yanaşı, təfsircilərdən bəziləri öncə qeyd etdiyimiz ayənin, yəni "fəməstətum bihi minhunə fətuhunnə ucərəhunə fərizəh" cümləsinin təkid üçün olduğunu da ehtimal vermişlər. Bu sözə etiraz edərək desək ki, irəlidə qeyd etdiyimiz öncə nazil olan ayələrin deyiliş tonu (intonasiyası), xüsusilə də "və in ərədtum istibdala zəvcin..." ayəsinin məzmunu deyilmiş cümlədən də təkidlidir, artıq mübahisə üçün yer qalmır.⁴⁷⁷

Bu izahdan sonra məlum olur ki, bu şübhənin əsli sadəcə bir yalandan irəli gəlmiş, bir qrup qərəzli insan da həqiqətləri təhrif etmək üçün ona uymuşlar. Biz bu şübhə

⁴⁷⁵ - "Nisa", ayə 20

⁴⁷⁶ - "Bəqərə", ayə 236-237; Tərcümə Rəsul İsmayılzadəyəndir.

⁴⁷⁷ - "Əl-mizan", c. 4, səh. 273

haqqındakı müzakirələrimizdə bu miqdarla kifayətlənir və cavablandırmaq üçün digər şübhəyə keçirik.

İkinci şübhə

Mütə nikahının haramlığını təsdiqləyənlər başqa bir şübhə yaratmış və "Nisa" surəsinin 25-ci ayəsini dəlil götürmüşlər. Ayədə deyilir:

« وَ مَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ... »

Sizdən azad və mömin qadınlarla evlənməyə maddi imkanları çatışmayanlar, malik olduqları mömin qızlardan (cariyələrdən, kənizlərdən) alsın.

Bu ayə təklifi (şəriət hökmünü) asanlaşdırmaq məqamındadır. Sual budur ki, nə üçün ayə, əxlaqsızlığın qarşısını almaq üçün iki yol (kənizlə evlənmə və ya azad qızlarla müvəqqəti evlilik) təklif etmək mümkün olan yerdə onların biri ilə kifayətlənmişdir? Deməli, müvəqqəti nikahı halal bilməmişdir. Yoxsa əxlaqsızlıq yollarını bağlamaq üçün kənizlərlə evlənmədən öncə müvəqqəti evlənmə təklif olunardı.⁴⁷⁸

Cavabımız budur ki, düzdür, müvəqqəti evlənmə də subaylar üçün əlac bir yol hesab olunur. Lakin ailə təşkil etmək, yeni nəsil dünyaya gətirmək və öz yerinə çənşin təyin etmək fikrində olanlar üçün təbii ki, normal evlənmə halı daimi evlənməkdir. Ona görə də burada mütə barəsində söz açılmamış və bu nikah növü çıxış yolu kimi qeyd olunmamışdır. Habelə demək olar ki, mütənin

⁴⁷⁸ - "Muqifil əimmətül ərbəə və ələmi məzahibihim minər-rafizə və muqifir-rafizə minhum", c2, səh. 760

şəriətdə qəbul olunması müsəlmanlar üçün bir növ güzəştə getməkdir. Belə ki, səfərdə və ya evdə məcburiyyətə düşən insanlar bu təması zina şəklində görməyib, müvəqqəti nikah şəklində etmələri məqsədə uyğundur. Bəli, mütə nikahının şəriət hökmü kimi qəbul olunması heç bir şərəitdə Allah bəndələrinin əlinə bəhanə verilməməsi üçün və fəsadın (əxlaqsızlığın) kökünü kəsmək üçün idi.

Daha doğrusu, bu ayədəki kəlam eşidənlərin zehnlərinin vərdiş etdiyi məşhur şəkildə, adət üzrə nazil olmuşdur. Nəinki, mütə çıxış yolu deyildir. Əksinə, Qurani-kərimin bəyan tərzində budur ki, adətən, şəriət hökmləri və qanunlarını bəyan edəndə məşhur və qulaqların adət etdiyi üsluba üstünlük versin. Məsələn, ayələrin birində belə buyrulmuşdur:

«فمن شهد منكم الشهر فليصمه و من كان مريضاً او على سفر فعدة من أيام اخر»

*Sizlərdən ayı görənlər bu ayı (tamamilə) oruc tutmalıdırlar. Xəstə olan və səfərdə olanlar tutmadığı günlərin sayı qədər ayrı günlərdə tutsunlar.*⁴⁷⁹

Baxmayaraq ki, orucu pozmaq təkcə səfər və ya xəstəliyə aid deyil. Amma ayədə bu iki halın adı çəkilmişdir. Deməli, bu iki şərtin adını çəkmək o mənada deyil ki, orucu pozacaq başqa bir üzürlü səbəb yoxdur. Həmçinin digər ayədə deyilmişdir:

«و ان كنتم مرضى او على سفر او جاء احد منكم من الغائط او لا مستم النساء فلم تجدوا ماء فتيموا صعيدا طيبا»

⁴⁷⁹ - "Bəqərə", ayə 185

Bu ayədə⁴⁸⁰ təyəmmüm etmək üçün üzürlü səbəb yalnız "su tapmamaq" kimi qeyd olunmuşdur. Belə ki, su tapmamaq təyəmmümün yeganə səbəbi deyildir. Ola bilər ki, su olsun, amma qəsb olsun. Və ya qüsl və dəstəmaz üçün kifayət qədər vaxt olmasın. Deməli, kəlamda zikr olunan üzürlər və qeydlər məşhur və zehinlərin alışdığı üslubdadır. Bunu da demək lazımdır ki, bu kimi ayələrə Qurandan yenə də misal çəkmək olar.

Yuxarıda deyilənlərin hamısı bu şübhəni ortaya atan şəxsin nəzəriyyəsi əsasında idi. Amma bizim fikrimiz budur ki, "ən yənkihəl möhsinat əl-möminat" cümləsi hər iki növ nikaha aiddir. "Nisa" surəsinin 25-ci ayəsində buyrulur: "Bu iki qismlə evlənməyə maddi imkanları çatışmayanlar, malik olduqları mömin qızlardan (cariyələrdən, kənizlərdən) alsın."

Beləliklə, ikinci şübhənin də cavabını nəzərinizə çatdırdıq. İndi isə bu barədə ortaya çıxan ən mühüm şübhələrdən birinə cavab verəcəyik.

Üçüncü şübhə

Mütə nikahının haram olmasını dəstəkləyənlər ortaya başqa bir şübhə atmışlar. Bu şübhədə deyilir ki, ümumiyyətlə nikahın fəlsəfəsi nəsil artımıdır. Yəni Allah-taala insanların özlərindən sonra xələf və canişin qoyub getmələri və nəsillərinin kəsilməməsi üçün evlənməyi şəriətə uyğun və caiz hesab etmişdir. Bu nöqtəyə diqqət etmək lazımdır ki, müvəqqəti evlilikdə nəsil artımı hədəf sayılmır, sadəcə ehtiras hissələrini bu yolla yatırmaq əsas məqsəd daşıyır. Buna görə də bu nikah səhih nikah

⁴⁸⁰ - "Nisa", ayə 43

deyildir. Yoxsa onda da nəslin artırılması hədəf kimi nəzərdə tutulardı.⁴⁸¹

Cavab:

1) Əgər desək, nikah və cinsi yaxınlığın caizliyi (şəriət baxımından halallığı) yuxarıda göstərilən hədəf və ya məqsədə bağlı olmalıdır və bu hədəf olarsa nikah səhihdir, bu hədəf olmazsa (kişi və qadın arasında evlilik yalnız cinsi ehtirasları söndürmək üçün olarsa) nikah batildir, bu söz həqiqətə uyğun deyildir. Neçə ola bilər ki, yalnız uşaq dünyaya gətirmək üçün qurulmuş evlilik (nikah) düz olsun. Bu halda sonsuz (uşağı olmayan) kişi və sonsuz arvadın evlənməyi düzgün sayılmamalıdır. Habelə heyz görməyən qoca qadının, doğuş yaşına çatmamış qızın və zinakar kişinin evlənməyi şəriət baxımından düzgün olmamalı idi. Bundan əlavə, "inzal" olmayan təqdirdə cinsi yaxınlıq düzgün deyildir. Hamilə qadınla da bu yaxınlıqdan hamilə olmayacaq deyər cinsi yaxınlıq etmək caiz deyildir. Ümumiyyətlə, ailə qurmadan evlənmək (yaxınlıq etmək) caiz deyildir. Aydındır ki, bunların hamısı yanlışdır.

2) Daimi evlilikdə məqsəd nəsil artımı deyildir. Belə ki, evliliyin hədəflərindən biri də əxlaqsızlıqdan uzaqlaşmaq və isməti qorumaqdır. Buna görədir ki, mərhəmətli Allah "Nur" surəsinin 33-cü ayəsində buyurmuşdur:

«وَلِيَسْتَعْفِفَ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ
يَغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ...»

Evlənə bilməyən şəxslər, Allah onları öz fəzl-kərəmi ilə qane (ehtiyacsız) edənə qədər öz iffətlərini saxlamalıdırlar.

⁴⁸¹ - "Məşş-şətil-isna əşəriyyə fil-üsul vəl-furu", c.4, səh. 213-216

Əgər ayədə buyurursa ki, evlənə bilmirsinizsə öz iffətinizi qoruyun, məlum olur ki, evlənməyin hədəflərində biri də iffəti qorumaqdır.

3) Daimi nikahda olan faydaların hamısı müvəqqəti nikahda da vardır. Onların birində iffət və namus qorunursa, o birində də hifz olur. Əgər birinin vasitəsilə zina və nütfələrin qarışmasının qarşısı alınarsa digəri vasitəsilə də qarşısı alınır. Əgər birində nəsil artırsa, o birində də artır. Əgər birində ailə qurulursa, o birində də qurulur.⁴⁸² "Müvəqqəti evlilikdə nəsil artımı yoxdur"-iddiasının heç bir əsası yoxdur.

Müvəqqəti evliliyin müxalifləri digər bir şübhə də ortaya atmışlar ki, aşağıdakından ibarətdir:

Dördüncü şübhə

Qısa və yarımçıq nikah qadınların hörmətinə ziddir. Çünki bu iş bir növ insanı kirayəyə vermək və ya insan alveridir. Öz vücudunu kişidən aldığı pul qarşılığında ona təslim etmək qadının ləyaqətinə ziddir. Bu halda müvəqqəti nikahı necə caiz bilmək olar.

Cavab:

1) Əgər bu etiraz doğrudursa, həzrət peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zamanında bu nikahın şəriət tərəfindən qəbul olunması ona yetərli cavabdır. Çünki sadaladıqları bu bəyənilməyən sifətlər xüsusi bir zamana aid deyildir. Heç bir müsəlman müte nikahının peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zamanında halal olduğunu və müsəlmanların bu nikah növünə əməl etdiklərini inkar etmir. Keçən

⁴⁸² - "Əl-mizan", c.4, səh. 301

söhbətlərimizdə də aydın oldu ki, mütə nikahının halallığı həzrət peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zamanından sonra Ömər in xilafətinin bir hissəsinə kimi qalmışdı.⁴⁸³

2) Öz iradə və ixtiyarı ilə hər hansı kişiylə müvəqqəti kəbin bağlayan bir qadın kirəyəyə verilən insan deyildir. O, insanın şərəfinə zidd heç bir iş görməmişdir. Əgər kirəyəyə verilən insan görmək istəyirsinizsə, əgər qadın köləliyi ilə yaxından tanış olmaq fikriniz varsa, Amerika və Avropaya səfərə çıxın. Kinofilm şirkətlərinə baş çəkin. Onda görürsünüz ki, qadın kirəyəsi nə deməkdir. Görürsünüz ki, sözü gedən şirkətlər qadın gözəlliklərini, qadın hərəkətlərini, qadın intim həyatını və qadın cinsi xüsusiyyətlərini necə satışıya qoymuşlar. Orada tamaşada aldığınız hər bilet kirəyə verilən qadın və qızların kirəyə pullarını ödəmək deməkdir. Görün orada bədbəxt qadın pul almaq üçün hansı işlərə boyun əyməli olur. Onlar illərlə təcrübəli və mütəxəssis "insanların" nəzarəti altında insanları təhrik etmək yollarını öyrənir, öz bədən, ruh və şəxsiyyətlərini hansısa biznes şirkətinə satırlar ki, o şirkətin müştərilərinin sayını gündən-günə çoxaltsınlar.⁴⁸⁴

Bunlar qadın zərifliyini və qadın mənliliyini korlayanlardır. Lakin ictimai mühitdə əxlaqsızlığın qarşısını almaq üçün və daimi evlənmək imkanı olmayanlara, əlac kimi müvəqqəti nikahı halal bilən şəxslər belə deyildir.

3) Əgər qadının bir kişidən başqa kişiylə keçməsi çirkin və yasaq olsaydı onda talaq verilmiş qadınla evlənmək və pulla alınmış kənzilə cinsi əlaqəyə girmək də çirkin və

⁴⁸³ - “Əl-bəyan fi təfsiril-qur’an”, səh. 328, 329

⁴⁸⁴ - “Məcmue asare şəhid mütəhhəri”, c. 1, səh. 70. Fiqh və hüquq bölməsi

yasaq olardı. Bir halda ki, heç bir müsəlman bu işləri qeyri-məqbul bilmir.

Yuxarıdakı cavablar dördüncü şübhəyə cavablarımız idi.

Beşinci şübhə

"Nisa" surəsinin 24-cü ayəsində yazılmışdır ki, siz öz malınızla möhsün və (sifahdan uzaq) iffətli qadınlarla evlənin. "Sifah" ərəb dilində "qadın bətninə nütfə tökmək" - deməkdir. Ona görə də zinaya sifah deyilir. Çünki zinada daimi nikahdan fərqli olaraq yalnız nütfə tökmək nəzərdə tutulmuşdur. Bu səbəbdən müvəqqəti nikah da zina olmalıdır. Belə ki, bu nikahda da yalnız bətnə nütfə tökmək və şəhvəti söndürmək hədəf tutulur.⁴⁸⁵

Cavab:

1) İrad tutan şəxs "sifah" sözünü yalnız qadın bətninə nütfə(sperma) tökmək mənasında bilmiş və "sifah" sözünü ifadə edəndə onun kökünün (səfəhə) lüğətdəki mənasını nəzərə almışdır. Buna görə də bu sözü qəsd və niyyətə bağlı bir iş kimi qələmə vermişdir. Məsələn, namaz kimi. Namaz "ədə" və ya "qəza" niyyəti ilə, habelə zöhr və əsr niyyətləri ilə qılınır. Bununla da nəticəyə gəlmişdir ki, əgər müvəqqəti evlilik və qadın bətninə nütfə yerləşdirmək yalnız şəhvəti söndürmək niyyəti ilə olarsa, nikah deyil, sifahdır. O, "nikah"ın da əslinin lüğət kitablarında bu mənada verilməsindən qafildir. Yəni nikah ifadəsi ərəb leksikologiyasında cinsi (istər halal olsun istərsədə haram) yaxınlığa deyilir. Zöhr yazır: "Nikahın əsl ərəb dilində vəty (cinsi yaxınlıq) mənasında verilir." Onun dediklərinə görə nikah da "sifah" sayılmalıdır. O zaman "sifah", "nikah" sözünün qarşılığında (ziddində) işlənən sözə

⁴⁸⁵ - “Məəş-şietil-isna əşəriyyə fil-üsul vəl-furu”, c.4, səh. 213-216

deyilməyəçək. Bir halda ki, Quranda və hədislərdə bu iki ifadə bir-birinə zidd mənə daşıyırlar. Onların biri (nikah) halal evlilik, digəri isə (sifah) haram rabitə deməkdir.

Bundan əlavə, bu əməlin məqsədli olmasının və bir kəsin öz nütfəsini (məni, sperma) tökmək məqsədi ilə müvəqqəti evlilik qurmasının zina və ya sifah sayılmasının nəticəsi budur ki, hər kəs bu niyyətlə daim evlilik belə qurarsa, zina və ya sifah etmişdir. Hansı müsəlman belə bir fitva verə bilər?⁴⁸⁶

Cavabdan aydın oldu ki, bu şübhənin kökünü sözlərin lüğəti mənaları ilə onların terminoloji mənaları arasındakı fərqlə diqqət yetirməməkdə axtarmaq olar. Yuxarıdakı hal da bunun aydın nümunəsidir.

Altıncı şübhə

Mütə nikahının halallığına etiqad bəsləyən şiə alimləri demişlər:

Yəhudilər, xristianlar, məcusilər və hindularla müvəqqəti nikah bağlamağın eybi yoxdur. Onlar bu fikirdədirlər ki, əhli-sünnədən olan ərli qadınla da müvəqqəti evlənmək olar. Ona görə ki, onların (əhli-sünnənin) nikahları batildir. Belə olan halda əhli-sünnədən olan evli bir qadın əri olmayan bir qadın kimidir.⁴⁸⁷

Şiə alimləri əhli-kitabla daimi yox, müvəqqəti evliliyə icazə vermişlərsə də, yekdilliklə müşriklərlə və bütərsətlərlə müvəqqəti evlənməyin caiz olmadığını vurğulamışlar.⁴⁸⁸ Əgər hindular müşrikdirlərsə bu hökm onalara da aid olur. Lakin məcusilər (atəşpərəstlər) barəsində din alimlərinin nəzəriyyələri iki qola ayrılır. Onlardan biri budur ki, müvəqqəti evlilik onlarla səhih

⁴⁸⁶ - “Əl-mizan”, c. 4, səh. 302

⁴⁸⁷ - “Tohfeye isna əşəriyyə”, səh. 761

⁴⁸⁸ - “Sərair”, İbn idris, c. 2, səh. 620

deyildir.⁴⁸⁹ Digəri isə əhli-kitab olduqlarına görə onlarla müvəqqəti evlənməyin caiz olduğunu vurğulayır.⁴⁹⁰ Lakin bu böhtanları şiə alimlərinə ünvanlayanların öz alimlərinin əksəriyyəti əhli-kitab qadınları ilə daimi şəkildə evlənməyi caiz (halal) bilmişlər.⁴⁹¹

Hələ şiə alimlərinin əhli-sünnənin oxuduqları kəbini doğru bilməmələri və onların ərli qadınları ilə müvəqqəti nikahı caiz bildiklərini söyləmək böyük bir böhtan və iftiradır. Ona görə ki, şiə alimləri əhli-kitabdan olan ərli qadınlarla müvəqqəti və daimi nikah bağlamağı caiz bilməmişlər. Belə ki, onlar əhli-kitabdan olan evli qadınlarla evlənmənin böyük harama yol verdiyini söyləmişlər. O ki qaldı əhli-sünnədən olan evli qadınlara, demək lazımdır ki, şiə alimləri tarix boyu onları müsəlman bilmişlər.⁴⁹²

Yeddinci şübhə

Şiə alimləri hamılıqla fitva vermişlər ki, bir neçə kişinin bir qadınla bir gecədə cinsi yaxınlıq etmələri müvəqqəti kəbin oxumaqla mümkündür. Onların böyük və tanınmış çöhrələri də bu məsələni etiraf etmişlər. Onlar zinanı halal etdikləri təqdirdə İslam və müsəlmançılıqdan söhbət etməyə yer qalmır.⁴⁹³

Cavab:

«ان الذين يحبون ان تشيع الفاحشة في الذين ءامنوا لهم عذاب اليم في الدنيا و الآخرة و الله يعلم و انتم لا تعلمون»

⁴⁸⁹ - “Sərair”, İbn idris, c. 4, səh. 620

⁴⁹⁰ - “Əl-məbsut”, c. 4, səh. 210

⁴⁹¹ - “Məfatihul-ğeyb”, c.11, səh. 294

⁴⁹² - “Əl-məbani fi şərhilürvətül-vusqa”, c.32, səh. 302-303

⁴⁹³ - “Tohfeye isna əşəriyyə”, səh. 515

*İman gətirən şəxslər arasında fəhşanın (pis əməllərin) yayılmasını istəyənlər üçün dünya və axirətdə çox ağır bir əzab vardır. Allah hər şeyi bilir, siz isə bilməzsiz.*⁴⁹⁴

Əllamə Əmini "Əl-ğədir" kitabında bu böhtanın cavabında yazır:

Şiələrin adına yazılan dövriyyə mütəsi və ya aşkar fəhşa böyük böhtandır. Bu böhtan insanın vücudunu titrədir, üzünü qırışdırır və qəlbləri ağrıdır. Bu şəxs böhtan atan zaman şiə qaynaqlarından dəlil nəql etsəydi və ya hər hansı yazılıya istinad etsəydi, bəlkə də münasib olardı. Bu yazılı hər kəsdən olsaydı biz ondan qəbul edərdik. Hətta öz kitablarının da içində bu sözü şiələrə aid edən bir kitabın adını çəksəydi bizim üçün kafi olardı. Ya heç olmasa desəydi ki, bu işi şiələrə nisbət verən şəxsi öz gözümlə görmüşəm və ya şiə camaatından bir qrupunun belə etdiyini özüm görmüş və ya eşitmişəm, desəydi şiələrin içindəki ağılsız və avara gənclərə bu böhtana haqq verərdik. Lakin o bunlardan heç birini deyə bilməmişdir. Çünki bu iyrənc böhtanı hay-küylə şiələrə ünvanlayan ilk şəxs onun özüdür.⁴⁹⁵ Yuxarıda yazdıqlarımız mütə nikahı barəsində həqiqəti üzə çıxarmaq üçün araşdırmalardır. Allah dərgahına şükür edərək bu sahədəki söhbətlərimizi sona çatdırırıq.

Nəticə

Bu fəsildə müvəqqəti nikah əleyhdarlarının mütə nikahı barəsində yaratdıqları şübhə və şayilələri araşdıraraq cavablandırdıq. Məlum oldu ki, müvəqqəti nikaha aid olan şübhə və tərəddüdlərin əksəriyyəti biliksizlik və diqqətsizlik üzündən doğmuşdur. Sonda mütə nikahına aid şayilələrə cavab verərkən aydın oldu ki, müvəqqəti nikahın

⁴⁹⁴ - "Nur", ayə 19

⁴⁹⁵ - "Əl-ğədir", c. 3, səh. 285

əleyhdarları məntiqi və qanəedici dəlillər göstərə bilmədiklərinə görə cahil insanları yollarından azdırmaq üçün bu şayilələrə və şübhələrə əl atmışlar.